

มโนทัศน์การลงโทษในทฤษฎี

นางสาวพรชนก อารยะกุลชัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The Concept of Punishment in the *Analects*

Miss Pornchanok Arayakulchai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Philosophy

Department of Philosophy

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

มโนทัศน์การลงโทษในหลุนฮิว

โดย

นางสาวพรชนก อารยะกุลชัย

สาขาวิชา

ปรัชญา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริบุญญา อรุณขจรศักดิ์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร. ปิยฤดี ไชยพร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริบุญญา อรุณขจรศักดิ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กนิษฐา ศิริจันทร์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณมา สถาอานันท์)

พรชนก อารยะกุลชัย : มโนทัศน์การลงโทษในหลุนอี่ว (The Concept of Punishment in the *Analects*) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร. ศิริญา อรุณขจรศักดิ์, 131 หน้า.

“การลงโทษในพื้นที่จริยธรรม” ของขงจื้อมีจุดมุ่งหมายในการทำให้เกิดการแก้ไขตนเองในผู้กระทำผิด ซึ่งจะนำไปสู่การปกป้องผู้คน เสถียรภาพทางสังคม และบรรทัดฐานทางจริยธรรม และสอดคล้องกับทฤษฎีการลงโทษแบบรักษาและแก้ไขนิสัย (Rehabilitation Theory) ขงจื้อเชื่อว่าการทำผู้กระทำผิดให้ “ตรง” ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตาม ควรสร้างความตระหนักเรื่องการละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมและความรับผิดชอบแก่ผู้กระทำผิด การลงโทษมีบทบาทในการประณามการกระทำที่ผิดและกระตุ้นให้ผู้กระทำผิดสำนึกว่าตนได้ละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมอย่างไร ในแง่นี้ การลงโทษไม่ได้มุ่งทำให้ผู้ถูกลงโทษหยุดการกระทำผิดเพราะกลัวที่จะถูกลงโทษ โดยไม่เกิดความเปลี่ยนแปลงทางความเข้าใจเรื่องบรรทัดฐานทางจริยธรรม ซึ่งสะท้อนชัดเจนในการที่ขงจื้อมักกล่าวสอนบรรทัดฐานทางจริยธรรมที่ถูกต้องควบคู่กับการลงโทษด้วย เพื่อเป็นการยืนยันว่าบรรทัดฐานที่ถูกต้องคืออะไร ขงจื้อคาดหวังว่าเมื่อเกิดความตระหนักดังกล่าวผู้ถูกลงโทษจะหยุดการกระทำผิด และมุ่งขัดเกลาจริยธรรมของตนเอง ซึ่งก็จะนำไปสู่การบรรลุจุดมุ่งหมายในการปกป้องผู้คน เสถียรภาพทางสังคม และบรรทัดฐานทางจริยธรรมด้วย

ภาควิชา ปรัชญา

ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา ปรัชญา

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ปีการศึกษา 2559

5680130022 : MAJOR PHILOSOPHY

KEYWORDS: CONFUCIAN ETHICS / CHINESE PHILOSOPHY / PUNISHMENT / THE ANALECTS

PORNCHANOK ARAYAKULCHAI: The Concept of Punishment in the *Analects*.
 ADVISOR: ASST. PROF. SARINYA ARUNKHAJORNSAK, Ph.D., 131 pp.

The purpose of punishment from Confucius's perspective is self-correction of the wrongdoer, which he expects, will lead to protection of people, social stability and moral norms, and his conception of punishment belongs to the Rehabilitation Theory. Confucius believes that one of the most important things to be concerned about when trying to make upright the wrongdoer is that it should make the wrongdoer understand what moral norm his action has violated and how he should take responsibility for it. The roles of punishment are to condemn the wrongdoing committed and to turn the wrongdoer to look back and realize his wrongdoing. Punishment does not merely aim to produce fear to deter wrongdoing without any improvement in understanding of appropriate norms. This is reflected in the way Confucius often teaches the correct moral norm as he "punishes" his friend and disciples which is an affirmation of such norms to the wrongdoer. As the wrongdoer realizes his wrongdoing, Confucius hopes that he will not commit the same act again and moves on to cultivate himself, and that such realization will consequently lead to protection of society and moral norms.

Department: Philosophy

Student's Signature

Field of Study: Philosophy

Advisor's Signature

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีัญญา อรุณขจรศักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยให้คำแนะนำและตรวจแก้วิทยานิพนธ์ มีความใจเย็นอดทนต่อผู้วิจัย คอยให้กำลังใจ และคอยกระตุ้นเตือนผู้วิจัยจนทำวิทยานิพนธ์ออกมาสำเร็จ ทั้งยังช่วยดูแลเรื่องทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. อาจารย์ไม่ได้ดูแลแต่เพียงชีวิตทางวิชาการของผู้วิจัยเท่านั้น แต่ยังคงแนะนำเรื่องการทำงานและชีวิตด้านอื่น ๆ ของผู้วิจัยอีกมากมายหลายเรื่อง

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ได้แก่ อาจารย์ ดร. ปิยะฤดี ไชยพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กนิษฐา ศิริจันทร์ และศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณมา สถาอานันท์ ที่ล้วนให้กำลังใจผู้วิจัยด้วยรอยยิ้มในวันสอบปกป้องวิทยานิพนธ์และให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ในการปรับแก้วิทยานิพนธ์ให้ดียิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ปกรณ์ ลิ้มปนุสรณ์ ที่ให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ และขอขอบคุณ “โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์” ที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภัควดี อมาตยกุล ที่จุดประกายความสนใจในวิชาปรัชญาในตัวผู้วิจัย และให้คำปรึกษาผู้วิจัยก่อนที่ผู้วิจัยจะเข้ามาศึกษาต่อที่ภาควิชา ทั้งยังคอยให้กำลังใจและสอบถามความเป็นไปของผู้วิจัยอยู่เสมอ

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ในภาควิชาปรัชญาทุกท่านที่สั่งสอน ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ทุกครั้งในการรายงานความก้าวหน้าวิทยานิพนธ์ของภาควิชา และคอยให้กำลังใจผู้วิจัยทั้งในเวลาเรียนและในช่วงเวลาของการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณพี่จรรยาและพี่สตีตย์ที่คอยดูแลช่วยเหลือทั้งด้านการประสานงาน และให้คำแนะนำต่าง ๆ ทำให้การใช้ชีวิตในภาคปรัชญาของผู้วิจัยราบรื่น

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. ไกล่รุ่ง อามระดิษ อาจารย์หัตถกถาญจน์ อารีศิลป์ และขอขอบคุณน้องกวีธกรและน้องกฤตกร จากโครงการอาศรมวิจัยมนุษยศาสตร์ ที่ผู้วิจัยได้ร่วมงานด้วย ที่เข้าใจและช่วยเหลือผู้วิจัยในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณ เพื่อนร่วมชะตากรรม พี่ธัญชล ที่ให้คำแนะนำในการใช้ชีวิต ให้กำลังใจ ดูแลผู้วิจัยมาตลอด และคอยแลกเปลี่ยนข้อมูล ช่วยเหลือ และเอาตัวรอดไปด้วยกัน และขอขอบคุณ ธันยา เพื่อนตั้งแต่สมัยปริญญาตรีที่คอยถามไถ่ความคืบหน้าของวิทยานิพนธ์และให้กำลังใจผู้วิจัยอยู่เสมอ

สุดท้าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาของลูกเป็นอันดับหนึ่งเสมอ และให้ผู้วิจัยเลือกเรียนในสิ่งที่สนใจ คอยสอบถามความคืบหน้าของวิทยานิพนธ์ กระตุ้นและให้กำลังใจผู้วิจัยตลอดเวลา และขอขอบคุณน้องชายที่คอยดูแลผู้วิจัยและบ้านของเราเป็นอย่างดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	9
1.1 ปัญหา ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	9
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	17
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	17
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	18
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	18
บทที่ 2 ความคิดพื้นฐานในปรัชญาของขงจื๊อที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษ.....	20
2.1 อุดมคติทางศีลธรรมในปรัชญาของขงจื๊อ	21
2.1.1 ข้อถกเถียงเกี่ยวกับมโนทัศน์อุดมคติในจริยศาสตร์ขงจื๊อ	21
2.1.2 บรรทัดฐานทางจริยธรรมในจริยศาสตร์ขงจื๊อ.....	26
2.1.3 ศักยภาพมนุษย์ อุดมคติ และความรับผิดชอบ.....	30
2.2 คุณธรรม “ความตรง” ในการจัดการกับการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม.....	59
2.2.1 ความหมายของคุณธรรม “ความตรง”	60
2.2.2 บทบาทของคุณธรรม “ความตรง” ในการจัดการกับการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม.....	66
2.3 บทสรุป	79
บทที่ 3 มโนทัศน์การลงโทษในหลุนอี่ว	82
3.1 การลงโทษในพื้นที่รัฐ: ข้อวิจารณ์ของขงจื๊อ.....	88

3.2 การลงโทษในพื้นที่จริยธรรม	93
3.3 บทวิเคราะห์กรณีการลงโทษในพื้นที่จริยธรรม	97
3.3.1 การลงโทษขงสื่อต่อลูกศิษย์และเพื่อน	97
3.3.2 การลงโทษของประชากราษฎร์ต่อผู้ปกครอง: การสื่อสารการไม่ยอมรับของ ประชากราษฎร์	105
3.4. บทบาทและความสำคัญของการลงโทษในพื้นที่จริยธรรมในจริยศาสตร์ขงสื่อ	107
3.4.1. วิธีการลงโทษ	107
3.4.2. ความรุนแรงของการลงโทษ	113
3.5. จุดมุ่งหมายของการลงโทษ	115
บทที่ 4 บทสรุป	120
รายการอ้างอิง	126
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	131

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ปัญหา ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ยุคทุนนิยมเป็นยุคที่ประสบปัญหาความฉ้อฉลทางจริยธรรมในทุกระดับ ตั้งแต่ประชากรชาวจีน ชุนนาง จนถึงผู้ปกครอง หนึ่งในคำถามที่ผู้ปกครองมักถามขงจื้อคือ จะทำอย่างไรให้ประชากรชาวจีน เชื่อฟังและไม่ทำผิดบรรทัดฐานของสังคม ผู้ปกครองเหล่านั้นเชื่อว่าการใช้บทลงโทษอย่างรุนแรง เช่น การปราบปราม การประหาร จะทำให้ผู้คนยำเกรงเชื่อฟัง ขงจื้อเสนอวิธีการจัดการที่แตกต่างออกไป หนึ่งในทัศนะที่ผู้ศึกษาปรัชญาขงจื้อคุ้นเคยคือ ผู้นำควรใช้หลี¹ (禮 ขนบจารีต) และ คุณธรรมเป็นพลังดึงดูดให้ประชากรชาวจีนประพฤติตนถูกต้องตามทำนองคลองธรรมมากกว่าใช้ กฎหมายและบทลงโทษ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่อาจจะทำให้ประชากรชาวจีนทำตาม แต่ไม่ได้ช่วยให้ ประชากรชาวจีนมีความละเอียด ดังที่บันทึกใน *หลุนอี่ว* เล่มที่ 2 บทที่ 3 ว่า

¹ หลี หรือขนบจารีต โดยความหมายดั้งเดิม หมายถึงพิธีกรรมอันมีมิติของความศักดิ์สิทธิ์ แต่ต่อมาขงจื้อทำให้ หลีสื่อถึง “สัมฤทธิผลเชิงศีลธรรมที่อธิบายด้วยเหตุผลและการกลมกลืนทางศีลธรรม” มากกว่า “ฤทธิ์ที่มีพลัง ลึกลับแบบลัทธินับถือผี” (โปรดดู สุวรรณ อธิบาย (แปลและเขียนบทนำ), *หลุนอี่ว: ขงจื้อสนทนา* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 53.) คำว่า “หลี” ที่ปรากฏใน *หลุนอี่ว* ครอบคลุมหลายความหมาย ได้แก่ แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในแต่ละชุดความสัมพันธ์ ความเหมาะสม ขนบจารีต พิธีกรรม มารยาท ประเพณี และธรรมเนียมปฏิบัติ หลีมีมิติทางวัฒนธรรม-จริยธรรมในฐานะคุณค่าที่คนใน สังคมมีร่วมกันและการสื่อสารที่คนในสังคมเข้าใจร่วมกัน การปฏิบัติหลีที่เหมาะสมต่อผู้อื่นในชุดความสัมพันธ์ ต่าง ๆ เป็นพื้นฐานของชีวิตทางจริยธรรมของบุคคลและเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความกลมกลืนในชุมชน นอกจากนี้ หลีมีบทบาทในการเมืองการปกครอง ในแง่ของการตระหนักรู้ในหน้าที่และความสัมพันธ์ของตนเองต่อ ประชากรชาวจีนของผู้ปกครอง และชีวิตทางศีลธรรมที่เหมาะสมของผู้ปกครองซึ่งมี “พลัง” ในการกำหนดทิศทาง ทางศีลธรรมของประชากรชาวจีน หลีมีบทบาทตั้งแต่ระดับครอบครัว เด็กเรียนรู้และซึมซับการปฏิบัติหลีใน ครอบครัว ทำให้รู้มารยาททางสังคมและการปฏิบัติในชุดความสัมพันธ์ที่พื้นฐานและสำคัญที่สุด และเป็นพื้นฐาน สำหรับการปฏิบัติหลีในความสัมพันธ์ชุดอื่น ๆ ซึ่งบุคคลต้องเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคม การ ปลุกฝังจากครู และการปฏิบัติตามต้นแบบจากผู้มีคุณธรรม

หลุนอิว เล่มที่ 2 บทที่ 3

2 : 3 : 1 อาจารย์กล่าวว่า “ถ้านำพระราชารัฐโดยใช้กลไกรัฐ สร้างระเบียบโดยใช้บทลงโทษ ประชากรรัฐจะทำตาม แต่จะไร้ความละอาย”

2 : 3 : 2 “ถ้านำพระราชารัฐด้วยคุณธรรม สร้างระเบียบด้วยหลุนอิว ประชากรรัฐจะมีความละอายแล้วยังจะอยู่ในกรอบอีกด้วย”

การลงโทษเป็นหนึ่งในวิธีการควบคุมทางสังคมที่ปรากฏในหลุนอิวในพื้นที่การจัดการของรัฐ รัฐใช้การลงโทษทางกาย เช่น การตัดอวัยวะ การประทัບตราบนร่างกายและการประหารชีวิต ซึ่งเป็นวิธีการที่รุนแรง และในกรณีของโทษประหาร ปิดกั้นโอกาสในการแก้ไขปรับปรุงตัวของผู้กระทำผิด เมื่อการลงโทษมีความรุนแรงจนเกินควร จึงไม่แปลกที่พระราชารัฐอาจหาหนทางหรือช่องโหว่ของกฎหมายเพื่อหนีจากโทษที่ตนได้รับ หรืออาจทำตามกฎหมายเพราะความกลัว แต่ไม่ได้มีความรู้สึกละอายและตระหนักว่าสิ่งที่ตนทำเป็นความผิดอย่างไรและเหตุใดจึงไม่ควรทำอีกประการต่อมา ท่าทีของขงจื้อที่ปฏิเสธการลงโทษส่วนหนึ่งเป็นการวิจารณ์ความซื่อฉลาดของผู้ปกครองเอง ซึ่งส่งผลให้พระราชารัฐต้องละเมิดกฎหมาย การลงโทษจะมีความชอบธรรมก็ต่อเมื่อสถาบันที่ทำการลงโทษมีความชอบธรรมและพิจารณาโทษอย่างมีหลักเกณฑ์ที่เป็นธรรม

ไฮเนอร์ โรเชมมองว่าจริยศาสตร์ขงจื้อไม่ได้ให้ความสำคัญกับพลังบังคับภายนอกไม่ว่าจะเป็นพลังบังคับเชิงลบ (การลงโทษ) หรือพลังบังคับเชิงบวก (การให้รางวัล)² การใช้พลังบังคับจากภายนอก (external sanctions) คือการควบคุมทางสังคมจากแรงกดดันภายนอก โดยใช้พลังบังคับเชิงบวก (positive sanctions) เป็นรางวัลสำหรับการกระทำที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ในขณะที่พลังบังคับเชิงลบ (negative sanctions) เป็นการลงโทษสำหรับการกระทำที่ละเมิดบรรทัดฐานของสังคม ในขณะที่กระบวนการพลังบังคับอาศัยแรงกดดันภายนอกในการกระตุ้นให้บุคคลยอมรับบรรทัดฐานหนึ่ง ๆ กระบวนการซึมซับบรรทัดฐาน (internalization) คือการที่บุคคลเรียนรู้ ซึมซับและยอมรับบรรทัดฐานของสังคมผ่านความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น โดยที่ไม่มีแรงกดดันจากภายนอก การปลูกฝังบรรทัดฐานทางจริยธรรมในจริยศาสตร์ขงจื้อคือการปลูกฝังผ่านการสั่งสอนและการเรียนรู้จากเป็นต้นแบบทางศีลธรรมจากคนในครอบครัว ครู ปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคม และตัวอย่างของปราชญ์และกษัตริย์ผู้มีคุณธรรม แม้กระทั่งความละอาย

² Marshall B. Clinard, and Robert F. Meier, *Sociology of Deviant Behavior*, 14th ed. (CA: Wadsworth Cengage Learning, 2011)., pp.31-32.

(民心 心) ที่อาจมีผู้มองว่าเป็นพลังบังคับภายนอก ก็เป็นอารมณ์ทางศีลธรรมที่มาจากการสัมผัส บรรทัดฐานและความเคารพตนเองของบุคคล ไม่ใช่การถูกจ้องมองหรือลงโทษจากชุมชนภายนอก การที่ขงจื้อแสดงท่าทีไม่เห็นด้วยกับการลงโทษที่รุนแรงในพื้นที่รัฐทำให้การลงโทษเป็น มโนทัศน์ที่ดูเหมือนแปลกแยกจากจริยศาสตร์ขงจื้อและดูเหมือนไม่มีคุณค่าทางจริยธรรมใด ๆ แต่ หากพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว จะพบว่าในบางกรณี ขงจื้อเห็นความจำเป็นที่ต้องใช้การลงโทษเพื่อ กระตุ้นให้ผู้กระทำผิดตระหนักในความผิดของตนและหยุดการกระทำผิด ซึ่งจะนำไปสู่การรักษา ความยุติธรรมต่อผู้ถูกล่วงละเมิด และการรักษาบรรทัดฐานทางจริยธรรม

ความหมายของการลงโทษ

การศึกษาเรื่อง “การลงโทษในพื้นที่จริยธรรม” เป็นการวิเคราะห์จากบทสนทนาและ เรื่องราวของขงจื้อกับผู้ที่ถูกลงโทษ ขงจื้อไม่ได้ให้คำจำกัดความของการลงโทษหรือยกตัวอย่างว่า กรณีการลงโทษใดดีหรือกรณีการลงโทษใดไม่ดีโดยตรง (ยกเว้นกรณีการลงโทษของผู้ปกครอง) การวิเคราะห์การลงโทษในวิทยานิพนธ์นี้ใช้วิธีการสำรวจเจตนาของการลงโทษที่นักปรัชญาหรือนัก สังคมวิทยาศึกษาก่อน แล้วจึงสำรวจท่าทาง น้ำเสียง คำพูด การกระทำ และระยะห่างของ ความสัมพันธ์ของขงจื้อต่อผู้ถูกลงโทษและหานายที่เฉพาะในบริบทการลงโทษของขงจื้อ

ในการใช้ชีวิตร่วมกันในกลุ่มสังคม ไม่ว่าจะเป็กลุ่มเพื่อน ครอบครัว โรงเรียน ที่ทำงาน หรือรัฐ หลีกเลียงไม่ได้ที่จะต้องมีข้อตกลงหรือบรรทัดฐานในการดำรงชีวิตร่วมกัน และเมื่อมีการ ล่วงละเมิดบรรทัดฐานเกิดขึ้น ก็อาจใช้การลงโทษในการควบคุมทางสังคม โดยบางกลุ่มสังคมอาจ มีการบัญญัติกฎชัดเจนว่าจะลงโทษการกระทำผิดหนึ่ง ๆ อย่างไร การลงโทษมีเงื่อนไขดังนี้

1. มีการกระทำที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดต่อร่างกายหรือจิตใจของผู้กระทำผิด หรือเป็นการ เพิ่มภาระ (burden) หรือพรากบางสิ่งจากผู้กระทำผิด (deprivation, withholding) (เช่น อิศรภาพ สิทธิ ค่าปรับ) จากผู้กระทำผิด³
2. เป็นการกระทำที่กระทำโดยสถาบันมนุษย์ ไม่ใช่เหตุการณ์ทางธรรมชาติ นอกขอบเขตของ ความตั้งใจหรือการกระทำของมนุษย์⁴

³ Hugo Adam Bedau and Erin Kelly, "Punishment," *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <https://plato.stanford.edu/entries/punishment>.

⁴ Ibid.

3. การกระทำดังกล่าวกระทำต่อผู้กระทำผิด หรือผู้ที่ถูกตัดสินว่ากระทำผิด⁵
4. การลงโทษเป็นผลของการละเมิดบรรทัดฐานของผู้กระทำผิด และกระทำต่อผู้กระทำผิดบนฐานของการละเมิดบรรทัดฐานนั้น ผู้กระทำการลงโทษต้องกระทำในฐานะตัวแทนของกลุ่มและยึดบรรทัดฐานของกลุ่มในการตัดสินใจ มิเช่นนั้นจะจัดเป็นปัญหาส่วนตัวระหว่างบุคคลมากกว่าการลงโทษ⁶

ในกรณีการลงโทษของรัฐโดยทั่วไป การลงโทษถูกดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ มีกฎบัญญัติและรูปแบบการลงโทษที่ชัดเจน กรณีการลงโทษในพื้นที่จริยธรรมใน *หลุนอีวี* เป็นการลงโทษทางสังคม ซึ่งมีวิธีการลงโทษที่ปรากฏ 2 รูปแบบคือการลงโทษต่อร่างกาย (corporal punishment) และการลงโทษทางจิตใจ ความหมายของการลงโทษทางร่างกายค่อนข้างตรงไปตรงมาคือการสร้างความเจ็บปวดต่อร่างกายของผู้กระทำผิดบนฐานของการละเมิดบรรทัดฐาน ส่วนกรณีการลงโทษทางจิตใจปรากฏในความสัมพันธ์ของเพื่อน-เพื่อน อาจารย์-ศิษย์ และประชาราษฎร์-ผู้ปกครอง การลงโทษทางจิตใจมีความน่าสนใจและมีความซับซ้อนกว่าการลงโทษต่อร่างกาย กล่าวคือ การลงโทษทางจิตใจ (psychological sanctions) สามารถกระทำผ่านการแสดงสัญลักษณ์ บุคคลในฐนะสมาชิกของกลุ่มสังคมหนึ่ง ๆ มีความเคยชินกับระดับการปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคำพูดหรือลักษณะท่าทางจากสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม การเปลี่ยนแปลงของระดับการปฏิบัติไปในทางลบ ก็ทำให้การตัดสินตนเอง (self-judgement) ของผู้ถูกลงโทษเปลี่ยนไป⁷ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงของระดับการปฏิบัติในที่นี้ส่งผลกระทบต่อจิตใจของผู้ถูกลงโทษ การลงโทษทางจิตใจสามารถแสดงออกได้หลายวิธีกระทำ เช่น การลงโทษทางวาจา เช่น การตำหนิ ต่อว่า การนินทา และการทำให้เป็นตัวตลก การใช้ภาษากาย⁸ เช่น การมองอย่างไม่พอใจ การแสดงท่าทางไม่พอใจ และอีกวิธีหนึ่งคือการสร้างระยะห่างทางความสัมพันธ์ ซึ่งในกรณีที่การกระทำผิด

⁵ Ibid.

⁶ Ibid. and Richard T. LaPiere, *A Theory of Social Control* (New York: McGraw-Hill, 1954)., p. 226.

⁷ Richard T. LaPiere, *A Theory of Social Control*, p. 239.

⁸ Marshall B. Clinard, and Robert F. Meier, *Sociology of Deviant Behavior*, p. 31.

มีความรุนแรง ก็อาจสิ้นสุดที่การยุติความสัมพันธ์⁹ การลงโทษอาจเป็นการไม่แสดงสัญลักษณ์แห่งการยอมรับ (approval) หรือการแสดงสัญลักษณ์แห่งการไม่ยอมรับ (disapproval) ก็ได้¹⁰

ในการศึกษาเรื่องลงโทษ มีทฤษฎีการลงโทษหลัก 2 ทฤษฎีคือ ทฤษฎีทดแทนความผิด และทฤษฎีประโยชน์นิยม ทฤษฎีทั้งสองมีเหตุผลรองรับการลงโทษและจุดมุ่งหมายของการลงโทษที่แตกต่างกัน

ทฤษฎีทดแทนความผิด (Retributive Theory) มีทัศนะว่าบุคคลต้องถูกลงโทษเพราะว่าได้ทำความผิด การลงโทษเป็นการทดแทนความผิดที่บุคคลได้กระทำ ลักษณะของการลงโทษตามทฤษฎีนี้จึงเป็นการลงโทษที่ย้อนหลังไปยังการกระทำผิดที่ได้เกิดขึ้น (backward looking)¹¹ ทฤษฎีทดแทนความผิดมองว่าการลงโทษเพื่อจุดมุ่งหมายอื่น ๆ นอกเหนือจากการทดแทนความผิดไม่มีความชอบธรรม เนื่องจากบุคคลไม่ควรถูกใช้เป็นเครื่องมือสำหรับบุคคลอื่นหรือสังคม¹² การลงโทษตามทฤษฎีนี้เป็นการรักษาความยุติธรรม (justice) และให้ในสิ่งที่ผู้กระทำผิดสมควรได้รับ (desert) แม้การลงโทษอาจไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ นอกจากการทดแทนความผิดที่เกิดขึ้นแล้ว แต่ผู้กระทำผิดก็ต้องได้รับโทษอย่างไม่มีข้อยกเว้นเพื่อรักษาความยุติธรรม การกระทำผิดเป็นเงื่อนไขจำเป็นของการลงโทษ และโทษที่ผู้กระทำผิดได้รับต้องมีสัดส่วนที่เหมาะสม (proportionate) กับความผิดที่กระทำ นั่นหมายความว่า การลงโทษผู้กระทำผิดด้วยความรุนแรงที่เกินกว่าความผิดเป็นความไม่ยุติธรรมต่อผู้ถูกลงโทษ และการลงโทษคนบริสุทธิ์เพื่อประโยชน์ในการป้องปรามแก่สังคมก็เป็นสิ่งที่ทฤษฎีทดแทนความผิดยอมรับไม่ได้¹³

⁹ Igor Primoratz, "Punishment as Language," *Philosophy* 64, no. 248 (1989), pp. 198-199.

And Alf Ross, *On Guilt, Responsibility and Punishment* (CA: University of California Press, 1975), p.12.

¹⁰ ตัวอย่างเช่น ผู้ที่มาไม่ทันเวลานัดหมายอาจโดนต่อว่า (การแสดงสัญลักษณ์ของการไม่ยอมรับ) ในขณะที่ผู้ที่มาทันเวลาพอดี อาจได้รับการพยักหน้ารับรู้ว่ามาถึงแล้ว แทนที่จะได้รอยยิ้มและการกล่าวต้อนรับอันอบอุ่น (การไม่แสดงสัญลักษณ์ของการยอมรับ) โปรดดู Richard T. LaPiere, *A Theory of Social Control*, p. 240.

¹¹ รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความมุ่งหมายของการลงโทษ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 4.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 4-5.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-8. และ Alec Walen, "Retributive Justice," *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <https://plato.stanford.edu/entries/justice-retributive/>.

ทฤษฎีประโยชน์นิยม (Utilitarian Theory) มีทัศนะว่าการกระทำหนึ่ง ๆ จะถูกหรือผิดศีลธรรมขึ้นอยู่กับว่าการกระทำนั้นก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดต่อจำนวนคนมากที่สุดหรือไม่ เมื่อมีอาชญากรรมหรือการกระทำผิดในสังคม ผู้คนในสังคมต้องเผชิญกับความทุกข์ และการลงโทษก็ก่อให้เกิดความทุกข์เช่นกัน ไม่ว่าจะต่อผู้ถูกลงโทษ ผู้เกี่ยวข้องกับผู้ถูกลงโทษ หรือผู้พบเห็นการลงโทษ แต่หากการลงโทษสามารถป้องกันความเลวร้ายจากการทำผิดที่มากกว่าการลงโทษได้ ก็มีความชอบธรรมที่จะลงโทษ¹⁴ ต่างจากทฤษฎีการลงโทษแบบทดแทนความผิด ทฤษฎีการลงโทษแบบประโยชน์นิยมเป็นการมองถึงผลประโยชน์ของการลงโทษที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (forward looking) และไม่ยอมรับทัศนะที่ว่าผู้กระทำผิดทุกคนต้องถูกลงโทษอย่างไม่มีข้อยกเว้น หากการลงโทษผู้กระทำผิดไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อจำนวนคนมากที่สุด การลงโทษนั้นก็ไม่มี ความชอบธรรม เมื่อจุดมุ่งหมายของการลงโทษในทฤษฎีประโยชน์นิยมคือการป้องกันหรือแก้ไข ผลร้ายของการกระทำผิด ปริมาณของการลงโทษจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับความผิดที่บุคคลกระทำ หากแต่พิจารณาว่าปริมาณการลงโทษเท่าใดจะมีประสิทธิภาพในการป้องกันและแก้ไขผลร้ายของการกระทำผิดได้¹⁵ การลงโทษต้องทำให้ผู้กระทำผิดเห็นว่าการถูกลงโทษมีความทุกข์มากกว่าการ ได้ความสุขหรือผลประโยชน์จากการกระทำผิด¹⁶ เนื่องจากการลงโทษในทฤษฎีประโยชน์นิยม คำนึงถึงผลในการป้องปรามหรือการแก้ไขผลร้ายของความผิดในระดับสังคมด้วย การลงโทษผู้บริสุทธิ์ตามทฤษฎีนี้อาจมีความชอบธรรม หากสามารถป้องปรามการกระทำผิดหรือแก้ไขปัญหา ในสังคมได้¹⁷

การลงโทษในทัศนะประโยชน์นิยมมีจุดมุ่งหมาย 4 ประการหลักดังนี้

(1) การป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดขึ้นอีก (Deterrence) แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ การป้องกันเฉพาะ (particular deterrence) เป็นการป้องกันไม่ให้ตัวผู้กระทำผิดสามารถกระทำ

¹⁴ Kevin Murtagh, "Punishment," *Internet Encyclopedia of Philosophy*, <http://www.iep.utm.edu/punishme/>. และ รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความมุ่งหมายของการลงโทษ," หน้า 15-16.

¹⁵ รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความมุ่งหมายของการลงโทษ," หน้า 30-31.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31-35.

¹⁷ Whitley R.P. Kaufman, *Honor and Revenge: A Theory of Punishment* (New York: Springer, 2013)., pp. 29-32

ผิดซ้ำได้อีก ไม่ว่าจะชั่วคราวหรือตลอดไป และการป้องกันทั่วไป (general deterrence) คือการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นตัวอย่างเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้อื่นกระทำความผิดในแบบเดียวกัน¹⁸

การลงโทษเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดอีกสามารถเกิดขึ้นได้ใน 3 ทางคือ ทางที่หนึ่ง ผู้กระทำไม่สามารถทำผิดได้อีก เพราะถูกควบคุมทางกายภาพ เช่น การจองจำ เนรเทศ หรือการประหารชีวิต ซึ่งทำให้สังคมปลอดภัยจากการถูกล่วงละเมิดจากผู้กระทำผิด ทางที่สอง การชู้ให้กลัว การลงโทษผู้กระทำผิดเป็นการชู้ให้ผู้อื่นได้เห็นว่าหากทำผิดก็จะได้รับโทษแบบเดียวกัน ทำให้ผู้อื่นซึ่งใจว่าการกระทำผิดจะทำให้ถูกลงโทษ ซึ่งเป็นผลเสียต่อตนเองมากกว่าผลดี การลงโทษโดยการชู้ให้กลัวมีผลทั้งการป้องกันเฉพาะและการป้องกันทั่วไป กล่าวคือ ผู้ที่กระทำผิดและถูกลงโทษไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำในอนาคต และผู้อื่นเห็นตัวอย่างของการลงโทษก็ไม่กล้ากระทำความผิดในแบบเดียวกัน และทางที่สาม การลงโทษเป็นการสร้างนิสัยและสอนศีลธรรม การลงโทษเป็นการสอนผู้กระทำผิดและสังคมว่าการกระทำใดขัดกับกฎหมายหรือค่านิยมของสังคมนั้น การลงโทษจึงไม่ได้ทำให้กลัวที่จะไม่ทำผิดเท่านั้น แต่ทำให้คนเคารพกฎหมายหรือศีลธรรมด้วย เพราะเมื่อไม่กล้าทำผิดเพราะกลัวการลงโทษเป็นระยะเวลานาน ก็จะเกิดความเคยชินในการปฏิบัติตามกฎ นอกจากนั้น การลงโทษยังเป็นการ “ประณามและตำหนิ” ผู้ถูกลงโทษว่าทำสิ่งที่ขัดกับบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งเป็นการสอนจริยธรรมให้แก่ผู้กระทำผิดไปในตัว และเมื่อผู้อื่นในสังคมเห็นการประณามและตำหนินั้น ก็จะตระหนักว่าการกระทำนั้น ๆ ผิดบรรทัดฐานและถูกประณาม และจะละเว้นจากการกระทำผิดในแบบเดียวกัน¹⁹

จุดสังเกตที่น่าสนใจของรุ่งธรรม ศุภธรรมรักษ์คือ การเคารพกฎหมายหรือศีลธรรมที่เกิดจากการลงโทษ เมื่อผ่านไประยะเวลาหนึ่ง ก็จะมีการสืบทอดค่านิยมดังกล่าวโดยไม่ได้รู้ที่มาหรือไม่ได้เห็นการลงโทษด้วยตนเอง สิ่งที่อยู่คือการละเมิดบรรทัดฐานนั้นเป็นสิ่งผิด จึงไม่ควรกระทำ²⁰ การป้องกันการกระทำผิดโดยสร้างนิสัยและสั่งสอนศีลธรรมมีผลในการป้องกันลึกซึ้งกว่าการชู้ให้กลัว การลงโทษ ซึ่งหากมีหนทางหลีกเลี่ยงจากการรับโทษ การป้องกันความผิดก็จะไร้ประโยชน์²¹

(2) การรักษาและแก้ไขนิสัยผู้กระทำผิด (Rehabilitation) โดยแบ่งเป็น 2 แบบ ได้แก่ ทักษะแรกที่เชื่อว่าตัวการลงโทษเองรักษาและแก้ไขนิสัยผู้กระทำผิด การลงโทษหรือความทุกข์ที่

¹⁸ รุ่งธรรม ศุภธรรมรักษ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความมุ่งหมายของการลงโทษ,” หน้า 17-18.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18-20.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

เกิดจากการถูกลงโทษทำให้ผู้กระทำผิดตระหนักว่าตนต้องรับการลงโทษเช่นนี้เพราะได้กระทำผิด เช่น การลงโทษจจำในประวัติศาสตร์ที่มักทำบนหอคอย ถ้ำ หรือสถานที่ที่คุมขังผู้กระทำผิดให้อยู่ตามลำพัง นอกจากนี้จะมีจุดมุ่งหมายหลักในการควบคุมผู้กระทำผิดทางกายภาพแล้ว ยังมีจุดมุ่งหมายในการกระตุ้นการตระหนักรู้ทางศีลธรรมและจิตวิญญาณของผู้กระทำผิดอีกด้วย โดยหวังว่าการถูกคุมขังอยู่ตามลำพังจะทำให้ผู้ถูกลงโทษได้ไตร่ตรองเกี่ยวกับการกระทำผิดของตนเองสำนึกผิด และแก้ไขพฤติกรรมของตนเองในที่สุด²² และทัศนคติที่สองที่เชื่อว่าตัวการลงโทษเองไม่ได้แก้ไขนิสัยผู้กระทำผิดโดยตรง แต่การให้การศึกษาระหว่างที่เขาถูกลงโทษจะช่วยให้สำเร็จผลดังกล่าว โดยการศึกษาดังกล่าวจะทำให้ผู้ถูกลงโทษตระหนักว่าสิ่งที่ตนทำไม่ถูกต้องและไม่ทำผิด เช่นนั้นอีกในอนาคต²³

(3) การป้องกันการแก้แค้นกันเอง ในกรณีที่การกระทำผิดเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เยื่อหรือญาติของเหยื่ออาจมีความแค้นต่อผู้กระทำผิด การลงโทษโดยรัฐจึงมีบทบาทในการป้องกันการแก้แค้นกันเองในหมู่ประชาชน²⁴

(4) การลงโทษเป็นการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น แม้ว่าสิ่งเลวร้ายที่ผู้กระทำผิดได้กระทำแล้ว แต่ความเสียหายบางอย่างสามารถชดใช้ได้ บางอย่างสามารถลดทอนให้เหลือน้อยลงได้ การลงโทษบางลักษณะสามารถชดใช้ความเสียหายให้กับเหยื่อได้ เช่น ผู้ที่โกงเงินผู้อื่นต้องชดใช้เงินในส่วนที่โกง พร้อมกับให้ดอกเบี่ยแก่ผู้เสียหายด้วย²⁵

การวิเคราะห์กรณีการลงโทษของขงจื้อในพื้นที่จริยธรรมจะทำให้เห็นว่า ขงจื้อมีจุดมุ่งหมายในการลงโทษที่แตกต่างจากการลงโทษในพื้นที่การจัดการของรัฐที่ข้อผลที่อาจไม่ได้ถูกกำกับด้วยคุณธรรม วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาว่า ในเมื่อขงจื้อมีท่าทีที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้การลงโทษของรัฐเพื่อปกครองประชาราษฎร์ในหลายตัวบท และสนับสนุนการเข้มข้มบรรทัดฐานทางจริยธรรมมากกว่าการใช้พลังบังคับภายนอก ขงจื้อมีเกณฑ์ใดในการตัดสินใจกระทำหรือยอมรับ “การลงโทษในพื้นที่จริยธรรม” วิธีการและจุดมุ่งหมายของการลงโทษในพื้นที่จริยธรรมมีความ

²² Terance D. Miethe and Hong Lu, *Punishment: A Comparative Historical Perspective* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005)., pp. 22-23.

²³ รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความมุ่งหมายของการลงโทษ,” หน้า 22-23.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28-29.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

แตกต่างจากการลงโทษในพื้นที่รัฐที่ขงจื้อไม่ยอมรับอย่างไร และมีกระบวนการขัดเกลาผู้กระทำผิดอย่างไร

1.2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษามโนทัศน์การลงโทษในปรัชญาขงจื้อใน **หลุนอี่ว**

1.3. ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการศึกษาของวิทยานิพนธ์นี้จำกัดอยู่ที่การศึกษากฎการลงโทษที่ขงจื้อเป็นผู้กระทำหรือสนับสนุนให้มีการลงโทษใน **หลุนอี่ว** เป็นหลัก โดยวิทยานิพนธ์ประกอบด้วยเนื้อหาแต่ละบทดังนี้

บทที่หนึ่ง อธิบายที่มาและความสำคัญของปัญหาของการศึกษาที่นำไปสู่การศึกษาเรื่องการลงโทษใน **หลุนอี่ว** และนำเสนอความหมายของการลงโทษและทฤษฎีการลงโทษหลัก รวมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์ ขอบเขตของการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และวิธีดำเนินการวิจัย

บทที่สอง เป็นการศึกษาแนวคิดพื้นฐานในปรัชญาขงจื้อที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษ ได้แก่ แนวคิดเรื่องบรรทัดฐานทางจริยธรรม อุดมคติ ความรับผิดชอบ และความตรงในฐานะคุณธรรมในการจัดการการล่วงละเมิดทางจริยธรรม ผู้วิจัยจะเสนอว่าในจริยศาสตร์ขงจื้อ บุคคลมีอุดมคติทางศีลธรรม ที่จะเลือกขัดเกลาตนเองหรือปฏิบัติตนให้มีศีลธรรมสอดคล้องกับวิถีที่ถูกตั้ง (เต๋า) ในการวิเคราะห์เรื่องปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจทางศีลธรรมของมนุษย์ ขงจื้อมองว่ามนุษย์ไม่ได้เป็นอิสระจากโชคชะตา ปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยทางสังคม ที่กระทบและมีส่วนในการหล่อหลอมบุคคล แต่ขงจื้อก็ไม่ได้ถือทัศนคติแบบนิยตินิยม เพราะมนุษย์มีศักยภาพที่จะขัดเกลาตนเองเพื่อต่อกรกับปัจจัยเหล่านี้และเปลี่ยนอุปสรรคให้กลายเป็นพลังผลักดันให้ตนเองทำในสิ่งที่อยู่ในความควบคุมของตนเอง ในแง่นี้บุคคลมี moral agency และไม่สามารถใช้ปัจจัยใด ๆ เป็นข้ออ้างในการกระทำผิดได้ จากนั้น ผู้วิจัยจะเสนอว่าเกณฑ์ที่ขงจื้อใช้ตัดสินระดับความรับผิดชอบที่ผู้กระทำผิดต้องแบกรับคือ ความตั้งใจในการกระทำผิดและความรุนแรงของการกระทำผิด ซึ่งความตั้งใจในการกระทำผิดมีลำดับของความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นไปดังนี้ การกระทำผิดในภาวะบีบคั้น การละเลยการปฏิบัติที่เหมาะสม และการกระทำผิดอย่างตั้งใจเพื่อผลประโยชน์ของตนเองสุดท้าย ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ท่าทีและวิธีการจัดการการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมของขงจื้อโดยพิจารณาความหมายและบทบาทของคุณธรรม “ความตรง” โดยจะเสนอว่า การคำนึงถึงความ เป็นธรรมต่อผู้ถูกล่วงละเมิดและระบบการต่างตอบแทน ทำให้ขงจื้อไม่สนับสนุนการปล่อยให้ผู้

ล่งละเมิดผู้อื่นกระทำการล่งละเมิดต่อไป แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่สนับสนุนให้ใช้การแก้แค้น สิ่ง
ที่ขงจื้อสนับสนุนคือการพยายามขัดเกลาจริยธรรมผู้กระทำผิด โดยมีวิธีการจัดการกรณีการล่ง
ละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม 3 วิธีคือ การเป็นต้นแบบทางจริยธรรม การตำหนิตักเตือน และ
การลงโทษ

บทที่สาม เป็นการศึกษาโมทัศน์การลงโทษในทัศนะขงจื้อ โดยเริ่มจากการสำรวจการ
ลงโทษของรัฐ เพื่อให้เห็นว่าการลงโทษเป็นกระบวนการทั่วไปที่รัฐใช้ในการจัดการผู้กระทำผิด และ
พิจารณาข้อวิจารณ์ของขงจื้อต่อวิธีการหรือจุดมุ่งหมายของการลงโทษในพื้นที่นี้โดยสังเขป เพื่อ
เป็นจุดตั้งต้นทำให้เห็นว่า ขงจื้อไม่ได้ปฏิเสธการลงโทษทุกกรณี แต่เห็นว่าการลงโทษต้องมี
ขอบเขต วิธีการ และจุดมุ่งหมายที่เหมาะสม จากนั้นจะวิเคราะห์กรณี “การลงโทษในพื้นที่
จริยธรรม” ซึ่งขงจื้อยอมรับและสนับสนุนให้ลงโทษได้ และสรุปบทบาทและความสำคัญและ
จุดประสงค์การลงโทษในจริยศาสตร์ขงจื้อ ผู้วิจัยจะเสนอว่า เกณฑ์ในการตัดสินว่ากรณีใด
จำเป็นต้องลงโทษคือการกระทำผิดซ้ำและสำนึกในความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองของ
ผู้กระทำผิด ระดับของการลงโทษต้องมีความเหมาะสมกับระดับของความผิด สุดท้าย ผู้วิจัยจะ
สรุปว่าจุดมุ่งหมายในการลงโทษของขงจื้อสอดคล้องกับทฤษฎีการลงโทษแบบรักษาและแก้ไข
นิสัย ขงจื้อขัดเกลาจริยธรรมของผู้กระทำผิด ผ่านการประณามการกระทำที่ผิดและยืนยันบรรทัด
ฐานที่ถูกต้องเพื่อสร้าง/เปลี่ยนแปลงความเข้าใจบรรทัดฐานที่ถูกต้องและสำนึกของความ
รับผิดชอบ และหวังว่าการขัดเกลาจริยธรรมดังกล่าวจะช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายอื่น ๆ คือ การ
ปกป้องคนในสังคมจากการล่งละเมิด การปกป้องระบบการต่างตอบแทน และการปกป้องบรรทัด
ฐานทางจริยธรรม

บทที่สี่ บทสรุป เป็นการสรุปเนื้อหาทั้งหมด และเสนอข้อโต้แย้งที่เป็นไปได้ต่อทัศนะการ
ลงโทษของขงจื้อ

1.4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้บทวิเคราะห์เรื่องมโนทัศน์การลงโทษในปรัชญาขงจื้อ

1.5. วิธีดำเนินการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้ดำเนินการวิจัยโดยศึกษา **หลุนอี่ว** ส่วนวนแปลภาษาไทยของ สุวรรณ
สถาอานันท์ เป็นหลัก โดยเทียบเคียงกับส่วนวนภาษาอังกฤษของรอเจอร์ ที. เอมีส์ (Roger T.
Ames) และเฮนรี โรสมอนต์ จูเนียร์ (Henry Rosemont, Jr.) เจมส์ เล็กเก็ต (James Legge) และ

เอ็ดเวิร์ด สลิงเงอร์แลนด์ (Edward Slingerland) นอกจากนี้ ยังศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจากหนังสือ บทความ และวารสารทางวิชาการปรัชญาจีน และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

ความคิดพื้นฐานในปรัชญาของจิวที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษ

การศึกษาแนวคิดเรื่องการลงโทษต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจก่อนว่ามีแนวคิดเรื่องบุคคลกับศักยภาพในการตัดสินใจทางศีลธรรมอย่างไร บางทีคนจะมีความเชื่อว่าการกระทำผิดเป็นผลจากปัญหาโครงสร้างทางสังคม จึงควรได้รับความช่วยเหลือผ่านสวัสดิการทางสังคมมากกว่าการลงโทษ บางทีคนจะมองว่าผู้ที่ไม่มีศักยภาพในการตัดสินใจทางศีลธรรมยอมไม่ต้องรับโทษ บ้างก็มองว่าไม่สำคัญว่ามนุษย์มีอัตตาณัติทางศีลธรรมหรือไม่ การลงโทษเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมให้เป็นไปตามที่ผู้ลงโทษประสงค์ ซึ่งจิวมีระดับขั้นของการจัดการการล่วงละเมิดทางจริยธรรม รวมถึงการลงโทษที่ซับซ้อน กล่าวคือขงจิวพิจารณาถึงปัจจัยที่นำไปสู่การละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม ศักยภาพทางจริยธรรมของมนุษย์และผู้กระทำผิด และความรุนแรงของการล่วงละเมิด แล้วพิจารณาว่าควรขัดเกลาหรือจัดการผู้กระทำผิดอย่างไร เมื่อมองทัศนคติการลงโทษเป็นมโนทัศน์ที่ผูกติดกับความเข้าใจเรื่องอัตตาณัติทางศีลธรรม ศักยภาพมนุษย์ บรรทัดฐานทางจริยธรรม การละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม ความรับผิดชอบ และวิธีการจัดการการล่วงละเมิด เพื่อจะตอบคำถามว่าขงจิวมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับการลงโทษ เราต้องทำความเข้าใจว่าขงจิวมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับมโนทัศน์เหล่านั้นก่อน

ในประเด็นเรื่องอัตตาณัติทางศีลธรรม ผู้วิจัยจะเสนอว่าจริยศาสตร์ขงจิวไม่ได้เป็นจริยศาสตร์ที่บุคคลสร้างคุณค่าหรือแนวปฏิบัติที่เหมาะสมขึ้นมาเอง จริยศาสตร์ขงจิวเป็นการสืบสานขนบจารีตจรรยาของวงศ์โจว ซึ่งขงจิวเชื่อว่าเป็นแบบอย่างและหนทางในการเข้าถึงวิถีที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติหฺลี่หรือการตัดสินใจว่าผู้ใดปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางจริยธรรม ไม่ใช่การทำตามกฎหรือรูปแบบภายนอกของหฺลี่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีความรู้สึกที่สอดคล้องกับการแสดงออกดังกล่าวอยู่ด้วย ความรู้สึกภายในที่แท้จริงและการเลือกที่จะปฏิบัติตามจารีตด้วยตนเองท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ยุ่งเหยิงเบนจากวิถีที่ถูกต้องนี้เองที่แสดงให้เห็นว่าคุณคนมีอัตตาณัติทางศีลธรรม ในความหมายที่การตัดสินใจที่จะปฏิบัติตามบรรทัดฐานดังกล่าวเป็นการตัดสินใจของตัวเอง ไม่ได้เป็นเพียงการทำตามข้อกำหนดของสังคม การบังคับหรือยึดเยียดให้ทำของผู้อื่น ทั้งบุคคลยังมีศักยภาพในการเลือกทำสิ่งที่ถูกต้องหรือเลือกทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องด้วยตนเอง บุคคลอาจมีอารมณ์หรือลักษณะนิสัยที่ไม่เหมาะสม ต้องได้รับการขัดเกลา ซึ่งเป็นเหตุผลที่ขงจิวเห็นความสำคัญของการศึกษา แต่หากบุคคลมีความรู้แล้ว แต่ยังคงไม่แก้ไขข้อบกพร่องหรือ

การล่วงละเมิดของตนเอง หรือไม่ชวนขวายที่จะพัฒนาจริยธรรม ก็เพียงพอที่จะทำให้เขาต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนเองอย่างเต็มที่ เมื่อการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำเป็นการตัดสินใจของบุคคลเอง บุคคลนั้นย่อมต้องรับผิดชอบในการกระทำของตน ในส่วนสุดท้าย ผู้วิจัยจะสำรวจว่ามีประเภทความบกพร่องทางจริยธรรม และการละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมอะไรบ้าง มีระดับขั้นของความรุนแรงแตกต่างกันอย่างไร และปัจจัยใดที่ทำให้ความรุนแรงแตกต่างกันเช่นนั้น และความบกพร่องหรือการละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมดังกล่าวมีภาระของควมรับผิดชอบที่ตามมาอย่างไร

2.1 อัตตานิเทศิทธิทางศีลธรรมในปรัชญาของขงจื้อ

2.1.1 ข้อถกเถียงเกี่ยวกับมโนทัศน์อัตตานิเทศิทธิในจริยศาสตร์ขงจื้อ

งานวิจัยหลาย ๆ ชิ้นได้เถียงกับการตีความของเฮอริเบิร์ต ฟินกาเรตต์ (Herbert Fingarette) ผู้มองว่าขงจื้อไม่มีแนวคิดเรื่องอัตตานิเทศิทธิ (autonomy) และความรับผิดชอบ (responsibility) เพราะใน *หลุนอิว* ไม่ปรากฏภาษาของอัตตานิเทศิทธิและความรับผิดชอบ²⁶ ซึ่งเป็นภาษาของโลกตะวันตก นอกจากนี้ *เต๋า* (道) ในฐานะคำสำคัญใน *หลุนอิว* ที่ถูกแทนด้วยอุปลักษณะของเส้นทาง วิถี ถนน และสื่อถึงวิถีที่ถูกต้องของชีวิต วิถีในการปกครอง วิถีที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และวิถีของจักรวาลในทัศนะขงจื้อมีเพียงหนึ่งเดียว²⁷ ดังที่ขงจื้อจะกล่าวถึงผู้ไม่ทำตามวิถีที่ถูกต้องนี้ว่าเป็นผู้หลงทางหรือทอดทิ้งวิถีที่ถูกต้อง²⁸ ฟินกาเรตต์จึงสรุปว่าไม่มีทางเลือกอย่างแท้จริง (no genuine options) ในปรัชญาของขงจื้อ มีเพียงเราทำตามวิถีที่ถูกต้องหรือเราล้มเหลวในการทำตามวิถีที่ถูกต้อง²⁹ นอกจากนี้ มนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่มีอัตตานิเทศิทธิซึ่งมีพลังภายในและพลังในการตัดสินใจทางศีลธรรมภายในตัวเขา หากแต่เกิดมาเป็นวัตถุดิบ ซึ่งจะมีอารยะได้ก็ต่อผ่านการศึกษาและการขัดเกลา ประเด็นทางศีลธรรมหลักในปรัชญาขงจื้อจึงไม่ใช่เรื่องของความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง เนื่องจากมนุษย์ไม่ได้เป็นผู้เลือกด้วยเจตจำนงเสรีของตนเอง แต่เป็นเรื่องของการให้การศึกษาที่เหมาะสมต่อผู้กระทำผิด ดังนั้น เมื่อเกิดการ

²⁶ Herbert Fingarette, *Confucius: The Secular as Sacred* (Illinois: Waveland Press, 1998)., pp.18-19.

²⁷ ฟินกาเรตต์ใช้อุปลักษณะอธิบายทัศนะที่ว่าไม่มีวิถีที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียวว่า "A Way without a crossroad"

²⁸ Ibid., pp. 19-20.

²⁹ Ibid., p. 21.

กระทำผิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม การตอบโต้ที่เหมาะสมจึงควรเป็นการเรียนรู้เพื่อเติมเต็ม/แก้ไข ความผิดของตน³⁰

นอกจากนั้น ฟินกาเริตต์ยังมองว่าผู้กระทำผิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมมีลักษณะดังต่อไปนี้

(1) ไม่ได้รับการศึกษาเพียงพอ ที่จะรับรู้และจัดประเภทว่าการกระทำใดสอดคล้องกับวิถีที่ ถูกต้องและการกระทำใดไม่สอดคล้องกับวิถีที่ถูกต้อง

(2) ไม่ได้เรียนรู้ทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำตามวิถีที่ถูกต้องในบางแง่มุม

(3) ไม่มีความพยายามเพียงพอ (ฟินกาเริตต์เห็นว่า เป็นเรื่องของกำลัง (strength) ไม่ใช่ เรื่องของการเลือก (choice))

(4) รู้ว่าควรจะทำปฏิบัติตนอย่างไร แต่ไม่อุทิศให้กับการปฏิบัติตนให้สอดคล้องอย่างเต็มที่ จึงมีจุดหมายที่ไม่แน่นอนและอาจปฏิบัติแต่เพียงเปลือกนอกของผลเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง³¹

มุมมองแบบนิยัตินิยม (determinism) และความไร้อัตตาณัติของบุคคลของฟินกาเริตต์มีผู้ ร่วมโต้แย้งหลายท่าน เบนจามิน ชวาทซ์ (Benjamin Schwartz) ได้แย้งว่า สาเหตุที่ฟินกาเริตต์มอง ว่าขงจื้อไม่มีแนวคิดทางเลือกและความรับผิดชอบ เพราะมองว่าหลี่หรือเต๋าเป็นระบบจริยศาสตร์ที่ ได้ถูกสถาปนาขึ้นมาก่อนแล้ว (preestablished ethical system) และเมื่อพูดถึงทางเลือกทาง จริยธรรม เราไม่จำเป็นต้องพูดถึงการเลือกระหว่างระบบคุณค่า (value systems) หรือการสร้าง คุณค่าของเราเองเสมอไป นักจริยศาสตร์ยิวและคริสต์ยุคกลาง เมื่อกล่าวถึงอิสรภาพของเจตจำนง เขาหมายถึง อิสรภาพในการเลือกสิ่งที่เราทราบว่าดีและสิ่งที่เราทราบว่าชั่วร้าย ซึ่งไม่ต่างจากการ เลือกระหว่างการทำตามวิถีที่ถูกต้องและการเบี่ยงเบนจากวิถีที่ถูกต้องในทัศนะขงจื้อ³² นอกจากนี้ การมองว่ามนุษย์ในทัศนะขงจื้อ ไม่ใช่สิ่งที่มีอัตตาณัติซึ่งมีพลังภายในและพลังในการ ตัดสินทางศีลธรรมภายในตัวเขา หากแต่เกิดมาเป็นวัตถุดิบ ซึ่งต้องถูกทำให้มีอารยะโดยการศึกษา ถือว่าเป็นนิยัตินิยมทางการศึกษา (educational determinism) ชวาทซ์ให้เหตุผลโต้แย้งว่าถึงแม้ ขงจื้อจะให้ความสำคัญกับการศึกษา แต่ผลสำเร็จของการศึกษาในการขัดเกลาจริยธรรม- วัฒนธรรมก็ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติและลักษณะนิสัยภายใน (inner disposition) ของตัวบุคคลเอง³³

³⁰ Ibid., pp. 34-35.

³¹ Ibid., pp. 35-36.

³² Benjamin I. Schwartz, *The World of Thought in Ancient China* (Cambridge, Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press, 1985), pp. 78-79.

³³ ชวาทซ์อ้างถึง *หลุนอี่ว* เล่มที่ 7 บทที่ 8 ที่ว่าขงจื้อจะไม่กระตุ้นผู้ที่ไม่ชวนชวายใฝ่รู้ ซึ่งอุปนิสัยชวนชวายใฝ่รู้ ต้องเป็นคุณสมบัติภายในของบุคคลอยู่แล้ว ทั้งตัวขงจื้อเอง ใน *หลุนอี่ว* เล่มที่ 2 บทที่ 4 เมื่ออายุ 15 ปี ก็ตั้งมั่น

ส่วน เอ.ซี. แกรม (A. C. Graham) แบ่งแนวการตีความคำว่าทางเลือกเป็น 2 แนวทาง คือ คำว่าทางเลือกในความหมายกว้าง คือ ไม่ได้จำเป็นต้องมีการเลือกจากทางเลือก (posing of alternatives) แต่อาจเป็นการพิจารณาสถานการณ์ของตนเองและตัวอย่างการปฏิบัติของปราชญ์ ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน จนเรารู้ได้เองว่าควรปฏิบัติอย่างไร สำหรับความหมายของทางเลือกแบบแคบ คือความหมายของการเลือก ทางเลือก A หรือทางเลือก B ที่ฟินกาเริตต์ยืนยันว่าไม่ปรากฏในระบบคิดของขงจื้อ หรือในความหมายของการเลือกทำสิ่งที่รู้ว่าดี และไม่ทำสิ่งที่รู้ว่าไม่ดี หรือเลือกที่จะทำตามวิถีที่ถูกต้องหรือไม่ทำตาม/เบี่ยงเบนจากวิถีที่ถูกต้อง ตามที่ชวาตซ์ เสนอ³⁴ แกรมมองว่าทางเลือกตามที่ปรากฏในทัศนะขงจื้อเป็นแบบความหมายกว้าง บุคคลจะเดินตามวิถีที่ถูกต้องหากเขา “สามารถมองเห็น” วิถีที่ถูกต้องและมีกำลังที่จะเดินตามทางนั้นได้ ถ้าไม่เช่นนั้นก็อาจเดินเบี่ยงเบนหลุดออกจากวิถีนั้นเองเพราะความอ่อนแอและไม่สามารถเห็นหนทางที่ถูกต้อง³⁵ นอกจากนั้น แกรมเสนอว่าขงจื้อไม่ได้มองการกระทำที่ตัวผลของการกระทำเอง แต่มองที่ความปรารถนา บุคคลมีความปรารถนาที่จะทำหรือไม่ทำสิ่ง ๆ หนึ่ง ตามระดับการขัดเกลาของตน การกระทำที่ไม่สอดคล้องกับวิถีที่ถูกต้องเกิดจากความสับสนและความไม่รู้ ซึ่งเมื่อมีความรู้ที่ถูกต้อง ความปรารถนาและการกระทำก็จะถูกต้องตามไปเอง³⁶

ฟินกาเริตต์ แกรม และชวาตซ์ตกอยู่ในการถกเถียงเรื่องกระบวนการขัดเกลาจริยธรรม จากมุมมองที่แตกต่างกัน ฟินกาเริตต์และแกรมนำเสนอทัศนะของขงจื้อในเรื่องความปรารถนา และการกระทำที่สอดคล้องกับระดับของการขัดเกลาจริยธรรมของบุคคล ส่วนชวาตซ์เสนอว่าบุคคลไม่ได้เป็นเพียงวัตถุที่ว่างเปล่า แต่มีคุณสมบัติภายในที่เหมาะสมก่อนที่จะรับการศึกษ สิ่งทงานศึกษาทั้ง 3 ชิ้นไม่ได้กล่าวถึงคือ การเน้นย้ำของขงจื้อเรื่องความพยายามในการขัดเกลาตนเอง ซึ่งไม่มีใครบังคับได้ แต่เป็นการเลือกของตนเอง และต้องใช้ความพยายาม หย่ง หวง (Yong Huang) เสนอว่าความพยายาม (efforts) เป็นสิ่งสำคัญในการขัดเกลาจริยธรรมของบุคคล ในขณะที่ฟินกาเริตต์มองว่าการเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานทางจริยธรรมเป็นผลจากการศึกษาหรือการพัฒนาทักษะที่ไม่สมบูรณ์ หรือความพยายามที่ไม่เพียงพอ ไม่ใช่เรื่องของการเลือกหรือการมี

กับการรำเรียน การศึกษาจึงไม่ใช่เรื่องของการเป็นผู้รับความรู้จากผู้อื่น (passive object of education) โปรดดู Ibid., p. 79.

³⁴A. C. Graham, *Disputers of the Tao: Philosophical Argument in Ancient China* (Illinois: Open Court, 1989), p. 27.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid., pp. 27-28.

เจตจำนงเสรี หวังชี้ว่าขงจื๊อมองว่าทั้งหมดนี้เป็นทางเลือกของบุคคล ที่สำคัญไปกว่านั้น หวัง เชื่อมโยงการเลือกที่จะพยายามขัดเกลาดตนเองกับความรับผิดชอบ โดยอ้างว่าในทัศนะแบบ จริยศาสตร์คุณธรรม (virtue ethics) หากเราพบว่าผู้มีคุณธรรม (virtuous person) ปฏิบัติคุณธรรม อย่างไม่ต้องพยายาม (effortlessly) เหตุใดเขาจึงสมควรได้รับการชื่นชม (praiseworthy) ในขณะที่ เมื่อผู้กระทำผิดกระทำผิด ตามทัศนะของจริยธรรมคุณธรรม การกระทำผิดเกิดจากความไม่มี ความรู้ทางจริยธรรมที่แท้จริง เหตุใดเขาจึงสมควรถูกกล่าวโทษ (blame) และระหว่างผู้มีคุณธรรมกับ ผู้ไม่มีคุณธรรม (non-virtuous person) เมื่อฝ่ายหลังปฏิบัติคุณธรรมน่าจะได้รับการชื่นชมมากกว่า ผู้มีคุณธรรมซึ่งปฏิบัติคุณธรรมอย่างง่ายดาย หวังเสนอว่าขงจื๊อไม่ได้พิจารณาการกระทำของ บุคคลที่ผลลัพธ์ (end result) เท่านั้น แต่ดูที่พัฒนาการของการขัดเกลาดตนเองของบุคคล เมื่อมอง เช่นนี้ จะเห็นว่าบุคคลต้องใช้ความพยายามอย่างมากกว่าจะขัดเกลาดตนเองเป็นผู้มีคุณธรรมได้ ในขณะที่ผู้อื่นยังไม่ได้ใช้ความพยายามมากเท่าจึงยังไม่สัมฤทธิ์ผลทางจริยธรรมเช่นเดียวกับผู้มี คุณธรรม³⁷ ขงจื๊อมองว่าทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้/ขัดเกลาดตนเอง เพียงแต่บางคนอาจเลือกที่ จะไม่ทำ³⁸

หวัง อวินปิง (Wang Yunping) ได้แย้งกับพินกาเรตตีในประเด็นที่ว่า การทำตามหลี่ซึ่งเป็น ระบบที่ถูกสถาปนาขึ้นก่อนแล้ว แสดงให้เห็นว่าบุคคลไม่มีอัตตาณัติ อวินปิงมองว่าจริยศาสตร์ ขงจื๊อมีแนวคิดเรื่องบุคคลที่ผูกติดกับความสัมพันธ์ทางสังคมชุดต่าง ๆ และไม่ได้สนับสนุนเรื่องการ มีบุคคลที่แนวความคิดเรื่องสิ่งที่ดี (conceptions of the good) ที่หลากหลาย³⁹ ซึ่งอาจเป็นเงื่อนไข ของการมีอัตตาณัติในความคิดตะวันตก แต่นั่นไม่ได้นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าไม่มีแนวคิดอัตตาณัติใน จริยศาสตร์ขงจื๊อ อัตตาณัติในจริยศาสตร์ขงจื๊อเป็นอัตตาณัติในความหมายของการมีอิสรภาพใน การทำสิ่งที่สอดคล้องกับวิถีที่ถูกตั้งเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ถูกบีบบังคับและสามารถตัดสินใจได้ อย่างเป็นอิสระจากสิ่งแวดล้อมในสังคม⁴⁰ อวินปิงตั้งข้อสังเกตว่ารากศัพท์ของคำว่า "autonomy" มีแนวคิดสำคัญว่า "ผู้มีอัตตาณัติคือผู้ที่การเลือกและการตัดสินใจเป็นของตัวเอง มากกว่าที่จะ เป็นผลของการยอมรับหรือถูกยึดเยียดการเลือกของคนอื่น หรือเป็นผลจากอิทธิพลของ

³⁷ Yong Huang, "Virtue Ethics and Moral Responsibility: Confucian Conceptions of Moral Praise and Blame," *Journal of Chinese Philosophy* 40, no. 3-4 (September – December 2013), p. 384.

³⁸ *Ibid.*, p. 387.

³⁹ Wang Yunping, "Autonomy and the Confucian Moral Person," *ibid.* 29, no. 2 (June 2002), p. 255.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 257.

สภาพแวดล้อมรอบตัว” ซึ่งหมายความว่าบุคคลมีการกำหนดตนเอง (self-determination) หรือการปกครองตนเองอย่างสมัครใจ (voluntary self-rule) สิ่งที่เราต้องพิจารณาจึงเป็นการทำความเข้าใจจริยธรรมชาติของการกำหนดตนเองในทัศนะของขงจื้อ⁴¹ และจากการพิจารณาตัวบทจาก **หลุนอิว** และ **เมิ่งจื่อ** ของอวินปิง พบว่าผู้ปฏิบัติตามวิถีขงจื้อไม่ได้เพียงยอมรับบรรทัดฐานในสังคม (ทำตามความเชื่อของผู้อื่นหรือทำตามหลัโดยไม่มีการไตร่ตรองด้วยตนเอง) แต่เป็นผู้พยายามยึดคุณธรรมของขงจื้อและมีการเลือกอย่างเป็นอิสระจากอิทธิพลของสังคมชั้นฉล ซึ่งต้องใช้ความกล้าหาญทางศีลธรรมและการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระ⁴²

ดังนั้นแล้ว จริยศาสตร์ขงจื้อมีแนวคิดเรื่องทางเลือกและอัตตาณัติ แม้จะไม่มีคำหรือภาษาที่สื่อถึงทางเลือกโดยตรง ตามที่อวินปิงกล่าว ขงจื้อไม่ได้สนับสนุนให้แต่ละคนต่างสร้างคุณค่าหรือแนวปฏิบัติขึ้นมาใหม่ ขงจื้อเชื่อในการฟื้นฟูและสานต่อขนบจารีตจรรยาของสัจโจว ซึ่งจะช่วยให้บ้านเมืองมีเต่าอีกครั้ง ทางเลือกในความหมายของขงจื้อคือศักยภาพของบุคคลที่จะเลือกทำสิ่งที่มีคุณธรรมและละเว้นจากการทำสิ่งที่ไม่ดีคุณธรรม โดยมีหลี่เป็นต้นแบบในการปฏิบัติ การปฏิบัติหลี่ไม่ใช่การทำตามกฎที่ถูกบัญญัติไว้ แต่ต้องมีการไตร่ตรองของตนเองและมีความรู้สึกภายในที่สอดคล้องกับการปฏิบัติภายนอกด้วย แนวคิดนิยัตินิยมทางการศึกษาของฟิงกาเรตตีไม่ได้พิจารณาจุดเน้นของขงจื้อที่ว่าการศึกษาและการขัดเกลาจริยธรรมเป็นหนทางที่จะพัฒนาจริยธรรมของบุคคลและสังคม แต่ความขวนขวายและความพยายามที่จะศึกษาเป็นของแต่ละบุคคลเอง ทุกคนไม่ว่าจะมีชาติกำเนิดและถูกเลี้ยงดูมาในสภาพสังคมใดก็ตามสามารถเรียนรู้ได้และการที่ขงจื้อเป็น “ไม้ตีระฆัง” ก็เป็นการช่วยนำทางให้ผู้ที่ยาจมองไม่เห็นวิถีที่ถูกต้องด้วยตนเองโดยทันที แต่หลังจากได้เห็นการชี้แนวทางดังกล่าวแล้ว หากยังเลือกที่จะกระทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องชอบธรรม ก็จัดว่าเป็นการเลือกของตนเองอย่างแท้จริง

⁴¹ Ibid., pp. 257-258.

⁴² Ibid., 260.

2.1.2 บรรทัดฐานทางจริยธรรมในจรรยาศาสตร์ขงจื้อ

ใน**หลุนอี่ว**มีบันทึกไว้ว่า

หลุนอี่ว เล่มที่ 1 บทที่ 14

อาจารย์กล่าวว่า “วิญญาณชนไม่เรียกร้องความอิมหน้าเมื่อกินดื่ม ไม่เรียกหาความสบายในการอยู่อาศัย ชนแข็งในการงาน ระมัดระวังการพูดจา ใกล้ชิดกับผู้มีเต๋า เพื่อปรับปรุงตน เช่นนี้เองเรียกได้ว่าเป็นผู้รักการเรียนรู้”

หลุนอี่ว เล่มที่ 3 บทที่ 14

อาจารย์กล่าวว่า “ราชวงศ์โจวเรียนรู้จากสองราชวงศ์ก่อนหน้านั้น วัฒนธรรมช่างสมบูรณ์เสียนี้กระไร เรายึดตามใจ”

หลุนอี่ว เล่มที่ 7 บทที่ 1

อาจารย์กล่าวว่า “เป็นผู้สืบทอด มิได้สร้างสิ่งใหม่ เชื่อและรักอดีต เราแอบเปรียบตัวเองกับแม่น้ำเฉิง”

หลุนอี่ว 8 : 13 : 1

อาจารย์กล่าวว่า “เชื่อมั่นในความรักการเรียนรู้ ยึดมั่นในเต๋าจนถึงวาระสุดท้าย”

มีตัวบทจำนวนมากใน**หลุนอี่ว**ที่กล่าวคำว่า “เมื่อแผ่นดินไร้เต๋า” เช่น นายด่านแห่งเมืองอีกล่าวกับลูกศิษย์ของขงจื้อว่า แผ่นดินไร้เต๋า สวรรค์จะใช้ขงจื้อเป็นไม้ตีระฆังเพื่อชี้หนทางที่ถูกต้องให้กับผู้คน (**หลุนอี่ว** 3:24) ขงจื้อสอนว่าผู้รักการเรียนรู้ใกล้ชิดผู้มีเต๋า และสอนให้ยึดมั่นในเต๋าจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต เต๋ากินความหมายกว้างตั้งแต่ระบบวิถีของจักรวาล ระบบบรรทัดฐานทางจริยธรรม-วัฒนธรรม-การปกครอง และความถูกต้องเหมาะสมของแนวปฏิบัติของบุคคล⁴³ เรา**รู้**จาก**หลุนอี่ว** เล่มที่ 3 บทที่ 14 ว่าเต๋าไม่ได้เพิ่งมีอยู่ในราชวงศ์โจว แต่มีอยู่ตั้งแต่สองราชวงศ์ก่อนหน้า และราชวงศ์โจวเรียนรู้มาจากราชวงศ์ทั้งสอง มนุษย์ได้เข้าถึงและรับเต๋ามาเป็นแนวทางปฏิบัติแล้วในอดีต แต่ในเวลาต่อมา แผ่นดินกลับไร้เต๋า⁴⁴ นัยสำคัญของการที่ราชวงศ์โจวเรียนรู้

⁴³ สุวรรณ สถาอานันท์ (แปลและเขียนบทนำ)., **หลุนอี่ว: ขงจื้อสนทนา**, หน้า 314, เจริญธรรม 10. และ Benjamin I. Schwartz, *The World of Thought in Ancient China*, p. 62.

⁴⁴ Benjamin I. Schwartz, *The World of Thought in Ancient China*, p. 63.

จากสองราชวงศ์ก่อนหน้าคือ การให้ค่ากับการเรียนรู้ สั่งสม คัดกรอง และสืบทอดจากอดีต ซึ่งสะท้อนการที่ขงจื๊ออ้างว่าตนเอง “เป็นผู้สืบทอด มิได้สร้างสิ่งใหม่” ทั้งยัง “เชื่อและรักอดีต” (หลุนอี่ว 7:1) ขงจื๊อเชื่อว่าบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมและจริยธรรมในอดีตได้ถูกสั่งสม คัดกรอง และส่งผ่านมาสู่คนรุ่นหลัง กระบวนการสั่งสม คัดกรอง และส่งผ่านนี้ทำให้ราชวงศ์โจวมีวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ ขงจื๊อจึงยึดตามใจและตั้งปณิธานว่าจะฟื้นฟูและสืบทอดบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม-จริยธรรมที่ดงามจากราชวงศ์โจว

ขงจื๊อไม่มีการบัญญัติกฎเป็นลายลักษณ์อักษรไม่ว่าจะเป็นกฎสำหรับพลเรือนหรือกฎหมาย แต่ขงจื๊อเสนอให้ยึดแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรม จริยธรรม การเมืองการปกครอง และการใช้ชีวิตจากจารีตราชวงศ์โจวเป็นบรรทัดฐาน แม้จะมีชีวิตหลังราชวงศ์โจวหลายศตวรรษ ขงจื๊อมีหลักฐานเชิงประจักษ์ของบรรทัดฐานราชวงศ์โจวในรูปแบบของบันทึก⁴⁵ เป็นไปดังคำกล่าวของพินกาเรต์ต์ “การเลือก” ในทัศนะขงจื๊อไม่ใช่การกำหนดคุณค่าขึ้นมาเอง เช่น การกำหนดทำนองต้อนรับแขกขึ้นมาเองหรือกำหนดระยะเวลาการไว้ทุกข์ให้บิดามารดาตามอำเภอใจ อย่างไรก็ตาม การทำตามบรรทัดฐานทางจริยธรรม-วัฒนธรรมดังกล่าวแตกต่างจากการใช้ระบบกฎหมาย ที่มีบัญญัติตายตัว ผู้คนทำตามตัวอักษรที่จารึกไว้ และมีบทลงโทษหากไม่ปฏิบัติตาม ขงจื๊อเสนอให้ผู้คนปฏิบัติตามหลี่ หลี่โดยความหมายดั้งเดิมหมายถึงแบบศาสนพิธีและเกี่ยวข้องกับอิทธิฤทธิ์ที่ทำให้สิ่งที่ปรารถนาเกิดขึ้นได้ ขงจื๊อคือผู้ทำให้หลี่มีเนื้อหาทางศีลธรรมและครอบคลุมตั้งแต่พิธีกรรมและบรรทัดฐานของความประพฤติ⁴⁶

การปฏิบัติหลี่เป็นเงื่อนไขจำเป็นของการมีมนุษยธรรม ดังที่บันทึกในหลุนอี่วว่า

หลุนอี่ว เล่มที่ 11 บทที่ 19

จื๊อจึงถามถึงวิถีแห่งคนดี อาจารย์ตอบว่า “ผู้ไม่เดินตามทางแห่งบรรพชน จะไม่พบทางสู่ห้องภายใน”

⁴⁵ Ibid., p. 64.

⁴⁶ สุวรรณ สถาอานันท์ (แปลและเขียนบทนำ), หลุนอี่ว: ขงจื๊อสนทนา, หน้า 52-53. และ ศากุน ภัคดีคำ, “บทบาทของอารมณในจริยศาสตร์ของขงจื๊อ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 19-20.

หลุนอิว เล่มที่ 12 บทที่ 1

12 : 1 : 1 เหยียนยวณถามถึงมนุษยธรรม อาจารย์กล่าวว่า “ควบคุมตนเองและกลับคืนสู่หลี่ คือมนุษยธรรม แม้แต่ในวันเดียวที่ควบคุมตนเอง และกลับคืนสู่หลี่ ผู้คนทั้งมวลได้พากันจะตอบสนองมนุษยธรรมของเขา การปฏิบัติมนุษยธรรมมาจากตนเองใช้ว่ามาจากผู้อื่น”

12 : 1 : 2 เหยียนยวณกล่าวว่า “ขอให้อาจารย์ช่วยแจ่มแจ้งโดยละเอียด” อาจารย์กล่าวว่า “ไม่ใช่หลี่อย่ามอง ไม่ใช่หลี่อย่าฟัง ไม่ใช่หลี่อย่าพูด ไม่ใช่หลี่อย่าทำ”

เหยียนยวณกล่าวว่า “แม้ศิษย์จะด้อยปัญญา แต่ก็จะมีมันปฏิบัติคำกล่าวนี้”

หลี่เป็นเส้นทางในการเข้าถึงวิถีที่ถูกต้อง นั่นหมายความว่า การสร้างคุณค่าใหม่ๆ ขึ้นมาเองจะไม่สามารถทำให้การขัดเกลาตนเองประสบผลสำเร็จได้ การจะปฏิบัติมนุษยธรรมก็คือการควบคุมตนเองและกลับคืนสู่หลี่ โดยการหลีกเลี่ยงไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ใช่หลี่ คำกล่าวที่ว่าให้กลับคืนสู่หลี่สะท้อนให้เห็นปัญหาของยุคสมัยขงจื้อที่คุณธรรมเสื่อมถอย การกลับคืนสู่หลี่เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตทางจริยธรรมและเป็นการเลือกของบุคคลเอง ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า “การปฏิบัติมนุษยธรรมมาจากตนเองใช้ว่ามาจากผู้อื่น” นอกจากนั้น การปฏิบัติหลี่ไม่ได้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นทางจริยธรรมของคนคนเดียว แต่ก่อให้เกิดการตอบสนองแทนมนุษยธรรมในชุมชนด้วย คำว่า “มนุษยธรรม (เหริน 仁)” ประกอบด้วยอักษร 人 (เหริน) ซึ่งหมายถึงมนุษย์ และ 二 (เอ๋อร์) ซึ่งหมายถึง สอง การพิจารณาส่วนประกอบของ 仁 ทำให้เห็นสมมติฐานเบื้องต้นที่สำคัญของขงจื้อที่ว่าคน ๆ หนึ่งไม่สามารถเป็นมนุษย์ได้เพียงลำพัง⁴⁷ การปฏิบัติหลี่ที่เหมาะสมเป็นการส่งสัญญาณถึงผู้อื่นว่าพวกเขา “อยู่ในขอบเขตของความคำนึงถึงเชิงจริยศาสตร์ของเรา และเราให้ความสำคัญและความเคารพแก่พวกเขา” การแสดงออกต่อผู้อื่นไม่ว่าจะผ่านท่าทาง สีหน้า หรือน้ำเสียงเป็นการส่งสัญญาณถึงผู้อื่นว่าเราให้คุณค่าหรือมีความตั้งใจอย่างไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีส่วนกำหนดว่าผู้อื่นจะตอบสนองเราอย่างไร⁴⁸ ด้วยเหตุนี้หลี่จึงมีความสำคัญในฐานะจุดเริ่มต้นทางจริยธรรมของบุคคล

⁴⁷ Roger T. Ames, and Henry Rosemont, Jr. (translation and introduction), *The Analects of Confucius: A Philosophical Translation* (New York: Ballantine Books, 1998)., p. 48.

⁴⁸ Hagop Sarkissian, "Ritual and Rightness in the Analects," in *Dao Companion to the Analects*, ed. Amy Olberding (New York and London: Springer, 2014)., pp. 101-102.

ความถูกต้องชอบธรรม (อี 義)

อย่างไรก็ตาม การเดินตามวิถีที่ถูกต้อง ผ่านหลัที่ถูกสั่งสมและส่งต่อมาจากอดีต ไม่ใช่การทำสักแต่ว่าทำหรือทำตามกฎอย่างไรการไต่ร่อง อุปลักษณะเส้นทางและวิถีอาจทำให้เข้าใจว่ามีบรรทัดฐาน หลักการ หรือมาตรฐานที่ต้องทำตามเพื่อจะกล่าวได้ว่าเราปฏิบัติถูกต้องตามจริยธรรม แต่ขงจื๊อกล่าวว่า “มนุษย์สามารถทำให้เต้ายิ่งใหญ่ ไม่ใช่เต่าทำให้มนุษย์ยิ่งใหญ่” (หลุนอิว 15:28) ในแง่นี้ มนุษย์ไม่เพียงสานต่อวิถีที่งดงามที่สืบสานต่อกันมา⁴⁹ แต่ยังใช้การตัดสินใจทางศีลธรรมของตนเองอย่างสร้างสรรค์และสอดคล้องกับบริบทของสถานการณ์และความสัมพันธ์อีกด้วย⁵⁰ ดังที่ขงจื๊อกล่าวว่า “บรรดาเรื่องราวทั้งหลายในโลกนี้ วิญญูชนไม่ด่วนตัดสินล่วงหน้า เห็นด้วยกับสิ่งนี้ ไม่เห็นด้วยกับสิ่งนั้น วิญญูชนดำเนินตามสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม” (หลุนอิว 4:10) เมื่อมีผลประโยชน์อยู่ต่อหน้า สิ่งที่ต้องพิจารณาคือการได้มา “ถูกต้องชอบธรรม” หรือไม่⁵¹ แม้กระทั่งจารีตที่ขงจื๊อเห็นว่าดีงามแล้ว ก็ต้องผ่านกระบวนการพิจารณาถึงความเหมาะสมต่อแต่ละสถานการณ์ด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการทำให้การปฏิบัติตามจารีตไม่ได้เป็นเพียงการปฏิบัติตามรูปแบบเพียงผิวเผิน และเป็นการสานต่อจารีตด้วยความสร้างสรรค์และการให้คุณค่าของตัวเรานอกจากนั้น ยังเป็นการพิจารณาในกรณีที่จารีตครอบคลุมไม่ทั่วถึงหรือเกิดความขัดแย้งระหว่างชุดจารีต⁵² ทำให้ไม่เกิดการยึดติดกับจารีตชุดใดชุดหนึ่งอย่างไม่พิจารณาบริบท บทบาทของบรรทัดฐานทางจริยธรรม ซึ่งได้แก่ขนบจารีตของราชวงศ์โจว คือเป็นแบบอย่างในการขัดเกลาจริยธรรม ซึ่งแต่ละคนต้องพินิจด้วยตนเองว่าในสถานการณ์หรือความสัมพันธ์หนึ่ง ๆ ขนบจารีตดังกล่าวมีความ “ถูกต้องเหมาะสม” หรือไม่⁵³ เมื่อพิจารณาแล้วว่า ในสถานการณ์หรือในชุดความสัมพันธ์ ณ ปัจจุบัน อะไรเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมและควรปฏิบัติ ดังกล่าว แนวคิดเรื่องความถูกต้องชอบธรรมแสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางจริยธรรมในทัศนะขงจื๊อไม่ใช่การทำตามหรือถูกยึดเยียดให้ทำตามบรรทัดฐานทางสังคม/จริยธรรม ในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งของคุณค่า เช่น หลัชุดหนึ่งบอกให้เชื่อฟังบิดามารดา แต่หลัอีกชุดหนึ่งบอกให้ทักท้วงบิดา

⁴⁹ David L. and Roger T. Ames Hall, *Thinking through Confucius* (Albany: State University of New York Press, 1987)., p. 99.

⁵⁰ Ibid., p. 95.

⁵¹ ขงจื๊อไม่ได้ปฏิเสธเงินทอง ชื่อเสียง เกียรติยศ หรือผลประโยชน์ แต่หากได้มาอย่างไม่ถูกต้องชอบธรรมก็เป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ โปรดดู หลุนอิว เล่มที่ 7 บทที่ 15 และ เล่มที่ 19 บทที่ 1

⁵² Hagop Sarkissian, “Ritual and Rightness in the Analects,” p. 111.

⁵³ Ibid., pp. 99-100.

มารดาเมื่อเห็นว่าท่านทำสิ่งที่ไม่เหมาะสม บทบาทของอู่เข้ามา เมื่อบุตรต้องตัดสินใจว่าเมื่อไหร่ที่ตนสมควรต้องเห็นต่างและทักท้วงบิดามารดา⁵⁴ และกรณีบุตรและบิดาซ้อนความผิดของกันและกัน (ไม่ไปเป็นพยานให้การต่อเจ้าหน้าที่รัฐ) ก็เป็นความขัดแย้งระหว่างหฺลี้ต่อรัฐ/ผู้ปกครองและหฺลี้ของบุตรต่อบิดามารดาหรือบิดามารดาต่อบุตร และปัญหาคุณค่าของคุณธรรมความซื่อสัตย์ในแง่ของการพูดความจริง เมื่อมีความขัดแย้งในชุดคุณค่าที่สำคัญเช่นนี้ บุตรพึงพิจารณาว่าในสถานการณ์เช่นนี้ควรปฏิบัติเช่นใด จากตัวอย่างเหล่านี้ บุคคลใช้การตัดสินใจของตนเองที่ยึดมั่นกับความถูกต้องชอบธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นอัตตาณัติของบุคคลในอีกรูปแบบหนึ่ง⁵⁵

เห็นได้ว่าถึงแม้ว่าในทัศนะขงจื้อ การทำตามบรรทัดฐานทางจริยธรรมไม่มีอัตตาณัติในความหมายของการสร้างคุณค่าหรือกำหนดพิธีกรรม แนวปฏิบัติ และบรรทัดฐานทางจริยธรรม-วัฒนธรรมขึ้นมาเองได้ แต่บุคคลไม่ได้ปฏิบัติหฺลี้โดยการทำตามหฺลี้ที่มีมาหรือทำตามคำยึดเยียดของคนในสังคม การทำตามหฺลี้เกิดจากการพิจารณาของบุคคลเอง กล่าวได้ว่ามนุษย์มีอัตตาณัติทางศีลธรรม ซึ่งสะท้อนชัดเจนในการคำนึงถึงมนุษยธรรมหรือเนื้อหาภายในของหฺลี้ และอิโน่งของการดูแบบอย่างจากอดีต แล้วพิจารณาความเหมาะสมของสถานการณ์และความสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ แล้วจึงตัดสินใจว่าควรทำอย่างไร ตรงนี้เองที่มนุษย์ต้องใช้ศักยภาพตนเองในการตัดสินใจทางศีลธรรม

2.1.3 ศักยภาพมนุษย์ อัตตาณัติ และความรับผิดชอบ

ในส่วนที่ผ่านมา เราพบว่าในทัศนะขงจื้อ การปฏิบัติหฺลี้เป็นหนทางที่จะดำเนินตามวิถีที่ถูกต้องที่จะขัดเกลาตนเองและเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ในสังคม แต่การปฏิบัติหฺลี้ไม่ใช่การทำตามกฎหรือรูปแบบภายนอก แต่ต้องมีการพิจารณาของตัวผู้ปฏิบัติเอง ซึ่งตรงนี้เป็นพื้นที่ในการแสดงความเป็นตัวของตนเองของผู้ปฏิบัติหฺลี้ แนวคิดความถูกต้องชอบธรรมทำให้เห็นชัดว่าจริยศาสตร์ขงจื้อไม่ใช่การทำตามกฎอย่างไม่พิจารณาด้วยตนเอง บุคคลอาจเผชิญสถานการณ์ที่หฺลี้ชุดหนึ่งไม่เหมาะสม ในที่นี้บุคคลจำเป็นต้องพิจารณาว่าการกระทำใดถูกต้องเหมาะสมกับความสัมพันธ์และสถานการณ์

⁵⁴ Ibid., p. 111.

⁵⁵ Wang Yunping, "Autonomy and the Confucian Moral Person," p. 261.

ในส่วนต่อไปนี้ผู้วิจัยจะสำรวจทัศนะของขงจื้อในเรื่องศักยภาพในการตัดสินใจทางศีลธรรม และปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจทางศีลธรรม ซึ่งการทำความเข้าใจในส่วนนี้จะทำให้เห็นมุมมองของขงจื้อเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้กระทำผิด ศักยภาพของมนุษย์ในการตัดสินใจท่ามกลางปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการทำสิ่งที่ถูกต้องหรือล่อลวงให้เบี่ยงเบนจากวิถีที่ถูกต้อง การวิเคราะห์ในส่วนนี้จะเสนอว่า ขงจื้อตระหนักว่าปัจจัยทางกายภาพและปัจจัยทางสังคมส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจทางศีลธรรมของบุคคล แต่มนุษย์สามารถ “ต่อกร” กับปัจจัยเหล่านี้ได้ การเลือกทำสิ่งที่ถูกต้องท่ามกลางอุปสรรคที่ขัดขวางการตัดสินใจทางศีลธรรมแสดงให้เห็นอัตตาณัติทางศีลธรรมอย่างชัดเจนที่สุด การเลือกที่จะไม่กระทำสิ่งที่ถูกต้องก็เป็นทางเลือกของบุคคลเอง และบุคคลต้องมีความรับผิดชอบกับการกระทำของตนเอง

ในหลุนอิวมีบันทึกดังนี้

หลุนอิว เล่มที่ 9 บทที่ 25

อาจารย์กล่าวว่า “กองทัพขนาดใหญ่อาจฉกชิงแม่ทัพมาได้ แต่ชาวบ้าน ไม่อาจฉกชิงเจตจำนงจากเขามาได้”

การที่คนคนหนึ่งจะตัดสินใจและเลือกกระทำบางอย่าง โดยต้องต่อกรกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคขัดขวางการกระทำ เป็นประเด็นเรื่องการมีอัตตาณัติ **หลุนอิว** เล่มที่ 9 บทที่ 25 และ **หลุนอิว** 17 : 7 : 2 สะท้อนทัศนะของขงจื้อว่ามนุษย์ทุกคนมีเจตจำนง ในการกระทำสิ่ง ๆ หนึ่ง บุคคลอาจทำจากการตัดสินใจของตนเองหรืออาจมีผู้อื่นหรือสถานการณ์บังคับให้ทำ แม่ทัพในกองทัพใหญ่ แม้จะมีอำนาจยิ่งใหญ่เพียงใดก็อาจโดนฉกชิงตัวได้ แต่ใครก็ตามหากมีเจตจำนงแล้ว ก็จะสามารถปฏิบัติคุณธรรมได้สำเร็จ แม้แต่ชาวบ้านธรรมดา หากมีเจตจำนงที่แข็งแกร่ง ก็ไม่มีผู้ใดสามารถขัดขวางความตั้งใจหรือความมุ่งมั่นในการปฏิบัติคุณธรรมของเขาได้ หากมีเจตจำนงหรือความตั้งใจที่มั่นคงแล้ว การไร้ซึ่งชาติกำเนิด เกียรติยศ หรือแม้กระทั่งความแข็งแกร่งทางกาย ก็ไม่ได้ทำให้การบรรลุเป้าหมายทางศีลธรรมเป็นไปได้ การตีความความหมายของโชคชะตา และสิ่งที่อยู่นอกเหนือความควบคุมของมนุษย์ทำให้เห็นอัตตาณัติของมนุษย์อย่างชัดเจน

สวรรค์กับมนุษย์

เมื่อขงจื๊อกล่าวถึงสวรรค์และชะตาชีวิต ขงจื๊อกล่าวถึงสิ่งที่อยู่นอกเหนือความควบคุมของมนุษย์ สวรรค์ดำเนินไปตามครรลอง **หลุนอิว** เล่มที่ 12 บทที่ 15 เสนอมุมมองเรื่องนี้ได้ดี ดังนี้

12 : 5 : 1 ชื่อหมาหนิวถามอาจารย์ด้วยความกังวลว่า “ใคร ๆ ล้วนมีพี่น้องกันทั้งนั้น มีแต่ศิษย์คนเดียวที่ไม่มีใครเลย”

12 : 5 : 2 จื่อเซี่ยบอกกับเขาว่า “ข้าได้ยินมาว่า

12 : 5 : 3 “ชีวิตและความตายมีชะตากำหนด ความมั่งคั่งเกียรติยศอยู่ที่สวรรค์”

12 : 5 : 4 เมื่อวิญญูชนปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพและให้เกียรติตามหลี่ เมื่อนั้นคนในโลกทั้งผองก็ล้วนเป็นพี่น้องกัน แล้ววิญญูชนจะวิตกไปใยว่าไม่มีพี่น้อง?”

จากบทสนทนาระหว่างชื่อหมาหนิวและจื่อเซี่ย (ลูกศิษย์ของขงจื๊อ) มีปัจจัยบางอย่างที่อยู่ นอกเหนือความควบคุมของเรา ซึ่งเกิดจากการที่สวรรค์ดำเนินไปตามครรลอง ปัจจัยที่พบในดวับท นี้คือ ชาดิกำเนิด ชีวิต ความตาย สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ จากบริบททางประวัติศาสตร์ ชื่อหมาหนิวมาจากครอบครัวทหารที่เป็นที่รู้จักในรัฐซ่งและมีพี่น้อง พี่น้องของเขาได้ก่อจลาจลทาง การเมืองกับเจ้านครซึ่งผู้มีสิทธิ์ครองนครโดยชอบธรรม ชื่อหมาหนิวเป็นข้าราชการที่มีคุณธรรม ไม่มีส่วนร่วมกับการกระทำของพี่น้อง และไม่สามารถยอมรับการกระทำของพี่น้องตนเองได้ จึง ลาออกจากตำแหน่ง และเดินทางมายังรัฐหลู่และได้สนทนากับจื่อเซี่ยดังที่ปรากฏในบทสนทนา การที่ชื่อหมาหนิวกล่าวว่าตนไม่มีพี่น้อง อาจหมายถึง พี่น้องของตนถูกเนรเทศไปที่อื่นหรืออยู่ท่ามกลางความเสี่ยงที่จะเสียชีวิตตลอดเวลา หรืออาจหมายความว่า เขาได้ตัดความสัมพันธ์กับพี่น้องผู้ฉ้อฉลเหล่านั้นแล้ว⁵⁶ ชื่อหมาหนิวไม่ได้เลือกว่าตนจะถือกำเนิดในครอบครัวทหารที่มีชื่อเสียง และไม่สามารถควบคุมการตัดสินใจของพี่น้องตนเองได้ การกระทำของพี่น้องทำให้เขารู้สึกเสื่อมเสียไปด้วย และตัดความสัมพันธ์ ทำให้รู้สึกโศกเศร้าที่ต้องอยู่เพียงลำพัง เป็นชะตาชีวิตที่เขาควบคุมไม่ได้ เขาต้องสูญเสียความมั่งคั่งและเกียรติยศที่มีมาแต่กำเนิด ทว่าจื่อเซี่ยมองว่าชื่อหมาหนิวไม่ควรสิ้นหวังกับสิ่งที่อยู่เหนือความควบคุมของตนเอง และเสนอแนะมุมที่ว่า “มีสิ่งที่อยู่ในความควบคุมของมนุษย์” นั่นคือ การปฏิบัติคุณธรรม การปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพและ

⁵⁶ Edward Slingerland, (translation) , *Analects: With Selections from Traditional Commentaries* (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 2003)., p. 127.

หลีกเลี่ยงทำให้ผู้อื่นต่างตอบแทนการปฏิบัติของเขา และก่อความสัมพันธ์ที่ไม่ต่างจากความสัมพันธ์ของพี่น้องในทางชีววิทยา ตัวบทนี้ทำให้เห็นอัตราต้ออย่างสูงสุดในบุคคล เนื่องจากในภาวะที่ต้องเผชิญกับโชคชะตาที่อยู่นอกเหนือความควบคุมของตนเอง มนุษย์สามารถเลือกที่จะปรับเปลี่ยนความหมายของโชคชะตาให้เป็นพลังทางศีลธรรมของตนเอง ซึ่งในกรณีของชื่อหมาหนิวก็คือการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยคุณธรรมก่อให้เกิดการต่างตอบแทนคุณธรรมและความสัมพันธ์ดุจพี่น้องในโลกจริยธรรม-วัฒนธรรม

สิ่งที่น่าสนใจใน**หลุนอิว**คือ เราจะไม่เห็นคนอ่อนแอหรือคนที่หมดหวังกับสภาพสังคม (ผู้หลีกเลี่ยงสังคม) ที่สนทนากับขงจื้อ ที่อ้างว่าตนเชื่อในการทำชั่ว จึงตัดสิ้นใจทำชั่ว ส่วนใหญ่จะอ้างเหตุผลของการไม่ทำตามบรรทัดฐานทางจริยธรรมใน 2 ลักษณะ คือ ในกลุ่มผู้หลีกเลี่ยงสังคม มักอ้างความเลื่อมล้าทางจริยธรรมของบ้านเมืองเกินเยียวยา (**หลุนอิว** 18:5, 18:6, 18:7) และในหมู่ผู้ปกครองหรือลูกศิษย์ผู้อ่อนแอ มักอ้างว่าตนเอง “ไม่มีกำลังมากพอ” ที่จะปฏิบัติตามแนวทางที่ขงจื้อเสนอ (**หลุนอิว** 18:3, 6:10) ตัวบทเหล่านี้สะท้อนว่า มนุษย์มองว่ามีปัจจัยบางอย่างที่จำกัดตัวเราหรือกำหนดโชคชะตาของเรา และที่ยิ่งไปกว่านั้น เรายังมองว่าเราสามารถหลีกเลี่ยงสิ่งเหล่านั้นเป็นข้ออ้างในการไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่เราตั้งใจ นอกจากนั้น เราอาจใช้ข้ออ้างเหล่านี้ในการขอความเห็นใจหรือลดภาระการแบกรับความรับผิดชอบในการกระทำของเรา

ตามทัศนะนิยัตินิยมทางสังคมวิทยา (sociological/environmental determinism) การกระทำผิดของบุคคลเป็นผลจากสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น พื้นฐานครอบครัวที่ยากจน การเข้าถึงการศึกษาที่ต่ำ การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี ครอบครัวไม่ดี เพื่อนไม่ดี หรือมีปัญหาว่างงาน เนื่องจากบุคคลกระทำผิดเพราะเงื่อนไขทางสังคม จึงควรได้รับความช่วยเหลือ หรือได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง มากกว่าต้องรับผลของการกระทำด้วยการลงโทษ⁵⁷ เมื่อตัวบุคคลไม่ได้ทำผิดจากการตัดสินใจของตนเอง จึงเป็นการแปลกที่จะให้เขาต้องแบกรับความรับผิดชอบ (ทั้งหมด) ไว้ มีการอ้างเหตุผลที่คล้ายกันนี้ในหมู่ผู้ละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมใน**หลุนอิว** การสำรวจตัวบทจะแสดงให้เห็นว่า ขงจื้อตระหนักถึงปัจจัยที่สามารถกระทบการตัดสินใจทางศีลธรรมของบุคคลได้ แต่ขงจื้อเชื่อว่ามนุษย์ไม่ควรยอมให้ตนเองถูกแรงขับหรือความปรารถนาที่ไม่ถูกต้องขอธรรมมาควบคุมการตัดสินใจของตน

ถึงแม้ว่าขงจื้ออ้างว่า ขงจื้อจะอ้างว่าขงจื้อไม่พูดถึงธรรมชาติมนุษย์และมรรควิธีแห่งสวรรค์ (**หลุนอิว** 5:12) แต่บทสนทนาในหลายบททำให้เห็นว่า ความสามารถในการแยกแยะว่าสิ่ง

⁵⁷ รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความมุ่งหมายของการลงโทษ,” หน้า 24.

ได้อยู่ในความควบคุมของสวรรค์ สิ่งใดเป็นโชคชะตาที่เราไม่อาจควบคุมได้ และสิ่งใดที่อยู่ในการควบคุมของเรา เป็นสิ่งที่สำคัญในชีวิตทางจริยธรรมของมนุษย์ หากย้อนไปพิจารณาบทสนทนา ระหว่างซ็อลหม่าหนิวและจื่อเซี่ย การรู้ว่าสิ่งใดเป็นโชคชะตาที่อยู่เหนือการควบคุมของเรา จะช่วยให้เราหายจากอารมณ์โศกเศร้าที่ไร้ประโยชน์และไม่มีคุณค่าทางศีลธรรม⁵⁸ เพราะวัตถุประสงค์ของความโศกเศร้าเป็นสิ่งที่เราควบคุมไม่ได้ เพื่อเราจะได้ละจากความโศกเศร้านี้ แล้วไปสนใจกับสิ่งที่อยู่ในการควบคุมของเราได้แทน

ขงจื้อไม่ได้จัดระบบกายภาพและจิตของมนุษย์หรือสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเหล่านี้กับการตัดสินใจทางศีลธรรมและความรับผิดชอบอย่างชัดเจน แต่ขงจื้อกล่าวถึงปัจจัยเหล่านี้ ซึ่งก็หมายความว่า ขงจื้อตระหนักกว่าปัจจัยเหล่านี้มีผลกระทบกับการตัดสินใจทางศีลธรรม อย่างไรก็ตาม ขงจื้อไม่ได้ถือทัศนคติแบบนิยตินิยมทางกายภาพหรือนิยตินิยมทางสังคม ผู้วิจัยจะสำรวจมุมมองของขงจื้อต่อสภาวะทางกาย สภาวะจิตใจ และเงื่อนไขทางสังคมในฐานะปัจจัยหรืออุปสรรคในการตัดสินใจทางศีลธรรมของบุคคล ผู้วิจัยเสนอว่าในทัศนะขงจื้อ ปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่บุคคลสมควรควบคุมให้ได้ มนุษย์มีศักยภาพที่จะต่อกรกับปัจจัยเหล่านี้ และเมื่อควบคุมไม่ได้ก็ควรรับผิดชอบต่อผลของการกระทำของตนเอง

หลุนอิว เล่มที่ 16 บทที่ 7

ขงจื้อกล่าวว่า “สำหรับวิญญูชน มีสามสิ่งที่พึงระวัง เมื่อวัยเยาว์ เลือดลมพุ่งพล่าน พึงระวังกามารมณ์ เมื่อวัยฉกรรจ์ เลือดลมแข็งแกร่ง พึงระวังการต่อสู้แย่งชิง เมื่อวัยชรา เลือดลมถดถอย พึงระวังการยึดถือครอบครอง”

ตัวบทนี้สะท้อนความเชื่อที่ว่ามนุษย์ในแต่ละวัยจะมีสภาพเลือดลมที่แตกต่างกัน และสภาพเลือดลมนั้นส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจ ในที่นี้ ขงจื้อเตือนให้ระวังว่าสภาพเลือดลมในแต่ละช่วงวัยสามารถก่อให้เกิดสภาพจิตใจที่ไม่ดีบางอย่าง คนหนุ่มมีสภาพเลือดลมที่อาจจะทำให้หมกมุ่นกับกามารมณ์ คนวัยฉกรรจ์มีสภาพเลือดลมที่อาจก่อให้เกิดสภาพจิตใจที่แก่งแย่งหรือทะเลาะวิวาท และในวัยชรา สภาพเลือดลมอาจก่อให้เกิดสภาพจิตใจที่ยึดถือครอบครอง คำเตือน

⁵⁸ ในทัศนะขงจื้อ อารมณ์โศกเศร้าเป็นอารมณ์ที่มีคุณค่าทางศีลธรรม แต่มีการแยกแยะระหว่างสิ่งที่ควรโศกเศร้ากับสิ่งที่ไม่ควรโศกเศร้า

นี้มีสำหรับ “วิญญาณชน” ซึ่งหมายความว่า แม้กระทั่งผู้ที่ได้รับการขัดเกลาทางจริยธรรมแล้ว ก็ยังต้องระวังไม่ให้ธรรมชาติทางกายภาพของช่วงวัยตนเองไปขัดขวางชีวิตทางจริยธรรมของตน มนุษย์อาจไม่สามารถกำหนดได้ว่า ตนเองควรมีเลือดลมอย่างไรในแต่ละช่วงวัย แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า มนุษย์จะสามารถใช้สภาพเลือดลมเป็นข้ออ้างเมื่อตนมีปัญหาเรื่องกามารมณ์ การต่อสู้แย่งชิง การยึดถือครอบครอง และปัญหาอื่น ๆ ได้ ขงจื๊อมองว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะขัดเกลาจริยธรรมของตนเอง ไม่ให้ถูกควบคุมโดยสภาพเลือดลมได้ ดังที่สะท้อนในคำว่า “พึงระวัง”

อีกกรณีหนึ่ง อารมณ์ชั่ววูบ เช่น โทสะ เป็นสิ่งที่ยากที่จะควบคุม “เพียงเพราะโทสะชั่ววูบในเช้าเดียว ถึงกับล้มตัวตนและญาติพี่น้อง นี่มิใช่ความหลงดอกหรือ” (หลุนอิว 12:21) โทสะเป็นอารมณ์ที่ยากแก่การควบคุม คำว่า “ชั่ววูบ” สื่อถึงเวลาที่เรากล่าวว่า “ลืมตัว” ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ จนถึงขั้นล้มความสัมพันธ์และหลักที่เหมาะสมต่อบุคคลในชุดความสัมพันธ์นั้น ๆ แต่กระนั้น ขงจื๊อมองว่ามนุษย์สามารถควบคุมตนเองไม่ให้โทสะมาบดบังการตัดสินใจทางศีลธรรมของตนเองได้

นอกจากนั้น สถานะทางสังคม สถานะทางเศรษฐกิจ และสถานการณ์ของชีวิตอื่น ๆ ก็เป็นปัจจัยที่กระทบกับการตัดสินใจทางศีลธรรมเช่นเดียวกัน ดังนี้

หลุนอิว เล่มที่ 4 บทที่ 5

4 : 5 : 1 อาจารย์กล่าวว่า “ความมั่งมีและเกียรติยศคือสิ่งที่ผู้คนปรารถนา แต่ถ้าได้มาด้วยวิธีที่ไม่ชอบธรรม ก็ไม่พึงครอบครอง ความยากจนด้อยศักดิ์คือสิ่งที่ผู้คนเกลียดชัง แต่ถ้าหลีกเลี่ยงด้วยวิธีที่ไม่ชอบธรรม ก็ไม่พึงหลีกเลี่ยง”

4 : 5 : 2 “หากวิญญาณชนละทิ้งมนุษยธรรม จะสมนามได้อย่างไร”

4 : 5 : 3 “วิญญาณชนไม่กระทำสิ่งที่ขัดกับมนุษยธรรมแม้เพียงช่วงเวลาอาหารมื้อเดียว เวลารีบเร่ง ก็ยึดมั่นในมนุษยธรรม เวลาถูกบีบคั้น ก็ยึดมั่นในมนุษยธรรม”

หลุนอิว เล่มที่ 6 บทที่ 9

อาจารย์กล่าวว่า “หุยเป็นผู้มีปัญญา! มีข้าวเพียงสามเด็ย มีน้ำเพียงกระบอเดียว อาศัยอยู่ในตรอกแคบ ๆ ถ้าเป็นคนอื่นจะรู้สึกทุกข์ยากจนทนไม่ไหว แต่หุยไม่ปล่อยให้ความยากจนขาดแคลนมาทำลายความเข้มแข็งเบิกบานของตน หุยช่างมีปัญญาเหลือเกิน!”

ความยากจนเป็นสภาวะที่ไม่น่าพึงปรารถนาและสามารถสร้างความรู้สึกทุกข์ยาก ผู้คนจึงต้องการหลีกเลี่ยง เมื่อขงจื๊อพูดถึงการยอมรับและไม่ยึดติดกับความยากจนของเหยียนหุย ขงจื๊อตระหนักว่าความยากจนสามารถสร้างความรู้สึก “ทุกข์ยากจนทนไม่ไหว” แต่นั่นก็ไม่ได้เป็นเหตุผล

สำหรับการล่วงละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น การหลีกเลี่ยงความยากจนหรือการได้มาซึ่งความมั่งคั่ง ด้วยวิธีที่ไม่ชอบธรรม เป็นสิ่งที่ขงจื้อไม่ยอมรับ อย่างไรก็ตาม ความยากจนใน *หลุนอี่วี่* ในหลายกรณีมีสาเหตุมาจากผู้ปกครอง ตรงนี้เห็นได้ว่าขงจื้อตระหนักว่าความจนหรือการเอาตัวเขาเปรียบของผู้ปกครองเป็นปัจจัยที่อาจทำให้ใครบางคนเดินทางผิดได้ แต่กระนั้น ไม่ได้หมายความว่าขงจื้อยอมให้ความจนเป็นข้ออ้างในการล่วงละเมิดทรัพย์สินผู้อื่น แต่อาจไม่ต้องแบกรับความรับผิดชอบอย่างเต็มที่เช่นผู้ปกครอง ผู้วิจัยจะวิเคราะห์เรื่องผู้ปกครองผู้ปล้นพระราชาราชฎและมารับผิดชอบต่อไป

อีกกลุ่มกรณีเป็นกรณีการกระทำผิดจากความอ่อนแอของเจตจำนง ความกลัวในอำนาจของเจ้านาย การอ้างว่าตนเองไม่มีกำลัง ซึ่งเป็นกรณีที่ขงจื้อกล่าวถึงมากที่สุด และแสดงให้เห็นมุมมองของขงจื้อว่าด้วยศักยภาพมนุษย์ในการต่อสู้กับความย่ำแย่ของผลประโยชน์ด้วยความถูกต้องชอบธรรม กรณีที่เป็นตัวอย่างชัดเจนคือกรณีของลูกศิษย์ของขงจื้อชื่อ หว่านฉิว หว่านฉิวเป็นผู้มีความสามารถในด้านการบริหารบ้านเมืองและมีความสามารถศิลปะรอบด้าน (*หลุนอี่วี่* 5:7, *หลุนอี่วี่* 6:6, *หลุนอี่วี่* 11:23, *หลุนอี่วี่* 14:13) และเป็นขุนนางรับใช้ตระกูลจี้ แต่ข้อเสียของเขาคือเป็นคนขาดความกล้าหาญในการทักท้วงเจ้านายผู้ฉ้อฉล และเป็นคนตัดสินใจเชิงซ้าที่จะนำคำสอนของขงจื้อไปปฏิบัติ (*หลุนอี่วี่* 11:21) โอลเบอร์ดิงมองว่าหว่านฉิวไม่ได้เป็นคนเห็นแก่ตัวในแง่ที่ล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมเพื่อการล่วงละเมิดโดยตัวมันเอง แต่หว่านฉิวต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเอง ว่าหากทักท้วงเจ้านาย จะทำให้เจ้านายไม่พอใจและกระทบกับหน้าที่การงานของตน⁵⁹ แม้ว่าจะเป็นเช่นนั้น แต่หากพิจารณาคำกล่าวของขงจื้อที่ว่าวิญญูชนจะไม่ให้ความบีบคั้นหรือผลประโยชน์ มาทำให้เบี่ยงเบนจากวิถีที่ถูกต้อง ก็เท่ากับว่าแม้แต่ความกลัวในอำนาจของเจ้านายก็ไม่สามารถเป็นข้ออ้างให้กระทำการล่วงละเมิดได้ แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า ขุนนางจะต้องสละชีวิตตนเอง⁶⁰ ขุนนางมีหน้าที่ตักเตือนเมื่อผู้ปกครองกระทำผิด แต่หากไม่

⁵⁹ Amy Olberding, "Perspectives on Moral Failure in the Analects," in *Dao Companion to the Analects*, ed. Amy Olberding (New York and London: Springer, 2014), p. 215.

⁶⁰ ขงจื้อกล่าวว่า “มนุษย์ที่สมบูรณ์” ในยุคสมัยนี้ เป็นผู้ “เห็นผลประโยชน์แล้วคิดถึงความถูกต้อง เห็นอันตรายแล้วยอมสละชีวิต” (*หลุนอี่วี่* 14:13) แต่นี่เป็นคุณสมบัติของมนุษย์ที่สมบูรณ์โดยเฉพาะ ในตัวบทอื่น ๆ ในฐานะลูกน้อง เมื่อต้องรับใช้เจ้านายที่ฉ้อฉล หน้าที่ประการแรกคือการตักเตือนทักท้วง แต่หากไม่เป็นผลสำเร็จ การปฏิเสธที่จะทำตามคำสั่งจะทำให้ตนเองตกอยู่ในอันตราย แต่หากทำตามคำสั่งก็เท่ากับทำผิดจริยธรรมทางออกที่ขงจื้อยอมรับคือการลาออกจากตำแหน่งเสีย (*หลุนอี่วี่* 11:23)

ประสบความสำเร็จ ทางออกที่ดีที่สุด ซึ่งเป็นการแสดงความรับผิดชอบในความล้มเหลวในหน้าที่ของตนเองและการเอาตัวรอดจากภัยอันตรายในเวลาเดียวกัน ก็คือการลาออก ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า “อำนาจผู้ยิ่งใหญ่คือผู้ที่รับใช้เจ้านายตามความถูกต้อง หากทำไม่ได้ ก็ลาออกเสีย” (หลุนอี่ว 11:23)

ความอ่อนแอทางศีลธรรมของหฺร่านฉิวแสดงออกอีกตัวบทหนึ่ง ซึ่งหากพิจารณาคำตอบของขงจื้อ จะทำให้เห็นมุมมองของขงจื้อต่อความพยายามและการตัดสินใจทางศีลธรรม

หลุนอี่ว เล่มที่ 6 บทที่ 10

หฺร่านฉิวกล่าวว่า “ใช่หรือไม่ชื่นชอบคำสอนของอาจารย์ เพียงแต่เรามีกำลังไม่พอ” อาจารย์กล่าวว่า “คนที่กำลังไม่พอมักจะเลิกกลางคัน แต่เจ้ากลับชี้ดวงจำกัดตนเอง”

การที่หฺร่านฉิวเข้าเป็นศิษย์ของขงจื้อ เท่ากับได้อุทิศตนในการทำตามวิถีที่ถูกต้อง แต่หฺร่านฉิวกลับบอกว่าชื่นชอบคำสอนของอาจารย์ แต่มีกำลังไม่พอที่จะทำตาม ขงจื้อมองว่าหฺร่านฉิวมีกำลัง แต่ชี้ดวงจำกัดตนเอง เพราะคนที่กำลังไม่พอจริง ๆ จะเลิกล้มกลางทาง ขงจื้อพูดคำว่า “กำลังไม่พอ” ในอีก 2 ตัวบท ขงจื้อกล่าวว่า “เรายังไม่เคยพบคนที่รักมนุษยธรรมหรือเกลียดความไร้มนุษยธรรม...” “มีใครบ้างไหมที่สามารถอุทิศกำลังของตนเพื่อมนุษยธรรมแม้เพียงวันเดียว เรายังไม่เคยเห็นคนที่มีกำลังไม่พอ” และ “อาจเป็นไปได้ที่มีคนมีกำลังไม่พอ แต่เราไม่เคยพบ” (หลุนอี่ว 4:6) คำพรรณนาของขงจื้อเกี่ยวกับการไม่พบคนรักมนุษยธรรมหรือเกลียดคนไร้มนุษยธรรม แต่กลับบอกว่าเรายังไม่เคยเห็นคนมีกำลังไม่พอสื่อถึงความเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ที่จะขัดเกลางริยธรรมของตนเองซึ่งเป็นหนทางที่ยาวไกลและต้องใช้ความเพียรพยายาม แต่ถึงแม้การเดินทางจะยาวไกล แต่ความพากเพียรแม้เพียงน้อยนิดก็มีค่าเสมอ ดังที่ขงจื้อเปรียบเทียบว่า “การถมเนินให้สูง เหลือเพียงกระบุงเดียว แล้วหยุด ก็เพราะเราหยุดเอง การเทดินลงบนพื้นที่ราบ แม้เมื่อเทดินที่ละกระบุง แล้วยังเดินหน้าต่อ ก็เพราะเราไปเอง” (หลุนอี่ว 9:18) จื่อลู่ถูกขงจื้อตำหนิอยู่บ่อยครั้ง กิริยามารยาทและการตัดสินใจไม่เหมาะสม แต่จื่อลู่ก็ขยันพยายามยึดมั่นในวิถีของขงจื้อ ขงจื้อกล่าวว่าจื่อลู่ “ได้ขึ้นห้องโถงแล้ว แต่ยังไม่เข้าไปในห้อง” (หลุนอี่ว 11:14) ซึ่งเป็นการแสดงความรับรู้ในพัฒนาการทางศีลธรรมของจื่อลู่ที่ไม่สมบูรณ์แบบ แต่ก็เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป พัฒนาการของจื่อลู่จึงเปรียบเสมือนการเทดินที่ละกระบุง แต่หากเรามีความตั้งใจจะไปต่อ ก็เท่ากับก้าวไปอีกขั้นหนึ่ง การที่หฺร่านฉิวตัดสินใจหยุดกลางคัน ก็ทำให้ความตั้งใจในการขัดเกลางริยธรรมที่มีมาและพากเพียรปฏิบัติมาทั้งหมดไร้ความหมาย การเริ่มก็เป็นการเริ่มของ

บุคคลเอง และการหยุดก็เป็น การหยุดของบุคคลเองเช่นกัน การใช้ข้ออ้างเรื่อง “ความไร้กำลัง” จึงไร้ความหมายสำหรับขงจื้อ

น่าตั้งคำถามว่า ทำไมหฺร่านจิวจึงต้องบอกขงจื้อเช่นนั้น หากหมดกำลังจริงก็น่าจะละอายแก่ใจที่จะกล่าวกับอาจารย์ การพิจารณาจาก **หลุนอิว** เล่มที่ 16 บทที่ 1 จะทำให้เห็นประเด็นชัดเจนขึ้น

- 16 : 1 : 1 ห้วนหน้าตระกูลจี้กำลังจะเข้าโจมตีจวนอิว
- 16 : 1 : 2 หร่านโหย่วและจี้ลู่เข้าพบขงจื้อ กล่าวว่า “ตระกูลจี้กำลังจะมีปฏิบัติการต่อจวนอิว”
- 16 : 1 : 3 ขงจื้อกล่าวว่า “จิว ความผิดนี้มีใช่เป็นของเจ้าดอกหรือ?”
- 16 : 1 : 4 “อันดินแดนจวนอิว ในกาลก่อน องค์บูรพกษัตริย์ได้ทรงแต่งตั้งให้เป็นเมืองหลักแห่งดินแดนตงเหมิงตะวันออก นอกจากนี้รัฐก็ยังอยู่ในเขตแดนเรา ก็นับเป็นปวริวารของแผ่นดินได้ ยังมีเหตุอันใดที่จะเข้าโจมตี”
- 16 : 1 : 5 หร่านโหย่วกล่าวว่า “เจ้านายต้องการเช่นนั้น เราผู้เป็นข้าทั้งสองไม่ได้ต้องการเช่นนั้น”
- 16 : 1 : 6 ขงจื้อกล่าวว่า “จิว โจวเริ่นเคยกล่าวไว้ว่า ‘เมื่อสามารถก็แสดงตน ผู้ไม่สามารถก็พึงหยุด เมื่อมีอันตราย ก็ไม่ช่วยหนุ่ น เมื่อล้มก็ไม่ช่วยประคองขึ้น แล้วจะใช้นำทางคนตาบอดได้อย่างไร’”
- 16 : 1 : 7 “นอกจากนี้แล้ว ยังกล่าวผิดอีกด้วย เมื่อเสียหรือเรดหนีออกจากกรงขัง เมื่ออัญมณีถูกทำลายในที่เก็บ ความผิดเป็นของใคร”
- 16 : 1 : 8 หร่านโหย่วกล่าวว่า “แต่ขณะนี้จวนอิวเข้มแข็งและอยู่ใกล้ดินแดนนี้ ถ้าไม่เข้ายึดครองเสียแต่ตอนนี้ ในภายหลังจะสร้างความลำบากให้แก่ลูกหลาน”
- 16 : 1 : 9 ขงจื้อกล่าวว่า “จิว วิญญูชนรังเกียจการไม่ยอมกล่าวว่า ‘ตนปรารถนาสิ่งนั้นสิ่งนี้’ และสรรหาคำมาอธิบายการกระทำตามปรารถนาของตน”
- 16 : 1 : 10 “จิว เคยได้ยินว่า ผู้ครองบ้านครองเมืองไม่กังวลว่าน้อย แต่กังวลว่าไม่กลมเกลียวสมดุล ไม่กังวลว่าจน แต่กังวลว่าจะไม่สงบ ทั้งนี้คงด้วยเหตุว่าเมื่อกลมเกลียวสมดุลก็ จะไม่จน เมื่อปรองดองก็จะไม่น้อย เมื่อสงบจะไม่สั่นคลอน”
- 16 : 1 : 11 “ด้วยเหตุนี้ ถ้าผู้คนที่อยู่ห่างไกลไม่ยอมอ่อนน้อม ก็ให้พัฒนาวัฒนธรรม และคุณธรรมเพื่อดึงดูด เมื่อดึงดูดได้แล้ว ก็ทำให้สงบ”

16 : 1 : 12 “ขณะนี้โหยงกับฉิว กำลังช่วยเจ้านาย ผู้อยู่ห่างไกลก็ไม่มาอ่อนน้อม และก็ไม่อาจดึงดูตมาได้ ภายในดินแดน ก็มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย มีความล่มสลาย การหนีจากไป มีความแตกแยกไม่สามารถควบคุมดูแลเอาไว้ได้”

16 : 1 : 13 “แล้วยังมีการวางแผนใช้อาวุธต่อกันภายในรัฐ เราเกรงว่าความโศก กังวลของลูกหลานตระกูลจี้คงมิได้มีสาเหตุมาจากจวนอี้ว แต่อยู่ภายในกำแพงของตนเอง”

หว่านฉิวกับ จื่ออู่ ในฐานะผู้รับใช้ของหัวหน้าตระกูลจี้ ได้รับคำสั่งให้โจมตีเมืองจวนอี้ว หว่านฉิวได้ทำสิ่งที่พลาดเวลา 2 ประการคือ จงใจเปลี่ยนคำว่า “โจมตี” เป็นคำว่า “มีปฏิบัติการต่อ” จวนอี้ว เพราะ หว่านฉิวรู้ดีว่าการโจมตีไม่มีความชอบธรรม การใช้คำว่า “มีปฏิบัติการต่อ” ก็เพื่อจะอ้างความชอบธรรมในการโจมตี และประการที่สอง อ้างว่าการโจมตีครั้งนี้เป็นคำสั่งของเจ้านาย ตนไม่ได้เห็นด้วย ขงจื่ออู่ทันและตอบได้ว่า “ฉิว วิทยุชนรังเกียจการไม่ยอมกล่าวหาว่า ‘ตนปรารถนา สิ่งนั้นสิ่งนี้’ และสรรหาคำมาอธิบายการกระทำตามปรารถนาของตน” ซึ่งเท่ากับขงจื่อมองว่า หว่านฉิวต้องการที่จะโจมตีจวนอี้วเอง ไม่ว่าจะเพื่อความโปรดปรานของหัวหน้าตระกูลจี้หรือเพื่อเหตุผลใด ๆ ก็ตาม การบอกขงจื่อตนเองพอใจในคำสอนของอาจารย์ แต่ไม่มีกำลังพอแล้ว จึงเป็นเพียง “การกล่าวอ้าง” หากความชอบธรรมให้ตนเองในการละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมเท่านั้น ผู้ที่หมดกำลังในการขัดเกลาจริยธรรมหรือเดินในวิถีที่ถูกต้องอาจจะย่ออยู่กับที่ แต่การกล่าวของ หว่านฉิวเป็นสัญลักษณ์สำหรับการเบี่ยงเบนจากวิถีที่ถูกต้อง “อย่างตั้งใจ” ด้วยการ “เลือก” ของตัวเขาเอง

ความรักการเรียนรู้ เนื้อแท้ของมนุษย์ และการปลูกฝังทางสังคม

ขงจื่อมีแนวคิดว่าการขัดเกลามนุษย์ที่เหมาะสมคือการศึกษาที่มีความสมดุลระหว่างเนื้อแท้กับการขัดเกลา (**หลุนอี้ว** 6:16) แม้ว่าขงจื่อจะไม่ได้พูดถึงธรรมชาติของมนุษย์อย่างเป็นระบบ แต่ขงจื่อดูเหมือนจะเชื่อว่ามนุษย์ต้องขัดเกลาตนเองผ่านครอบครัวและการศึกษา ขงจื่อให้ภาพระดับความรู้ของคนดังนี้

หลุนอี้ว เล่มที่ 16 บทที่ 9

ขงจื่อกล่าวว่า “คนซึ่งเกิดมามีความรู้เอง อยู่สูงสุด คนซึ่งเรียนรู้แล้วมีความรู้ อยู่ถัดมา คนซึ่งถูกบีบคั้นแต่รำเรียน อยู่ถัดลงไปอีก คนซึ่งถูกบีบคั้นแต่ไม่รำเรียน อยู่ต่ำสุด”

หลุนอิว เล่มที่ 17 บทที่ 2

อาจารย์กล่าวว่า “(มนุษย์) โดยธรรมชาติใกล้เคียงกัน โดยการปฏิบัติห่างไกลกัน”

หลุนอิว เล่มที่ 17 บทที่ 3

อาจารย์กล่าวว่า “มีแต่ผู้มีปัญญาชั้นสูงสุดและผู้โหดเหี้ยมที่สุด ที่ไม่เปลี่ยนแปลง”

ตามความคิดเห็นของสลิงเงอร์แลนด์ ขงจื้อแบ่งระดับศักยภาพในการเรียนรู้ออกเป็น 4 ระดับ คือ 1) ระดับสูงสุด คือคนที่เกิดมามีความรู้หรือความปรารถนาที่จะเรียนรู้เลย เช่น เหยียนฮุย 2) คนที่เรียนรู้แล้วมีความรู้ เช่น ตัวขงจื้อเอง⁶¹ 3) ระดับที่ต้องถูกบีบบังคับโดยสถานการณ์ หรือมีความยากลำบากในการรำเรียน แต่ในที่สุดก็รำเรียน/เรียนรู้ 4) ระดับต่ำสุด คือแม่โจสถานการณ์ที่ยากลำบาก ก็ยังไม่เรียนรู้ หรือมีความสามารถในการเรียนรู้ต่ำ คนที่อยู่ในระดับสูงสุด อาจไม่ต้องได้รับการศึกษามาก คนที่อยู่ในระดับต่ำสุด อาจไม่มีความปรารถนาที่จะขัดเกลาร่างกายตัวเองหรือไม่มีศักยภาพมากพอที่จะขัดเกลาร่างกายตัวเองให้สำเร็จได้

จากตัวบทนี้ ระดับศักยภาพในการเรียนรู้หรือขัดเกลาร่างกายทางศีลธรรม ส่งผลกระทบต่อชีวิตทางจริยธรรมของบุคคล อย่างไรก็ตาม ขงจื้อไม่น่าจะถือทัศนคติว่าบุคคลมีศักยภาพโดยกำเนิดที่ตายตัว ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังจะเห็นได้ว่าขงจื้อเน้นย้ำเรื่องความพยายามในการขัดเกลาร่างกายทางจริยธรรม เหยียนฮุยเป็นลูกศิษย์ของขงจื้อที่มีศักยภาพทางจริยธรรมสูงมาก ขงจื้อกล่าวชมเหยียนฮุยว่า “เป็นผู้มีปัญญา” ด้วยฐานะที่ยากจนและสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น หากเป็นผู้อื่นจะทุกข์จนทนไม่ไหว แต่เหยียนฮุยกลับ “เข้มข้มเบิกบาน” อยู่ได้ (หลุนอิว 6:9) เหยียนฮุยเป็นคนที่รักการเรียนรู้ ไม่โกรธผู้อื่น ไม่ทำผิดซ้ำสอง (หลุนอิว 6:2) เป็นคนที่ก้าวหน้าเสมอ ไม่เคยหยุด (หลุนอิว 9:20) พังแล้วนำไปปฏิบัติทันที/ทำให้คำสอนงอกเงยได้ (หลุนอิว 2:9 และหลุนอิว 9:19) เรียนรู้เร็ว (หลุนอิว 5:8) และมีจิตใจที่ “ไม่ละเมิดมนุษยธรรมได้ต่อเนื่องถึงสามเดือน คนอื่นบ้างก็ได้เพียงวันเดียว บ้างก็ได้เพียงเดือนเดียว” (หลุนอิว 6:5) จะเห็นได้ว่าเหยียนฮุยมีความปรารถนาที่จะรำเรียน และมีสภาพจิตใจที่ทำให้ไม่ย่อท้อกับความยากลำบากของชีวิต และไม่ละเมิดมนุษยธรรมเป็นระยะเวลาติดต่อกัน ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าเมื่อขงจื้อเปรียบเทียบกับผู้อื่นกับเหยียนฮุย ขงจื้อไม่ได้ต้องการจะสื่อว่าผู้อื่นด้อย แต่จะสื่อว่าเหยียนฮุยทำได้ดีเกินกว่าผู้อื่น เมื่อเปรียบเทียบกับเหยียนฮุยกับศิษย์คนอื่น ทำให้เข้าใจคำกล่าวของขงจื้อที่ว่า “ผู้รู้ไม่เทียมเท่าผู้รัก ผู้รักไม่เทียมเท่า

⁶¹ Edward Slingerland, *Analects: With Selections from Traditional Commentaries*, p. 196.

ผู้ร่ำรวย” (**หลุนอี่ว** 6:18) ศิษย์เช่น จื่อกั๋งและไจ่หั่วอ เป็นผู้มีความรู้ มีวาจาเป็นเลิศ (**หลุนอี่ว** 11:2) แต่ไจ่หั่วอหยุดอยู่ในระดับของความรู้/คำพูด ไม่นำมาปฏิบัติจริง จื่อกั๋งก็ปฏิบัติแบบยึดติดกับหลักพื้นฐานรูปแบบอย่างเคร่งครัดเกินไป⁶² เขียนนุหยไม่เพียงรักในวิถีของขงจื่อ แต่ร่ำรวยในการปฏิบัติตามด้วย ความร่ำรวยในการปฏิบัติตามวิถีที่ถูกต้องเป็นศักยภาพของเขียนนุหย ไม่ว่าจะขงจื่อจะสั่งสอนอะไร เขียนนุหยก็ยินดีไปหมด (**หลุนอี่ว** 11:3) ในขณะที่คนอื่น หากต้องเผชิญสถานการณ์เดียวกันกับเขียนนุหย อาจไม่สามารถทนทุกข้อได้ ด้วยสภาพจิตใจและศักยภาพในการเรียนรู้ที่มีระดับต่ำกว่าเขียนนุหย

กรณีของเขียนนุหยมีจุดเน้นที่ลักษณะนิสัยและคุณสมบัติทางจริยธรรมของเขา แต่ขงจื่อยังตระหนักอีกว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นตัวกำหนดทิศทางว่าแต่ละคนจะเป็นอย่างไร ดังคำกล่าวที่ว่า “(มนุษย์) โดยธรรมชาติใกล้เคียงกัน โดยการปฏิบัติห่างไกลกัน⁶³” (**หลุนอี่ว** 17:2) ต่างจากผู้สืบทอดสำนักขงจื่อในยุคหลังจากขงจื่อเช่นเมิ่งจื่อและสวีจื่อ ขงจื่อไม่ได้พูดถึงเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ชัดเจน ดังเช่น เมิ่งจื่อที่กล่าวว่ามีธรรมชาติที่ดี แต่สภาพแวดล้อมทางสังคมทำให้มนุษย์ห่างไกลจากธรรมชาติเดิมแท้ของตน ในขณะที่สวีจื่อมองว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นเลวร้าย จึงต้องใช้หลักในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ ผู้วิจัยมองว่าขงจื่ออาจไม่ได้ต้องการสอนชัดเจนว่าธรรมชาติมนุษย์เดิมแท้เป็นอย่างไร สิ่งที่ขงจื่อให้ความสำคัญคือมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะปฏิบัติคุณธรรม แต่เป็นไปได้หรือไม่ว่าปัญหาอยู่ที่ “ยุคสมัย” หรือสภาพแวดล้อมทางสังคมในยุคหนึ่ง ดังที่ปรากฏชัดในตัวบทต่อไปนี้

หลุนอี่ว เล่มที่ 17 บทที่ 16

17 : 16 : 1 อาจารย์กล่าวว่า “ในสมัยก่อน ประชากรามิมีข้อบกพร่องสามข้อ ซึ่งเดี๋ยวนี้คงไม่พบแล้ว”

⁶² Amy Olberding, ““Ascending the Hall”: Style and Moral Improvement in the “Analects,”” *Philosophy East and West* 59, no. 4 (October 2009)., p. 511.

⁶³ คำแปลภาษาอังกฤษทำให้เห็นนัยที่ชัดเจน เอมส์และโรสมอนท์แปลว่า “Human beings are similar in their natural tendencies, but vary greatly by virtue of their habits.” โปรดดู Roger T. Ames, and Henry Rosemont, Jr. (translation and introduction), *The Analects of Confucius: A Philosophical Translation*, p. 203. และสลิงเงอร์แลนด์แปลว่า “By nature people are similar; they diverge as the result of practice.” โปรดดู Edward Slingerland (translation), *Analects: With Selections from Traditional Commentaries*, p. 200.

17 : 16 : 2 “เสี่ยวเหรินสมัยก่อนหยาบข้าสามหาเว เสี่ยวเหรินสมัยนี้ข่มชู้คุกคาม คนยโสสมัยก่อนวางท่าโอหัง คนยโสสมัยนี้ก้าวร้าวระราน คนโง่เขลาสมัยก่อนเช่ซ่าเถรตรง คนโง่เขลาสมัยนี้ไปปดหลอกหลวง”

คำว่า “สมัยก่อน” กับ “สมัยนี้” บ่งถึงความเสื่อมทรามถดถอยของจริยธรรม และสื่อว่ามีบรรทัดฐานอยู่ การถือกำเนิดและมีชีวิตอยู่ในช่วงขุณชีวิตที่เต็มไปด้วยความซื่อซน เป็นโชคชะตาที่อยู่นอกเหนือความควบคุมของคนในยุคหนึ่งเช่นกัน และดูเหมือนความเสื่อมถอยของคุณธรรมในสังคมจะส่งอิทธิพลต่อคุณธรรมของแต่ละคนด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงเกิดคำถามความยุติธรรมขึ้นว่า เราสามารถคาดหวังให้ผู้ละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมแบกรับความรับผิดชอบกับการล่วงละเมิดของเขาได้หรือไม่ ในเมื่อการกระทำของเขาอาจเป็นเพียงผลกระทบของความเสื่อมโทรมทางบรรทัดฐานของสังคม อีกกรณีหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางสังคมส่งผลต่อบุคคลคือกรณีอนารยชน

หลุนอิว เล่มที่ 9 บทที่ 13

9 : 13 : 1 อาจารย์อยากจะไปอยู่ท่ามกลางอนารยชนทั้งเก้าเผ่า

9 : 13 : 2 มีคนกล่าวว่า “พวกนั้นแสนจะป่าเถื่อน จะไปอยู่กับพวกเขาได้อย่างไร”

อาจารย์ตอบว่า “หากมีวิญญูชนไปอยู่กับพวกเขา ยังจะมีความป่าเถื่อนหลงเหลืออยู่หรือ?”

อนารยชนถูกมองว่าป่าเถื่อน เพราะวิถีของเขาไม่ได้ถูกกำกับด้วยหลัก และหากมองย้อนไปสู่เรื่องการถือกำเนิดมาในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ซื่อซน คนที่เติบโตในสภาพแวดล้อมเช่นนั้น คงยากที่จะไม่ได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อม ซึ่งอาจทำให้มีข้อโต้แย้งว่าไม่ยุติธรรมที่จะให้ผู้ที่ไม่สามารถควบคุมปัจจัยที่ส่งผลกระทบกับการตัดสินใจทางศีลธรรมต้องแบกรับความรับผิดชอบ ขงจื้อยอมรับว่าสภาพแวดล้อมทางสังคมมีผลต่อการตัดสินใจทางศีลธรรมจริง แต่ขงจื้อก็เชื่อด้วยว่าบุคคลมีศักยภาพที่จะศึกษาหรือขัดเกลาตนเอง และขงจื้อก็ตระหนักในหน้าที่ที่จะต้องให้เป็น “ไม้ตีระฆัง” ซึ่งนำคนให้เห็นวิถีที่ถูกต้อง การมองว่าหากมีวิญญูชนไปอยู่กับพวกเขา จะช่วยขัดเกลาให้พวกเขาไม่ป่าเถื่อนอีกต่อไป เท่ากับปฏิเสธทัศนคติที่ว่าชาติกำเนิดหรือสังคมที่แต่ละคนเติบโตขึ้นมา จะกำหนด/จำกัดคุณสมบัติทางวัฒนธรรมและจริยธรรมของเขาตลอดไป อย่างไม่มีทางแก้ไขได้ ขงจื้อมองว่าพลังคุณธรรมของวิญญูชนจะสามารถขัดเกลาเขาได้ ด้วยเหตุนี้

ขงจื้อจึงเน้นถึงความสำคัญของการศึกษาหรือการขัดเกลาจริยธรรมนั่นเอง ถึงแม้ว่าขงจื้อจะยอมรับว่ามนุษย์แต่ละคนมีระดับความรู้หรือศักยภาพที่จะเรียนรู้ หรือความปรารถนาที่จะเรียนรู้ที่แตกต่างกัน แต่สุดท้ายขงจื้อมองว่าทุกคนสามารถพัฒนาจริยธรรมได้ และนั่นคือหน้าที่ของขงจื้อคือเป็น “ไม้ตีระฆัง” ซึ่งทำให้คน “ตั้งเป้าความปรารถนา” ปรารถนาขงจื้อให้ค่ากับความปรารถนาที่ดี แต่ไม่ใช่ทุกคนที่มีความปรารถนาที่ดีตั้งแต่ต้น ถ้าขงจื้อวางทุกอย่างไว้ที่ความปรารถนาหรือระดับคุณธรรมที่มีมาแต่กำเนิดหรือที่ได้รับการปลูกฝังโดยการเลี้ยงดูหรือสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี ขงจื้อคงไม่พูดกับผู้นำชั้นยอดเช่นจิ้งจื่อให้จัดลำดับความปรารถนาตนเองให้เหมาะสม การไม่แสดงท่าทีว่าจะจัดลำดับความปรารถนาเสียใหม่ต่างหากที่ขงจื้อเห็นว่าเป็นปัญหา และยากแก่การขัดเกลาใด ๆ ได้อีก

อย่างไรก็ตาม การที่ขงจื้อมองว่าการศึกษาคือทำหน้าที่ช่วยขัดเกลาจริยธรรมของบุคคล ไม่ได้หมายความว่าขงจื้อมีทัศนคติหรือนโยบายทางการศึกษา มนุษย์มีศักยภาพที่จะใคร่ครวญทางศีลธรรม ไม่ได้เป็นวัตถุดิบที่ต้องรอการขัดเกลาเพียงอย่างเดียว จากการวิเคราะห์ตัวบทในเรื่อง ศักยภาพของบุคคลในการตัดสินใจทางศีลธรรมท่ามกลางปัจจัยที่สามารถชักจูงให้เบี่ยงเบนจากวิถีที่ถูกต้อง ขงจื้อไม่ยอมรับให้บุคคลใช้ปัจจัยเหล่านี้เป็นข้ออ้าง ฟินกาเรต์ตั้งอ้างว่าการศึกษาที่ไม่ดีพอ ทักษะที่ไม่ได้ถูกพัฒนาอย่างเหมาะสมในการเดินตามวิถีที่ถูกต้อง ความปรารถนาที่ไม่ได้มุ่งไปที่วิถีที่ถูกต้อง และกำลังที่มีไม่พอ ทำให้บุคคลไม่ได้ถูกมองว่าต้องรับผิดชอบการกระทำของตน แต่จากการอภิปรายที่ผ่านมา ความปรารถนาที่ไม่เหมาะสมและการขัดเกลาตนเองที่ไม่สำเร็จเกิดจากการ “เลือกที่จะไม่เลือก” ทางที่ถูกต้อง และการไม่มีกำลังพอทำยที่สุดแล้วก็เป็นเรื่องของความพยายาม แม้บุคคลจะเป็นผู้กำหนดการกระทำของตนเอง แต่ก็กล่าวไม่ได้ว่าปัจจัยทางสังคมไม่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจทางศีลธรรมเลย การให้การศึกษารองขงจื้อเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบต่อคนในชุมชน ที่อาจเบี่ยงเบนจากทางที่ถูกต้องไปชั่วขณะ แต่เมื่อมีผู้ชี้ทางที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว แต่ยังมีบุคคลที่มีความรู้แล้วยังคงกระทำผิด ก็เท่ากับต้องรับผิดชอบอย่างเต็มที่

ความบกพร่องและการละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะทำให้เห็นความแตกต่างและระดับขั้นของการกระทำที่เบี่ยงเบนจากวิถีที่ถูกต้อง ผู้วิจัยแบ่งกรณีเหล่านี้ออกเป็น 2 กลุ่มหลักคือ ความบกพร่องทางจริยธรรม และการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม ผู้วิจัยจะสำรวจกรณีความเบี่ยงเบนในทั้ง 2 กลุ่ม รวมถึงปัจจัยที่ทำให้ต้องใช้วิธีจัดการกับกรณีเหล่านี้แตกต่างกัน

กรณีความบกพร่องทางจริยธรรม

จริยศาสตร์ขงจื้อให้ความสำคัญกับสถานการณ์ทางจริยศาสตร์โดยเริ่มตั้งแต่เรื่องเล็กน้อยในชีวิตประจำวัน (microethical situations)⁶⁴ การขัดเกลาทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนสมควรทำทั้งชีวิต ขงจื้อไม่อ้างว่าตนเองเป็นปราชญ์หรือเป็นผู้มีมนุษยธรรม ความบกพร่องหรือความผิดพลาดเป็นสิ่งที่ขงจื้อยอมรับว่าเกิดขึ้นได้ ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า “เมื่อมีข้อผิดพลาด อยากลัวที่จะแก้ไข” (*หลุนอี่ว* 1:8) สิ่งที่สำคัญเมื่อพบข้อผิดพลาดคือ เราแก้ไขและเรียนรู้ว่าไม่ควรทำผิดพลาดเช่นนั้นอีก

ความผิดพลาดหรือความบกพร่องถูกใช้ในความหมายของการขัดเกลาจริยธรรมที่ยังไม่สมบูรณ์ หรือมีการละเลยสิ่งที่ควรปฏิบัติ การกระทำอาจมีความเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐาน แต่ไม่ได้มีความตั้งใจที่จะทำร้ายหรือสร้างความเสียหายแก่ผู้อื่นโดยตรง

หลุนอี่ว เล่มที่ 11 บทที่ 14 เป็นตัวอย่างกรณีความบกพร่องทางจริยธรรม

11 : 14 : 1 อาจารย์กล่าวว่า “พินของโหยวมาทำอะไรอยู่ในสำนักแห่งนี้”

11 : 14 : 2 ลูกศิษย์คนอื่นเริ่มไม่เคารพจื่อหลู่ อาจารย์กล่าวว่า “โหยวได้ขึ้นห้องโถงแล้ว แต่ยังไม่ได้เข้าไปในห้อง”

“พินของโหยว” เป็นอุปลักษณะเพื่อวิจารณ์การรักความกล้าหาญที่ไม่ได้ขัดเกลาของจื่อหลู่ ดนตรีมีบทบาทในการกล่อมเกลาจิตใจผู้เล่นและผู้ฟัง อุปลักษณะการเล่นดนตรีที่มีจังหวะที่รุนแรงสื่อถึงความกังวลของขงจื้อต่อคุณธรรมความกล้าหาญที่ไม่สมบูรณ์ของจื่อหลู่ ลูกศิษย์คนอื่นเมื่อได้ยินขงจื้อกล่าวว่า “พินของโหยวมาทำอะไรอยู่ในสำนักแห่งนี้” ก็เริ่มไม่เคารพจื่อหลู่ จนขงจื้อจัดลำดับคุณค่าให้จื่อหลู่ใหม่ว่า “โหยวได้ขึ้นห้องโถงแล้ว แต่ยังไม่ได้เข้าไปในห้อง” การจัดลำดับคุณค่าของขงจื้อชี้ให้เห็นว่าจื่อหลู่ เป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นในการทำตามวิถีของขงจื้อและได้ขัดเกลาตนเองในระดับหนึ่งแล้ว อุปลักษณะการเดินทางของผู้ขัดเกลาจริยธรรมเป็นอุปลักษณะที่น่าสนใจ การเดินทางต้องเริ่มจากการรู้ว่าต้องใช้ประตู (*หลุนอี่ว* 6:15) คือการเรียนรู้ กำแพงของขงจื่อสูงตระหง่าน คนที่หาประตูไม่พบ ก็ไม่อาจเห็นความงามภายในได้ (*หลุนอี่ว* 19:23) กำแพงที่สูงตระหง่านก็เปรียบเสมือนวิถีของขงจื้อที่มีหนทางยาวไกลและต้องใช้ความพยายามของตนเองอย่างมาก “คนซึ่งพบประตูนั้นน้อย” ก็หมายความว่า คงมีคนจำนวนไม่มากที่จะมีความพยายามฝ่าฟันอุปสรรคในการรำเรียนตามวิถีของขงจื้อได้ จื่อหลู่เป็นผู้ที่ผ่านประตูเข้ามาแล้ว คือได้ยอมรับ

⁶⁴ Hagop Sarkissian, “Ritual and Rightness in the Analects,” p. 101.

วิถีที่ขงจื้อเสนอ และขึ้นมาในห้องโถงแล้ว คือมีการขัดเกลาตนเองในระดับที่ดี ขึ้นต่อไปคือการพยายามเข้าไปใน “ห้อง” ซึ่งเป็นการเข้าถึงวิถีที่ถูกต้องและเป็นขั้นสูงสุดของการขัดเกลาจริยธรรม การจัดลำดับคุณค่าให้จื่อลู๋ใหม่มีนัยสำคัญเรื่องการประเมินระดับของการเบี่ยงเบนจากวิถีที่ถูกต้อง ในกรณีของจื่อลู๋ ความกล้าหาญที่ยังขัดเกลาไม่พออาจทำให้ความคิด การกระทำ หรือ คำพูดของจื่อลู๋มีความไม่เหมาะสมหรือขาดการพิจารณาอย่างรอบคอบอยู่บ้าง แต่ไม่มีกรณีที่จื่อลู๋จะทำร้ายหรือมีความคิดที่จะทำร้ายหรือเอาเปรียบผู้ใด ความบกพร่องทางจริยธรรมของจื่อลู๋จึงอยู่ในระดับที่ขงจื้อไม่เห็นด้วย แต่ยอมรับได้ โดยขงจื้อพยายามขัดเกลาเขาด้วยการแสดงความไม่เห็นด้วยและตำหนิในเชิงสั่งสอน

เมื่อหลี่เป็นบรรทัดฐานที่ขงจื้อยึดเป็นหลักที่ผู้คนและสังคมจะสามารถเดินบนวิถีที่ถูกต้องได้ กรณีความบกพร่องทางจริยธรรมหรือการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมจึงถูกนำเสนอผ่านกรณีการปฏิบัติที่เบี่ยงเบนจากหลี่ ซึ่งเราสามารถประเมินขอบเขตของความเบี่ยงเบนที่ขงจื้อยอมรับได้และยอมรับไม่ได้จากตัวบทเหล่านี้และสำรวจว่าเงื่อนไขใดที่แยกระหว่างกรณีที่ขงจื้อมองว่าเป็นความบกพร่องทางจริยธรรมและกรณีที่ขงจื้อมองว่าเป็นการล่วงละเมิด

ขงจื้อยืนยันว่าการจะทำตามวิถีที่ถูกต้องนั้น ต้องพยายามปฏิบัติตามหลี่และขัดเกลาความรู้สึกละอายใจให้สอดคล้องกับการแสดงออกภายนอก จริยศาสตร์ขงจื้อไม่สนับสนุนการสร้างหลี่ขึ้นใหม่หรือสร้างคุณค่า แนวปฏิบัติสำหรับแต่ละบุคคล แต่หลี่ก็ไม่ใช่สิ่งที่ตายตัวหรือถูกแช่แข็งดังที่ขงจื้อยอมรับการเปลี่ยนแปลงไปใช้หมวกใหม่ดิบแทนหมวกลินินซึ่งเป็นหมวกตามจารีต

หลุนอี่ว เล่มที่ 9 บทที่ 3

9 : 3 : 1 อาจารย์กล่าวว่า “การใช้หมวกลินินถูกต้องตามจารีต แต่เดี๋ยวนี้ใช้หมวกใหม่ดิบ ประหยัดกว่า เราทำตามคนทั่วไป”

9 : 3 : 2 “การค้ำบั ฌ เบื้องล่างท้องพระโรงถูกต้องตามจารีต แต่เดี๋ยวนี้ขึ้นไปค้ำบับนท้องพระโรงก่อน นี่เป็นอาการยโส แม้จะขัดกับคนทั่วไป เรายังค้ำบั ฌ เบื้องล่างท้องพระโรง”

ขงจื้อยอมรับการเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมปฏิบัติของการใช้หมวกลินินไปเป็นหมวกใหม่ดิบ เพราะพิจารณาถึงความประหยัดมากกว่าการยึดติดรูปแบบภายนอก ขงจื้อจึงยอมปรับตามบุคคลทั่วไป แต่การทำตามบุคคลทั่วไปในที่นี้ผ่านการพิจารณาถึงความถูกต้องชอบธรรมแล้ว ไม่ใช่การหลับหูหลับตาเปลี่ยนแนวปฏิบัติตามค่านิยมของสังคม ในกรณีของการค้ำบัในท้องพระ

โรง การพิจารณาถึงความถูกต้องชอบธรรมทำให้ขงจื้อไม่ยอมรับการขึ้นไปค่านับที่ท้องพระโรงก่อน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงของแนวปฏิบัติตามกาลเวลาเช่นกัน แต่ขงจื้อไม่ยอมรับ เพราะการขึ้นไป ค่านับบนท้องพระโรงก่อนเป็นการแสดงความยโส ซึ่งขัดกับความเคารพที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ ของการค่านับ การเปลี่ยนแปลงในกรณีนี้ขัดกับเนื้อหาของหลี่ ซึ่งก็คือความเคารพที่ต้องมาควบคู่ กับการแสดงออกภายนอก การยอมรับและไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงของธรรมเนียมปฏิบัติในตัว บทนี้สะท้อนให้เห็นว่าเราสามารถปรับเปลี่ยนหลี่ให้เหมาะสมกับยุคสมัยและความประหยัดได้ แต่ การเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ จะต้องไม่ขัดหรือทำลายเนื้อหาของหลี่

1) การปฏิบัติหลี่แต่ภายนอก

การปฏิบัติหลี่แต่ภายนอก เป็นปัญหาตั้งแต่ระดับพื้นฐานของการปฏิบัติหลี่ที่ขงจื้อสังเกตเห็น ว่าสามารถสร้างปัญหาทางจริยธรรมตั้งแต่ระดับชีวิตประจำวัน (เช่น การให้ความสำคัญกับความถี่ ถ้วนของงานศพจนเกินไป แทนที่จะสนใจเรื่องความรู้สึกโศกเศร้า) จนถึงระดับบ้านเมือง ในหลาย ตัวบทที่เกี่ยวข้องกับจารีตและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ขงจื้อเน้นย้ำเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้สึกภายในกับการแสดงออกภายนอก หรือมิติที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกของมนุษยธรรม (เหวิน) และชนบจารีต (หลี่) นั่นเอง เนื่องจากขงจื้อได้สัมผัสกับความไม่สัมพันธ์กันของความรู้สึก ภายในกับการแสดงออกในหลายรูปแบบ เช่น การกระทำตามชนบจารีตอย่างเคร่งครัด แต่ไม่มี อารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ เช่น จัดพิธีศพที่เน้นรูปแบบ แต่ไม่มีความเศร้า การเลี้ยงดูบิดา มารดา แต่ไร้ความเคารพ และการพูดหรือแสดงท่าทางประจบสอพลอ โดยหวังผลประโยชน์จาก ความสัมพันธ์ หลี่โดยความหมายเดิมหมายถึงพิธีกรรมเป็นหลัก แต่ในยุคสมัยของขงจื้อ แม้แต่ พิธีกรรมก็ไม่เหลือความเป็นพิธีกรรมโดยแท้จริง ตัวบทที่เกี่ยวข้องกับหลี่ในฐานะพิธีกรรมทำให้เห็น ปัญหาความเข้าใจหลี่ในยุคสมัยขงจื้อว่าเป็นเพียงพิธีกรรมหรือกฎเกณฑ์ที่บัญญัติขึ้นให้ทำตาม เป็นความเข้าใจหลี่แต่เพียงรูปแบบภายนอกเท่านั้น ไม่ได้มีคุณค่าภายในแต่อย่างใด

หลุนอี่ว เล่มที่ 3 บทที่ 12

3 : 12 : 1 เช่นไหว้บรรพชนราวกับบรรพชนอยู่ตรงหน้า

เช่นไหว้เทพราวกับเทพอยู่ตรงหน้า

3 : 12 : 2 อาจารย์กล่าวว่า “เราถือว่าถ้าไม่ได้เข้าร่วมในพิธีก็เท่ากับไม่ได้เช่นไหว้”

หลุนอิว เล่มที่ 17 บทที่ 11

อาจารย์กล่าวว่า “หลี่! หลี่! มีความหมายเพียงแค่ว่ากั๋วมฉีและฝั่วแพรพรณหรือ ดนตรี!
ดนตรี! มีความหมายเพียงแค่ว่ากลองระฆังหรือ”

หลุนอิว เล่มที่ 3 บทที่ 15

เมื่ออาจารย์เข้าไปยังวิหารบรรพชนประจำเมือง อาจารย์ถามถึงเรื่องต่าง ๆ ทุกเรื่อง มีคน
เปรยขึ้นว่า “ไหนว่าลูกหลานชาวเมืองโจว รอบรู้เรื่องหลี่ แต่เหตุใดเมื่อเข้าไปยังวิหารบรรพชนจึง
ถามถึงทุกเรื่องเล่า” อาจารย์ได้ยินคำเปรยนั้นจึงกล่าวว่า “นี่แหละคือหลี่”

ตัวบทเหล่านี้ถึงแม้จะกล่าวถึงพิธีกรรม ซึ่งคือหลี่ตามความหมายดั้งเดิม สิ่งที่น่าสนใจคือ
ถึงแม้จะเป็นการใช้คำว่าหลี่ในความหมายที่ดั้งเดิมที่สุด แต่พิธีกรรมกลับเหลือความหมายเพียงแค
การกระทำพิธีที่ทำตามขั้นตอนอย่างผิวเผินเท่านั้น โดยที่ไม่ได้มีความเคารพอยู่ภายใน และใน
สถานการณ์ที่แย่มากที่สุด พิธีกรรมไม่มีความหมายภายในและความเคารพจากผู้ร่วมพิธีกรรมหลง
เหลืออยู่เลย เมื่อหลี่และดนตรีถูกลดทอนไปเป็นเพียงวัตถุเท่านั้น (**หลุนอิว** 17:11) และเมื่อผู้คน
เข้าร่วมพิธีบวงสรวงฟ้าดิน แต่เมื่อหลังสุราแล้ว ผู้คนเริ่มไม่เป็นระเบียบซึ่งเป็นการขาดความ
เคารพ⁶⁵ ใน**หลุนอิว** เล่มที่ 3 บทที่ 15 การที่ขงจื้อสอบถามเรื่องต่าง ๆ เมื่อไปยังวิหารบรรพชน อัน
ที่จริงแล้วมาจากความตั้งใจแสดงความนอบน้อมโดยการยอมรับว่าตนไม่อาจรู้หลี่ได้ทั้งหมด
เพราะหลี่เป็นเรื่องซับซ้อนและละเอียดอ่อน ขงจื้อไม่ใ้คิดว่าตนรู้หลี่หรือไม่ แต่เห็นได้ชัดว่าขงจื้อ
รู้หลี่ เพราะการซักถามก็คือหลี่นั่นเอง การที่มีผู้ดูแลขงจื้อว่าไม่รู้หลี่คือ ความเข้าใจผิดว่าการ
ถามคือความไม่รู้ ทั้งที่เพราะรู้หลี่จึงต้องแสดงความเคารพโดยการถาม สิ่งที่น่าเป็นห่วงมากกว่า
การที่ผู้ดูแลเข้าใจขงจื้อผิดคือผู้ดูแลเข้าใจไม่พอว่าหลี่คืออะไร จากคำว่า “รอบรู้เรื่องหลี่” เชื่อ
ได้ว่าสำหรับเขา หลี่เป็นเพียงกฎเกณฑ์ที่บัญญัติขึ้นให้ท่องจำและปฏิบัติตามเท่านั้น ทั้งที่
จุดมุ่งหมายของพิธีกรรมก็คือการแสดงความเคารพและแสดงความเชื่อมโยงของมนุษย์กับ
บรรพบุรุษ ผู้เป็นที่มาของชีวิตและวัฒนธรรม แต่มนุษย์กลับสักแต่ว่าประกอบพิธี โดยไม่ได้แสดง
ความเคารพอย่างแท้จริงและไม่ได้เข้าใจแม้กระทั่งจุดมุ่งหมายของสิ่งที่ตนกำลังทำ ซึ่งกล่าวต่อได้
ว่ามนุษย์ไม่ได้เข้าใจแม้กระทั่งที่มาของความเป็นตัวตนของตนเอง ความเคารพที่กล่าวมานี้คือ
มนุษยธรรมที่เป็นเนื้อหาภายในของหลี่นั่นเอง ขงจื้อคือผู้ที่ทำให้หลี่และเหริน (มนุษยธรรม) ไม่

⁶⁵ สุวรรณภา สถาอานันท์ (แปลและเขียนบทนำ), **หลุนอิว: ขงจื้อสนทนา**, หน้า 318, เจริญจรด 38.

สามารถอยู่โดยปราศจากกันและกันได้ มนุษยธรรมคือความรักมนุษย์ ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ และหลักคือ “การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์แห่งความเป็นมนุษย์หรือชุมชนมนุษย์”⁶⁶ หลักไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม บรรทัดฐานของความประพฤติ หรือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ก็ต้องมีเนื้อหาภายในคือมนุษยธรรมเสมอ

ตัวอย่างสำคัญอีก 2 ตัวอย่างของการปฏิบัติหลักแต่ภายนอกคือ

หลุนอิว เล่มที่ 3 บทที่ 4

3 : 4 : 1 หลินฟังถามถึงพื้นฐานแห่งหลัก

3 : 4 : 2 อาจารย์ตอบว่า “เป็นคำถามอันประเสริฐยิ่ง หลักแทนที่จะส่ายสั่ว ยอมประหยัดดีกว่าฟุ่มเฟือย ในพิธีศพ แทนที่จะถึถ้วน ยอมอาดูรดีกว่า”

หลุนอิว เล่มที่ 2 บทที่ 7

จื่อหยิวถามเรื่องความกตัญญู อาจารย์ตอบว่า “สมัยนี้ความกตัญญูหมายถึงการเลี้ยงดูบิดามารดา แต่เราก็เลี้ยงดูม้าและสุนัขด้วยมิใช่หรือ ถ้าขาดความเคารพแล้วจะมีอะไรเพื่อแยกแยะการเลี้ยงดูแบบหนึ่งออกจากอีกแบบหนึ่งเล่า”

หลุนอิว เล่มที่ 2 บทที่ 7 สะท้อนว่าปัญหาเรื่องหลัก เริ่มตั้งแต่ความสัมพันธ์ในครอบครัว ในชุดความสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุดคือความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดามารดา การเลี้ยงดูบิดามารดาเป็นการแสดงออกภายนอกของความกตัญญู แต่การเลี้ยงดูที่เป็นเพียงการให้ที่อยู่และอาหาร ไม่จัดว่าเป็นความกตัญญู เพราะขาดเงื่อนไขที่สำคัญคือความเคารพ ใน**หลุนอิว** เล่มที่ 3 บทที่ 4 หลินฟังถามถึงพื้นฐานแห่งหลัก คำตอบของขงจื่อบอกเราว่าพื้นฐานแห่งหลักมี 2 ประการ ประการแรกคือ ความเหมาะสมต่อสถานการณ์ ในสถานการณ์หนึ่ง หากสามารถประหยัดได้ เราควรเน้นความประหยัด ประการที่สองคือความรู้สึกภายใน พิธีศพเป็นพิธีที่คนมีความรู้สึกโศกเศร้ามากกว่าการประดับประดาตกแต่งงานศพอย่างถึถ้วน

การปฏิบัติหลักแต่ภายนอกกรณีการจัดพิธีศพ เรียกได้ว่าเป็นการตัดสินใจที่ไม่เหมาะสมคือให้คุณค่ากับการประดับประดาพิธีมากกว่าให้ความสำคัญกับความโศกเศร้า ผู้วิจัยตีความว่าขงจื่อไม่ได้กล่าวถึงตัวบทนี้ในบริบทของการละเมิดหลัก แต่พูดถึงการให้ความสำคัญผิดจุดมากกว่า จึง

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 52.

จัดเป็นความบกพร่องทางจริยธรรม ในกรณีการเลี้ยงดูบิดามารดา โดยปราศจากความเคารพ เป็น การขาดความกตัญญู ซึ่งเป็นการละเมิดหลักและมนุษยธรรมในความสัมพันธ์กับบิดามารดา

2) การปฏิบัติหีโดยไม่พิจารณาถึงความเหมาะสมของสถานการณ์

การยึดติดกับการปฏิบัติหีอย่างเคร่งครัด โดยไม่พิจารณาถึงความถูกต้องเหมาะสมอาจ กลายเป็นความไม่ยืดหยุ่น ซึ่งความไม่ยืดหยุ่นนี้ อาจกระทำได้ 2 รูปแบบคือ รูปแบบที่หนึ่ง ผู้ ปฏิบัติหีอย่างเคร่งครัดอาจยืนยันให้ทำตามรูปแบบภายนอกของหีอย่างเคร่งครัด เช่น ในการจัด พิธีศพ ต้องมีการตกแต่งและขั้นตอนต่าง ๆ ครบถ้วน แต่การยึดติดกับการปฏิบัติหีอย่างเคร่งครัด จนเกินไป อาจเบียดเบียนเราจากการพิจารณาความรู้สึกภายในหรือความเศร้าในบริบทของงานศพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ขาดมิได้ หรือรูปแบบที่สอง ผู้เคร่งครัดในหีอาจยืนยันว่าในการปฏิบัติหี ควรมีทั้งความรู้สึกภายในและการแสดงภายนอกที่สมบูรณ์ แต่ขงจื๊อมองว่าการมีความรู้สึก ภายในไม่ใช่สิ่งที่เราจะบังคับหรือจัดจ่อให้มี ซึ่งขงจื๊อได้กล่าวชัดเจนเมื่อใจหิวต่อรองให้ลดเวลาไว้ ทุกข์สำหรับบิดามารดาจาก 3 ปีเหลือเพียง 1 ปี ขงจื๊อถามใจหิวว่าหลังจาก 1 ปี หากสามารถ ดำเนินชีวิตประจำวันโดยปกติได้อย่างสบายใจหรือไม่ เมื่อใจหิวตอบว่าสบายใจ ขงจื๊อจึงบอกให้ ใจหิวทำตามที่ต้องการ จากกรณีของใจหิว ความรู้สึกสบายใจ (feeling at ease) เป็นเงื่อนไข สำคัญของการปฏิบัติหี จากการวิเคราะห์จะเห็นว่าการปฏิบัติหีอย่างเคร่งครัดไม่ได้เป็นการทำ ผิดหี แต่อาจทำให้ศักยภาพในการปฏิบัติหีอย่างสุนทรีย์ถูกบดบังได้

3) การไม่ปฏิบัติหีเลย

มีตัวอย่างมากมายใน **หลุนอี่ว** ที่มีผู้ไม่ปฏิบัติหี สามารถแยกเป็น 2 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มมี นิยามของการไม่ปฏิบัติหีแตกต่างกัน

(1) กลุ่มที่ไม่ปฏิบัติหีหรือวิถีแบบขงจื๊อ

หลุนอี่ว เล่มที่ 18 บทที่ 7

18 : 7 : 1 จื่อลูเดินทางติดตามขงจื๊อ แต่ถูกทิ้งห่างไว้เบื้องหลัง ได้พบชายชราผู้หนึ่ง มีไม้ คานพาดอยู่บนบ่า ตรงปลายไม้มีตะกร้าเมล็ดพืชแขวนอยู่ จื่อลูถามชายชราว่า “ท่านเห็นอาจารย์ หรือไม่” ชายชราตอบว่า “แขนขาเจ้าไม่คุ้นเคยกับงานหนัก ธัญพืชทั้ง 5 เจ้าก็ไม่รู้จัก ใครคือ อาจารย์ของเจ้า” กล่าวดังนี้แล้ว ชายชราก็วางไม้ลงบนพื้น แล้วเริ่มจัดการกับวัชพืชบนดิน

18 : 7 : 2 จื่อลูยื่นต่อหน้าชายชราผู้นั้นแล้วประสานมือแสดงความเคารพ

18 : 7 : 3 ชายชราเชิญจ็อบให้ค้างคืนด้วย หม่าไก่เตรียมข้าวเลี้ยงจ็อบ แนะนำลูกชายทั้งสองให้จ็อบรู้จัก

18 : 7 : 4 วันรุ่งขึ้น จ็อบออกเดินทางต่อไป ติดตามจนทันขงจ็อบ แล้วเล่าเหตุการณ์ให้ขงจ็อบฟัง ขงจ็อบกล่าวว่า “นั่นคือผู้หลีกหนีสังคม” แล้วบอกจ็อบให้กลับไปหาชายชราผู้นั้น แต่กว่าจ็อบจะไปถึง ชายชรา ก็ไปแล้ว

18 : 7 : 5 จ็อบกล่าวว่า “การไม่เข้ารับราชการเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อาวุโสกับผู้เยาว์ยังไม่อาจละได้ ไฉนจะละหน้าที่ระหว่างผู้ปกครองกับข้าบริวารได้แล้ว พยายามรักษาความบริสุทธิ์ส่วนตัว แต่กลับปล่อยให้ความสัมพันธ์อันยิ่งใหญ่สับสนวุ่นวาย วิญญาณชนเข้ารับราชการก็เพื่อดำเนินตามความถูกต้อง ส่วนการที่เตายังไม่ก้าวหน้านั้น ก็รู้ดีอยู่แล้ว”

หลุนอี่ว เล่มที่ 18 บทที่ 8

18 : 8 : 1 ประชากราชกรผู้ได้ปลีกตัวจากราชการ ได้แก่ปัวอี้ สุฉี อี้วจั้ง อี้อี้ จูจั้ง หลิวเซี่ยฮุย เซ้าเหลียน

18 : 8 : 2 อาจารย์กล่าวว่า “ผู้ไม่ยอมลดละปณิธานและไม่ยอมมกล้ำกลืนความอดสูได้แก่ปัวอี้และสุฉี”

18 : 8 : 3 “ส่วนหลิวเซี่ยฮุย และเซ้าเหลียน พวกเขาอมลดละปณิธานและยอมมกล้ำกลืนความอดสู แต่คำพูดของพวกเขาทั้งสองคล้องเหมาะสม การกระทำของพวกเขาถือการตรึงตรอง”

18 : 8 : 4 “อี้วจั้งและอี้อี้ใช้ชีวิตหลีกหนีจากโลก ไม่ออกความเห็น รักษาความบริสุทธิ์ของตน มีพลังท่ามกลางชีวิตที่หลีกหนี”

18 : 8 : 5 “เราแตกต่างจากผู้คนเหล่านี้ เราไม่ตั้งไว้ล่วงหน้าว่าอะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้”

เป้าหมายของการจำเรียนของสำนักขงจื้อก็คือการเตรียมตัวเพื่อรับราชการ ขงจื้อต้องการรับราชการเพื่อจะได้ช่วยทำให้บ้านเมืองดำเนินไปตามวิถีที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตามขงจื้อไม่ได้มีเป้าหมายในเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวหรือหรือมุ่งหวังอำนาจ ดังนั้น หากขงจื้อเห็นว่าการรับราชการใดไม่มีความชอบธรรมหรือขงจื้อต้องทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องชอบธรรม ขงจื้อก็จะปฏิเสธงานราชการนั้น⁶⁷ ตัวอย่างของกลุ่มนี้คือกลุ่มผู้หลีกหนีสังคม ซึ่งเป็นกลุ่มข้าราชการที่เบื่อหน่ายกับความ

⁶⁷ ปกรณณ์ ลิ้มปนูสรณ์, "จิตไม่อาสวในปรัชญาของขงจื้อกับจวงจื้อ," in *ถกเถียงเรื่องคุณค่า*, ed. สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, 2559), หน้า 49-53.

ข้อถล อันตรายของการรับราชการ ขงจื้อเดินทางไปยังที่ที่ผู้หลักสี่สังคมอาศัยและพยายามชักชวนให้กลับไปรับราชการ กลุ่มผู้หลักสี่สังคมเลือกที่จะไปเข้าหาวิถีแท้ด้วยแนวทางของตนเอง ไม่เลือกที่จะทำพยายามฟื้นฟูจารีตหรือทักท้วงผู้ปกครองแบบขงจื้อ มีอยู่ตัวบทหนึ่ง คือลุ่มบอกพบชายชรา ซึ่งเป็นอดีตข้าราชการ ชายชราเชิญจื่อลู่ไปที่บ้านและดูแลจื่อลู่เป็นอย่างดี ภายหลังจื่อลู่รู้จากขงจื้อว่าชายชราคนดังกล่าวเป็นผู้หลักสี่สังคม และวิจารณ์ให้ขงจื้อฟังว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เยาว์กับผู้อาวุโสยังไม่อาจทอดทิ้งได้ เหตุใดจึงทิ้งความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง การละทิ้งหน้าที่ต่อผู้ปกครองตรงนี้เป็น การละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมหรือไม่ ผู้วิจัยมองว่ากลุ่มผู้หลักสี่สังคมเพียงแต่ปฏิบัติดีไม่ครบถ้วน แต่ไม่ใช่การละทิ้งหน้าที่ทั้งหมด และประการต่อมา การไม่ปฏิบัติดีต่อผู้ปกครองในที่นี้มีความหมายที่แตกต่างจากการละทิ้งหน้าที่ต่อผู้ปกครองในกรณีอื่นหรือไม่ ขงจื้อเป็นระฆังคอยเตือนผู้คนในสังคม ขงจื้อไม่ยากเป็นน้ำเต้าที่แขวนไว้โดยไม่ใช้ นั่นหมายความว่าขงจื้อต้องการรับราชการหรือต้องการให้ผู้ปกครองรับฟังคำแนะนำของขงจื้อ แต่ในขณะเดียวกัน ขงจื้อก็บอกจื่อลู่กึ่งว่าหากมีหยกก้อนงามในมือ ตนจะรอผู้ซื้อ คือไม่เก็บไว้ในกล่องเพียงเพื่อให้ดูงดงาม หรือไม่คิดแต่เพียงว่าเห็นราคาดี ๆ แล้วขาย (**หลุนอิว** 9:12) “ผู้ซื้อ” คือปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจว่าจะขายหรือไม่ ผู้ซื้อที่ขงจื้อยอมรับก็คือผู้ปกครองที่มีคุณธรรมและปฏิบัติตามวิถีที่ถูกต่องนั่นเอง ส่วนการเก็บหยกไว้ในกล่องสวยงามเปรียบเสมือนการรักษาคุณธรรมของตนเองไม่ให้แปดเปื้อนหรือรักษาชีวิตตนเองไม่ให้เผชิญภัยอันตรายจากการรับใช้ผู้ปกครองที่ข้อถลและในทางตรงกันข้าม การเห็นราคาที่ดีแล้วขาย เท่ากับการพิจารณาผลประโยชน์ ว่าหากผู้ปกครองคนใดเสนอผลประโยชน์ที่ดี ตนก็พร้อมจะรับใช้ผู้ปกครองคนนั้นโดยไม่พิจารณาว่าสิ่งที่ตนต้องทำถูกต้องชอบธรรมหรือไม่ ข้อบกพร่องของผู้หลักสี่สังคมคือ กระทำตนเปรียบเสมือนหยกก้อนงามที่ถูกเก็บไว้ในกล่อง ตามที่จื่อลู่กล่าวว่า “พยายามรักษาความบริสุทธิ์ส่วนตัว” แต่การหนีออกจากภาระงานราชการ มาอยู่ในป่ากับสัตว์หรือทำการเกษตร เหมือนการเก็บหยกก้อนงามไว้โดยที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ตามที่ควรจะใช้ คือแทนที่จะมาช่วยส่งเสริมผู้ปกครองที่ปฏิบัติตามวิถีที่ถูกต่องหรือช่วยตัดทอนผู้ปกครองผู้ข้อถลคนที่ยังอยู่ในขอบเขตที่สามารถตัดทอนได้ จื่อลู่มองว่าคนพวกนี้มีส่วนในการทำให้เต๋วไม่ก้าวหน้า โดยการละทิ้งหน้าที่ของตน อย่างไรก็ตาม การละทิ้งหน้าที่ในที่นี้ แตกต่างจากการจงใจละเลยหน้าที่ของหว่านฉิว เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ใน **หลุนอิว** เล่มที่ 3 บทที่ 6 และเล่มที่ 16 บทที่ 1

หลุนอิว เล่มที่ 3 บทที่ 6

จี้ซื่อกำลังจะไปประกอบพิธีบวงสรวงสวรรค์บนภูเขาไท่ซาน อาจารย์ก็กล่าวกับหฺวานโหย่วว่า “เจ้าช่วยเขาจากสิ่งนี้ได้หรือ?” หฺวานโหย่วตอบว่า “ช่วยไม่ได้” ซงจี้จื่อว่า “อนิจจา! ใครหรือจะคิดว่าเขาไท่ซานไม่เทียมเท่าหลินฟิง”

หลุนอิว เล่มที่ 16 บทที่ 1

- 16 : 1 : 1 หัวหน้าตระกูลจี้กำลังจะเข้าโจมตีจวนอิว
- 16 : 1 : 2 หฺวานโหย่วและจี้ลู่เข้าพบซงจี้จื่อ กล่าวว่า “ตระกูลจี้กำลังจะมีปฏิบัติการต่อจวนอิว”
- 16 : 1 : 3 ซงจี้จื่อกล่าวว่า “ฉิว ความผิดนี้มีใช่เป็นของเจ้าดอกหรือ?”
- 16 : 1 : 4 “อันดินแดนจวนอิว ในกาลก่อน องค์บุรพกษัตริย์ได้ทรงแต่งตั้งให้เป็นเมืองหลักแห่งดินแดนตงเหมิงตะวันออก นอกจากนี้รัฐก็ยังคงอยู่ในเขตแดนเรา ก็นับเป็นบริวารของแผ่นดินได้ ยังมีเหตุอันใดที่จะเข้าโจมตี”
- 16 : 1 : 5 หฺวานโหย่วกล่าวว่า “เจ้านายต้องการเช่นนั้น เราผู้เป็นข้าทั้งสองไม่ได้ต้องการเช่นนั้น”
- 16 : 1 : 6 ซงจี้จื่อกล่าวว่า “ฉิว โจวเร็นเคยกล่าวไว้ว่า ‘เมื่อสามารถก็แสดงตน ผู้ไม่สามารถก็พึงหยุด เมื่อมีอันตราย ก็ไม่ช่วยหนุน เมื่อล้มก็ไม่ช่วยประคองขึ้น แล้วจะใช้นำทางคนตาบอดได้อย่างไร’”
- 16 : 1 : 7 “นอกจากนี้แล้ว ยังกล่าวผิดอีกด้วย เมื่อเสียหรือแรดหนีออกจากกรงขัง เมื่ออัญมณีถูกทำลายในที่เก็บ ความผิดเป็นของใคร”
- 16 : 1 : 8 หฺวานโหย่วกล่าวว่า “แต่ขณะนี้จวนอิวเข้มแข็งและอยู่ใกล้ดินแดนบี ถ้าไม่เข้ายึดครองเสียแต่ตอนนี้ ในภายหลังจะสร้างความลำบากให้แก่ลูกหลาน”
- 16 : 1 : 9 ซงจี้จื่อกล่าวว่า “ฉิว วิญญูชนรังเกียจการไม่ยอมกล่าวว่า ‘ตนปรารถนาสิ่งนั้นสิ่งนี้’ และสรรหาคำมาอธิบายการกระทำตามปรารถนาของตน”...

ในหลุนอิว เล่มที่ 3 บทที่ 6 การจงใจละทิ้งหน้าที่ของหฺวานฉิวแตกต่างจากการละทิ้งหน้าที่ของผู้หลีกสี่สั้งคมตรงที่ว่า เป็นความตั้งใจการจงใจละทิ้งหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ซึ่งเห็นได้ชัดในหลุนอิว เล่มที่ 16 บทที่ 1 ที่หฺวานฉิวจงใจเปลี่ยนคำว่า “โจมตีจวนอิว” เป็น “กำลังจะมีปฏิบัติการต่อจวนอิว” หากการโจมตีนี้เป็นความคิดของตระกูลจี้เพียงอย่างเดียว หฺวานฉิว

น่าจะไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงคำเช่นนี้ ในช่วงแรกของข้อตำหนิหว่านฉิวในเรื่องของการละเลยหน้าที่ของผู้ใต้บังคับบัญชาต่อเจ้านายเพียงอย่างเดียว (“ฉิว โจวเร็นเคยกล่าวไว้ว่า ‘เมื่อสามารถก็แสดงตน ผู้ไม่สามารถก็พึงหยุด เมื่อมีอันตราย ก็ไม่ช่วยหนุ่ น เมื่อล้มก็ไม่ช่วยประคองขึ้น แล้วจะใช้นำทางคนตาบอดได้อย่างไร’)” แต่หลังจากหว่านฉิวพยายามหาเหตุผลที่ชอบธรรมมารองรับการโจมตีนี้ว่าหากไม่ยึดครองตนเอง อาจสร้างความลำบากให้ลูกหลานในภายหน้า ทำให้ขงจื้อเริ่มแน่ใจแล้วว่า หว่านฉิวไม่เพียงปฏิเสธหัวหน้าตระกูลจี้ไม่ได้เท่านั้น แต่หว่านฉิวเห็นด้วยกับแผนการของหัวหน้าตระกูลจี้มาโดยตลอด เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง หากเปรียบเทียบกับหลิวเซี่ยฮุยและเซ้าเหลียน ผู้หลีกหนีสังคมที่ขงจื้อกล่าวถึงว่า “ยอมละลดปณิธานและกล้ากลืนความอดสู แต่คำพูดของพวกเขาที่สอดคล้องเหมาะสม การกระทำของพวกเขาก็มีการตรึงตรอง” (หลุนอี่ว 18:8) ผู้หลีกหนีทั้งสองมีคำพูดที่สอดคล้องกับสิ่งที่เขากระทำ ในขณะที่คำพูดของหว่านฉิวไม่สอดคล้องกับการกระทำ ผู้หลีกหนีสังคมอาจถูกจัดว่าละทิ้งหน้าที่ในชุดความสัมพันธ์ผู้ปกครอง-ผู้ใต้ปกครอง แต่เหตุผลส่วนหนึ่งก็เป็นเหตุผลที่ขงจื้อยอมรับได้คือ คนเหล่านี้อาจหนีภัยอันตรายหรือพยายามชักท้วงผู้ปกครองแล้วไม่สำเร็จจึงรับผิดชอบด้วยการลาออก สิ่งที่ขงจื้อไม่ยอมรับคือ คนเหล่านี้มีศักยภาพที่จะช่วยกอบกู้เต้าสู่บ้านเมือง แต่กลับยอมให้ความท้อแท้มาตัดโอกาส ขงจื้อต่างจากคนเหล่านี้ตรงที่ “ไม่ตั้งไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไรได้ อะไรทำไม่ได้” (หลุนอี่ว 18:8) คือมีความพยายามชักท้วงผู้ปกครองผู้ซื่อซล หากเห็นว่าไม่เป็นผล ค่อยล้มเลิกความพยายาม (เช่น หลุนอี่ว 6:26, 17:5, 17:7, 18:4) สนับสนุนให้เอาตัวรอดหากการรับใช้หรือการชักท้วงผู้ปกครองต่อไป อาจทำให้ตนเองตกอยู่ในอันตรายหรือต้องทำสิ่งที่ขัดแย้งกับความถูกต้องชอบธรรม (หลุนอี่ว 15:6) และความพยายามของขงจื้อที่จะชักท้วงผู้ปกครองผู้ซื่อซลกับรอคอยผู้ซื่อหยกก่อนงามที่เหมาะสมก็แสดงให้เห็นว่าขงจื้อยังคงมีความหวังที่จะทำหน้าที่ในความสัมพันธ์ชุดผู้ปกครอง-ผู้ใต้ปกครองอยู่

ถึงแม้ว่าผู้หลีกหนีสังคมจะไม่ยอมรับที่จะทำตามวิถีที่ถูกต้องหรือวิถีแห่งใจตามที่ขงจื้อเสนอ ในแง่ของการใช้ชีวิตร่วมกับมนุษย์ แต่ปลีกตัวไปแสวงหาเต้าท่ามกลางธรรมชาติ ดูเหมือนผู้หลีกหนีสังคมเหล่านี้ยังมีพื้นฐานจิตใจที่มีคุณธรรม ประการแรก ส่วนหนึ่งเพราะความรักคุณธรรม พวกเขาจึงตัดสินใจหลีกหนีออกจากเครือข่ายความสัมพันธ์มนุษย์ โดยเฉพาะในความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง ประการที่สอง เรายังเห็นตัวอย่างของชายชราที่ดูแลและทำอาหารให้จื่อหลู่ แสดงให้เห็นการแสดงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างผู้อาวุโสกับผู้เยาว์ และขงจื้อชื่นชมบ๊วอี่วและสุฉิวว่าเป็นปราชญ์โบราณและเป็นผู้แสวงหาคุณธรรมและได้มุนษยธรรมมาแล้ว (หลุนอี่ว 7:14) จึงสามารถกล่าวได้ว่า ถึงแม้ว่าในทัศนะของขงจื้อ การที่ผู้หลีกหนีสังคมไม่

เชื่อในโครงการฟื้นฟูชนบจารีตราของศิวเพื่อเป็นหนทางในการแก้ปัญหาสังคมและเลือกที่จะใช้ชีวิตนอกเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ไม่ช่วยแก้ปัญหาสังคมและไม่ใช้หนทางที่ดีที่สุด ทั้งยังเป็นการทิ้งความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง แต่การทิ้งความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดจากการพิจารณาว่า การรับใช้ต่อไปก่อให้เกิดความอันตรายหรือต้องทำให้ตนเองละเมิดความถูกต้องชอบธรรม ทั้งผู้หลีกเลี่ยงสังคมยังรักษาคุณธรรมในความสัมพันธ์ของมนุษย์บางส่วนอยู่ แม้จะไม่ใช้ทั้งหมด ขงจื๊อจึงไม่มองว่าผู้หลีกเลี่ยงสังคมละเมิดหลัก แต่กล่าวได้ว่าเป็นผู้ปฏิบัติหลักไม่สมบูรณ์

(2) กลุ่มผู้ขอลดหลัก

ผู้ขโมยสัญญาแห่งจารีต

หลุนอิว เล่มที่ 3 บทที่ 22

3 : 22 : 1 อาจารย์กล่าวว่า “ก้วนจิ้งช่างเป็นเครื่องมือเล็กๆ หนอ!”

3 : 22 : 2 มีผู้ถามขึ้นว่า “ก้วนจิ้งมีภัยหรือไม่” อาจารย์ตอบว่า “ก้วนมีคุณหาสน์สามหลัง บริวารไม่ทำหน้าที่สองอย่าง แบบนี้จะถือว่ามีภัยได้อย่างไร”

3 : 22 : 3 “ถ้าเช่นนั้น ก้วนจิ้งรู้หลักหรือไม่” อาจารย์ตอบว่า “เจ้านครมีฉากกั้นประตู ก้วนจิ้งก็มีฉากกั้นประตูบ้าง เมื่อเจ้านครรับแขกจะมีลาดวางด้วยเหล้า ก้วนจิ้งก็มีลาดวางด้วยเหล้าบ้าง ถ้าจะกล่าวว่ก้วนจิ้งแล้วจะมีใครหรือที่ไม่รู้หลัก”

ฉากกั้นประตูเป็นสิ่งของที่มีเพียงเจ้านครเท่านั้นถึงจะมีได้ แต่ก้วนจิ้งมีฉากกั้นประตูเช่นกัน คำถามที่ว่าก้วนจิ้งรู้หลักหรือไม่ ในแง่หนึ่งก้วนจิ้งรู้หลัก ก้วนจิ้งรู้ว่าอะไรเป็นแนวปฏิบัติสำหรับเจ้านคร และด้วยเหตุนี้ก้วนจิ้งจึงเลียนแบบแนวปฏิบัตินั้น แต่ในอีกแง่หนึ่ง ก้วนจิ้งไม่รู้หลัก เพราะไม่รู้ว่าจะอะไรถูกอะไรควร นี่คือสาเหตุถึงขงจื๊อตอบแกมประชดว่า ถ้าจะกล่าวว่ก้วนจิ้งแล้วจะมีใครหรือที่ไม่รู้หลัก” ขงจื๊อตัดสินว่าการกระทำของก้วนจิ้งไม่เหมาะสม การนำของที่สงวนไว้สำหรับเจ้านครเท่านั้นมาประดับในบ้านของตน เท่ากับการละเมิดความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ผู้ที่ตนควรแสดงความเคารพ แต่กลับเท่ายกตัวขึ้นเทียบเท่า ขงจื๊อให้ความสำคัญกับแนวคิด “การทำนามให้เที่ยง” (เจิ้งหมิง 正名) นั่นคือ การที่แต่ละคนปฏิบัติตนตรงกับนาม การที่ขุนนางละเมิดจารีตที่มีไว้สำหรับกษัตริย์เท่านั้น ไม่เพียงเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมกับ “นาม” ของตน แต่มองได้ว่าเป็นการละเมิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและขุนนางด้วย ขุนนางที่ดีย่อมตระหนักในหน้าที่ของตนต่อผู้ปกครองตั้งแต่ระดับสัญญา หากทำเช่นนั้นได้ ก็มีความหวังมากขึ้นว่า เขาจะตระหนักใน

หน้าที่อื่น ๆ ต่อผู้ปกครอง เช่น การช่วยทักท้วงเมื่อผู้ปกครองจะล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม นอกจากนั้น ก็เพิ่มความมั่นใจได้ว่า ขุนนางจะไม่ล่วงละเมิดผู้ปกครองเสียเอง ดังเช่นในกรณีตระกูลจี้ ซึ่งเป็นขุนนาง แต่กลับยึดอำนาจของผู้ปกครอง

ผู้ขโมยคุณธรรม

หลุนอิว เล่มที่ 17 บทที่ 12

อาจารย์กล่าวว่า “คนซึ่งทำสีหน้าท่าทางเข้มแข็ง แต่ภายในอ่อนแอเหมือนพวกเสี้ยวเหริน ไม่เหมือนพวกที่เจาะกำแพงขโมยดอกหรือ”

หลุนอิว เล่มที่ 17 บทที่ 13

ขงจื้อกล่าวว่า “ชาวบ้านผู้ซื่อคือผู้ขโมยคุณธรรม”

ชาวบ้านผู้ซื่อเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของการปฏิบัติหยาบแต่เพียงภายนอก แต่ในกรณีนี้เป็นการปฏิบัติที่มีจุดมุ่งหมายในการฉ้อฉลคุณธรรมเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ชาวบ้านผู้ซื่อเลียนแบบลักษณะภายนอกของผู้มีคุณธรรม ซึ่งเท่ากับเป็นการขโมยคุณธรรม เพราะคุณธรรมที่แท้จริงต้องมีทั้งองค์ประกอบของความรู้สึกภายในและการแสดงออกภายนอก การที่คนคนหนึ่งยังไม่มีคุณธรรมเทียบเท่าผู้มีคุณธรรม ไม่ผิดที่ยังมีคุณธรรมไม่เพียงพอ ขงจื้อเปิดโอกาสในการขัดเกลาจริยธรรมโดยใช้ผู้มีคุณธรรมเป็นแบบอย่าง แต่การลอกเลียนแบบคุณลักษณะของผู้มีคุณธรรมในที่นี้ มีนัยของการทำเพื่อผลประโยชน์ เพื่อหลอกลวงผู้อื่น สำหรับขงจื้อแล้ว การกระทำเช่นนี้ไม่ต่างจากการขโมยของจากบ้านผู้อื่น

การละเมิดหยาบที่กระทบสังคมในวงกว้างคือกรณีหัวหน้าตระกูลจี้ใช้หว่านฉิวให้เก็บภาษีประชาราษฎร์ การปล้นประชาราษฎร์เป็นการละเมิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาราษฎร์ Zuo Commentary บันทึกคำพูดของขงจื้อไว้ว่า ผู้ปกครองที่ดีกับการกระทำของตนเองด้วยหยาบ การเก็บภาษีตามมาตรฐานก็เพียงพอแล้ว หากผู้ปกครองไม่กำกับตนเองด้วยหยาบแต่ยอมให้ความโลภครอบงำในระดับที่เกินความควบคุม ความโลภก็จะยิ่งมากขึ้นในท้ายที่สุด จนแม้กระทั่งภาษีประเภทที่หัวหน้าตระกูลจี้กำลังจะไปชูดริตมาก็จะไม่พอในที่ที่สุด⁶⁸

⁶⁸ Edward Slingerland (translation), *Analects: With Selections from Traditional Commentaries*, pp. 117-118.

จากที่วิเคราะห์มาทั้งหมด ทำให้เห็นว่าขงจื้อให้พื้นที่ในการสร้างสรรค์หรือเปลี่ยนแปลง แนวปฏิบัติตามความเหมาะสมของกาลเวลาและเศรษฐกิจ แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต้องไม่เป็นการทำลายเนื้อหาของหลี่ ในการสำรวจกรณีการปฏิบัติหลี่ที่เบี่ยงเบนจากบรรทัดฐาน การปฏิบัติหลี่ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอกจนละเลยมิติของความรู้สึกที่ควรจะเป็นองค์ประกอบ สำคัญในการปฏิบัติหลี่ การปฏิบัติหลี่ที่เคร่งครัดเกินไป หรือการเลือกที่จะทำตามวิธีอื่น ถือเป็น ความบกพร่องทางจริยธรรมที่จะขัดขวางไม่ให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายทางจริยธรรมของ ตนเองได้ แต่กรณีเหล่านี้ แม้อาจจะส่งผลกระทบต่อสังคมในทางอ้อม แต่ก็ไม่ได้มาจากความ ตั้งใจที่จะทำลายบรรทัดฐานทางจริยธรรม แต่การฉ้อฉลหลี่ โดยการเลียนแบบลักษณะภายนอก ของผู้มีคุณธรรมหรือขโมยสัญญาะของผู้ปกครองเพื่อผลประโยชน์ของตนเองจัดเป็นการลวง ละเมิดหลี่โดยตั้งใจ การกระทำเหล่านี้ไม่เพียงทำลายเนื้อหาของหลี่ แต่ในกรณีการขโมยสัญญาะ ของผู้ปกครองยังเป็นการละเมิดความสัมพันธ์กับผู้ปกครองอย่างร้ายแรง ซึ่งขงจื้อไม่สามารถ ยอมรับได้ นอกจากนี้ ยังมีความแตกต่างระหว่างการละทิ้งผู้ปกครองในกรณีผู้ลี้ภัยสังคมนับ กับ ห่วงฉิว กล่าวคือผู้ลี้ภัยสังคมนับทิ้งความสัมพันธ์ดังกล่าวบนฐานที่ว่า การรับใช้ผู้ปกครองจะทำ ให้ตนต้องทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องชอบธรรม จึงเลือกที่จะออกจากความสัมพันธ์ดังกล่าว ในขณะที่ ห่วงฉิว ดูเหมือนทำหน้าที่รับใช้ผู้ปกครองดี แต่ที่จริงละเลยหน้าที่ในการทักท้วงเจ้านายเมื่อเจ้านาย กระทำผิด ทั้งนี้ก็เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

จากรูปแบบความผิด ความบกพร่องทางจริยธรรมจะเป็นประเภทความผิดที่ผู้ปกครอง ไม่ได้มีความตั้งใจหรือเลือกที่จะทำลายคุณธรรมหรือเนื้อหาของหลี่ อาจมีลักษณะหรือการกระทำ บางอย่างที่ยากไม่แก้ไขจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาจริยธรรมของตนเองหรืออาจไม่ส่งเสริมต่อ การพัฒนาจริยธรรมในสังคม สำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางจริยธรรม เช่น ลูกศิษย์อย่างจื่อหลู่ ขงจื้อ จะสั่งสอนและแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำ แต่จะไม่ถึงขั้นกล่าวโทษ (blame)

อย่างไรก็ตาม การกระทำที่เบี่ยงเบนจากหลี่ในระดับที่รุนแรงกว่า ไม่ว่าจะ เป็นความ บกพร่องทางจริยธรรมที่สามารถส่งผลกระทบต่อผู้อื่นหรือบรรทัดฐานทางจริยธรรมในวงกว้าง หรือ การลวงละเมิดผู้อื่นโดยตรง เป็นสิ่งที่ขงจื้อไม่สามารถยอมรับได้ และมองว่าต้องมีการจัดการที่ ชัดเจนและเร่งด่วนกว่า ในกรณีของความบกพร่องทางจริยธรรม ใจหว่าอไม่ได้มีความตั้งใจในการ ทำอันตรายแก่ใครหรือวิถีของขงจื้อโดยตรง แต่ขงจื้อเห็นว่าทางเลือก (ในความคิด) ของใจหว่าออาจ ส่งผลกระทบต่อตัวใจหว่าอเองและมนุษยธรรมในวงกว้างได้ หากมีการปฏิบัติจริง และการในกรณี ของหยวนรุ้งที่ละเลยการต่างตอบแทนผู้อื่นในสังคม ก็ทำให้ตัวหยวนรุ้งดูไร้คุณค่าและการละเลยที่ จะตอบแทนความสัมพันธ์อาจบ่อนทำลายวิถีการต่างตอบแทนในสังคมได้ สำหรับกรณีการลวง

ละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม ห่วงฉิว “ปลิ้น” ภาชีจากประชาราษฎร์เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง แม้จะไม่ได้มีความต้องการทำร้ายประชาราษฎร์โดยตรง แต่ห่วงฉิวก็รู้ว่าการกระทำของตนเองสามารถส่งผลกระทบต่อชีวิตผู้อื่นอย่างไร กรณีการเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานทางจริยธรรมของห่วงฉิวจึงจัดเป็นการละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม

การเลือกที่จะเบี่ยงเบนไปสู่เส้นทางแห่งความฉ้อฉลของห่วงฉิวใน **หลุนอิว** เล่มที่ 6 บทที่ 10 แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างการเลือกการกระทำของบุคคลกับความรับผิดชอบอย่างชัดเจนที่สุด คำว่า “ความผิด” เป็นหนึ่งในคำสำคัญ “ความผิดนี้มีใช่เป็นของเจ้าดอกหรือ?” บ่งชี้ว่าเมื่อบุคคลทำความผิด โดยที่เกิดจากการตัดสินใจหรือการกระทำของตนเอง ก็มีภาระต้องแบกรับความรับผิดชอบ ถึงแม้ว่าจะเป็นไปตามที่ฟิงกาเรตต์กล่าวว่า ชงจื่อไม่ได้ใช้คำว่าความรับผิดชอบโดยตรง แต่เราสามารถอ่านมุมมองของชงจื่อต่อความรับผิดชอบได้จากตัวบทนี้ การกล่าวโทษ (blame) ผู้กระทำผิดเป็นการมอบภาระความรับผิดชอบให้ผู้กระทำผิด ตัวอย่างที่ชัดเจนของการกล่าวโทษและความรับผิดชอบคือกรณีจี้คังจื่อปลิ้นประชาราษฎร์

หลุนอิว เล่มที่ 12 บทที่ 18

จี้คังจื่อรู้สึกกังวลที่มีใจผู้ร้าย จึงถามชงจื่อ ชงจื่อตอบว่า “หากท่านไร้ความโลก แม้ให้รางวัล ก็ไม่มีใครขโมย”

ปัญหาความยากจนของประชาราษฎร์เป็นเรื่องที่ผู้ปกครองมักปรึกษาชงจื่อ การที่เกิดการขโมยขึ้น เพราะปัญหาความยากจน ใน **หลุนอิว** เล่มที่ 13 บทที่ 18 บิดาขโมยแกะ ซึ่งเชื่อได้ว่าเกิดจากความยากจน สังเกตได้ว่าเมื่อชงจื่อพูดถึงปัญหาความยากจนหรือการขโมย ซึ่งเป็นการล่วงละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น ชงจื่อให้ผู้ปกครองย้อนคิดถึงตนเองก่อน เมื่อจี้คังจื่อถามชงจื่อเรื่องใจผู้ร้าย เขาน่าจะรอฟังวิธีจัดการกับใจผู้ร้าย แต่ชงจื่อกลับตอบกลับด้วยเงื่อนไขว่า หากจี้คังจื่อไร้ความโลก ก็จะไม่มีการขโมย คำพูดดังกล่าวเป็นการกล่าวโทษว่า ปัญหาเกิดจากความโลกของตัวเขาเอง ชงจื่อไม่ได้กล่าวแน่ชัดว่าความโลกของจี้คังจื่อที่ชงจื่อกล่าวบ่งชี้ถึงกรณีไหนเป็นพิเศษหรือไม่ แต่ตัวอย่างจาก **หลุนอิว** เล่มที่ 11 บทที่ 16 ชี้ว่าจี้คังจื่อชุดริตภาชีจากประชาราษฎร์เกินอัตราที่เหมาะสม การเก็บภาชีประชาราษฎร์ตามมาตรฐานของใจ จะเก็บ 1 ส่วน 10 จากที่ดินสาธารณะที่พวกเขาทำงาน หากยึดตามมาตรฐานนี้ ประชาราษฎร์จะมีรายได้เพียงพอเลี้ยงชีวิตตนเองและผู้ปกครองก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้นเช่นกัน การกล่าวโทษจี้คังจื่อไม่ได้หมายความว่าผู้ที่ขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นไม่ต้องแบกรับความรับผิดชอบสำหรับการล่วงละเมิดของเขา ทว่าผู้ปกครองต้อง

มีส่วนรับผิดชอบยิ่งกว่า ผู้ปกครองมีหน้าดูแลว่าประชากรชาวยิวมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต⁶⁹ (หลุนฮิว 13:9) แต่กลับเป็นผู้ “ปล้น” จากประชากรชาวยิวเสียเอง

คำถามต่อไปคือในการมอบภาระแบกรับความผิดให้ผู้กระทำผิด ขงจื้อคาดหวังให้ผู้กระทำผิดทำอะไรต่อไป

หลุนฮิว เล่มที่ 5 บทที่ 26

อาจารย์กล่าวว่า “เห็นทีจะสิ้นหวังแล้ว! เรายังไม่เคยเห็นใครที่สามารถมองเห็นข้อผิดพลาดของตนแล้วตำหนิตนเองในใจได้”

หลุนฮิว เล่มที่ 7 บทที่ 3

อาจารย์กล่าวว่า “มีคุณธรรมแต่ไม่ได้กลมกลืน ำเรียนแต่ไม่ได้ถกเถียง ได้ยินความถูกต้อง แต่ไม่สามารถทำตามได้ รู้ว่าไม่ดี แต่แก้ไขไม่ได้ สิ่งเหล่านี้ทำให้เรากังวลใจ”

หลุนฮิว เล่มที่ 9 บทที่ 23

อาจารย์กล่าวว่า “ถ้อยความอันเป็นระเบียบแบบอย่างไม่ตามได้หรือ แต่ที่ทรงคุณค่าคือการแก้ไขตนเองตามนั้น คำชี้แนะอันอ่อนโยนไม่ยินดีได้หรือ แต่ที่ทรงคุณค่าคือการตระหนักในคำชี้แนะนั้น หากยินดีแต่ไม่ตระหนัก หากคล้อยตามแต่ไม่แก้ไข เราไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร”

ประการแรก ขงจื้อคาดหวังให้ตำหนิตนเองในใจ การตำหนิตนเองในใจจะเกิดขึ้นได้ก็เมื่อผู้กระทำผิดมีความละอาย เมื่อทำผิดก็ตระหนักว่าตนทำผิดอย่างไร และว่ากล่าวตนเองที่เลือกกระทำเช่นนั้น ประการที่สอง การตระหนักในสิ่งที่ผิดต้องนำไปสู่การแก้ไขการกระทำของตนเองด้วย หากตำหนิตนเองในใจและตระหนักแล้ว แต่ไม่ได้แก้ไขการกระทำของตนเองก็จัดว่ายังไม่ได้

⁶⁹ จากหลุนฮิว เล่มที่ 13 บทที่ 4 และบทที่ 9 เราจะเห็นภาพเรื่องความรับผิดชอบต่อทรัพย์สินและปากท้องของประชากรชาวยิว ความกังวลของผู้ปกครองในสมัยนั้น คือการมีประชากรชาวยิวอยู่ในนครรัฐของตน (เครื่องหมายของความมีอำนาจของรัฐ) ซึ่งพวกเขา มักพยายามแสดงให้ประชากรชาวยิวเห็นว่าตนมั่งคั่งหรือสามารถดูแลเรื่องปากท้องได้ ขงจื้อเสนอว่าผู้ปกครองควรจัดลำดับสิ่งที่ตนควรให้คุณค่าให้เหมาะสม คือควรปฏิบัติคุณธรรม และคุณธรรมจะนำผู้คนเข้ามาเอง เมื่อผู้คนเข้ามาในรัฐและอยู่อย่างกลมกลืนแล้ว จึงเริ่มคิดว่าจะทำอย่างไรให้เขาร่ำรวย และเมื่อร่ำรวยแล้วให้ให้การศึกษา เห็นได้ว่าขงจื้อให้ความสำคัญกับปากท้องของประชากรชาวยิว หากปากท้องอิ่ม การศึกษาก็อาจจะประสบผลสำเร็จได้ง่ายมากขึ้น หากประชากรชาวยิวจากจนอดอยากจนเกิดการลักขโมย ผู้ปกครองต้องมีส่วนรับผิดชอบที่ไม่สามารถจัดการดูแลให้ประชากรชาวยิวมีปัจจัยพื้นฐานได้

รับผิดชอบต่อการกระทำผิดของตน กล่าวโดยสรุป เมื่อบุคคลได้ละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมที่เป็นการกระทำที่มาจาก การตัดสินใจของตนเอง จะต้องแบกรับความรับผิดชอบ ซึ่งอาจมาจากการตระหนักของตนเอง และตำหนิตนเองในใจ หรืออาจมีบุคคลอื่นมามอบภาระความรับผิดชอบให้ก็ได้ แต่สิ่งที่สำคัญคือมีการแก้ไขการกระทำของตน ในกรณีที่ยังคงมีการทำผิดซ้ำ ขงจึงมองว่าอาจจำเป็นต้องใช้การลงโทษเป็นวิธีให้เขาได้รู้จักรับผิดชอบ ในส่วนต่อไปจะพิจารณาว่าการจัดการกับผู้ล่วงละเมิดอย่างเหมาะสม ต้องมีคุณธรรมความตรงกำกับอย่างไร

2.2 คุณธรรม “ความตรง” ในการจัดการกับการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม

หลุนอิว เล่มที่ 12 บทที่ 19

จี้คังจี้ถามขงจี้เกี่ยวกับการปกครอง “หากต้องประหารคนชั่วคนเพื่อปกป้องผู้อยู่ในทำนองคลองธรรม ท่านจะว่าอย่างไร” ขงจี้ตอบว่า “เหตุใดการปกครองจึงต้องใช้การประหารด้วยเล่า หากท่านต้องการสิ่งที่ดี ประชากราก็จะดีเอง คุณธรรมของวิญญูชนเป็นเสมือนลม คุณธรรมของเสี่ยวเหริน⁷⁰เสมือนยอดหญ้า สายลมอยู่บนยอดหญ้า ยอดหญ้าย่อมลู่ตาม”

หลุนอิว เล่มที่ 2 บทที่ 19

โถงถามว่า “ทำอย่างไรให้ประชาราษฎร์ยอมรับ” ขงจี้ตอบว่า “เชิดชูผู้เที่ยงธรรม (คนตรง)⁷¹ ขจัดผู้ชั่วคน ประชากรจะยอมรับ แต่หากเชิดชูผู้ชั่วคน ขจัดผู้เที่ยงธรรม ประชากรจะไม่ยอมรับ”

ยุคชุนชิว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ เต็มไปด้วยการละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมหลายรูปแบบ ตั้งแต่ระดับประชาราษฎร์ ชุนนาง จนถึงผู้ปกครอง ในหลายบทสนทนา ผู้ปกครองถามขงจี้ว่าควรจัดการกับประชาราษฎร์ผู้ละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมอย่างไร ขงจี้แนะนำให้ผู้ปกครองจัดลำดับความปรารถนาของตน (ทำตนเองให้ตรง) เลือกข้าราชการบริหารที่เป็นคนตรงมาช่วยบริหารบ้านเมือง และเมื่อผู้ปกครองและเหล่าชุนนางเป็นผู้นำที่ตรงแล้ว ประชากรก็จะยอมตรงตามต้นแบบทางจริยธรรมของพวกเขา ตัวบทเหล่านี้ทำให้เห็นว่าคุณธรรม

⁷⁰ เสี่ยวเหริน (小人) เป็นคำที่บ่งชี้ประเภทของคน หมายถึง คนไม่ดี หรือผู้มีจิตใจคับแคบ เห็นแต่ผลประโยชน์เฉพาะหน้าของตน แต่ในบางบริบทสื่อถึงประชาราษฎร์ทั่ว ๆ ไป

⁷¹ วงเล็บเป็นของผู้วิจัย ตัวอักษรจีนคือ 直 (จี้) ซึ่งในตัวบทอื่น ๆ ผู้แปลจะแปลว่าความตรง

“ความตรง” มีบทบาทในการจัดการผู้กระทำผิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม ในส่วนนี้ ผู้วิจัยต้องการวิเคราะห์ว่าคุณธรรม “ความตรง” มีบทบาทในการจัดการผู้ล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมอย่างไร โดยผู้วิจัยเสนอว่า ผู้มีความตรงไม่เพียงยึดมั่นในความถูกต้อง แต่ยังตระหนักถึงหน้าที่ในการช่วยทำให้ผู้อื่นตระหนักถึงความถูกต้องอีกด้วย ซึ่งวิธีการที่จะทำให้ผู้ล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมตระหนักถึงความถูกต้องและหยุดล่วงละเมิด ต้องไม่ละเมิดมนุษยธรรมและหลักที่กำกับความสัมพันธ์

บทสนทนาระหว่างขงจื้อกับจี้คังจื่อข้างต้นสะท้อนให้เห็นปัญหาการละเมิดบรรทัดฐานของรัฐและความตั้งใจของผู้ปกครองในการรักษาบรรทัดฐาน ขงจื้อเองก็ตั้งปณิธานว่าจะทำให้สังคมดำเนินไปตามวิถีที่ถูกต้อง โดยพยายามฟื้นฟูขนบจารีตทางจริยธรรมและวัฒนธรรมที่งดงามของราชวงศ์โจว ซึ่งขงจื้อมองว่าสามารถเป็นต้นแบบในการขัดเกลาจริยธรรมสำหรับผู้คนและเป็นแนวทางการปกครองสำหรับผู้ปกครองได้ ทั้งขงจื้อและจี้คังจื่อ มองว่าการจัดการกับคนในสังคมคือหนทางที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม อย่างไรก็ตาม จี้คังจื่อและขงจื้อดูเหมือนว่าจะมีหนทางที่จะนำพาสังคมไปสู่สิ่งที่ตนเองคาดหวังที่แตกต่างกัน คำถามของจี้คังจื่อสะท้อนให้เห็นทัศนคติและวิธีจัดการผู้กระทำผิดบรรทัดฐานทางสังคมของผู้ปกครองในยุคสมัยนั้น ซึ่งก็คือการใช้การลงโทษในการป้องปรามประชากรชั่วและปกป้องประชากรที่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานของรัฐ ขงจื้อมีหนทางที่แตกต่างออกไป คือการที่ผู้ปกครองต้องเป็นคนตรงหรือแต่งตั้งขุนนางที่เป็นคนตรง เพื่อเป็นต้นแบบทางศีลธรรมให้แก่ประชากร นอกจกัตัวบทข้างต้นที่ยกขึ้นมาแล้ว ในอีกหลายบทที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการล่วงละเมิด ขงจื้อก็เน้นย้ำถึงความตรง การวิเคราะห์คุณธรรม “ความตรง” จึงช่วยทำให้เข้าใจเท่าที่และบทบาทของความตรงในการจัดการกับการล่วงละเมิดในทัศนะขงจื้อ

2.2.1 ความหมายของคุณธรรม “ความตรง”

เพื่อจะเข้าใจบทบาทของคุณธรรม “ความตรง” ผู้วิจัยจะเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์คำว่าความตรง ดังที่ปรากฏใน *หลุนอี่ว* ความตรง (จื่อ直) เป็นคุณธรรม (virtue) ที่น่ายกย่องของบุคคล นัยอย่างตรงตัวของ 直 บ่งชี้ถึงสิ่งที่ตรง (straight) ตั้งตรง (erect) ถูกต้อง (right) และเที่ยงตรง (upright) เช่น การพุ่งของธนู เส้นแนวตั้งที่วาดโดยไม่บรรทัด ต้นไม้ที่ลำต้นตั้งตรง และการเดินทางที่ถูกทิศของนักเดินทาง และนัยเหล่านี้เองเป็นที่มาของความหมายเชิงอุปลักษณ์ของ 直 ได้แก่ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเที่ยงตรง ความเป็นกลาง ความเป็นธรรม และความ

ซื่อสัตย์ ทั้งในแง่ของความเชื่อถือได้ (trustworthiness) และการพูดความจริง (truthfulness)⁷² ขงจื๊อใช้คำว่าความตรงทั้งในฐานะนามที่บ่งถึงคุณธรรม (straightness, uprightness) และในฐานะคำวิเศษณ์ที่บ่งชี้ถึงบุคคลที่มีคุณธรรมดังกล่าว (the upright, the straight) “คนตรง” ถูกใช้ในความหมายตรงข้ามกับ “คนฉ้อฉล” (หวาง 枉) (the crooked) การเทียบเคียงระหว่างคนตรงและคนฉ้อฉลของขงจื๊อทำให้เห็นว่าขงจื๊อใช้อุปลักษณ์ “ความตรง” และ “ความฉ้อฉล” เพื่อบ่งชี้ถึงคุณสมบัติทางจริยธรรมของคน ใน *หลุนอิว* มีตัวบทที่เกี่ยวกับความตรง/คนตรงหลายตัวบทและมีมิติหลากหลาย สิ่งที่น่าสนใจคือขงจื๊อไม่ได้กล่าวโดยตรงว่าอะไรเป็นเงื่อนไขของความตรง แต่นำเสนอเงื่อนไขเหล่านั้นผ่านการวิจารณ์ความหมายของความตรงที่ถูกบิดเบือนเพื่อผลประโยชน์ของตนเองของผู้คนสมัยนั้น ดังนี้

เมื่อพูดถึงความตรง ความจริงใจ ความเชื่อถือได้ และการพูดความจริง เป็นเงื่อนไขที่สำคัญ ดังที่บันทึกใน *หลุนอิว* เล่มที่ 5 บทที่ 23

อาจารย์กล่าวว่า “ใครว่าเหวยเซิงเกาเป็นคนตรง เมื่อมีคนมาขอน้ำส้มสายชู เขาก็ไปขอจากเพื่อนบ้านอีกทอดหนึ่งแล้วนำมาให้”

การที่เหวยเซิงเกาเป็นธุระหาน้ำส้มสายชูมาให้เท่ากับเป็นการช่วยเหลือผู้ขอ ปัญหาอยู่ที่การบิดเบือนความจริงที่ว่าน้ำส้มสายชูนั้นเป็นของเพื่อนบ้านเพื่อขโมยค่าขอบคุณที่เจ้าของน้ำส้มสายชูที่แท้จริงสมควรได้รับ และการทรยศต่อความจริงใจของผู้มาขอและเพื่อนบ้าน การที่ขงจื๊อมองว่าเหวยเซิงเกาไม่ใช่คนตรง จึงเป็นการตั้งคำถามต่อความซื่อสัตย์ ทั้งในแง่ของความเชื่อถือได้และการพูดความจริง และการที่ขงจื๊อกล่าวว่า “ใครว่าเหวยเซิงเกาเป็นคนตรง” แสดงให้เห็นว่า เหวยเซิงเกาได้พยายามสร้างชื่อเสียงในฐานะ “คนตรง” จริงใจและซื่อสัตย์⁷³ มีน้ำใจแบ่งปันสิ่งของให้ผู้มาขอ แต่ขงจื๊อตั้งคำถามต่อความตรงของเหวยเซิงเกา และชี้ให้เห็นความหมายหรือ

⁷² Huaiyu Wang, "Piety and Individuality through a Convoluted Path of Rightness: Exploring the Confucian Art of Moral Discretion Via Analects 13.18," *Asian Philosophy* 21, no. 4 (November 2011), p. 400.

⁷³ นักวิชาการปรัชญาจีนหลายท่านให้ความเห็นว่าเหวยเซิงเกาเป็นคนเดียวกับเหวยเซิงที่ปรากฏในเอกสารสมัยยุครณรัฐ (Warring States) และสมัยราชวงศ์ฮั่นตอนต้น (early Han) ว่าเป็นผู้มีชื่อเสียงในเรื่องความซื่อสัตย์เชื่อถือได้ (trustworthiness) และความตรง โปรตดู Edward Slingerland (translation), *Analects: With Selections from Traditional Commentaries*, p. 49.

ลักษณะสำคัญของความตรง จากตัวบทนี้ ความจริงใจ และความซื่อสัตย์ ไม่บิดเบือนความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตนเป็นเงื่อนไขของความตรง

นอกจากนั้นความตรงยังถูกเชื่อมโยงกับความซื่อสัตย์ในแง่ของการพูดความจริงและการเปิดเผยความจริงจากการวิเคราะห์ในอีก 2 กรณี ดังนี้

หลุนอิว เล่มที่ 17 บทที่ 24

17 : 24 : 1 จื่อกั๊งกล่าวว่า “วิญญาณชนมีสิ่งที่เกิดหรือไม่ว่าง” อาจารย์กล่าวว่า “มีสิ่งที่เกิด (วิญญาณ) เกิดคนโพทนาความชั่วร้ายของผู้อื่น เกิดคนน้อยที่ว่าร้ายผู้บังคับบัญชา เกิดคนกล่าวหาญาติที่ไร้หลักฐาน เกิดคนเด็ดขาดที่ดั่งตัน”

17 : 24 : 2 อาจารย์กล่าวว่า “ซื่อ เจ้าก็มีสิ่งที่เกิดใหม่” จื่อกั๊งตอบว่า “เกิดคนที่ยึดถือความเจ้าเล่ห์เพทุบายว่าเป็นปัญญา เกิดคนที่ยึดถือความไม่อ่อนน้อมว่าเป็นความกล้าหาญ เกิดคนที่ยึดถือการเผยความลับว่าเป็นความตรง”

จื่อกั๊ง “เกิดคนที่ยึดถือการเผยความลับว่าเป็นความตรง” ความลับในที่นี้อาจหมายถึง การกระทำผิด ความจริงและความถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญ แต่การเปิดเผยความลับในที่นี้น่าจะทำได้ด้วยความจงใจมุ่งร้าย ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง ในขณะที่สร้างชื่อเสียงให้ตนเอง มากกว่าการรักษาความถูกต้อง นอกจากนี้ เมื่อรู้ว่ามี การกระทำผิด สิ่งที่ดีควรกระทำอาจไม่ใช่การเปิดเผยความผิด แต่เป็นการพยายามโน้มน้าวใจให้หยุดการกระทำผิดนั้นมากกว่า⁷⁴ สำหรับจื่อกั๊ง การเปิดเผยความลับจึงไม่จัดว่าเป็นความตรง แต่เป็นการขโมยคุณธรรมความตรง แต่จื่อกั๊งก็ไม่น่าจะปฏิเสธการเปิดเผยความลับในทุกกรณี หากการเปิดเผยความลับทำในลักษณะที่เหมาะสม (เช่น ถ้าเป็นกรณีเพื่อนร่วมงานกระทำผิด อาจบอกหัวหน้าที่ไว้ใจให้ช่วยจัดการปัญหา) และไม่มีจุดประสงค์มุ่งร้าย และหากมีผู้วางแผนทำสิ่งชั่วร้าย การเปิดเผยแผนการอาจเป็นสิ่งที่จำเป็นด้วยเหตุผลของความปลอดภัยของส่วนรวม ในกรณีเหล่านี้ จื่อกั๊งน่าจะยอมรับการเปิดเผยความลับได้ อย่างไรก็ตาม ตัวบทนี้ทำให้เห็นแ่งมุ่มว่าการพูดความจริงและการรักษาความถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญและเป็นเงื่อนไขหนึ่งของความตรงเช่นกัน จึงเป็นสาเหตุให้มีผู้แอบอ้างเพื่อชื่อเสียงของตนเอง

⁷⁴ การเปิดเผยความผิดของผู้อื่นเพียงอย่างเดียว โดยไม่พยายามตักเตือนให้เขาหยุดกระทำผิด ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางจริยธรรมใด ๆ ในส่วนต่อไป ผู้วิจัยจะวิเคราะห์หีบห่อของความตรง ผู้อ่านจะเห็นว่าคนตรงมีหน้าที่ขัดเกลากิจกรรมผู้กระทำผิดอย่างไร

อีกกรณีหนึ่งเป็นการตั้งคำถามเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ในแง่ของการพูด/เปิดเผยความจริง และการรักษาความถูกต้อง คือกรณีการเปิดเผยหรือซ่อนความผิดของบิดา⁷⁵

หลุนอีวี เล่มที่ 13 บทที่ 18

13 : 18 : 1 เช่อกงกล่าวแก่งจื่อว่า “ในแคว้นของเรา มีคนตรง เมื่อบิดาขโมยแกะ บุตรไปเป็นพยาน”

13 : 18 : 2 ช่งจื่อกล่าววว่า “ในแคว้นของข้า คนตรงจะต่างออกไป บิดาจะซ่อนความผิดของบุตร บุตรจะซ่อนความผิดของบิดา ความตรงดำรงอยู่ ณ ใจกลางพฤติกรรมเหล่านี้แล้ว”

เช่อกงกำลังอวด “คนตรง” ในแคว้นของตนเอง ในกรณีที่บุตรไปเป็นพยานให้การต่อเจ้าหน้าที่รัฐเมื่อบิดาของตนเองขโมยแกะ ในขณะที่สำหรับช่งจื่อแล้ว บุตรที่ตรงจะซ่อนความผิดของบิดา เห็นได้ว่าจุดยืนและความเข้าใจความหมาย “คนตรง” ของช่งจื่อกับเช่อกงต่างกัน สำหรับเช่อกง ความตรงคือการยึดมั่นในข้อเท็จจริง การพูดความจริง และความภักดีต่อรัฐ โดยการรักษาความถูกต้องตามบรรทัดฐานของรัฐ เพื่อผลประโยชน์ของรัฐเหนือความสัมพันธ์ส่วนตัว เมื่อมีคนทำผิด ผู้รัฐเห็นมีหน้าที่เป็นพยานในกระบวนการสอบสวนก่อนที่จะมีการตัดสินโทษ ไม่เว้นแม้แต่กรณีที่ผู้กระทำผิดเป็นบิดามารดาหรือบุตรของตนเอง หรือกล่าวได้ว่า หน้าที่และความภักดีต่อรัฐมาก่อนหน้าที่ต่อครอบครัว แต่สำหรับช่งจื่อแล้ว ความซื่อสัตย์ในแง่ของการเปิดเผย/พูดความจริงหรือการทำหน้าที่พลเมืองของรัฐอย่างเคร่งครัดในกรณีนี้ไม่จัดเป็นความตรง จากตัวบทนี้ ทำให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าความซื่อสัตย์ในแง่ของการพูดความจริง การรักษาความถูกต้อง และการทำหน้าที่ทางจริยธรรม (ในที่นี้ ในฐานะพลเมืองและประชาชาษฎ์ผู้ภักดี) จะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางศีลธรรมและเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของความเป็นคนตรง แต่ในกรณีนี้ การเปิดเผยความผิดของบิดาต่อรัฐไม่น่าใช่ทางออกที่ดีที่สุดสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา เมื่อบุตรตกอยู่ในสถานการณ์เช่นนี้ ไม่มีกฎหรือบรรทัดฐานตายตัวที่จะบอกว่าเขาควรทำอย่างไร สิ่งที่น่าประจักษ์ชัดเจนจากตัวบทคือ บุตรเลือกหน้าที่ในการปกป้องบิดาก่อนการพูดความจริงกับรัฐ หากพิจารณาถึง

⁷⁵ ช่งจื่อกล่าววว่า บุตรและบิดาจะไม่เปิดเผยความผิดของกันและกัน หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกระทำผิด แต่งานวิชาการและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่มักเขียนด้วยมุมมองที่เน้นเรื่องความภักดีของบุตรต่อบิดา

ความกตัญญู⁷⁶ต่อบิดา (หรือบิดานี้ก็ถึงสายสัมพันธ์กับบุตร ในกรณีบิดาปกป้องบุตร) การเปิดเผยความผิดของบิดาต่อรัฐ เพื่อให้บิดาไปรับโทษถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม เพราะการผลักบิดาเข้าสู่กระบวนการลงโทษ เป็นการละเลยความเป็นอยู่ของบิดาทั้งทางกายและทางสายสัมพันธ์ การขัดเกลาบิดายังต้องทำอย่างอ่อนโยน⁷⁷ แต่นี่กลับผลักบิดาให้รัฐลงโทษ⁷⁸ ย่อมเป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างตนกับบิดา หรือแม้กระทั่ง ทำลายชีวิตของบิดา นอกจากนั้น บุตรมีหน้าที่ต้องหักท้วงเมื่อบิดามารดากระทำผิด จึงต้องมีส่วนรับผิดชอบต่อความผิดของบิดาเช่นกัน ซึ่งเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่บุตรไม่ควรเป็นผู้ให้การต่อความผิดของบิดา ในเมื่อตนเองก็มีส่วนผิดในแง่ของการละเลยหรือความล้มเหลวในการขัดเกลาจริยธรรมบิดา จนบิดากระทำผิดทางกฎหมายในที่สุด เมื่อพบว่าบิดาขโมยแกะ สิ่งที่บุตรควรกระทำที่สุดควรเป็นการพูดคุยกับบิดาว่าปัญหาได้นำบิดาไปสู่การตัดสินใจขโมยแกะดังกล่าว และโน้มน้าวบิดาไม่ให้กระทำผิดซ้ำอีกด้วยคำพูดที่อ่อนโยน อย่างไรก็ตาม การเลือกที่จะไม่เข้าร่วมกระบวนการลงโทษบิดา ไม่ได้หมายความว่าบุตรละทิ้งหน้าที่ต่อรัฐ หากบุตรตระหนักถึงหน้าที่ในการขัดเกล่า ทักท้วงตักเตือนบิดา ไม่ปล่อยปะละเลยให้บิดากระทำผิดต่อไปอีก ก็เท่ากับบุตรทำหน้าที่ในการรักษาบรรทัดฐานทางจริยธรรมให้รัฐด้วยในตัว หรือกล่าวได้ว่าบุตรอาจไม่ได้พูดความจริงต่อเจ้าหน้าที่รัฐ แต่ก็ทำหน้าที่ของตนต่อรัฐในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเปิดโอกาสให้ตนเองไม่ต้องละเมิดความสัมพันธ์กับบิดาด้วยในเวลาเดียวกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁷⁶ ในจริยศาสตร์ขงจื้อ มนุษยธรรมเป็นพื้นฐานของคุณธรรมทั้งปวง และมีรากฐานมาจากความกตัญญู ดังที่ขงจื้อกล่าวใน *หลุนอี่ว* 1 : 2 : 2 ว่า “วิญญูชนใส่ใจในรากฐาน เมื่อรากฐานตั้งมั่นแล้ว เค้าก็เกิด ความกตัญญูและความเชื่อฟังพี่ เป็นรากฐานแห่งมนุษยธรรมแน่แท้กระมัง?”

⁷⁷ ในการหักท้วงบิดามารดา ต้องทำอย่างสุภาพ หากไม่สำเร็จ ให้เพียรพยายามต่อไปและคงไว้ซึ่งความเคารพ (*หลุนอี่ว* 4:18)

⁷⁸ ในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา ไม่ว่าจะการลงโทษของรัฐจะรุนแรงมากน้อยเพียงใด บุตรและบิดาก็ไม่ควรเป็นผู้ให้การในกระบวนการชี้ความผิดของกันและกัน แต่บริบททางประวัติศาสตร์ที่หวังอ้างยิ่งทำให้สถานการณ์น่าตึงเครียดยิ่งขึ้น กล่าวคือ แม้จะเป็นการกระทำผิดที่เล็กน้อย เช่น ขโมยแกะ ผู้กระทำผิดก็อาจต้องโทษประหาร ซึ่งเป็นการลงโทษที่รุนแรงเกินความผิด หวังจึงมองว่า แม้กระทั่งกรณีที่ผู้กระทำผิดไม่ใช่บิดาผู้อื่นในฐานะเพื่อนมนุษย์ ก็ควรปกป้องผู้กระทำผิดเหล่านั้นจากการลงโทษที่ไม่เหมาะสม โปรดดู Huaiyu Wang, “Piety and Individuality through a Convoluted Path of Rightness: Exploring the Confucian Art of Moral Discretion via Analects 13.18,” p. 399.

กล่าวโดยสรุป ใน**หลุนอี่ว** เล่มที่ 13 บทที่ 18 ความตรงของบุตรต่อบิดาคือการไม่เปิดเผยความจริงต่อรัฐ เพื่อรักษาความถูกต้องระหว่างความสัมพันธ์บุตร-บิดา ไม่ด่วนสรุปว่าผู้ซื่อสัตย์ต้องยึดมั่นในการเปิดเผยข้อเท็จจริงและยึดมั่นในหน้าที่ของพลเมืองต่อรัฐ "เหนือ" ความสัมพันธ์และความกตัญญูต่อบิดา ถึงแม้ว่าขงจื้อจะไม่สนับสนุนให้รัฐใช้กฎหมายและการลงโทษเป็นเครื่องมือหลักในการปกครอง แต่ขงจื้อก็ไม่ได้มองว่าผู้ทำผิดไม่ต้องรับโทษจากรัฐ⁷⁹ หากแต่ว่าบุตรไม่ควรมีส่วนในกระบวนการลงโทษบิดาของตนเอง สิ่งที่บุตรจะทำเพื่อบิดาและรัฐต่อไปได้คือการขัดเกลาบิดาไม่ให้เกิดผิดซ้ำอีก นอกจากประเด็นเรื่องการตัดสินใจทำสิ่งที่ถูกต้องต่อความสัมพันธ์แล้ว ตัวบทนี้ทำให้เห็นว่าความตรงไม่ใช่การพูดความจริง การรักษาความถูกต้องหรือการทำตามบรรทัดฐานโดยปราศจากบริบทของสถานการณ์และความสัมพันธ์

ตามที่กล่าวมา ความตรงเป็นคุณธรรมของผู้ที่ใช้ชีวิตสอดคล้องกับเต๋า เต๋ากินความหมายกว้างตั้งแต่ระบบวิถีของจักรวาล ระบบบรรทัดฐานทางจริยธรรม-วัฒนธรรม-การปกครอง และความถูกต้องเหมาะสมของแนวปฏิบัติของบุคคล⁸⁰ โดยบรรทัดฐานที่ขงจื้อเห็นว่าสมควรได้รับการฟื้นฟูและสืบทอดคือ บรรทัดฐานทางวัฒนธรรม-จริยธรรมที่ดึงมาจากราชวงศ์โจว จากการสำรวจอุปลักษณะที่ว่าด้วยความตรงของไฮวอู๋ หวัง (Huaiyu Wang) ในตอนต้น คนตรงเปรียบเสมือนนักเดินทางที่เดินไปในทิศทางที่ถูกต้อง หลายครั้งใน**หลุนอี่ว**ที่ขงจื้อกล่าวถึงเต๋า ซึ่งถูกแปลด้วยอุปลักษณะ ถนน วิถี เส้นทาง มีนัยทั้งในแง่การสร้างเส้นทางและเส้นทางที่ถูกสร้างไว้แล้วพร้อมสำหรับการเดินทาง โดยนัยหลังนี้มักทำให้เต๋ากลับมาเป็น "the Way" แต่การตระหนักในเต๋าในจริยศาสตร์ขงจื้อไม่ได้หมายถึงเพียงการทำตามวิถีที่มีมาแล้ว หากแต่ผู้เดินทางต้องทำให้การเดินทางเป็นของตนเอง เป็นการสานต่อเส้นทางที่สืบทอดมาจากอดีตด้วยความสร้างสรรค์ของตนเองและสร้างแผนที่และทิศทางส่งต่อให้ชนรุ่นหลัง ในขณะที่คำว่า "ความผิดพลาด" "ความบกพร่อง" ที่พบใน

⁷⁹ ขงจื้อแนะนำผู้ปกครองให้ใช้หลักและพลังคุณธรรมในการนำประชากรราษฎร เพราะจะทำให้ประชากรราษฎรมีความละเอียดด้วยตนเอง ซึ่งมีประสิทธิภาพในการปกครองประชากรราษฎรมากกว่าการใช้ความกลัวจากการลงโทษ (**หลุนอี่ว** 2:3) แต่ขงจื้อก็ยังเห็นว่าผู้ปกครอง/รัฐ ยังมีหน้าที่ในการลงโทษอยู่ เช่น ใน**หลุนอี่ว** 14:22 เฉินเฉิงจื่อฆ่าเจ้านายของตนเอง ขงจื้อจึงเข้ารายงานไฉก เจ้านครหลู่ ให้ลงโทษเฉินเฉิงจื่อ และใน**หลุนอี่ว** 12:13 และ 13:11 ขงจื้อกล่าวถึงความหวังว่าการลงโทษจะหมดไป (ไม่มีความจำเป็นอีก) หากผู้มีความผิดปกครองบ้านเมือง แต่กระนั้น ขงจื้อยอมรับว่าการจะทำให้บ้านเมืองเป็นเช่นนั้นได้ ต้องใช้เวลา (คนดีต้องปกครองต่อเนื่องสัก 100 ปี) จึงเป็นการยอมรับกลายๆ ว่ารัฐยังมีหน้าที่ในการลงโทษผู้ล่วงละเมิดบรรทัดฐานของรัฐอยู่

⁸⁰ สุวรรณภา สถาอนันท์ (แปลและเขียนบทนำ), **หลุนอี่ว: ขงจื้อสนทนา**, หน้า 314, เฉิงอรรถ 10. และ Benjamin I. Schwartz, *The World of Thought in Ancient China*, p. 62.

หลุนอี่ว มีนัยของการเบี่ยงเบนจากเส้นทาง⁸¹ จากอุปลักษณะเส้นทางและนักเดินทาง คนตรงจึงเป็นผู้ที่ใช้ชีวิตสอดคล้องกับเต๋า ในขณะที่คนข้อฉลเปรียบได้กับสิ่งที่คดงอหรือนักเดินทางที่เบี่ยงเบนจากเส้นทาง คือมีคุณสมบัติทางจริยธรรมที่ผิดเพี้ยนจากวิถีที่ถูกต้องนั่นเอง ชงจื่อเปรียบเทียบนางนามว่าสี่อี่ว ว่า “ตรงดั่งลูกศร” เพราะไม่ว่ารัฐจะเป็นรัฐที่เที่ยงธรรมหรือรัฐที่ข้อฉล สี่อี่วก็ยึดวิถีที่ถูกต้อง มีทิศทางที่แน่ชัดดั่งลูกศร (**หลุนอี่ว** 15:6) จากอุปลักษณะลูกศรและความหนักแน่นของสี่อี่ว คนตรงเป็นผู้ที่ไม่เพียงทำตามวิถีที่ถูกต้อง แต่เป็นผู้มีความมั่นคงทางศีลธรรม ไม่ถูกทำให้ไขว่เขวโดยสภาพแวดล้อมรอบตัว ผลประโยชน์ หรือความปรารถนาส่วนตัวอีกด้วย

หากกล่าวว่า “ความตรง” คือการปฏิบัติตนถูกต้องเหมาะสมตามบรรทัดฐานทางจริยธรรม อาจเกิดคำถามตามมาว่า จากกรณีการไม่เปิดเผยความผิดของบิดาใน **หลุนอี่ว** เล่มที่ 13 บทที่ 18 ข้างต้น ทำให้เห็นว่า ในบางกรณี ไม่ปรากฏชัดเจนว่าการกระทำใดถูกต้องเหมาะสมตามบรรทัดฐาน การยึดมั่นในบรรทัดฐาน หนึ่ง ๆ จะทำให้เกิดปัญหาหรือไม่ หวังเสนอว่าความหมายของความตรงที่ปรากฏใน **หลุนอี่ว** เล่มที่ 13 บทที่ 18 มี 2 ความหมาย คือการแสดงความรู้สึกที่แท้จริงอย่างตรงไปตรงมา หรือการยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางจริยธรรมภายนอก (external moral norms) อย่างตรงไปตรงมา⁸² และอ้างว่าความตรงไม่ใช่คุณธรรมที่มีพลังทางศีลธรรมสมบูรณ์ในตัวเองเหมือนมนุษยธรรมและความถูกต้องชอบธรรม (อี่) ผู้วิจัยมองว่า “ความตรง” อาจไม่ได้มีพลังทางศีลธรรมที่สมบูรณ์ในตัวเองอย่างเต็มที่จริง แต่ไม่ใช่เพราะความตรงคือการยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัดตายตัว (rigid conformation to norms) แต่เพราะความตรงเป็นคุณธรรมที่อยู่ภายใต้ความถูกต้องชอบธรรม

2.2.2 บทบาทของคุณธรรม “ความตรง” ในการจัดการกับการล่งละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม

ปณิธานทางปรัชญาของชงจื่อคือการฟื้นคืนจารีตที่ดิ่งงามของราชวงศ์โจว แต่การจะทำเช่นนั้นได้ต้องเริ่มจากการขัดเกลาจริยธรรมของคน คนตรงไม่เพียงยึดมั่นในวิถีที่ถูกต้องเท่านั้น แต่พยายามปกป้อง ฟื้นฟูวิถีที่ถูกต้องโดยการทำให้ผู้อื่นไม่ละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมดังกล่าวด้วย ซึ่งวิธีการทำให้ผู้กระทำผิดตระหนักและหยุดการกระทำผิดมีหลายวิธีและแตกต่างกัน

⁸¹ Roger T. Ames, and Henry Rosemont, Jr. (translation and introduction), *The Analects of Confucius: A Philosophical Translation*, pp. 45-46.

⁸² Huaiyu Wang, “Piety and Individuality Through a Convoluted Path of Rightness: Exploring the Confucian Art of Moral Discretion via Analects 13.18,” p. 400.

ในแต่ละชุดความสัมพันธ์ **หลุนอี่ว** เล่มที่ 14 บทที่ 36 เป็นตัวบทที่ขงจื้อกล่าวชัดเจนที่สุดในเรื่องท่าทีต่อการล่วงละเมิด

หลุนอี่ว เล่มที่ 14 บทที่ 36

14 : 36 : 1 มีคนถามว่า “คิดอย่างไรกับหลักที่ว่า ให้ตอบแทนการล่วงละเมิดด้วยคุณธรรม”

14 : 36 : 2 อาจารย์กล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้นจะตอบแทนคุณธรรมด้วยอะไรเล่า”

14 : 36 : 3 “ตอบแทนการล่วงละเมิดด้วยความตรง ตอบแทนคุณธรรมด้วยคุณธรรม”

การวิเคราะห์ตัวบทนี้ต้องทำความเข้าใจกับคำสำคัญคือ คุณธรรมและการล่วงละเมิด คำว่า คุณธรรม (徳 德) ในตัวบทนี้แปลว่า ความหวังดี (kindness)⁸³ รोजเออร์ เอมส์ (Roger Ames) และ เฮนรี่ โรสมอนต์ (Henry Rosemont) มองว่าคำว่าคุณธรรมมี 2 นัยคือ ความใจกว้าง ซึ่งมีนัยของการให้ (beneficence) และความขอบคุณ (gratitude) ซึ่งสะท้อนสถานการณ์ที่มีทั้งการรับและการให้⁸⁴ การวิเคราะห์คำว่า คุณธรรมในที่นี้มีความสำคัญในการแยกแยะความหมายของการใช้ในตัวบทนี้จากการใช้ไปอีก 2 ความหมายหลักที่ปรากฏใน **หลุนอี่ว** ได้แก่ คุณธรรมของผู้ปกครองซึ่งมีพลังดึงดูดทางศีลธรรม และคุณธรรมในความหมายกว้าง เช่น มนุษยธรรม ความอดทน หรือความตรงที่เรากำลังพิจารณา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁸³ คำว่า “คุณธรรม” ในตัวบทนี้มีนัยของความหวังดี แตกต่างจากการใช้ที่ปรากฏใน **หลุนอี่ว** ส่วนใหญ่ที่หมายถึงคุณธรรมที่มีพลังดึงดูดทางศีลธรรมของผู้ปกครองหรือวิญญูชน โปรดดู Edward Slingerland (translation), *Analects: With Selections from Traditional Commentaries*, p. 167.

⁸⁴ Roger T. Ames, and Henry Rosemont, Jr. (translation and introduction), *The Analects of Confucius: A Philosophical Translation*, pp.179 and 261.

การลวงละเมิด (ยฺว่น 怨) มีผู้แปลว่า การทำร้าย (injury)⁸⁵ ความเกลียด (hatred)⁸⁶ ความรู้สึกไม่เป็นมิตร (ill will)⁸⁷ ความขุ่นเคืองใจ (resentment)⁸⁸ คำว่า 怨 ในสมัยจีนโบราณถูกใช้ในหลายบริบท ไม่ว่าจะเป็นในบริบทความขัดแย้งระหว่างรัฐ ความขุ่นเคืองใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และความขุ่นเคืองใจในโชคชะตาเมื่อต้องเผชิญสถานการณ์ที่ไม่ต้องการให้เกิด⁸⁹ ใน *หลุนอี่ว* ตัวอย่างเกี่ยวกับความขุ่นเคืองใจสะท้อนให้เห็นปัญหาหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดความขุ่นเคืองใจ ได้แก่ ความยากจน (*หลุนอี่ว* 14:11) โชคชะตาที่ไม่ดี (*หลุนอี่ว* 14:37) การกระทำที่เห็นแก่ตัว (*หลุนอี่ว* 4:12) การเรียกร้องหรือกล่าวร้ายผู้อื่น (*หลุนอี่ว* 15:14) ความล้มเหลวในการพยายามตัดทอนบิดามารดา (*หลุนอี่ว* 4:18) การไม่ได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสมกับความดีที่ตนทำ (*หลุนอี่ว* 14:37) การถูกละเลย (*หลุนอี่ว* 17:25 และ 18:10) และการถูกใช้ให้ทำงานหนัก (*หลุนอี่ว* 20:2) จากตัวอย่างเหล่านี้ ความขุ่นเคืองใจเป็นอารมณ์ที่เกิดจากสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบในทางลบ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำของมนุษย์คนหนึ่งต่อมนุษย์อีกคนหนึ่งหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและอยู่นอกเหนือความควบคุมของมนุษย์ ซึ่งบุคคลที่ได้รับผลกระทบเห็นว่าไม่มีเหตุผลที่เหมาะสมหรือไม่สมควรได้รับสิ่งนั้น และมีระดับความรุนแรงของการแสดงออกที่แตกต่างกัน ตั้งแต่การบ่นและความน้อยใจ จนถึงความเคืองแค้น ตัวอย่างที่ใช้คำว่า 怨 เหล่านี้ดูจะสะท้อนการลวงละเมิดจิตใจเป็นหลัก⁹⁰

⁸⁵ James Legge, (translation), *The Confucian Analects, the Great Learning & the Doctrine of the Mean* (New York: Cosimo, 2009)., p. 288. And Edward Slingerland (translation), *Analects: With Selections from Traditional Commentaries*, p. 167.

⁸⁶ Simon Leys, (translation), *The Analects* (New York: W.W. Norton & Company, 2014)., p.44.

⁸⁷ Roger T. Ames, and Henry Rosemont, Jr. (translation and introduction), *The Analects of Confucius: A Philosophical Translation*, p.179.

⁸⁸ Arthur Waley, (translation), *The Analects of Confucius* (New York: Vintage Books, 1989)., p. 189.

⁸⁹ Kwong-loi Shun, "Resentment and Forgiveness in Confucian Thought," *Journal of East-West Thought* 4, no. 4 (December 2014)., p. 18.

⁹⁰ มิ่งวานวิจัยที่ศึกษาบทบาททางศีลธรรมหรือทัศนคติของขงจื้อต่อความขุ่นเคืองใจ (怨, resentment) เช่น Michael D.K. Ing, "Born of Resentment: Yuan 怨 in Early Confucian Thought," *Dao: A Journal of Comparative Philosophy* (2016). Eric S. Nelson, "Recognition and Resentment in the Confucian Analects," *Journal of Chinese Philosophy* 40, no. 2 (June 2013). และ Kwong-loi Shun, "Resentment and Forgiveness in Confucian Thought," *Journal of East-West Thought* 4, no. 4 (December 2014)

ย้อนกลับไปที่ **หลุนอิว** เล่มที่ 14 บทที่ 36 ผู้ตั้งคำถามเสนอให้ตอบแทนการลวงละเมิดด้วยคุณธรรม ซึ่งขงจื้อไม่เห็นด้วยกับหลักการนี้ เรารู้อย่างแน่ชัดว่าขงจื้อให้ตอบแทนคุณธรรมด้วยคุณธรรม และไม่ได้เสนอให้ตอบแทนการลวงละเมิดด้วยการลวงละเมิดกลับ แต่เสนอให้ตอบแทนการลวงละเมิดด้วยความตรง การที่คู่สนทนาของขงจื้อยกหลักที่ว่าให้ตอบแทนการลวงละเมิดด้วยคุณธรรม แต่ขงจื้อถามกลับว่า เช่นนั้นจะตอบแทนคุณธรรมได้อย่างไร หมายความว่า การตอบแทนการลวงละเมิดด้วยคุณธรรมทำให้การต่างตอบแทนคุณธรรมมีปัญหา ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการตอบแทนการลวงละเมิดด้วยคุณธรรมจะนำไปสู่ปัญหา 2 ประการ คือ เป็นการให้ในสิ่งที่ผู้ปฏิบัติด้วยคุณธรรมเท่านั้นสมควรได้รับและเป็นการมองข้ามการลวงละเมิด ซึ่งหากผู้ลวงละเมิดไม่รู้สำนึก ก็เป็นไปได้ว่าจะลวงละเมิดซ้ำต่อไป ดังที่ นักวิชาการปรัชญาจีนในยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า หากตอบแทนการลวงละเมิดด้วยคุณธรรม ทุกคนในโลกก็จะเริ่มลวงละเมิด เพราะคาดหวังว่าจะได้รับคุณธรรมเป็นการตอบแทน⁹¹ ประการต่อมา คำถามที่ว่าแล้วจะตอบแทนคุณธรรมด้วยอะไรเล่า ซึ่งให้เห็นปัญหาของความยุติธรรมในแง่การตอบแทนในสิ่งที่บุคคลสมควรได้รับ คุณธรรมควรตอบแทนด้วยคุณธรรม แต่คงไม่ยุติธรรมที่จะตอบแทนการลวงละเมิดด้วยคุณธรรม ทศนะของขงจื้อต่อปัญหาเรื่องความเป็นธรรมในการต่างตอบแทนสะท้อนชัดเจนในตัวยกการลงโทษหยวนรัง ขงจื้อตำหนิหยวนรังว่าเปรียบเสมือนโจร เพราะหยวนรังขโมยการปฏิบัติที่ดีจากผู้อื่นมาตลอดชีวิตและจากทุกชุดความสัมพันธ์ หยวนรังควรตระหนักว่าต้องตอบแทนผู้ที่ “ให้” เขาบ้าง สำหรับขงจื้อแล้ว ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นแบบต่างตอบแทน ซึ่งให้ความสำคัญกับ “การให้ การรับ และการตอบแทน” ไม่ใช่การให้อย่างไรชอบเขตและไม่คำนึงถึงการตอบแทนกลับ⁹² การต่างตอบแทนมีลักษณะที่น่าสนใจคือ ผู้รับมีสำนึกของการตอบแทนผู้ให้เพื่อสร้างความสมดุล ซึ่งมีนัยของความเป็นธรรม⁹³ แต่ทั้งนี้ไม่ได้เป็นการตั้งข้อแลกเปลี่ยนว่าถ้าผู้ให้ให้ผู้รับ ผู้รับต้องตอบแทนด้วยสิ่งใดเช่นกรณีการค้าขายหรือการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ แต่เป็นการปลูกฝังให้สำนึกบุญคุณและตอบแทนบุญคุณตามความเหมาะสม ซึ่งไม่ใช่เพียงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่การตอบแทนอาจจบลงในการแลกเปลี่ยน หนึ่ง ๆ หรือหากยังคงความสัมพันธ์ต่อไปก็อาจเพื่อผลประโยชน์ในอนาคต และเมื่อผลประโยชน์จบสิ้น ความสัมพันธ์ก็

⁹¹ Huang Kan qtd. in Edward Slingerland (translation), *Analects: With Selections from Traditional Commentaries*, p. 168.

⁹² สุวรรณ ภาอานันท์, *จริยศาสตร์ต่างตอบแทนในปรัชญาขงจื้อ* (กรุงเทพฯ: ชวนอ่าน, 2557)., หน้า 9.

⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

อาจจบสิ้นลงเช่นกัน ความสัมพันธ์ในลักษณะต่างตอบแทนในทัศนะขงจื้อมีการให้ที่จริงใจ การรับและตอบกลับด้วยความสำนึกบุญคุณ และมีความเชื่ออาทรซึ่งกันและกัน ความมั่งคั่งของความสัมพันธ์เช่นนี้ทำให้ขงจื้อให้ความสำคัญกับจริยศาสตร์ต่างตอบแทน และยืนยันอย่างชัดเจนว่าคุณธรรมมีไว้เพื่อตอบแทนคุณธรรมเท่านั้น คุณธรรมไม่สมควรตอบแทนการล่วงละเมิด และสำหรับการให้อย่างไม่มีเงื่อนไขก็มีปัญหา หากเปรียบกับกรณีการให้อย่างไม่มีเงื่อนไขของพระเวสสันดร ซึ่งเป็นกรเห็นแก่ผู้อื่นอย่างไร้ขอบเขต (unconditional altruism)⁹⁴ ชูชกไม่เพียงขออย่างไม่มีวันจบสิ้นและเป็นผู้รับเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่การขออย่างไม่มีที่สิ้นสุดดังกล่าวคือการขยโอกาสจากการให้อย่างไม่มีเงื่อนไขของพระเวสสันดรอีกด้วย ซึ่งผลที่ตามมาของการให้อย่างไร้เงื่อนไข โดยไม่ตั้งคำถามว่าเขาสมควรได้รับหรือไม่เช่นนี้ ทั้งทำลายหรือไม่สร้างสำนึกของการคำนึงถึงบุญคุณของผู้อื่น ซึ่งสำหรับขงจื้อ นอกจากจะมีผลกระทบในระดับสังคมแล้ว ยังปิดโอกาสในการขัดเกลาจริยธรรมแก่ผู้กระทำผิดอีกด้วย กล่าวโดยสรุป ตามหลักมนุษยธรรมแล้ว ขงจื้อไม่ได้ต้องการสนับสนุนให้หยุดการแสดงความรักหรือความใจกว้าง แต่หลักการที่คู่สนทนาใน **หลุนอิว** เล่มที่ 14 บทที่ 36 ยกขึ้นมาเป็นการบอกให้มองข้ามการล่วงละเมิดและให้ด้วยความใจกว้างต่อไป ซึ่งขงจื้อไม่ยอมรับ เพราะเหตุผล 2 ประการคือ ความยุติธรรมในการต่างตอบแทน คุณธรรมควรใช้ตอบแทนคุณธรรม และประการที่ 2 การตอบแทนการล่วงละเมิดด้วยคุณธรรม อาจส่งสัญญาณที่ผิดต่อผู้ล่วงละเมิดว่าสามารถล่วงละเมิดได้ อันเป็นการทำลายสำนึกของการตอบแทนบุญคุณ ทำลายระบบการต่างตอบแทน และทำให้ผู้ล่วงละเมิดขยโอกาสจากการให้อย่างไม่จบสิ้นได้

เมื่อมีการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมเกิดขึ้น ขงจื้อไม่ได้สนับสนุนให้เกลียดหรือละเว้นคุณธรรมต่อผู้ล่วงละเมิด สิ่งที่ขงจื้อเห็นว่าควรกระทำต่อผู้ล่วงละเมิดคือการขัดเกลาเขาให้หยุดการล่วงละเมิดและเดินไปในทางที่ถูกต้อง หรือที่ขงจื้อกล่าวว่า “ตอบแทนการล่วงละเมิดด้วยความตรง” ในแง่หนึ่ง การตอบแทนด้วยความตรงคือการยืนยันที่จะมีมนุษยธรรมต่อผู้ล่วงละเมิดต่อไป⁹⁵ จากบทสนทนายระหว่างขงจื้อกับฝานฉือ ขงจื้อกล่าววามมนุษยธรรมคือ “การรักมนุษย์” ความรู้คือ “การรู้จักมนุษย์” และ การ “ตั้งคนตรงให้อยู่เหนือคนฉ้อฉล สามารถทำคนฉ้อฉลให้ตรง

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

⁹⁵ มนุษยธรรมไม่ได้มีมิติของความเมตตาอย่างเดียว แต่มีมิติของความสามารถในการตัดสินใจทางศีลธรรมด้วย โปรดดู E. Bruce and A. Taeko Brooks Brooks, *The Original Analects: Sayings of Confucius and His Successors*. (New York: Columbia University Press, 1998)., p. 13.

ได้" (**หลุนอี่ว** 12:22) เจมส์ เล็กเก็ต (James Legge) ตีความว่าความรู้อยู่ส่งเสริมมนุษยธรรม⁹⁶ ตัวบทนี้กล่าวในบริบทการปกครอง มนุษยธรรมของผู้ปกครองคือการรู้ว่าในเหล่าขุนนาง ใครเป็นคนตรง ใครเป็นคนซื่อฉลาด แล้วสนับสนุนคนตรงมาเป็นผู้นำในราชสำนัก การจัดการขุนนางที่ตรงให้อยู่เหนือคนซื่อฉลาดได้ชี้ให้เห็นว่าผู้ปกครองมีมนุษยธรรมที่กำกับด้วยความรู้ เพราะขุนนางที่เป็นคนตรงจะเป็นผู้ยึดมั่นในบรรทัดฐานและจารีตที่เหมาะสมต่อผู้ร่วมงาน ซึ่งหมายความว่า เขาจะพยายามทำให้ผู้อื่นตระหนักว่าตนเองได้ละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมอย่างไรและหยุดการล่วงละเมิดนั้นได้อย่างราบรื่น เมื่อเทียบกับการใช้ความรุนแรงหรือการประหารมากำกับเช่นผู้นำอย่างจี้คังจื่อเสนอ (**หลุนอี่ว** 12:19)

ก่อนที่จะกล่าวถึงวิธีการ “ตอบแทนด้วยความตรง” สิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เมื่อพูดถึงการจัดการกับการล่วงละเมิดคือความโกรธ ความรู้สึกขุ่นเคืองใจ ที่มาจากผู้ละเมิดบรรทัดฐานทางสังคมและจริยธรรม ที่การละเมิดนั้นอาจส่งผลกระทบต่อเราเองหรือผู้อื่น หรือทำลายบรรทัดฐานที่เรายึดถือ ในกรณีที่ผู้ถูกล่วงละเมิดเป็นตัวเราหรือคนใกล้ตัว อาจเกิดความรู้สึกโกรธแค้น คับเคืองใจ และถ้าเราเป็นผู้อื่นที่ไม่ใช่คนใกล้ตัว อาจเกิดความรู้สึกโกรธแทนผู้ถูกล่วงละเมิดหรือโกรธที่ผู้กระทำผิดละเมิดบรรทัดฐานทางสังคมและจริยธรรม มีการตีความจากนักวิชาการสมัยราชวงศ์ชิ่งว่า “การตอบแทนด้วยความตรง” หมายถึงการแสดงความรู้สึกที่แท้จริง ไม่เสแสร้งซ่อนความรู้สึก เมื่อมีการละเมิดเกิดขึ้น มนุษย์ย่อมมีความรู้สึกคับเคืองใจในความไม่เป็นธรรมและต้องการเห็นความเป็นธรรม จึงใช้ความตรงเป็นการโต้ตอบเพื่อไม่ให้ความรู้สึกว่าถูกล่วงละเมิดอย่างไม่เป็นธรรมหลงเหลืออยู่ในจิตใจ ในขณะที่การตอบแทนการล่วงละเมิดด้วยคุณธรรมเป็นการเสแสร้ง เพราะจิตใจที่แท้จริงเต็มไปด้วยความรู้สึกคับเคืองใจในความไม่เป็นธรรม ซึ่งการเสแสร้งเช่นนี้ไม่น่าเป็นสิ่งที่เหมาะสม⁹⁷ การตีความดังกล่าวเป็นการมองความตรงโดยนัยของความรู้สึกความตรงไปตรงมา (forthrightness) ไม่ต้องปิดบังหรือควบคุมความรู้สึก โดยมีสมมติฐานล่วงหน้าว่า คนเรามักเกิดความรู้สึกขุ่นเคืองใจเมื่อถูกล่วงละเมิดหรือเห็นการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม แต่ผู้วิจัยมองว่าขงจื้อมีวิธีการจัดการกับอารมณ์โกรธหรือขุ่นเคืองใจได้ดีกว่านั้น ประการแรก การไม่แสดงความรู้สึกคับเคืองใจออกไปอย่างตรงไปตรงมาไม่น่าจัดเป็นการเสแสร้ง ขงจื้อกล่าวว่า การ “ปิดบังความแค้นเคือง แสร้งทำที่เป็นมิตร” เป็นการกระทำที่นำ

⁹⁶ James Legge (translation), *The Confucian Analects, The Great Learning & The Doctrine of the Mean*, p. 260.

⁹⁷ Wu Jiabin, qtd. in Annping Chin, (translation with introduction and commentary), *The Analects* (New York: Penguin Classics, 2014)., p. 239.

ละอาย (หลุนอี่ว 5:24) การแสดงท่าที่เป็นมิตรทั้งที่มีความแค้นเคืองอยู่คือความไม่จริงใจ แต่ในบริบทนี้ซึ่งจื่อกำลังพูดถึงความไม่สัมพันธ์กันระหว่างความรู้สึกภายในและการแสดงออกภายนอก โดยเฉพาะในบริบทของเพื่อนร่วมงานในราชสำนักที่ต้องใช้วาจาเพื่อความก้าวหน้า⁹⁸ เพื่อนที่มีความแค้นเคือง แต่เสแสร้งทำเป็นมิตรคือความหลอกลวง หากเรามีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับเพื่อนคนหนึ่ง เราอาจไม่ต้องยุ่งกับเขาเมื่อไม่จำเป็น แต่เมื่อต้องทำงานร่วมกัน ก็ทำตามหน้าที่ที่เหมาะสม ในแง่นี้เราไม่ได้แสดงความแค้นเคืองออกมา แต่ก็กล่าวได้ว่าไม่ได้เสแสร้งเช่นกัน ประการที่สอง ตามที่ได้อภิปรายในตอนต้นแล้ว คนตรงที่ได้รับการขัดเกลามาเพียงพอ อาจมีอารมณ์โกรธหรือเกลียดในความไร้มนุษยธรรมหรือการละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม แต่อารมณ์เหล่านี้มุ่งไปที่การล่องละเมิด คนตรงไม่สามารถทนกับการกระทำที่ไร้มนุษยธรรมได้ จึงต้องพยายามทำให้ผู้กระทำผิดหยุดการล่องละเมิด ที่สำคัญไปกว่านั้น การแสดงออกความรู้สึกอย่างตรงไปตรงมาและมีจุดประสงค์ในการทำให้ความขุ่นเคืองใจหายไปนั้น มีความเสี่ยงที่จะเกิดความรู้สึกรุนแรงหรือทำลายความสัมพันธ์อย่างมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับคุณธรรมของบุคคล ถ้าบุคคลนั้นผ่านการขัดเกลามาเพียงพอ การแสดงออกซึ่งความขุ่นเคืองใจอาจไม่รุนแรงนัก แต่หากบุคคลนั้นไม่ผ่านการขัดเกลามาเพียงพอ ความขุ่นเคืองใจอาจรุนแรงเป็นความแค้น จากการวิเคราะห์ความหมายของความตรง ความตรงต้องถูกกำกับด้วยหลักและมนุษยธรรม ไม่เช่นนั้นอาจเป็นความเข้มงวดเกินไปหรือความหยาบคาย ยิ่งไปกว่านั้น ความต้องการแก้แค้นสุดท้ายแล้วก็ไม่ต่างจากการตอบแทนการล่องละเมิดด้วยการล่องละเมิด ซึ่งหากขงจื่อต้องการสนับสนุนเช่นนั้นจริง ขงจื่อ น่าจะกล่าวตรง ๆ เลยว่าให้ตอบแทนการล่องละเมิดด้วยการล่องละเมิด ดังนั้น การตอบแทนด้วยความตรงไม่น่าจะมีนัยของการแสดงความรู้สึกที่แท้จริง (ความเคืองแค้น) อย่างตรงไปตรงมา การทำความเข้าใจความหมายของการตอบแทนด้วยความตรงจึงควรต้องวิเคราะห์ตัวบทด้วยความตรงอื่น ๆ ในหลุนอี่วประกอบด้วย

ตัวบทเหล่านี้กล่าวถึงคนตรงในความสัมพันธ์กับผู้ล่องละเมิด

หลุนอี่ว 12 : 22 : 3 อาจารย์กล่าวว่า “ตั้งคนตรงให้อยู่เหนือคนฉ้อฉล สามารถทำคนฉ้อฉลให้ตรงได้”

⁹⁸ Arthur Waley (translation), *The Analects of Confucius*, p. 114.

หลุนอิว เล่มที่ 16 บทที่ 4

“มีมิตรภาพสามแบบที่เป็นประโยชน์ มีมิตรภาพสามแบบที่นำสู่ความเสื่อม มิตรภาพกับคนเที่ยงตรง มิตรภาพกับคนซื่อสัตย์ มิตรภาพกับคนได้สติฟังมามาก เป็นประโยชน์ ส่วนมิตรภาพกับคนสับปรັบ มิตรภาพกับคนแสรังโอรอนอ่อน มิตรภาพกับคนสอพลอ นำสู่ความเสื่อม”

หลุนอิว เล่มที่ 14 บทที่ 23

คือคำถามเกี่ยวกับการรับใช้เจ้า อาจารย์กล่าวว่า “อย่าหลอกลวง และให้คัดค้าน”

หลุนอิว 12:22:3 ทำให้เห็นว่า คนตรงไม่เพียงยึดมั่นและปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ถูกต้องเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่คนตรงทำให้ผู้ที่ลวงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมหยุดการลวงละเมิดด้วย นั่นหมายความว่า ผู้ลวงละเมิดบรรทัดฐานไม่ควรได้รับการมองข้ามการลวงละเมิดและการลวงละเมิดกลับหรือการแก้แค้นเป็นการตอบแทน สิ่งที่ยังจื่อสนับสนุนให้ทำคือการตอบแทนด้วยความตรงหรือการทำให้ผู้ลวงละเมิดหยุดการลวงละเมิดและเปลี่ยนแปลงตนเองนั่นเอง

เมื่อมีการลวงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม ผู้ที่จะทำให้คนซื่อตรงได้ก็ต้องเป็นคนตรงเสียเองด้วย วิธีการโต้ตอบการลวงละเมิดในขั้นแรกก็คือการเป็นต้นแบบทางจริยธรรม ใน **หลุนอิว** ตัวอย่างของการเป็นต้นแบบทางจริยธรรมส่วนใหญ่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาราษฎร์⁹⁹ จากตัวบทหลายตัวบทใน **หลุนอิว** โดยเฉพาะตัวบทที่ยังจื่อให้คำปรึกษาผู้ปกครอง ผู้ถามถึงวิธีแก้ปัญหาคารขโมย ซื่อตรงของประชาราษฎร์ (**หลุนอิว** 12:18 และ 12:19) หรือถามหาวิธีการทำให้ประชาราษฎร์ยอมรับ (**หลุนอิว** 2:19) การเป็นต้นแบบทางจริยธรรมคือสิ่งที่ยังจื่อเน้นย้ำ ผู้ปกครองควรนำประชาราษฎร์ด้วยคุณธรรม (**หลุนอิว** 2:3) และความปรารถนาของผู้ปกครองก็เป็นตัวกำหนดความปรารถนาของประชาราษฎร์ (**หลุนอิว** 12:18 และ 12:19) ผู้นำที่มีความปรารถนาที่ซื่อตรง เช่น รักหลี่ รักความถูกต้อง เป็นผู้เที่ยงธรรม และไร้ความโลภ เป็น “จุดเริ่มต้นของพลังทางศีลธรรม” และเป็นการ “วางเงื่อนไขปฏิสัมพันธ์ทาง

⁹⁹ ในความสัมพันธ์ระหว่างวิญญาณกับอนารยชน (**หลุนอิว** 9:13) และความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน ยังจื่อกล่าวถึงอิทธิพลทางศีลธรรมในการทำให้ผู้อยู่ใกล้มีจริยธรรมและมีหลี่ที่ดีขึ้นเช่นกัน แต่ไม่ได้กล่าวในแง่ของการเป็นต้นแบบให้หยุดการกระทำผิดโดยตรงเช่นเดียวกับในความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาราษฎร์ ผู้วิจัยจึงขอเน้นวิเคราะห์ตัวบทในชุดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาราษฎร์ดังกล่าว

ศีลธรรม” แก่ประชากรชาชฎี ซึ่งประชากรชาชฎีก็จะพัฒนาพลังทางศีลธรรมของตนเองจากจุดเริ่มต้น และเงื่อนไขที่ผู้ปกครองวางไว้¹⁰⁰ ดังเช่นที่ขงจื๊อกล่าวใน *หลุนอิว* เล่มที่ 12 บทที่ 19 ว่า

“หากท่านต้องการสิ่งที่ดี ประชากรชาชฎีก็จะดีเอง คุณธรรมของวิญญูชนเป็นเสมือนลม คุณธรรมของเสี่ยวเหรินเสมือนยอดหญ้า สายลมอยู่บนยอดหญ้า ยอดหญ้าย่อมลู่ตาม”

ถึงแม้ว่าตัวบทนี้อาจไม่ได้กล่าวถึง “เสี่ยวเหริน¹⁰¹” ในความหมายของผู้ล่วงละเมิด จริยธรรมโดยตรง แต่คุณธรรมของผู้ปกครองหรือวิญญูชนจะกำหนดทิศทางทางศีลธรรมของ ประชากรชาชฎี อุปลักษณะสายลมทำให้เห็นความสัมพันธ์ที่อ่อนละมุนระหว่างผู้ปกครองและ ประชากรชาชฎี หลี่มีพลังในการกำหนดทิศทางศีลธรรมของประชากรชาชฎีแทนคมดาบของ ผู้ปกครองอย่างจี้คังจื่อ ในขณะที่จี้คังจื่อใช้กฎหมายหรือความกลัวในการทำให้ประชากรชาชฎีไม่ ล่วงละเมิดบรรทัดฐานของรัฐ ขงจื๊อมองว่าประชากรชาชฎีของผู้ปกครองที่ใช้หลี่น่าจะทำตาม เงื่อนไขทางศีลธรรมที่ผู้ปกครองตั้งไว้ด้วยความกลมเกลียวสมดุ¹⁰² ในแง่นี้ การเป็นต้นแบบทาง จริยธรรมเปิดโอกาสให้คนใช้การตัดสินทางศีลธรรมของตนเองมากที่สุด กล่าวคือเขาสามารถ เรียนรู้และปฏิบัติตามแบบอย่าง และค่อย ๆ ชัดเกลตาตนเองตามลักษณะนิสัยและคุณสมบัติทาง ศีลธรรมของแต่ละคน นอกจากนั้น การทำคนชั่วอวลให้ตรงโดยการเป็นต้นแบบทางจริยธรรมน่าจะ ไม่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่ละเอียดอ่อน ดังเช่นการทักท้วงตักเตือนหรือการลงโทษทาง สังคมที่จะกล่าวถึงต่อไป

กรณีที่ผ่านมา ผู้ปกครองหรือคนตรงกำหนดทิศทางทางศีลธรรมของตนเอง ซึ่งทิศทางนั้น ไม่เพียงทำให้ตนเองได้จัดคุณค่าสิ่งทีตนเองต้องการ แต่ยังทำให้ประชากรชาชฎียอมรับและเดินตาม ทิศทางนั้นอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าผู้ปกครองจะเป็นฝ่ายวางเงื่อนไขปฏิสัมพันธ์ทาง ศีลธรรม แต่อำนาจของคำสั่งขึ้นอยู่กับความชอบธรรมของผู้ปกครองผู้ออกคำสั่ง¹⁰³ หากผู้ปกครอง เทียงธรรม แม้ไม่ออกคำสั่งประชากรชาชฎีก็จะทำตามความประสงค์ แต่หากไม่เทียงธรรม แม้ออก

¹⁰⁰ สุวรรณมา สถาานันท์, *จริยศาสตร์ต่างตอบแทนในปรัชญาขงจื่อ*, หน้า 100-104.

¹⁰¹ *เสี่ยวเหริน* ในตัวบทนี้ใช้ในความหมายของประชากรชาชฎีทั่ว ๆ ไป

¹⁰² สุวรรณมา สถาานันท์, "ครอบครัว รัฐ สายลม ดาวเหนือ: ภาวะผู้นำในปรัชญาขงจื่อ," in *ดุจสายน้ำ ดังสาย ลม: เรียนรู้ภาวะผู้นำจากนักคิดตะวันออก* (นครปฐม: โครงการผู้นำแห่งอนาคต, 2559)., หน้า 65-67.

¹⁰³ สุวรรณมา สถาานันท์, *จริยศาสตร์ต่างตอบแทนในปรัชญาขงจื่อ*, หน้า 99.

คำสั่งก็ไม่มีใครปฏิบัติตาม (*หลุนอี่ว* 13:6) นั้นหมายความว่า การที่คนตรงจะทำให้คนชั่วฉลตรงได้นั้น ความตรงเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับความชอบธรรมในการขัดเกลาคนชั่วฉลไม่ว่าจะใช้วิธีขัดเกลาใดก็ตาม

อย่างไรก็ตาม ในบางกรณี การเป็นต้นแบบทางจริยธรรมเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้ละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมหยุดการล่วงละเมิด จึงต้องใช้การทักท้วงตักเตือนช่วยชี้นำด้วย จุดเชื่อมระหว่างตัวบทที่ว่าด้วยความตรงเฉพาะบุคคลกับความตรงที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นด้วยคือตัวบทที่ว่าด้วย “ความตรง” ที่มีนัยของความตรงไปตรงมา (forthrightness) เช่น ในกรณีสี่อี่ว (*หลุนอี่ว* 15:6) และกรณีเพื่อนผู้เที่ยงตรง (*หลุนอี่ว* 16:4) โดยความตรงไปตรงมาในที่นี้หมายถึง ความมุ่งมั่นที่จะบอกผู้อื่นถึงความผิดหรือข้อบกพร่องของเขา¹⁰⁴ ซึ่งตรงข้ามกับความต้องการที่จะทำตามหรือชื่นชมเพื่อเอาอกเอาใจผู้อื่น (จนเลือกที่จะไม่ตักเตือนข้อบกพร่องของเขา) (obsequiousness)¹⁰⁵ ดังนั้น นอกจากคนตรงจะเป็นผู้ดำเนินชีวิตตามบรรทัดฐานที่ถูกต้องและมีความมั่นคงทางศีลธรรม ไม่ใช่ชั่วเขไปตามสภาพแวดล้อมแล้ว ยังเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ช่วยหยุดการกระทำผิดของผู้อื่น เช่น การตักเตือนผู้ที่ทำผิด ดังที่ขงจื๊อกล่าวถึงมิตรภาพและหน้าที่ของขุนนางผู้รับใช้ว่าเพื่อนหรือขุนนางที่เที่ยงตรงและซื่อสัตย์ยอมตักเตือนเมื่อเพื่อนหรือผู้ปกครองกระทำผิดตรงกันข้ามกับเพื่อนหรือขุนนางที่สอพลอหรือเสแสร้งซึ่งจะพูดเพื่อเอาใจ ไม่ใช่ให้เห็นข้อผิดพลาดตามที่ปรากฏใน Exoteric Commentary สี่อี่วที่ขงจื๊อยกย่องว่าเป็นคนตรงใน *หลุนอี่ว* เล่มที่ 15 บทที่ 6 ได้รับการยกย่องว่าเป็นขุนนางที่ตรงจากเรื่อง “การทักท้วงผู้ปกครองด้วยศพ” ซึ่งมีเรื่องเล่าว่าขณะที่สี่อี่วใกล้จะเสียชีวิต ได้สั่งบรรดาบุตรว่าให้จัดพิธีศพในห้องด้านข้าง แทนที่จะจัดในห้องโถงหลักตามธรรมเนียม เพราะตนไม่สามารถโน้มน้าวเจ้านาย เจ้านครเว่ย (Duke of Wei) ให้สนับสนุนขุนนางที่มีคุณธรรมและลดตำแหน่งขุนนางที่ชั่วฉลได้ เมื่อเจ้านครเว่ยเข้ามาร่วมพิธีศพและทราบเรื่อง ก็เกิดความละอายจนถึงขั้นสั่งเลื่อนตำแหน่งขุนนางผู้มีความคุณธรรมและไล่ขุนนางผู้ชั่วฉลดังกล่าวออกทันที¹⁰⁶ เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่าคนตรงทำให้ผู้อื่นตรงด้วย ยิ่งไปกว่านั้น หากพิจารณาอย่างละเอียด คนตรงเป็นผู้ที่ตระหนักในหน้าที่ที่จะทำให้ผู้อื่นตรงด้วย ตามที่เห็นได้จากตัวอย่างที่กล่าวไปแล้ว เพื่อนที่ตรงทักท้วงเพื่อนที่กระทำผิด ขุนนางที่ตรงทักท้วงผู้ปกครองที่

¹⁰⁴ Edward Slingerland (translation), *Analects: With Selections from Traditional Commentaries*, p. 242. and Anping Chin (translation with introduction and commentary), *The Analects*, pp. 273-274.

¹⁰⁵ Ibid., p. 242.

¹⁰⁶ Ibid., p. 177.

บกพร่อง ดังที่เห็นได้ว่าสืออิวเป็นผู้ที่ตระหนักในหน้าที่ของตนเองจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต และถึงแม้จะสิ้นชีวิตแล้วก็ยังทำหน้าที่ขุนนางที่ตรง ในกรณีนี้สืออิวเป็นคนตรงใน 2 ทาง คือเป็นผู้มั่นคงในวิถีที่ถูกต้อง (ไม่ว่าบ้านเมืองจะเป็นที่ยังธรรมหรือข้อจอกก็เป็นคนตรง) และทำตามวิถีที่ถูกต้องในฐานะขุนนางซึ่งมีหน้าที่ทักท้วงผู้ปกครองที่ตนรับใช้

ถึงแม้ว่าความตรงจะเป็นคุณธรรมที่ขงจื้อยกย่อง แต่เช่นเดียวกับคุณธรรมอื่น ๆ ที่หากได้รับการขัดเกลาอย่างเหมาะสมก็จะเป็นประโยชน์ แต่หากไม่ได้ขัดเกลาอย่างเหมาะสมก็อาจเป็นโทษได้ ความตรงต้องมีการขัดเกลาอย่างเหมาะสม ดังที่ขงจื้อกล่าวถึงความตรงที่ไม่ได้รับการขัดเกลาอย่างเหมาะสมใน 2 ตัวอย่างว่า “รักความตรง แต่ไม่รักการเรียนรู้ โทษที่บังเกิดคือความดุดัน” (**หลุนอิว** 17:8) และ “ความตรงไปตรงมาที่ไร้หฺลี่ เป็นความหยาบคาย” (**หลุนอิว** 8:2) จากกรณีของสืออิว ผู้ที่ปฏิบัติและยึดมั่นในวิถีที่ถูกต้องอย่างหนักแน่น ยอมที่จะลงโทษตนเองสำหรับความล้มเหลวในการทักท้วงผู้ปกครอง การลงโทษดังกล่าวเท่ากับการยอมลดคุณค่าของตนเอง ซึ่งเสียไม่ได้ที่จะมีผลกระทบทางจิตใจต่อครอบครัวของตนด้วย แต่สืออิวยึดมั่นในความถูกต้องอย่างยิ่ง จนมองข้ามผลกระทบเหล่านั้น การมุ่งมั่นที่จะทักท้วงหรือหยุดการกระทำผิดของผู้อื่นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน และสามารถส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ได้ เมื่อพิจารณาร่วมกับ 2 ตัวอย่างในเรื่องการขัดเกลาความตรงทำให้เห็นว่าความตรงต้องถูกกำกับด้วยหฺลี่ และต้องพิจารณาความสัมพันธ์และความเหมาะสมของสถานการณ์ เพราะการยึดมั่นในความถูกต้องและความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะตั้งผู้กระทำผิดให้มาเดินในทางที่ถูกต้องอาจกลายเป็นความดุดันหรือความเข้มงวดจนเกินไป (intolerant and inflexible) ซึ่งนอกจากจะไม่ช่วยทำให้ผู้กระทำผิดหยุดการกระทำผิดแล้ว อาจทำลายความสัมพันธ์อีกด้วย การคำนึงถึงหฺลี่ ในการทักท้วงชัดเจนมากที่สุดในกรณีความตรงของบุตรต่อบิดามารดา ในสภาวะปกติ บุตรควรทำตามความปรารถนาของบิดามารดา แต่เมื่อบิดามารดาทำสิ่งที่ละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม สิ่งที่บุตรพึงพิจารณาเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์เช่นนี้คือ จะทำอย่างไรให้รักษาได้ทั้งความถูกต้องต่อบรรทัดฐานทางจริยธรรม (พยายามทำให้บิดามารดาหยุดการกระทำผิด) และความถูกต้องต่อสายสัมพันธ์กับบิดามารดา (วิธีการทักท้วงไม่ขัดกับหฺลี่ต่อบิดามารดา) การทักท้วงบิดามารดาต้องทำอย่าง “สุภาพ” คงไว้ซึ่งความเคารพ บุตรพึงมีความพยายามในการทักท้วงและโน้มน้ำหนักจิตใจบิดามารดาให้หยุดความคิดที่จะกระทำผิด แต่หากไม่สำเร็จ ก็ไม่ควรบริภาษหรือโกรธเคืองบิดามารดา (**หลุนอิว** 4:18) ทั้งนี้เพราะการทักท้วงเป็นการขัดความปรารถนาจึงมีความเสี่ยงที่จะกระทบความสัมพันธ์ คนตรงไม่ควรรักษาความถูกต้อง โดยไม่พิจารณาถึงการรักษาความสัมพันธ์และหน้าที่ต่อ

ความสัมพันธ์นั้น ๆ ด้วย นอกจากตัวอย่างในกรณีความสัมพันธ์ระหว่างบุตรและบิดาแล้ว มีตัวอย่างหนึ่งกล่าวถึงการระงับการทำลายความสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ปกครองเช่นกัน

หลุนอี่ว เล่มที่ 4 บทที่ 26

จื่อหยิวกล่าวว่า “รับใช้ผู้ปกครอง ทัดทานบ่อย ๆ อาจทำให้ถูกดูหมิ่น ในหมู่เพื่อน การว่ากล่าว บ่อย ๆ ทำให้มิตรภาพห่างเหิน”

การนำทางผู้ที่จะทำผิดบรรทัดฐานสู่หนทางที่ถูกต้องเป็นหน้าที่ของคนตรง แต่การกระทำจะต้องพิจารณาถึงวิธีการที่เหมาะสมกับความสัมพันธ์ และหากมั่นใจว่าได้พยายามทัดทานและผู้ที่ถูกทัดทานเข้าใจแล้ว แม้เขาจะไม่ปฏิบัติตาม เราก็ควรปล่อยเขาไป ดังที่ซงจื่อบอกจื่อกั๋งเรื่องมิตรภาพว่า “บอกอย่างจริงใจ ชี้หนทางด้วยความถูกต้อง ถ้าพบว่ายังไม่ได้ผล จงหยุด อย่าทำให้ตนเองต้องอับอาย” บรูซและทะอะโกะ บรูคส์ (Bruce and Taeko Brooks) มองว่าในหมู่มิตร การเป็นต้นแบบทางศีลธรรมและการชี้แนะเป็นสิ่งที่เพื่อนควรทำในการชี้แนะเพื่อนที่กระทำผิด แต่ไม่ใช่การวิจารณ์หรือว่ากล่าว และหากยังไม่ได้ผล การนำตนเองออกห่างจากเพื่อนผู้อาจจะนำมาซึ่งความเสียหายน่าจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด¹⁰⁷ การทักท้วง ทัดทานผู้ใดก็ตาม โดยเฉพาะบิดามารดา ผู้ทักท้วงควรเลือกรูปวิธีที่จะทะนุถนอมความสัมพันธ์ได้ดีที่สุด แต่เมื่อเป็นต้นแบบหรือชี้แนะแล้วไม่ได้ผล การถอยตัวออกห่างจากมิตรผู้นั้นน่าจะเป็นหนทางที่ดีที่สุด อย่างไรก็ตาม คำว่ามิตรใน **หลุนอี่ว** เล่มที่ 4 บทที่ 26 น่าจะหมายถึงผู้ร่วมรับราชการด้วยกัน (colleagues) ไม่ใช่เพื่อนในความสัมพันธ์ส่วนตัว¹⁰⁸ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเพื่อนในความสัมพันธ์ส่วนตัว ซึ่งในบริบทของ **หลุนอี่ว** คือเพื่อนร่วมสำนักขงจื่อ น่าจะมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากพอที่จะตักเตือนหรือแม้กระทั่งวิจารณ์และดูว่าได้¹⁰⁹

¹⁰⁷ E. Bruce Brooks, and A. Taeko Brooks, *The Original Analects: Sayings of Confucius and His Successors*, p. 96.

¹⁰⁸ สุวรรณภา สถาอานันท์ (แปลและเขียนบทนำ), **หลุนอี่ว: ขงจื่อสนทนา**, หน้า 351, เชนเจอร์ด 232.

¹⁰⁹ การตำหนิของขงจื่อมีทั้งการตำหนิเชิงวิจารณ์และตำหนิเพื่อลงโทษ กรณีขงจื่อดูว่าหยวนรัง (**หลุนอี่ว** 14:46) ที่ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ต่อไป เป็นการตำหนิเพื่อสั่งสอนและลงโทษอยู่ในที่ ในขณะที่การตำหนิจื่อลู ลูกศิษย์คนสนิท ซึ่งมีตัวอย่างหลากหลายใน **หลุนอี่ว** เป็นการวิจารณ์และตักเตือนข้อบกพร่องของเขา สิ่งที่น่าสนใจคือ แม้กระทั่งจื่อลูยังกล้าตำหนิขงจื่อ ว่าขงจื่อไม่ทำตามคำที่ตนเองสอน ที่ว่าจะไม่ข้องเกี่ยวกับผู้ทำผิดด้วยตนเอง (**หลุนอี่ว** 17:7) ตัวอย่างเหล่านี้ทำให้เห็นว่าในความสัมพันธ์ที่มีความสนิทชิดเชื้อมากพอ และมีการยอมรับสิทธิ์ของความ

เต๋าวจะดำรงอยู่ในโลกหรือไม่ขึ้นอยู่กับมนุษย์จะนำเต๋าวมาปฏิบัติหรือไม่ ปณิธานของขงจื้อคือการทำให้ชนบจารีตอันงดงามของราชวงศ์โจวกลับมารุ่งเรืองอีกครั้ง การจะทำเช่นนั้นได้ต้องเริ่มจากการที่ผู้คนในสังคมปฏิบัติตนสอดคล้องกับนาม ความตรงเป็นคุณธรรมที่ขงจื้อยกย่องเนื่องจากคนตรงมีวิถีที่สอดคล้องกับเต๋าว ยึดถือในความถูกต้องอย่างไม่หวั่นไหวกับความยากลำบากในการปฏิบัติตามวิถีที่ถูกต้องท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนและผลประโยชน์ที่ดึงดูดให้เดินออกนอกทิศทางที่ถูกต้อง เมื่อมีการล่องละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม ขงจื้อไม่สนับสนุนหลักการที่ว่าให้ตอบแทนการล่องละเมิดด้วยคุณธรรม เพราะนอกจากเป็นการขัดแย้งกับหลักความยุติธรรมในการตอบแทนสิ่งที่แต่ละคนสมควรได้รับแล้ว อาจส่งข้อความที่ผิดต่อผู้ล่องละเมิดให้ล่องละเมิดต่อไปได้ แต่ในขณะที่เดียวกัน ขงจื้อก็ไม่ได้สนับสนุนให้ตอบแทนการล่องละเมิดด้วยการล่องละเมิดกลับ การได้ตอบที่เหมาะสมจึงเป็นการ “ตอบแทนด้วยความตรง” ซึ่งเมื่อพิจารณาตัวบทว่าด้วยความตรงบทอื่น ๆ ประกอบ พบว่าคนตรงมีศักยภาพและสำนึกในการทำให้ผู้ล่องละเมิดตระหนักในการล่องละเมิดของตนและหยุดการล่องละเมิดด้วย การตอบแทนการล่องละเมิดด้วยความตรงจึงหมายถึงการทำให้ผู้ล่องละเมิดหยุดการล่องละเมิดและเปลี่ยนแปลงตนเองเป็นผู้ทำตามบรรทัดฐานเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ นอกจากคนตรงจะมีหน้าที่รักษามรรทัดฐานทางจริยธรรมแล้ว ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงผู้ล่องละเมิด คนตรงต้องพิจารณาถึงความถูกต้องต่อสายสัมพันธ์ด้วย โดยการคำนึงถึงผลในการแสดงออกต่อผู้ล่องละเมิด วิธีการทำให้ผู้ล่องละเมิดหยุดการล่องละเมิดมี 3 รูปแบบคือ การเป็นต้นแบบทางจริยธรรม ผู้ที่จะเปลี่ยนแปลงผู้ล่องละเมิดให้หันมายึดมั่นในวิถีที่ถูกต้องต้องเป็นต้นแบบทางจริยธรรมเองด้วย เมื่อเป็นต้นแบบทางจริยธรรมก็จะมีพลังในการโน้มน้าวทิศทางศีลธรรมของผู้คน หรือคนตรงอาจใช้การตักเตือนทักท้วงให้หยุดการล่องละเมิดก็ได้

ในกรณีที่การล่องละเมิดมีความร้ายแรง มีผู้เสียหาย หรือเป็นการกระทำซ้ำอย่างร้ายแรง การลงโทษในพื้นที่จริยธรรมก็เป็นวิธีที่ขงจื้อสนับสนุน คุณธรรมความตรงกำกับให้ผู้คนคำนึงถึงหน้าที่ของตนในการจัดการกับผู้ล่องละเมิดและพิจารณาอย่างเหมาะสมว่ากรณีใดควรต้องใช้การลงโทษในการจัดการ การลงโทษดังกล่าวไม่ใช่ความรุนแรงและไม่ได้มุ่งใช้ความกลัวโดยตัวมันเองเช่นในกรณีการลงโทษของรัฐ และเป็นความพยายามในการช่วยหยุดการล่องละเมิดก่อนที่ผู้ล่องละเมิดอาจจะทำการล่องละเมิดที่รุนแรงขึ้นจนยากที่จะขัดเกลาได้อีก ทั้งนี้ ขงจื้อประกาศว่า

เท่าเทียมในการแสดงความคิดเห็นระหว่างศิษย์กับอาจารย์ (ด้วยทำที่ยังคงความเคารพต่ออาจารย์ไว้) การตักเตือนทักท้วงสามารถกระทำได้ โดยไม่ต้องกังวลว่าจะทำลายความสัมพันธ์หรือไม่เท่ากับกรณีการทักท้วงเพื่อนร่วมงาน

มนุษย์ต้องเรียนรู้และขัดเกลาจริยธรรมด้วยตนเองและจะ “ไม่สอนซ้ำ” (หลุยส์ 7: 8) แต่นั่นเป็น คำกล่าวให้ผู้รู้เรียนสร้างแรงจูงใจในตนเอง ในกรณีของการตอบสนองการลวงละเมิดด้วยความ ตรง ขงจื่อสนับสนุนการทำให้คนซื่อตรงให้ถึงที่สุด เพราะมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันและบรรทัดฐาน ทางจริยธรรมจะฟื้นฟูได้ก็ด้วยการที่มนุษย์ทำตนให้สอดคล้องกับเต๋า ไม่ใช่การปล่อยให้คนซื่อตรง ซื่อตรงต่อไปหรือใช้ความรุนแรงและการประหารในการกำจัดคนซื่อตรงและปกป้องบรรทัดฐานของ สังคม

2.3 บทสรุป

การสร้างความเจ็บปวดต่อผู้อื่นอย่างตั้งใจเป็นสิ่งที่ผิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม การ ลงโทษเป็นการสร้างความเจ็บปวดทางร่างกายและจิตใจของมนุษย์ไม่ว่าจะโดยการเพิ่มภาระ การ ยึดสิทธิภาพ หรือการจำกัดสิทธิในชีวิต แม้จะกระทำโดยอิงกับบรรทัดฐานทางสังคมหรือจริยธรรม แต่ก็ต้องถูกตั้งคำถามถึงความถูกต้องชอบธรรมและเหตุผลอันควร (justification) ที่จะลงโทษ ทฤษฎีการลงโทษต่าง ๆ ต้องมีการพิจารณาถึงเจตจำนงเสรี พฤติกรรมและธรรมชาติการเรียนรู้ ของมนุษย์ ในทัศนะขงจื่อ การตัดสินใจทางศีลธรรมของมนุษย์เป็นผลจากปัจจัยทางกายภาพและ สภาพแวดล้อมทางสังคม แต่มนุษย์มีศักยภาพมากพอที่จะแยกแยะว่าการกระทำใดถูกต้องชอบ ธรรม และสามารถ “ต่อกร” กับปัจจัยทั้งหลายที่ขัดขวางหรือยั่วให้เบี่ยงเบนจากการทำสิ่งที่ ถูกต้องชอบธรรมได้ การเป็น “ไม้ตีระฆัง” ให้การศึกษาต่อผู้ซื่อตรงหรือผู้ที่ยังขัดเกลาตนเองไม่ เพียงพอในสังคมสะท้อนความรับผิดชอบต่อคนร่วมชุมชนของขงจื่อ เมื่อมีโอกาสในการขัดเกลา ตนเช่นนี้ บุคคลไม่มีข้ออ้างว่าการกระทำที่เบี่ยงเบนจากวิถีที่ถูกต้อง (เต๋า) เป็นผลจากการขัดเกลา ทางจริยธรรมที่ยังไม่ดีพอ เพราะบุคคลสามารถเลือกที่จะขัดเกลาจริยธรรมของตนเองได้ ระดับ ศักยภาพทางศีลธรรมของบุคคลเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ บุคคลไม่ใช่วัตถุดิบที่รอให้สภาพแวดล้อม ตรงกันข้ามกับที่พินกาเรตต์กล่าวว่า “การไม่มีความพยายาม” มากเพียงพอเป็นเรื่องของ “กำลัง” ไม่ใช่เรื่องของ “ทางเลือก” แต่ในทัศนะขงจื่อ การไม่พยายามขัดเกลาจริยธรรมตนเองก็เป็น “การ เลือก” เช่นกัน ผู้ที่รู้ว่าตนกำลังเดินอยู่บนวิถีที่ไม่ถูกต้อง เช่น หวานฉิว แต่กลับไม่พยายามที่จะขัด เกลาตนเองให้มีความปรารถนาที่เหมาะสม และกระทำการลวงละเมิดผู้อื่น ก็ต้องแบกรับความ รับผิดชอบทางศีลธรรมอย่างเต็มที่

การสำรวจประเภทของการกระทำผิดและระดับความตั้งใจมีความสำคัญในการตัดสินของ ขงจื่อว่าเมื่อใดที่ผู้อื่นต้องเข้าแทรกแซงการกระทำที่เบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานทางจริยธรรม ต้อง

แทรกแซงระดับใด และผู้กระทำผิดต้องแบกรับความรับผิดชอบระดับใด การพิจารณาปัจจัยเหล่านี้มีความสำคัญในการตัดสินลงโทษของขงจื้อ ระดับของการเบี่ยงเบนบรรทัดฐานทางจริยธรรม การเบี่ยงเบนทางจริยธรรมมีหลายระดับและสามารถถูกจัดหมวดหมู่ได้โดยดูความร้ายแรงของการกระทำผิดและระดับความตั้งใจของผู้กระทำผิด ในด้านของระดับความร้ายแรงของความผิดแบ่งเป็นการบกพร่องทางจริยธรรมและการล่วงละเมิด การบกพร่องทางจริยธรรม แบ่งเป็น 2 กรณีหลัก คือ (1) กรณีที่บ่งชี้ถึงคุณลักษณะหรือศักยภาพทางศีลธรรมของบุคคลที่ยังไม่สมบูรณ์ หรือปฏิบัติหยาบคายอย่างไม่สมบูรณ์ตามครรลอง แต่ไม่ได้นำไปสู่ผลเสียต่อผู้อื่นหรือบรรทัดฐานทางจริยธรรมโดยตรง และ (2) กรณีที่ความคิดสามารถสร้างความเสียหายต่อบรรทัดฐานทางจริยธรรมได้ แม้จะยังไม่ได้มีการกระทำผิดออกไป หรือการละเลยหน้าที่ของบุคคลในชุดความสัมพันธ์ การละเลยที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่เหมาะสมหรือละเลยหน้าที่ที่เหมาะสมเป็นความบกพร่องทางจริยธรรม ในแง่ของการไม่ทำสิ่งที่ควรทำ ในขณะที่การล่วงละเมิดผู้อื่น เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะทางร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สินของผู้อื่นโดยตรง หรือการกระทำที่ไม่ได้มุ่งหวังให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่นโดยตรง แต่รู้ว่าการกระทำจะก่อความเสียหายให้แก่ผู้อื่น ในด้านความตั้งใจ การกระทำที่เกิดขึ้นจากความไม่รู้ ความบีบคั้นของสถานการณ์ (เช่น ความยากจน) ต้องแบกรับความรับผิดชอบในระดับแรกเริ่ม ความคิดที่อาจทำลายบรรทัดฐานทางจริยธรรมเป็นระดับต่อมา การละเลยหน้าที่หรือละเลยการปฏิบัติหน้าที่ก็มีภาวะความรับผิดชอบในระดับที่สูงขึ้น และการละเมิดผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ต้องรับผิดชอบในระดับที่สูงสุด

คุณธรรมความตรงคือคุณธรรมประจำตัวของบุคคล ผู้มีความมั่นคงต่อการปฏิบัติตามวิถีที่ถูกต้อง (เต๋า) โดยไม่หวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยุแฉกฉ้อ และเป็นคุณธรรมที่ทำให้บุคคลสำนึกในหน้าที่ที่จะช่วยทำให้ผู้อื่นเดินตามวิถีที่ถูกต้องด้วย ในแง่นี้ความตรงเป็นคุณธรรมที่ทำให้บุคคลมีสำนึกในถึงความรับผิดชอบต่อสังคมเมื่อพบเห็นการกระทำผิดและมีความตระหนักรู้ว่าควรจัดการกับการกระทำผิดอย่างไรให้สามารถปกป้องบรรทัดฐานทางจริยธรรม เสถียรภาพทางสังคม ชัดเจน จริยธรรมผู้ล่วงละเมิด และในขณะเดียวกันก็ไม่เป็นการล่วงละเมิดหรือทำลายความสัมพันธ์กับผู้ถูกลงโทษ หลักการ “ตอบแทนการล่วงละเมิดด้วยความตรง” คือการที่ผู้ล่วงละเมิดผู้อื่น ไม่ควรได้รับการให้อภัยในแง่ของการมองข้ามการกระทำผิด ซึ่งอาจเป็นการสื่อสารที่ผิดว่าตนยังคงล่วงละเมิดต่อไปได้ ซึ่งไม่เป็นธรรมต่อผู้ถูกล่วงละเมิด แต่ในขณะเดียวกัน ก็ไม่ควรแก้แค้นผู้ล่วงละเมิด อันจะเป็นการกระทำที่ขัดกับวิถีที่ถูกต้อง จากตัวบทที่ขงจื้อเสนอให้ใช้ความตรงจัดการกับผู้ล่วง

ละเมิด การลงโทษเป็นวิธีสุดท้าย หากการเป็นต้นแบบทางจริยธรรมและการหักท้วงตักเตือนไม่ได้ผล

บทที่ 3 มโนทัศน์การลงโทษในหลุนอิว

ในหลุนอิวมีบันทึกไว้ว่า

หลุนอิว เล่มที่ 6 บทที่ 17

“มนุษย์อยู่ได้ด้วยความตรง ชีวิตที่หลอกลวง อยู่ได้ก็เพราะโชค”

หลุนอิว เล่มที่ 6 บทที่ 26

อาจารย์ไปพบหนานจื่อ จื่ออูไม่พอใจ อาจารย์ถึงกับสบถสาบานว่า “หากข้าได้ทำอะไรไม่สมควร ขอให้สวรรค์ปฏิเสฐข้า ขอให้สวรรค์ปฏิเสฐข้า!”

หลุนอิว เล่มที่ 14 บทที่ 38

14 : 38 : 1 กงปั๋วเหลียวกล่าวหาจื่ออูกับจื่อซุน จื่ออูจึงบ่าวรายงานอาจารย์ทราบกล่าวว่า “เจ้านายข้าถูกกงปั๋วเหลียวทำให้เห็นผิด แต่ข้ายังสามารถพอที่จะเอาศพกงปั๋วเหลียวไปประจานที่ตลาด”

14 : 38 : 2 อาจารย์กล่าวว่า “ถ้าเต๋าจะก้าวหน้า ชะตาก็เป็นเช่นนั้น ถ้าเต๋าจะล้มเหลว ชะตาก็เป็นเช่นนั้น กงปั๋วเหลียวจะกำหนดชะตาได้กระนั้นหรือ?”

ในหลุนอิว เล่มที่ 6 บทที่ 26 ขงจื่ออ้างถึงการลงโทษของสวรรค์ที่มีลักษณะทดแทนความผิด (retributive) ในฐานะที่ขงจื่อเป็นผู้เลือกการกระทำและกระทำผิด ขงจื่อจึงต้องได้รับการลงโทษ ถึงแม้ว่าตัวบทนี้จะไม่ใช่กรณีการลงโทษจริง ๆ แต่ก็สะท้อนทัศนคติของขงจื่อเรื่องการลงโทษ ในการจัดการกับการล่วงละเมิดทางจริยธรรม การรับโทษเป็นรูปแบบการแสดงความรับผิดชอบทางศีลธรรมรูปแบบหนึ่ง ดูเหมือนขงจื่อเชื่อมั่นว่าสวรรค์จะทำหน้าที่ตัดสินและลงโทษผู้กระทำผิดอย่างยุติธรรม แต่สวรรค์ดำเนินไปตามครรลองของตนเอง เห็นถึงความควบคุมของมนุษย์ รวมถึงเห็นความคาดหวังเรื่องความยุติธรรมในความเข้าใจของมนุษย์ด้วย คำกล่าวที่ว่า “มนุษย์อยู่ได้ด้วยความตรง ชีวิตที่หลอกลวง อยู่ได้ก็เพราะโชค” สะท้อนความคาดหวังของขงจื่อ

ในเรื่องสวรรค์กับการลงโทษและการยอมรับความจริงในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ ขงจื้อคาดหวังว่าชีวิตที่หลอกลวงจะไม่สามารถอยู่รอดได้ (ต้องได้รับผลตอบแทน) แต่ในขณะเดียวกันก็ยอมรับว่าชีวิตที่หลอกลวงก็อาจจะอยู่รอดได้ “เพราะโชค” ซึ่งเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถควบคุมได้ ใน **หลุนอี่ว** เล่มที่ 14 บทที่ 38 ลูกศิษย์ของตนเอง จื่อลู่และจี้ซุน ถูกกงปั๋วเหลียวกล่าวหา สิ่งซึ่งจื่อทำคือการยืนยันความบริสุทธิ์ของลูกศิษย์ตนเองและไม่ต้องการลงโทษหรือแก้แค้นใด ๆ

แต่ขงจื้อมองว่าเราไม่สามารถปล่อยให้ผู้กระทำผิดกระทำผิดไปเรื่อย ๆ อย่างไม่จัดการใด ๆ การลงโทษไม่ว่าจะเป็นในแง่ความยุติธรรมหรือการป้องปรามความผิด ถูกสร้างขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการจัดการสังคมมนุษย์ ในแง่นี้ขงจื้อไม่ปล่อยให้เป็นที่หน้าทีของสวรรค์ในการจัดการให้รางวัลหรือลงโทษมนุษย์ การทำงานของสวรรค์และโชคชะตาเป็นสิ่งที่นอกเหนือความควบคุมของมนุษย์ ใน **หลุนอี่ว** มีหลายกรณีที่เกิดความไม่ยุติธรรมต่อคนดี กรณีที่ชัดเจนที่สุดคือกรณีโชคชะตาของเหยียนหุย เหยียนหุยเป็นลูกศิษย์ที่เกิดมายากจน (**หลุนอี่ว** 6:9) และอายุสั้น ขงจื้อถึงกับรำให้โศกเศร้ากับการเสียชีวิตก่อนวัยอันควรของเขา และคร่ำครวญว่า “โอ! สวรรค์ทำลายข้า! สวรรค์ทำลายข้า!” (**หลุนอี่ว** 11:8) การกล่าวเช่นนี้เท่ากับโทษสวรรค์ว่าไม่มีความยุติธรรมที่มอบโชคชะตาที่เลวร้ายให้เหยียนหุยหรือไม่ ทั้งที่ขงจื้อเคยกล่าวเมื่อตนเองท้อใจที่ไม่มีใครรู้จักตน (ไม่มีผู้ปกครองนำวิถีของขงจื้อไปใช้หรือยอมให้ขงจื้อช่วยราชการด้วยวิถีของขงจื้อ) ขงจื้อ “ไม่กล่าวหาสวรรค์ ไม่ต่อว่ามนุษย์” แม้จะไม่มีใครรู้จักขงจื้อ แต่สวรรค์ก็รับรู้ (**หลุนอี่ว** 14:37) การกล่าวเช่นนี้เป็นการยืนยันของขงจื้อว่า ตนไม่อาจควบคุมได้ว่าใครจะรู้จักตนหรือไม่ แต่ตนก็จะทำสิ่งที่อยู่ในความควบคุมคือทำหน้าที่เป็นผู้ฟื้นฟูเต๋าให้บ้านเมืองโดยการเป็นไม้ตีระฆัง แต่หากขงจื้อต้องการเพียงกล่าวโทษสวรรค์ ขงจื้อก็น่าจะล้มเลิกความตั้งใจในการฟื้นฟูเต๋าในบ้านเมืองอันเป็นที่หน้าทีของตนแล้ว การคร่ำครวญกล่าวโทษสวรรค์ในที่นี้เป็นการมอบความยุติธรรมให้เหยียนหุยในโลกวัฒนธรรม¹¹⁰ ซึ่งเป็นการแสดงเชิงสัญลักษณ์ที่ขงจื้อจะสามารถทำได้ให้ลูกศิษย์ผู้มีความดีคนนี้

การแสดงความโศกเศร้าของขงจื้อในฐานะสัญลักษณ์ของความยุติธรรมในโลกวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นตัวอย่างของความยุติธรรมในการมอบสิ่งที่บุคคลสมควรได้รับ นั่นหมายความว่าถึงแม้ขงจื้อจะยอมรับโชคชะตาที่ไม่อาจควบคุมได้ของเหยียนหุยในโลกธรรมชาติ แต่ขงจื้อเห็นความจำเป็นของการมอบความยุติธรรมในโลกวัฒนธรรมซึ่งเป็นพื้นที่ที่มนุษย์สามารถจัดการได้

¹¹⁰ สุวรรณ สถาอานันท์, "รอยยิ้มและน้ำตาของขงจื้อ: ความยินดีและความโศกเศร้าในชีวิตทางจริยธรรม," in **อารมณกับจริยศาสตร์**, ed. ชาญณรงค์ บุญหนุน และสุวรรณา สถาอานันท์ (กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2554), หน้า 338.

เอริน เอ็ม. ไคลน์ (Erin M. Cline) สำรวจนัยของความยุติธรรม (sense of justice) ใน **หลุนอี่ว** และพบว่านัยของความยุติธรรมอยู่ในแนวคิดอิหรือความถูกต้องชอบธรรม ความถูกต้องชอบธรรมเป็นคู่ตรงข้ามกับผลประโยชน์ (利 (利))¹¹¹ ซึ่งก็กล่าวไว้ว่า “วิญญาณผูกพันกับความถูกต้องเที่ยงธรรม เสี่ยวเหรินผูกพันกับผลประโยชน์” (**หลุนอี่ว** 4:16) และ “เมื่อวิญญาณเห็นผลประโยชน์จะคิดถึง ความถูกต้องเที่ยงธรรม” เมื่อพิจารณา 2 ตัวบทนี้คู่กันทำให้เห็นว่าขงจื้อไม่ได้ปฏิเสธผลประโยชน์ ก้ำไร ทรัพย์สินเงินทองโดยตัวของมันเอง แต่ปฏิเสธหากการได้มาซึ่งผลประโยชน์เหล่านี้ขัดกับ ความถูกต้องชอบธรรม ไคลน์มองว่าทัศนคติเช่นนี้กำกับไม่ให้บุคคลยึดติดกับวัตถุทรัพย์สิน หรือ ครอบเอาผลประโยชน์มากกว่าที่เขาสมควรได้รับ ซึ่งสื่อให้เห็นจิตใจที่ชอบธรรม (fair-mindedness) และมีการตัดสินใจที่สมดุลเหมาะสมต่อบุคคลหรือสถานการณ์ต่าง ๆ¹¹² นอกจากนั้น ความถูกต้อง ชอบธรรมยังเป็นคู่ตรงข้ามกับอคติ การตัดสินใจล่วงหน้า และการเล่นพรรคเล่นพวก ตามที่บันทึก ดังนี้

หลุนอี่ว เล่มที่ 4 บทที่ 10

อาจารย์กล่าวว่า “บรรดาเรื่องราวทั้งหลายในโลกนี้ วิญญาณไม่ด่วนตัดสินล่วงหน้าว่าเห็น ด้วยกับสิ่งนี้ ไม่เห็นด้วยกับสิ่งนั้น วิญญาณดำเนินตามสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม”

หลุนอี่ว เล่มที่ 2 บทที่ 14

อาจารย์กล่าวว่า “วิญญาณชนปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยเสมอภาค แต่ไม่เล่นพรรคเล่นพวก เสี่ยวเหรินเล่นพรรคเล่นพวก แต่ไม่ปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยเสมอภาค”

แม้ขงจื้อจะเชื่อทัศนคติความรักอย่างมีขีดขั้น (graded love) ที่เรียกร้องให้เรารักคนที่ ใกล้ชิดกับเรามากกว่าผู้อื่น¹¹³ แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าขงจื้อสนับสนุนการเล่นพรรคเล่นพวกหรือ การรักอย่างไม่พิจารณาความถูกต้องชอบธรรม ในการตัดสินบุคคลหรือสถานการณ์ ไม่ควรมี ความชอบ ความแค้นหรืออคติส่วนตัว แต่ให้ใช้ความถูกต้องชอบธรรมในการตัดสิน การตัดสิน บุคคลและสถานการณ์อย่างเป็นธรรมเช่นนี้เป็นนัยของความยุติธรรม เช่น การมอบตำแหน่งที่

¹¹¹ Erin M. Cline, *Confucius, Rawls, and the Sense of Justice* (New York: Fordham University Press, 2013), p.139.

¹¹² Ibid., pp. 139-140.

¹¹³ Nicholas F. Gier, *The Virtue of Nonviolence: From Gautama to Gandhi* (New York: State University of New York Press, 2004), p. 103.

เหมาะสมให้ผู้รับราชการที่ดี¹¹⁴ ในขณะที่ผู้ทำหน้าที่ลงโทษก็ควรตัดสินกรณีความผิดอย่างยุติธรรม ปราศจากอคติหรือความโกรธแค้นส่วนตัว¹¹⁵ ตัวขงจื้อเองแสดงความไม่ยอมรับสถานการณ์ที่มีผู้ถูกตัดสินอย่างไม่เหมาะสม (ไม่ได้ตำแหน่งทางราชการที่สมควรได้รับ) หรือได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เหมาะสม “เพราะขงจื้อคำนึงถึงผู้ถูกกระทำอย่างไม่ชอบธรรมและต้องการขัดเกลาจริยธรรมสำหรับผู้ที่ถูกตัดสินหรือกระทำอย่างไม่ชอบธรรมด้วย¹¹⁶” จากทัศนะของโคลน การให้รางวัลและการลงโทษที่เหมาะสมเป็นนัยของความยุติธรรมที่พบใน**หลุนอิว** การคำนึงถึงความยุติธรรมของการลงโทษสะท้อนใน**หลุนอิว** เล่มที่ 4 บทที่ 11 ซึ่งบันทึกไว้ว่า

อาจารย์กล่าวว่า “วิญญูชนพะวงถึงแต่คุณธรรม *เสี่ยวเหริน* พะวงถึงแต่การเลี้ยงชีพ วิญญูชนพะวงถึงการลงทัณฑ์ *เสี่ยวเหริน* พะวงแต่การได้รับความปรานี”

ตัวบทนี้ทำให้เห็นว่าการพะวงถึงคุณธรรมของวิญญูชน ทำให้วิญญูชนต้องคำนึงถึงการลงโทษอย่างเป็นธรรมในกรณีที่ต้องลงโทษ ในขณะที่*เสี่ยวเหริน* พะวงถึงการเอาตัวรอดและการไม่ต้องรับโทษหรือรับผิดชอบกับความผิดที่ตนกระทำ เมื่อพิจารณาร่วมกับทัศนะที่ว่าวิญญูชนตัดสินสถานการณ์จากความถูกต้องชอบธรรมและไม่ยอมให้อคติ ความแค้นหรือความชอบส่วนตัว มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ปัจจัยเหล่านี้แน่นอนที่ทำให้วิญญูชนผู้ลงโทษมีความพะวง ความพะวงในการลงโทษคือควรลงโทษผู้ล่วงละเมิดอย่างไร

ตามทีผู้วิจัยได้กล่าวแล้วในส่วนของการวิเคราะห์ความตรง การจัดการการล่วงละเมิด บรรทัดฐานทางจริยธรรมด้วยวิธีต่าง ๆ มาจากความกังวล 2 ประการด้วยกันคือ การพยายามขัดเกลาผู้ล่วงละเมิดให้หยุดการล่วงละเมิดและแก้ไขตนเอง กับความเป็นกังวลเรื่องความเป็นธรรมของการต่างตอบแทนคุณธรรม หากมองย้อนไปที่บทสนทนาระหว่างขงจื้อกับจื่อลู่ ที่ขงจื้อขอให้สวรรค์ลงโทษหากตนทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมในการเข้าพบหนานจื่อ ขอให้สวรรค์ลงโทษตน ทำให้เห็นว่าบุคคลเป็นผู้เลือกการกระทำของตนเอง ดังนั้นจึงสมควรต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนโดยการรับโทษ แต่จากการวิเคราะห์ในส่วนของอัตถภาวนิตีและความรับผิดชอบ สิ่งที่ขงจื้อคาดหวังที่สุดเมื่อผู้บกพร่องหรือผู้ล่วงละเมิดจริยธรรมตระหนักถึงข้อบกพร่องหรือการล่วงละเมิดของตนแล้ว

¹¹⁴ โคลนยกตัวอย่าง**หลุนอิว** เล่มที่ 15 บทที่ 13 จิ้งเหวินจิ้งรุ่ว่าหลิวเซี่ยฮุยมีความสามารถ แต่ไม่ตำแหน่งแก่เขา

¹¹⁵ Ibid., pp.141-142.

¹¹⁶ Ibid., p. 142.

คือการตำหนิและแก้ไขตนเอง ในกรณีของการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมหรือละเมิดผู้อื่น การแก้ไขตนเองย่อมหมายถึงการหยุดพฤติกรรมที่ทำลายบรรทัดฐานทางจริยธรรมและหยุดล่วงละเมิดผู้อื่น และรวมไปถึงการขอใช้ให้ผู้ที่ตนได้ทำการล่วงละเมิด การที่ขงจื๊อกล่าวว่ถ้าตนทำผิดจริง ขอให้สวรรค์ลงโทษ ยืนยันถึงการมีอัตตาณัติของตนเอง ภาวะความรับผิดชอบและผลของการกระทำผิดที่ตามมา แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งไปกว่าการลงโทษจากสวรรค์ในคำกล่าวนั้น ขงจื๊อตระหนักว่ตนเองกำลังทำอะไร การตระหนักและมุ่งทำสิ่งที่ถูกต้องจึงเป็นประเด็นหลักของตัวบทนั้นมากกว่าการลงโทษจากสวรรค์ นั้นหมายความว่าความยุติธรรมหรือการลงโทษในทัศนะของขงจื๊อไม่ได้มีจุดมุ่งหมายหลักในการตอบแทนความผิดในลักษณะที่ว่ในทุกกรณีของการทำผิด ผู้กระทำผิดต้องได้รับโทษ จุดมุ่งหมายที่ใหญ่ที่สุดในการลงโทษของขงจื๊อคือการขัดเกลาจริยธรรมของผู้กระทำผิด ซึ่งจะช่วยป้องกันการกระทำผิดที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคต และปกป้องความยุติธรรมในการต่างตอบแทนคุณธรรม

เอ็ดเวิร์ด สลิงเงอร์แลนด์ ตีความหลักการของขงจื๊อที่ว่ “ให้ตอบแทนการล่วงละเมิดด้วยความตรง และตอบแทนคุณธรรมด้วยคุณธรรม” ว่ระบบระเบียบดำรงอยู่ได้ด้วยการปฏิบัติที่แตกต่างระหว่างผู้ล่วงละเมิดกับผู้ปฏิบัติคุณธรรม แต่ละคนควรได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมกับการกระทำของเขา¹¹⁷ ในแง่นี้การตอบแทนด้วยความตรงจะเป็นการลงโทษโดยตัวมันเอง แต่ตามทีผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้แล้ว การตีความความตรงเช่นนี้ไม่ได้พิจารณาความหมายและบทบาทของความตรงในกรณีอื่น ๆ ที่เป็นการเป็นต้นแบบทางจริยธรรมและการสั่งสอนทั้ทั้ง นั้นหมายความว่า การตอบแทนด้วยความตรงไม่ได้หมายถึงการจัดการการล่วงละเมิดโดยการลงโทษเท่านั้น และตามทีผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วว่าสลิงเงอร์แลนด์อ้างทัศนะ ของ Huang Kan นักวิชาการปรัชญาจีน ในยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้ ว่หากตอบแทนการล่วงละเมิดด้วยคุณธรรม ทุกคนในโลกก็จะเริ่มล่วงละเมิด เพราะคาดหวังว่จะได้รับคุณธรรมเป็นการตอบแทน ทัศนะเช่นนี้สอดคล้องกับความกังวลของขงจื๊อในเรื่องความไม่ยุติธรรมทีผู้ปฏิบัติคุณธรรมหรือผู้ถูกล่วงละเมิดทั้ไปต้องแบกรับจากการถูกล่วงละเมิด และการจัดการการล่วงละเมิดไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็เป็นไปเพื่อปกป้องผู้ถูกล่วงละเมิดจากการต้องถูกล่วงละเมิดอย่างไม่ยุติธรรม ในแง่นี้ ความยุติธรรมทีขงจื๊อต้องการปกป้องคือการตอบแทนในสิ่งทีบุคคลสมควรได้รับ และป้องกันไม่ให้เขาต้องรับในสิ่งทีไม่สมควรได้รับ เช่นข้าราชการทีมีคุณธรรมและมีความสามารถสมควรได้รับตำแหน่งทีเหมาะสมกับความสามารถ และเหยียนหยูทีไม่ได้รับสิ่งทีสมควรได้รับจากโลกธรรมชาติและโชคชะตา แต่ขงจื๊อก็ตอบแทนสิ่งที

¹¹⁷ Edward Slingerland, *Analects: With Selections from Traditional Commentaries*, p.168.

เขาสมควรได้รับในโลกของวัฒนธรรม สำหรับความยุติธรรมในแง่ของการลงโทษ ขงจื้อมีภาพของการลงโทษในฐานะการตอบแทนสิ่งที่บุคคลผู้เลือกการกระทำของตนเองสมควรได้รับอยู่ เช่นที่ปรากฏในบทที่ขงจื้อสาบานขอให้สวรรค์ลงโทษ แต่ต่างจากการตอบแทนสิ่งที่บุคคลสมควรได้รับ ขงจื้อไม่ได้มีทัศนคติว่า (ในการลงโทษในพื้นที่จริยธรรม) ผู้กระทำความผิดสมควรรับการลงโทษ จึงต้องตอบแทนด้วยการลงโทษเสมอ การลงโทษมีบทบาทในการขัดเกลาผู้ล่วงละเมิดและปกป้องผู้ถูกล่วงละเมิดเป็นหลัก

ในบทที่ 2 ในส่วนของการวิเคราะห์บทบาทของความตรง ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นว่า ผู้กระทำผิดควรได้รับการขัดเกลาด้วยการเป็นต้นแบบทางจริยธรรมและการสั่งสอนหรือทักท้วงตักเตือน แต่หากวิธีการขัดเกลาดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ การลงโทษในพื้นที่จริยธรรมเป็นสิ่งที่ขงจื้อสนับสนุนและสอดคล้องกับคุณธรรมความตรง เมื่อจริยธรรมในสังคมเสื่อมทราม วิธีแก้ไขปัญหามาใช่การกำจัดคนชั่ว แต่เป็นการช่วยชี้แนะให้ผู้ชั่วตระหนกในการเบี่ยงเบนของตน และหยุดการกระทำผิดโดยที่ยังคงรักษาความสัมพันธ์กับผู้ถูกตักเตือนได้ อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการทำคนชั่วให้ตรง มีกลุ่มคนที่ไม่อาจหยุดการล่วงละเมิดได้ ดังที่สะท้อนในคำกล่าวของจื่อเซี่ยวว่า “คนไร้มนุษยธรรมก็หลีกหนีไปไกล” (*หลุนอี่ว* 12:22) ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ 2 รูปแบบ คือพลังคุณธรรมของคนตรง “ดีดังดูด” ผู้มีคุณธรรมเช่นเดียวกับตนหรือคนกระทำผิดที่มีศักยภาพที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง แต่ “ผลึก” ผู้ไร้มนุษยธรรมออกไป¹¹⁸ คนไร้มนุษยธรรมจึงไม่อาจทนอยู่กับคนตรงได้ หรือในรูปแบบที่ 2 คนตรงอาจพิจารณาแล้วว่า มีคนชั่วบางคนจำพวกที่เกินความสามารถที่จะใช้วิธีการใด ๆ ขัดเกลา การแสดงความไม่ยอมรับการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม โดยการขับคนเหล่านั้นออกจากกลุ่มอาจเป็นสิ่งจำเป็นในการควบคุมทางสังคมในกรณีนี้ การขับออกจากกลุ่มเป็นกรณีการลงโทษที่รุนแรงที่สุด แต่ไม่ใช่ว่าการลงโทษทุกกรณีเป็นการขับออกจากกลุ่ม ขงจื้อมีลำดับขั้นของการลงโทษที่เหมาะสมกับความผิด การเข้าไปสำรวจตัวบทว่าด้วยการลงโทษของขงจื้อจะทำให้เห็นว่าขงจื้อไม่ได้ใช้การลงโทษเพื่อความรับผิดชอบเพียงอย่างเดียว ขงจื้อใช้การลงโทษเพื่อสื่อสารการไม่ยอมรับการกระทำที่เบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานทางจริยธรรมด้วย

¹¹⁸ ขงจื้อกล่าวในบทสนทนาเกี่ยวกับการประเมินความรักและความเกลียดของมวลงชุน ว่าคนที่ทุกคนในชุมชนรักหรือทุกคนในชุมชนเกลียด ยังไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นคนดี/คนสมควรถูกรัก เกณฑ์การประเมินที่พอรับได้คือคนดีในชุมชนรักเขา และคนไม่ดีในชุมชนเกลียดเขา (*หลุนอี่ว* 13:24) เราสามารถอ่านจากบทนี้ได้ว่า คนไม่ดี (ในระดับที่ไม่สามารถขัดเกลาได้อีก) จะเกลียดคนดี หรือไม่อยากอยู่ใกล้คนดี หากเขาไม่สามารถหาผลประโยชน์จากผู้นั้นได้ ซึ่งก็สอดคล้องกับคุณสมบัติของคนตรง ที่ให้คุณค่ากับความถูกต้องเหนือผลประโยชน์เสมอ

3.1 การลงโทษในพื้นที่รัฐ: ข้อวิจารณ์ของขงจื๊อ

ใน **หลุนอี่ว** ปรัชญากรณีการลงโทษ 2 รูปแบบ ได้แก่ การลงโทษของรัฐ และการลงโทษในพื้นที่จริยธรรม การจะทำความเข้าใจว่าเหตุใดขงจื๊อจึงไม่ยอมรับการลงโทษของรัฐ ควรเริ่มที่การสำรวจกรณีการลงโทษของรัฐโดยสังเขป

ไฮเนอร์ โรเอทซ์ (Heiner Roetz) เสนอว่าขงจื๊ออ้างเหตุผลไม่สนับสนุนการใช้กฎหมายและการลงโทษ 2 ประการคือ (1) การอ้างเหตุผลเรื่องความไร้ประสิทธิภาพในการขัดเกลาจริยธรรม (2) การอ้างเหตุผลเรื่องความชอบธรรมของสถาบันที่กระทำการลงโทษ (รัฐ/ผู้ปกครอง)¹¹⁹ ซึ่งผู้วิจัยจะอภิปรายต่อไปพร้อมกับขยายความต้วบท

ใน **หลุนอี่ว** มีบันทึกไว้ว่า

หลุนอี่ว เล่มที่ 2 บทที่ 3

2 : 3 : 1 อาจารย์กล่าวว่า “ถ้านำพระราชกฤษฎีกาโดยใช้กลไกของรัฐ สร้างระเบียบโดยใช้บทลงโทษ ประชากรจะทำตาม แต่จะไร้ความละอาย”

2 : 3 : 2 “ถ้านำพระราชกฤษฎีกาด้วยคุณธรรม สร้างระเบียบด้วยหี ประชากรจะมีความละอายแล้วจะอยู่ในกรอบอีกด้วย”

หลุนอี่ว เล่มที่ 2 บทที่ 3 เป็นต้วบทที่นักวิชาการปรัชญาขงจื๊อต้องเอ่ยถึงเมื่ออภิปรายเรื่องทัศนคติของขงจื๊อต่อการใช้กฎหมายและการลงโทษเป็นเครื่องมือการปกครองของผู้ปกครอง และสะท้อนการอ้างเหตุผลแย้งเรื่องความไร้ประสิทธิภาพในการขัดเกลาจริยธรรมตามที่โรเอทซ์กล่าว ขงจื๊อมองว่าการลงโทษไม่ใช่เครื่องมือที่เหมาะสมที่ผู้ปกครองจะใช้เพื่อปกครองประชากร ภูมิธรรมที่เหมาะสมคือหีและคุณธรรม เพราะการปกครองด้วยกฎหมายและการลงโทษเป็นการใช้ความกลัวเพื่อควบคุมประชากร จากบริบททางประวัติศาสตร์ การลงโทษโดยรัฐในยุคสมัยนั้นกำหนดโทษรุนแรง หวังเสนอว่าในการวิเคราะห์ **หลุนอี่ว** เล่มที่ 13 บทที่ 18 เรื่อง “นายกง ผู้ซื่อสัตย์” ที่เป็นประเด็นในการถกเถียงระหว่างขงจื๊อและเซ่อกง ควรพิจารณาบริบททาง

¹¹⁹ Heiner Roetz, *Confucian Ethics of the Axial Age: A Reconstruction under the Aspect of the Breakthrough toward Postconventional Thinking* (Albany: State University of New York Press, 1993)., pp. 176-177.

ประวัติศาสตร์เรื่องการลงโทษประกอบด้วย นายกงเป็นพยานให้การต่อรัฐว่าบิดาของตนได้ขโมยแกะของผู้อื่น บิดาจึงต้องโทษประหารชีวิต นายกงขออาสาโดนประหารชีวิตแทนบิดา แต่เมื่อกษัตริย์กำลังจะสั่งประหารนายกง นายกงอ้างว่าตนเองเป็นทั้งผู้ซื่อสัตย์ภักดีต่อรัฐและผู้กตัญญูต่อบิดา ถ้ารัฐสั่งประหารคนอย่างตนได้ จะมีใครอีกที่ไม่สมควรโดนประหารชีวิต เมื่อได้ยินเช่นนี้ กษัตริย์จึงละเว้นโทษประหารสำหรับนายกง ในประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่าขงจื้อไม่ยอมรับการกระทำของนายกง เพราะเป็นการเอาชีวิตบิดาของตนเองไปเสี่ยงเพื่อแลกกับชื่อเสียงเรื่องความซื่อสัตย์ของตนเอง¹²⁰ การลงโทษของรัฐที่นายกงและบิดาใช้ชีวิตอยู่ในสมัยนั้นมีความรุนแรง ผู้ลักขโมยต้องรับโทษประหารชีวิต¹²¹ เพียงการขโมยเล็กน้อย แต่โทษที่ได้รับกลับเป็นการประหารชีวิต ทำให้เห็นว่าการลงโทษรุนแรงเกินเหตุ ไม่มีสัดส่วนที่เหมาะสมกับความผิด จนถึงขั้นที่หวังเสนาว่าไม่ใช่เพียงบิดาและบุตรจะปกป้องความผิดของกันและกัน เพื่อไม่ให้อีกฝ่ายต้องได้รับโทษอันโหดร้ายเกินความผิดเท่านั้น แต่มนุษย์ทุกคนควรช่วยซ่อนความผิดของกันและกันเช่นกัน เพื่อไม่ให้ใครต้องได้รับโทษที่โหดร้าย¹²²

เมื่อพระราชารัฐต้องเผชิญกับการลงโทษที่รุนแรง พระราชารัฐอาจหยุดหรือละเว้นการกระทำผิด เพราะความกลัวและการจับตามองของเจ้าหน้าที่รัฐ แต่ก็เป็นไปได้เช่นกันว่าพระราชารัฐจะหาวิธีซ่อนความผิดดังเช่นที่หวังเสนาว่า ยิ่งไปกว่านั้น หากพระราชารัฐเห็นโอกาสหรือวิธีหลบหลีกกฎหมายและการลงโทษ ก็จะฉวยโอกาสลวงละเมิดกฎหมาย และอาจมีการใช้ฝีมือในการชักจูงและเอาตัวรอด ในการหลีกเลี่ยงกฎหมายและการลงโทษ ซึ่งจะเป็นการสนับสนุนให้คนสนใจผลประโยชน์ของตนเอง มากกว่าการยอมรับและทำตามบรรทัดฐานของสังคม¹²³

แต่หากผู้ปกครองเป็นต้นแบบทางจริยธรรม พระราชารัฐก็จะดำเนินชีวิตตามทิศทางศีลธรรมที่ผู้ปกครองวางไว้ และคุณธรรมของผู้ปกครองจะช่วยขัดเกลาพระราชารัฐ ทำให้พระราชารัฐเกิดความละอายเมื่อ (จะ) กระทำผิด ในแง่นี้ พระราชารัฐเป็นผู้ควบคุมตนเอง ไม่ต้องมีเจ้าหน้าที่รัฐคอยจับตามอง ความละอายเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องจับตามอง และ

¹²⁰ เรื่องนี้ถูกบันทึกใน *Lushi Chunqiu* โปรดดู Huaiyu Wang, "Piety and Individuality through a Convolved Path of Rightness: Exploring the Confucian Art of Moral Discretion via Analects 13.18," pp. 396-397.

¹²¹ Ibid., p. 398.

¹²² Ibid., p. 399.

¹²³ Chad Hansen, *A Daoist Theory of Chinese Thought* (New York: Oxford University Press, 1993), pp. 64-65.

สามารถเกิดขึ้นทั้งหลังการกระทำผิดและก่อนการกระทำผิด เมื่อมีความคิดที่จะกระทำผิดใด ๆ บุคคลจะรู้สึกเสียความเคารพตนเอง เพราะบุคคลตระหนักถึงบรรทัดฐานในใจแล้ว แต่ตนกลับคิดหรือกระทำในสิ่งที่ขัดกับบรรทัดฐานที่ตนเองยอมรับ ในบริบทของ **หลุนอี๋** เล่มที่ 2 บทที่ 3 ประชากรบางส่วนอาจทำผิดบรรทัดฐานของรัฐ นั่นเป็นเพราะอาจไม่ตระหนักว่าสิ่งที่ตนทำผิดอย่างไร การเป็นแบบอย่างของผู้ปกครองจะเป็นการปลูกฝังว่าอะไรเป็นบรรทัดฐานที่ถูกต้องให้ประชากรที่ไม่รู้บรรทัดฐาน และที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในส่วนของวิธีการจัดการการล่วงละเมิดด้วยความตรง คุณธรรมของผู้ปกครองจะกำหนดทิศทางทางศีลธรรมของประชากรและสะท้อนความชอบธรรมของผู้ปกครองในการขัดเกลาประชากร ในแง่นี้ ผู้ปกครองจะมีพลังที่จะให้ประชากรทำตามโดยไม่ต้องใช้กำลังหรือความรุนแรงใด ๆ เช่นเดียวกับการใช้การลงโทษและความรุนแรง ซึ่งอาจมีผลในการป้องปรามในวงกว้าง การใช้พลังทางศีลธรรมของผู้ปกครองส่งผลให้เกิดการต่างตอบแทนทางศีลธรรมระหว่างประชากรและผู้ปกครอง เมื่อมีบรรทัดฐานของผู้ปกครองเป็นแบบอย่างประชากรก็ทำตามและตอบแทนผู้ปกครองในฐานะประชากรที่ดี นอกจากนี้ การเป็นแบบอย่างของผู้ปกครองสร้าง “ความละเอียดในระดับชุมชน” ทำให้ประชากรช่วยกันตรวจสอบและขัดเกลาจริยธรรมของกันและกันได้¹²⁴

ใน **หลุนอี๋** เล่มที่ 12 บทที่ 19 บันทึกไว้ว่า

จี้คังจื่อถามขงจื่อเกี่ยวกับการปกครอง “หากต้องประหารคนชั่วเพื่อปกป้องผู้อยู่ในทำนองคลองธรรม ท่านจะว่าอย่างไร” ขงจื่อตอบว่า “เหตุใดการปกครองจึงต้องใช้การประหารด้วยเล่า หากท่านต้องการสิ่งที่ดี ประชากรก็จะดีเอง คุณธรรมของวิญญูชนเป็นเสมือนลม คุณธรรมของเสี่ยวเหรินเสมือนยอดหญ้า สายลมอยู่บนยอดหญ้า ยอดหญ้าย่อมลู่ตาม”

การอ้างเหตุผลแย้งการลงโทษประการที่สองมาจากแง่มุมของความชอบธรรมของสถาบันที่กระทำการลงโทษ (รัฐ/ผู้ปกครอง)¹²⁵ โรเอชกล่าวว่สำนักขงจื่อตระหนักและยอมรับว่ามีการกระทำผิดบางอย่างที่ต้องได้รับการลงโทษทางกฎหมายหรือแม้กระทั่งโทษประหาร¹²⁶ ขงจื่อก็ถือ

¹²⁴ ศาคุน กักตีคำ, “บทบาทของอารมณในจริยศาสตร์ของขงจื่อ,” หน้า 162.

¹²⁵ Heiner Roetz, *Confucian Ethics of the Axial Age: A Reconstruction under the Aspect of the Breakthrough Toward Postconventional Thinking*, p. 176

¹²⁶ Ibid., pp. 176 and 321-322 (footnote 163). โรเอชไม่ได้กล่าวถึงทัศนะของขงจื่อเองโดยเฉพาะ แต่กล่าวถึงทัศนะของสำนักขงจื่อโดยรวม ในประเด็นโทษประหาร สำนักขงจื่อยอมรับว่าการกระทำผิดบางประการอาจต้อง

ทัศนคติเช่นนั้นเช่นกัน ขงจื๊อยังเห็นว่าผู้ปกครอง/รัฐ ยังมีหน้าที่ในการลงโทษอยู่ เช่น เฉินเฉิงจื่อฆ่าเจ้านายของตนเอง ขงจื๊อจึงเข้ารายงานไฉก เจ้านครหลู่ให้ลงโทษเฉินเฉิงจื่อ (*หลุนอี่ว* 14:22) และขงจื๊อกล่าวถึงความหวังว่าการลงโทษจะหมดไป (ไม่มีความจำเป็นอีก) หากผู้มีคุณธรรมปกครองบ้านเมือง แต่กระนั้น ขงจื๊อยอมรับว่าการจะทำให้บ้านเมืองเป็นเช่นนั้นได้ ต้องใช้เวลา (คนดีต้องปกครองต่อเนื่องสัก 100 ปี) (*หลุนอี่ว* 12:13 และ 13:11) จึงเป็นการยอมรับกลายเป็นว่ารัฐยังมีหน้าที่ในการลงโทษผู้ล่วงละเมิดบรรทัดฐานของรัฐอยู่ ในด้านโทษประหาร ขงจื๊อกล่าวกับจี้คังจื่อว่าไม่สนับสนุนให้จี้คังจื่อใช้โทษประหารในการจัดคนชั่วและปกป้องผู้อยู่ในทำนองคลองธรรม (*หลุนอี่ว* 12:19) และมีความหวังว่าเมื่อผู้ปกครองที่มีคุณธรรมปกครองต่อเนื่องกัน 100 ปี จะไม่มีความจำเป็นต้องใช้โทษประหารอีกนั้น แต่ก็ดูเหมือนขงจื๊อไม่ได้การปฏิเสธโทษประหารในตัวเองโดยตรง (แต่ความหวังว่าโทษประหารจะหมดไปก็สื่อว่าขงจื๊อมีความละเอียดอ่อนต่อการใช้โทษประหารมาก) *หลุนอี่ว* เล่มที่ 12 บทที่ 19 เป็นความพยายามของขงจื๊อที่จะชักจูงให้จี้คังจื่อทบทวนการจัดอันดับความปรารถนาของตนเอง ซึ่งดูเหมือนเขาจะคำนึงถึงการใช้อำนาจและความกลัวปกครองประชาราษฎร์มากกว่าเป็นห่วงความเป็นอยู่และคุณธรรมของประชาราษฎร์อย่างแท้จริง ซึ่งหากจี้คังจื่อคำนึงถึงนามของตนเองก็จะระลึกถึงหน้าที่ต่อประชาราษฎร์และตระหนักว่าควรใช้คุณธรรมของตนดึงดูดประชาราษฎร์มากกว่าความรุนแรง สิ่งที่เราเสนอคือตัวรัฐหรือผู้ปกครองเอง ไม่มีความชอบธรรมที่จะลงโทษผู้กระทำผิด เพราะผู้ปกครองหรือตัวรัฐที่กำหนดโทษและกระทำการลงโทษเป็นผู้ทำให้ผู้กระทำผิดต้องกระทำ ความผิดดังกล่าว¹²⁷ ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อความรับผิดชอบ ผู้ปกครองเช่นจี้คังจื่อเก็บภาษีในอัตราที่สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาราษฎร์ แต่จี้คังจื่อกลับมากังวลว่าจะจัดการกับโจรอย่างไร เมื่อผู้ปกครองหรือรัฐ ซึ่งมีหน้าที่ต้องดูแลความเป็นอยู่และความต้องการพื้นฐานของประชาราษฎร์ แต่กลับเป็นฝ่ายปล้นประชาราษฎร์ สร้างความเดือดร้อนให้ประชาราษฎร์เสียเองย่อมมีปัญหาความชอบธรรมที่จะลงโทษผู้กระทำผิดจากความเดือดร้อนที่ตนเป็นผู้สร้างเอง

อีกตัวอย่างหนึ่งของความไม่ชอบธรรมของรัฐในการลงโทษคือ การลงโทษไม่ได้ลงโทษผู้กระทำความผิดจริง ดังที่บันทึกไว้ดังนี้

รับโทษประหาร ทั้งนี้มีการกำหนดเงื่อนไขอย่างละเอียด เช่น เมืองจื่อสนับสนุนการประหารชีวิตภายใต้เงื่อนไขที่ว่าพลเมืองทุกคนเรียกร้องให้ประหารชีวิตผู้นั้น และสวินจื่อก็ไม่ได้ปฏิเสธโทษประหาร แต่ยึดอุดมคติของกษัตริย์ราชวงศ์โจวตอนต้น ที่แทบไม่ปรากฏกรณีการประหารชีวิต นอกจากนั้น สวินจื่อกล่าวว่าการลงโทษที่รุนแรงไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด หากผู้ปกครองไร้คุณธรรม

¹²⁷ Ibid., p.176.

หลุนฮิว เล่มที่ 5 บทที่ 1 บันทึกไว้ว่า

5 : 1 : 1 อาจารย์กล่าวถึงกงเยีฉังว่าเขามีภรรยาได้ ถึงแม้ถูกจ้องจําแต่เขาก็ไม่ได้ทำ ความผิด ด้วยเหตุนี้ อาจารย์จึงยกลูกสาวให้เป็นภรรยา

5 : 1 : 2 อาจารย์กล่าวถึงหนานหวงว่า ยามบ้านเมืองมีเต่า เขาไม่ถูกถอดถอน ยาม บ้านเมืองไร้เต่า เขาหลบพ้นโทษทัณฑ์ และโทษประหาร อาจารย์จึงยกลูกสาวของพี่ชายให้เป็น ภรรยา

ขงจื้อแสดงการยอมรับอดีตนักโทษกงเยีฉังโดยการยกลูกสาวให้แต่งงานด้วย ในสมัยจีน โบราณ นักโทษจะถูกทำสัญลักษณ์บนร่างกายหรือตัดอวัยวะ ซึ่งจะทำให้รู้โดยทั่วกันว่าเคย ต้องโทษ ซึ่งเป็นการตีตราทางสังคม (social stigma) ทำให้ผู้คนรังเกียจและไม่อยากข้องเกี่ยวกับ การยกลูกสาวให้แต่งงานด้วยเป็นการมองข้ามการตีตราทางสังคมและยืนยันความบริสุทธิ์ทาง จริยธรรมของกงเยีฉัง แม้ในสายตาของสังคม เขาจะเป็นอดีตอาชญากร การตัดสินลงโทษผู้ที่ไม่ ได้ทำผิดจริงสะท้อนความไร้ประสิทธิภาพและความเป็นธรรมในการลงโทษของรัฐ ใน **หลุนฮิว** 5 : 1 : 2 ขงจื้อยกลูกสาวของพี่ชายให้หนานหวง ชายผู้มีความดี (“ยามบ้านเมืองมีเต่า เขาไม่ถูก ถอดถอน”) ยามบ้านเมืองไร้เต่า เขาหลบพ้นโทษทัณฑ์ และโทษประหาร ตัวบทนี้สอดคล้องกับ ทัศนะของขงจื้อที่ว่าในการรักษาคุณธรรมยามบ้านเมืองไร้เต่า เราควรพูดและกระทำอย่าง ระมัดระวัง การเอาตัวรอดก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน (**หลุนฮิว** 5:20, 14:4) ประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจจะ เสนอในที่นี้คือ ขุนนางควรมีหน้าที่ให้คำแนะนำหรือช่วยเหลือผู้ปกครองในการปกครอง ประชากรรัฐ แต่การที่ขุนนางกลับต้องมาคอยระวังการโดนโทษทัณฑ์ การลงโทษกลายเป็น เครื่องมือควบคุมขุนนางให้อยู่ในโอวาทของผู้ปกครอง ทำให้ขุนนางผู้มีความดีต้องยอมสยบกับ การทำตามคำสั่งที่ชั่วร้ายของตน ข้อสังเกตที่ได้จากตัวบทนี้คือ การลงโทษของรัฐหรือผู้ปกครองที่ ปรากฏใน **หลุนฮิว** ไม่มีความชอบธรรม โดยไม่พิจารณาว่าผู้ทำผิดได้กระทำผิดจริงหรือไม่ และการ ลงโทษถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อเป้าหมายส่วนตัวของผู้นำมามากกว่าการรักษาบรรทัดฐานของ บ้านเมือง

ปัญหาที่เห็นชัดประการหนึ่งคือ ขงจื้อไม่เชื่อถือบรรทัดฐานทางกฎหมายของรัฐ การบังคับ ใช้กฎหมายและบทลงโทษเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้ปกครองและขัดกับบรรทัดฐานทาง จริยธรรมอย่างชัดเจน หากทำผิดจริง วิญญูชนควรสำนึกและยอมรับโทษ แต่หากวิญญูชนยึดติด กับหลักดังกล่าวในบ้านเมืองที่ไร้เต่าก็เท่ากับยอมให้ตนเองเสียชีวิตไปอย่างเปล่าประโยชน์

ในขณะที่กรณีการลงโทษในพื้นที่รัฐใน **หลุนอิว** ส่วนใหญ่แสดงให้เห็นความไม่ชอบธรรมของผู้นำ ซึ่งทำให้ขงจื้อไม่ยอมรับ มีกรณีการลงโทษในพื้นที่รัฐหนึ่งที่ยังจื่อสามารถยอมรับได้

หลุนอิว เล่มที่ 14 บทที่ 10

14 : 10 : 1 มีคนถามถึงจื่อฉ่าน อาจารย์กล่าวว่า “เขาเป็นคนใจดี”

14 : 10 : 2 มีคนถามถึงจื่อซี อาจารย์กล่าวว่า “คนนั้นนะหรือ คนนั้นนะหรือ”

14 : 10 : 3 มีคนถามถึงก้วนจั้ง อาจารย์กล่าวว่า “คนคนนี้เมื่อเขายึดเมืองฝิเยินได้ 300 ครั้วเรือน จากตระกูลปัว แม่ (ตระกูลปัว)¹²⁸ ต้องกินอาหารหยาบ ก็ไม่ปันแต่ประการใด”

หัวหน้าตระกูลปัวเป็นขุนนางในรัฐฉีและถูกลงโทษด้วยการยึดเมืองถึง 300 ครั้วเรือน กลายเป็นคนยากจน ก้วนจั้งเป็นผู้ทำหน้าที่ลงโทษ คำชมของขงจื้อสะท้อนว่าการลงโทษของก้วนจั้ง “เหมาะสมและมีเหตุผล” ตระกูลปัวจึงยอมรับการลงโทษดังกล่าว¹²⁹ การเน้นว่าตระกูลปัวไม่ปันเกี่ยวกับความยากลำบากที่ตนได้รับจากการลงโทษของก้วนจั้งสะท้อนให้เห็นว่าความมีเหตุผลของ (ผู้ทำ) การลงโทษส่งผลให้ผู้ถูกลงโทษยอมรับโทษของตนอย่างเต็มใจและสำนึกในความผิด ตรงกันข้ามการใช้อำนาจผ่านการลงโทษของผู้ปกครองผู้ใช้อำนาจที่ไม่อาจมีอำนาจบังคับประชาราษฎร์อย่างแท้จริง

กรณีการลงโทษของก้วนจั้งแสดงให้เห็นว่าการลงโทษในพื้นที่รัฐหากถูกกำกับด้วยคุณธรรม ก็จะมี ความชอบธรรมในฐานะสถาบันที่กระทำการลงโทษมากขึ้น กรณีการลงโทษของรัฐใน **หลุนอิว** ส่วนใหญ่มีปัญหาในบริบทของวิธีการลงโทษที่รุนแรงจนเกินความผิด ซึ่งส่งผลให้การลงโทษไม่มีประสิทธิภาพในการควบคุมประชาราษฎร์อย่างแท้จริง และเป็นปัญหาเรื่องความชอบธรรมของสถาบันที่กระทำการลงโทษ

3.2 การลงโทษในพื้นที่จริยธรรม

การลงโทษที่วิทยานิพนธ์นี้เน้นศึกษาเป็นการแสดงสัญญาณในความสัมพันธ์ ซึ่งใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงของการปฏิบัติต่อผู้ถูกลงโทษ การสำรวจการแสดงออกในสภาวะปกติ และในสภาวะที่ถูกลงโทษจึงมีความสำคัญ หนึ่งใน การลงโทษที่ต้องพิจารณาอย่างใกล้ชิดคือการ

¹²⁸ วงเล็บเป็นของผู้วิจัย

¹²⁹ Edward Slingerland (translation), *Analects: With Selections from Traditional Commentaries*, p. 157.

ลงโทษทางวาจา ซึ่งต้องมีการแยกแยะชัดเจนระหว่างการตำหนิในเชิงสั่งสอนตักเตือนและการตำหนิในฐานะการลงโทษ การวิเคราะห์วิธีการพูดของขงจื้อกับลูกศิษย์จะทำให้เห็นความแตกต่างชัดเจนขึ้น

จื่อลู่เป็นลูกศิษย์คนหนึ่งที่มีข้อบกพร่องหลายข้อ จื่อลู่เป็นคนพูดออกมาโดยไม่ได้ตัดสินใจไตร่ตรองให้ดีก่อนว่าเหมาะสมหรือไม่ (**หลุนอี่ว** 5:6, 13:3) จื่อลู่มีความกล้าหาญ แต่ความกล้าหาญนั้นไม่ได้รับการขัดเกลาเพียงพอ (**หลุนอี่ว** 5:6, 17:23, 11:12) และจื่อลู่มีกิริยามารยาทที่ขัดกับหลี่ เช่น เมื่อขงจื้อบอกให้ลูกศิษย์แต่ละคนค่อย ๆ เล่าถึงปณิธานของตนเอง ขงจื้อกำลังบอกให้ลูกศิษย์ไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับลำดับความอาวุโส แต่จื่อลู่ ผู้มีอายุที่อาวุโสรองจากขงจื้อ กลับพูดชัดขึ้นมา ทำให้โดนขงจื้อตำหนิด้วยการยิ้ม (**หลุนอี่ว** 11:25) สังเกตได้ว่าจื่อลู่ก็เป็นผู้บกพร่องหลายครั้ง

การกระทำของขงจื้อที่ดูใกล้เคียงกับการลงโทษของจื่อลู่มากที่สุดปรากฏใน**หลุนอี่ว** เล่มที่ 11 บทที่ 14

11 : 14 : 1 อาจารย์กล่าวว่า “พินของโหยวมาทำอะไรอยู่ในสำนักแห่งนี้”

11 : 14 : 2 ลูกศิษย์คนอื่นเริ่มไม่เคารพจื่อลู่ อาจารย์กล่าวว่า “โหยวได้ขึ้นห้องโถงแล้ว แต่ยังไม่ได้เข้าไปในห้อง”

ตัวบทนี้ทำให้เห็นความซับซ้อนในความเข้าใจเรื่องการลงโทษระหว่างขงจื้อกับลูกศิษย์คนอื่น ลูกศิษย์คนอื่น ๆ มองว่าคำตำหนิจื่อลู่ของขงจื้อเป็นการลงโทษจื่อลู่ โดยการไม่ยินดีให้จื่อลู่ออกจากสำนักขงจื้อ คำกล่าวของอาร์เธอร์ แวลลี่ (Arthur Waley) ว่าคำกล่าวของขงจื้อเป็นการตำหนิที่แรงมาก เปรียบเสมือนการกล่าวว่าจื่อลู่ไม่สมควรเป็นผู้ตามวิถีแห่งขงจื้ออีกต่อไป ผู้วิจัยมองว่าการตีความของแวลลี่ไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ขงจื้อกล่าวต่อไป นั่นคือ จื่อลู่ขึ้นห้องโถงแล้ว แม้จะยังไม่ได้เข้าไปในห้อง การพูดของขงจื้อในที่นี้เป็นการตำหนิเชิงสั่งสอน มากกว่าการขับไล่จื่อลู่ออกจากความเป็นศิษย์ นอกจากการแก้ต่างกับลูกศิษย์อื่น ๆ ว่าตนเองไม่ได้ลงโทษจื่อลู่ด้วยการไม่ยินดีให้จื่อลู่อยู่ในสำนักแล้ว ผู้วิจัยยังมองว่าคำพูดที่ว่า “พินของโหยวมาทำอะไรอยู่ในสำนักแห่งนี้” ยังเป็นคำตำหนิเชิงสั่งสอนมากกว่าการตำหนิเชิงลงโทษ ด้วยการกล่าวเช่นนี้เป็นวิธีพูดของขงจื้อในการตั้งคำถามเพื่อให้จื่อลู่ย้อนคิดเกี่ยวกับคำถามที่สำคัญ 2 ข้อคือ ตนเองมาทำอะไรใน “สำนักแห่งนี้” และตนเองควรหรือไม่ควรทำอะไรในสำนักแห่งนี้ การเล่นพินของจื่อลู่ที่ขงจื้อกล่าวถึงเป็นอุปลักษณ์แทนอุปนิสัยที่รักความกล้าหาญอย่างเกินขอบเขตที่เหมาะสมของจื่อลู่

ลักษณะดนตรีที่ขงจื้อจินตนาการเมื่อนึกถึงจื่อลู่คือดนตรีที่มีจังหวะทำนองรุนแรง ดนตรีในทัศนะของจื่อมีบทบาทในการขัดเกลาศีลธรรมและอารมณณ์ในระดับปัจเจกบุคคลและขัดเกลาคนในสังคมให้มีความกลมเกลียวกันได้¹³⁰ ดนตรีที่มีท่วงทำนองรุนแรงทำให้จิตใจยิ่งบ้าบิ่น คำกล่าวของขงจื้อจึงเป็นการแสดงความห่วงใยต่อตัวจื่อลู่ของขงจื้อ หากดนตรีสามารถมีอิทธิพลต่อจิตใจได้ ดนตรีที่มีลักษณะรุนแรงอาจกระตุ้นจิตใจจื่อลู่ให้บ้าบิ่นมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นอันตรายต่อตัวจื่อลู่ การพูดเช่นนี้เป็นเพียงการใช้คำถามที่มีจุดมุ่งหมายในการวิจารณ์การรักความกล้าหาญอย่างขาดการขัดเกลาของจื่อลู่เท่านั้น

นอกจากนั้น ขงจื้อมีวิธีการพูดกับลูกศิษย์แต่ละคนที่แตกต่างกัน ขงจื้อมักวิจารณ์จื่อลู่เชิงสั่งสอนด้วยการพูดที่เล่นที่จริง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หลุนอิว เล่มที่ 9 บทที่ 26

9 : 26 : 1 อาจารย์กล่าวว่า “ผู้ที่ใส่เสื้อผ้าเนื้อหยาบซอมซ่อ ยืนเคียงข้างคนใส่เสื้อขนสัตว์ได้แต่ไม่อับอาย มีแต่โหยวเท่านั้นกระมัง”

9 : 26 : 2 “ไม่คิดร้าย ไม่ขอ มีอะไรไม่ดีหรือ”

9 : 26 : 3 จื่อลู่ท่อกคำกล่าว (ชมตนเองจากคัมภีร์กีวินพนธ์) “นี่ข้าแล้วข้าเล่า อาจารย์กล่าวว่า “วิถีเช่นนี้ไม่ได้มีค่าสูงส่งขนาดนั้น”

หลุนอิว เล่มที่ 11 บทที่ 12

11 : 12 : 1 หมินจื่อเขียนยืนข้างอาจารย์อย่างสุภาพเรียบร้อย จื่อลู่ดูอาจหาญแก้มักกล้าหรวนโหยวและจื่อกังกูสบายๆ อาจารย์แหม่ขึ้นเบิกบาน

11 : 12 : 2 “คนอย่างโหยว จะไม่ตายด้วยเหตุธรรมชาติ”

ใน**หลุนอิว** เล่มที่ 9 บทที่ 26 เป็นโอกาสเพียงไม่กี่ครั้งที่ขงจื้อกล่าวชมจื่อลู่ ขงจื้อเคยกล่าวว่าผู้ที่แสวงหาเต๋า และอับอายในเสื้อผ้าเก่า ไม่คู่ควรสนทนาด้วย (**หลุนอิว** 4:9) บางครั้งเราพยายามปฏิบัติคุณธรรมระดับสูง แต่อาจพ่ายแพ้ในเรื่องเล็กน้อย ผู้แสวงหาเต๋วอาจพยายามขัดเกลาจิตใจตนเองให้มีหฺลีและเหริน แต่อาจอับอายที่จะถูกตัดสินจากผู้อื่นในเรื่องฐานะ ถึงแม้จื่อลู่จะมีข้อบกพร่องมากมาย แต่อย่างน้อยจื่อลู่พยายามทำตามวิถีแห่งเต๋วและไม่อับอายที่จะต้องใส่เสื้อผ้าท่ามกลางผู้ใส่เสื้อขนสัตว์ ขงจื้อจึงกล่าวชมจื่อลู่ ด้วยความดีใจ จื่อลู่กล่าวชมตนเองซ้ำแล้ว

¹³⁰ ศากุน ภัคดีคำ, “บทบาทของอารมณณ์ในจริยศาสตร์ของขงจื้อ,” หน้า 86.

ข้าเล่า ขงจื๊อจึงตอบกลับอย่างทีเล่นทีจริงว่า “วิถีเช่นนี้ไม่ได้มีค่าสูงส่งขนาดนั้น” คำตอบกลับเช่นนี้ ขงจื๊ออาจพยายามสอนจื๊อลูให้ควบคุมตนเองให้มีความดีใจหรือการแสดงออกที่พอเหมาะ หากดูที่ตัวคำพูดเอง คำพูดเช่นนี้อาจเป็นการลดความสำคัญและความมั่นใจของจื๊อ ลู แต่ยังมีตัวบทที่ คำพูดของขงจื๊อรุนแรงยิ่งกว่านี้ คือ เมื่อขงจื๊อบอกจื๊อลูว่า “คนอย่างโหยว จะไม่ตายด้วยเหตุธรรมชาติ” คำกล่าวเช่นนี้หากไม่พิจารณาวิธีการที่ขงจื๊อพูดกับจื๊อลู (กับลูกศิษย์คนอื่น ขงจื๊อจะไม่ใช้คำพูดที่ดูตรงไปตรงมาเช่นนี้) อาจเข้าใจว่าเป็นการแซง ซึ่งจะเป็นการลงโทษด้วยวาจาที่รุนแรงมาก แต่หากพิจารณาที่ความสัมพันธ์ของขงจื๊อกับจื๊อลูและวิธีการพูดของขงจื๊อกับจื๊อลูซึ่งมีลักษณะเฉพาะประกอบ จะเห็นว่าคำกล่าวนี้มีลักษณะเชิงบรรยายมากกว่าการลงโทษ จื๊อลูเป็นลูกศิษย์ที่อายุใกล้เคียงกับขงจื๊อ¹³¹ เป็นคนพูดจาตรงไปตรงมาและเข้าถึงได้ง่าย ความตรงไปตรงมา (ผนวกกับการพูดจาอย่างไม่ระมัดระวัง) ปรากฏชัดเจนเมื่อจื๊อลูแสดงความเห็นแย้งหรือแม้กระทั่งตำหนิขงจื๊ออยู่บ่อยครั้ง¹³² บุคลิกลักษณะที่เป็นคนกล้าหาญ พูดจาโผงผางและตรงไปตรงมาไม่สงวนท่าทีของจื๊อลู ทำให้ทุกคนมองความคิดและจิตใจของจื๊อลูออก¹³³ ด้วยเหตุเช่นนี้ ขงจื๊อ ผู้มักปฏิบัติต่อศิษย์ในทางที่สอดคล้องกับบุคลิกนิสัยของแต่ละคน จึงเชื่อว่าคำสอนหรือคำหยอกล้อที่ตรงไปตรงมาจะไม่กระทบความสัมพันธ์ของตนเองกับจื๊อลู

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹³¹ ซื่อหม่าเจียน (Sima Qian) บันทึกไว้ว่าจื๊อลูอายุน้อยกว่าขงจื๊อเพียง 9 ปี. Annping Chin, *Confucius: A Life of Thought and Politics* (New Haven and London: Yale University Press, 2008)., p. 78.

¹³² ตัวอย่างเช่น *หลุนอี่ว* เล่มที่ 13 บทที่ 3 จื๊อลูถามขงจื๊อว่า ถ้าเจ้านครเว่ยให้อาจารย์ช่วยปกครอง จะทำอะไรเป็นสิ่งแรก ขงจื๊อบอกว่าจะทำนามให้เที่ยง จื๊อลูถามว่า “กระนั้นหรือ อาจารย์หลงไปหรือเปล่า ทำไมต้องทำนามให้เที่ยงด้วย” เป็นตัวอย่างที่จื๊อลูถามขงจื๊อตรง ๆ อย่างไม่ระมัดระวังคำพูด และใน *หลุนอี่ว* เล่มที่ 6 บทที่ 26 จื๊อลูแสดงความไม่พอใจต่อขงจื๊อที่ไปพบหนานจื๊อ สนมของเจ้านครเว่ย ผู้มีชื่อเสียงเรื่อง “มีผู้รักและบำเรอานาจ” จื๊อลูคงคิดว่าขงจื๊อจะเข้าหาเพื่อผลประโยชน์ จนขงจื๊อต้องสาบานว่าหากเป็นเช่นนั้นจริง ขอให้สวรรค์ลงโทษตนเองโปรดดู สุวรรณ สภาอนันท์ (แปลและเขียนบทนำ), *หลุนอี่ว: ขงจื๊อสนทนา*, หน้า 328, เจริญธรรม 96.

¹³³ Amy Olberding, “Ascending the Hall”: Style and Moral Improvement in the “Analects,” p. 513.

3.3 บทวิเคราะห์กรณีการลงโทษในพื้นที่จริยธรรม

3.3.1 การลงโทษเชิงจืดต่อลูกศิษย์และเพื่อน

ไฉ่หว่า

ต่างจากกรณีการลงโทษอื่น ๆ ที่จะกล่าวต่อไป ไฉ่หว่าไม่ได้ลงละเมิดผู้ใด แต่ไฉ่หว่าก็ได้ก้าวข้ามขีดเส้นที่เชิงจืดแบ่งระหว่างความบกพร่องทางจริยธรรมกับการลงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม ในกรณีลูกศิษย์คนอื่นเช่นจื่อกั๋งและจื่อลู่ ซึ่งแสดงคำพูดหรือลักษณะที่เชิงจืดไม่เห็นด้วย และเห็นว่าควรต้องขัดเกลาเพื่อไม่ให้ความบกพร่องเหล่านั้นมาขัดขวางพัฒนาการทางจริยธรรมของพวกเขา เชิงจืดเพียงแสดงความไม่เห็นด้วยผ่านการโต้แย้งกับจื่อกั๋งและตำหนิเชิงสั่งสอนกับจื่อลู่ แต่ในกรณีของไฉ่หว่า เชิงจืดใช้การลงโทษเพื่อสื่อสารการไม่ยอมรับความคิดและการกระทำของเขา ดังนี้

หลุนอีวี เล่มที่ 5 บทที่ 9

5 : 9 : 1 ไฉ่หว่านอนตอนกลางวัน อาจารย์กล่าวว่า “ไม้ผูไม่อาจแกะสลักได้ กำแพงดินสกรปรกไม่อาจตกแต่งให้งามได้ นี่คือนิว มีประโยชน์อันใดที่จะขัดเกลาเขาอีกเล่า”

5 : 9 : 2 อาจารย์กล่าวว่า “แต่เดิมที่เราเคยฟังคำพูดของคน แล้วเชื่อพฤติกรรมของเขา แต่บัดนี้เราฟังคำพูดของคนแล้วต้องคอยตรวจสอบการกระทำของเขา ก็จากอิ้วนี้แหละที่ทำให้เปลี่ยนเช่นนี้”

หลุนอีวี เล่มที่ 17 บทที่ 21

17 : 21 : 1 ไฉ่หว่าถามว่าการไว้ทุกข์สามปีนั้น ปีเดียวกันนานพอแล้ว

17 : 21 : 2 “วิญญาณชนไม่ถือหีสี่สามปี หลี่ย่อมเสื่อม ไม่ฝีกดนตรีสามปี ดนตรีย่อมเสียหาย”

17 : 21 : 3 “ข้าวเก่าก็หมดไป ข้าวใหม่ก็ออกมาแล้ว ไม้ที่ใช้สตีดไฟก็เปลี่ยน ปีเดียวกันนานพอแล้ว”

17 : 21 : 4 อาจารย์กล่าวว่า “(เมื่อหนึ่งปีผ่านไป) เจ้ากินข้าวดี ๆ สวมใส่อาภรณ์งามได้อย่างสบายใจหรือ” ไฉ่หว่ากล่าวว่า “สบายใจ”

17 : 21 : 5 “หากเจ้าสบายใจ ก็จงทำเถิด แต่ว่าวิญญาณชนเมื่อกำลังไว้ทุกข์ กินก็ไม่อร่อย ฟังดนตรีก็ไม่ไพเราะ แม้จะนั่งจะนอนก็ไม่สบายใจ ดังนั้นจึงไม่ทำ บัดนี้เจ้าสบายใจก็จงทำเถิด”

17 : 21 : 6 ใจห่อออกไปแล้ว อาจารย์กล่าวว่า “ใจห่อไว้มนุษยธรรม เด็กเกิดมาจนสามขวบปี จึงห่างจากอ้อมอกของบิดามารดา การไว้ทุกข์สามปีเป็นการไว้ทุกข์ที่ปฏิบัติกันทั่วแผ่นดิน ใจห่อได้ความรักสามปีจากบิดามารดาหรือไม่”

ใจห่อเป็นลูกศิษย์ที่มีความเป็นเลิศด้านการใช้ภาษาและตรรกะ ดังที่สะท้อนจากการที่ใจห่อใช้ความสามารถของตนสร้างหลุมพรางทางตรรกะแก่ขงจื้อ ใน *หลุนอิว* เล่มที่ 5 บทที่ 9 ใจห่อถูกขงจื้อตำหนิอย่างรุนแรงเรื่องการนอนกลางวัน การนอนกลางวัน หากมองโดยผิวเผินเพียงสะท้อนถึงความเกียจคร้านของใจห่อ ซึ่งดูแล้วความเกียจคร้านไม่น่าเป็นความผิดที่ร้ายแรง จนต้องถึงขั้นตำหนิอย่างรุนแรงว่าเป็นผู้ที่ไร้ศักยภาพที่จะขัดเกลา แต่ขงจื้อมองเห็นปัญหาที่ร้ายแรงกว่านั้น ทั้งต่อตัวใจห่อเองและต่อโครงการชุมชนมนุษยธรรมของตน หากไม่รีบหยุดทัศนคติและการกระทำของใจห่อไว้ การ “เลือก” ที่จะนอนกลางวันของใจห่อ ไม่ใช่การแสดงความเกียจคร้าน แต่เป็นการยืนยันและเสนอ “ทางเลือกอื่น” ซึ่งขงจื้อมองว่าเป็นวิธีที่จะทำลายมนุษยธรรม การที่ใจห่อเข้ามาร่วมสำนักขงจื้อ เขามีความตั้งใจไปสู่เป้าหมายเดียวกับขงจื้อ แต่ต่างจากลูกศิษย์คนอื่น ใจห่อมองว่าเขาสามารถสร้างทางเลือกของเขาเองเพื่อที่จะไปสู่เป้าหมายทางจริยธรรมเดียวกันกับขงจื้อได้ ความผิดประการแรกของใจห่อคือ คำพูดกับการกระทำไม่ไปด้วยกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขงจื้อยอมรับไม่ได้ ปัญหาในระดับบ้านเมืองมากมายเกิดจากการพูดอย่างเดียวแต่ไม่ทำ และการพูดดีเพื่อผลประโยชน์ของตน แต่ทำในสิ่งที่เลวร้าย ประการที่สอง ใจห่อพยายามเสนอทางเลือกที่ขงจื้อมองว่าหากนำมาปฏิบัติจริงอาจทำลายบรรทัดฐานทางจริยธรรมซึ่งเห็นได้ชัดที่สุดใน *หลุนอิว* เล่มที่ 17 บทที่ 21 ใจห่อต่อรองการไว้ทุกข์ให้บิดามารดาจาก 3 ปี เป็น 1 ปี โดยสร้างหลุมพรางทางตรรกะให้ขงจื้อต้องเลือกระหว่างการไว้ทุกข์และการรักษาหัตถ์และดนตรี ซึ่งทั้ง 2 อย่างล้วนมีความสำคัญ ขงจื้อจึงถามใจห่อว่าใน 1 ปีหลังบิดามารดาเสียชีวิตสามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติได้อย่างสบายใจหรือไม่ ซึ่งเมื่อใจห่อตอบว่าสบายใจ ขงจื้อบอกว่าเมื่อสบายใจก็จงทำเถิด แต่วิญญูชนจะไม่สบายใจ จึงไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ หลังจากใจห่อออกไปแล้ว ขงจื้อหันไปพูดกับลูกศิษย์คนอื่นว่าใจห่อไว้มนุษยธรรมเนื่องจากไม่สำนึกถึงระยะเวลา 3 ปีที่ได้รับการเลี้ยงดูจากบิดามารดา อันผิง จิน (Annping Chin) ให้ความเห็นว่า *หลุนอิว* ไม่ค่อยบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการสนทนาจบสิ้น และให้ผู้อ่านรู้ว่าขงจื้อพูดอะไรหลังจากคู่สนทนาของขงจื้อได้ออกไปแล้ว การบันทึกเหตุการณ์เหล่านี้ทำให้ยังเห็นความตึงเครียดระหว่างขงจื้อ

และใจห่อชัดเจขึ้น¹³⁴ ซึ่งสะท้อนว่าขงจื้อเป็นกังวลกับข้อเสนอหรือทางเลือกของใจห่อมากเพียงใด การต่อรองของใจห่อในข้อนี้เป็นการทำลายมนุษยธรรมอย่างร้ายแรง เพราะเป็นการไม่ให้ความสำคัญกับความกตัญญูอันเป็นพื้นฐานของมนุษยธรรม หลี่ไม่ใช่สิ่งที่ถูกแซ่แข็งสามารถเปลี่ยนแปลงได้หากมีเงื่อนไขทางเศรษฐกิจหรือมนุษยธรรมที่เหมาะสม แต่การเปลี่ยนแปลงต้องไม่ขัดกับเนื้อหาของหลี่ ใจห่อพยายามอ้างว่าจะเปลี่ยนแปลงหลี่ในการไว้ทุกข์ให้บิดามารดา ก็เพื่อปกป้องระบบหลี่ทั้งหมด แต่ใจห่อไม่คำนึงว่าการเปลี่ยนแปลงที่ตนเสนอมิพลงในการทำลายหลี่ทั้งหมด ความกตัญญูเป็นรากฐานแห่งมนุษยธรรม (*หลุนอี่ว* 1:2) และมนุษยธรรมเป็นพื้นฐานของหลี่ (*หลุนอี่ว* 3:8) นั่นหมายความว่า การเปลี่ยนแปลงหลี่ในที่นี้ส่งผลกระทบต่อคุณธรรมทั้งหมด ขงจื้อจึงมองว่าต้องลงโทษใจห่อเพื่อสื่อการไม่ยอมรับทางเลือกของเขา

ภาษาในคัมภีร์ *หลุนอี่ว* เล่มที่ 5 บทที่ 9 ทำให้เห็นว่าขงจื้อไม่ได้ใช้สรรพนามที่สื่อว่าพูดกับใจห่อโดยตรง ทั้งที่ตำหนิเขาอย่างรุนแรง ซึ่งสื่อให้เห็นความพยายามของขงจื้อในการการสร้างระยะห่างกับใจห่อ และพูดให้ใจห่อได้ยินว่า “ตนเองไม่ควรค่าแก่การขัดเกลาอีก” แท้จริงแล้วขงจื้อไม่ได้หมายความว่าใจห่อไม่มีศักยภาพที่จะขัดเกลาได้อีกจริง ๆ ไม่เช่นนั้นขงจื้อคงไม่เปลี่ยนวิธีการขัดเกลา การรักษาระยะห่างของขงจื้อแสดงออกใน 2 ลักษณะคือ ขงจื้อไม่พูดกับใจห่อโดยตรง แต่ตำหนิให้ได้ยิน และการบอกว่าตนไม่อาจเชื่อในการกระทำของใจห่อได้อีกและต้องตรวจสอบการกระทำของเขา ก็เป็นการลงโทษในแง่ที่ขงจื้อเปลี่ยนมุมมองและความเชื่อใจต่อใจห่อ ซึ่งการกล่าวเช่นนี้ย่อมกระทบจิตใจและมีความมุ่งหมายช่วยผลักดันให้ใจห่อรู้ว่าคำพูดที่เกินการกระทำของตนเองเป็นสิ่งที่อาจารย์ไม่อาจยอมรับได้ ขงจื้อเลือกใช้การพูดโดยรักษาระยะห่างเป็นการลงโทษใจห่อ เพราะรู้ว่าหากพูดกับใจห่อโดยตรง ใจห่อก็คงพร้อมเข้ามาเถียงโดยไม่ได้ฟังตนให้ดีกว่า การลงโทษเช่นนี้เป็นการปฏิเสธที่จะรับใจห่อเข้าร่วมการสนทนา ซึ่งสะท้อนความผิดของการพูด (ที่เกินการปฏิบัติ)

ใน *หลุนอี่ว* เล่มที่ 17 บทที่ 21 ขงจื้อลงโทษใจห่อด้วยการทำให้แปลกแยกออกจากกลุ่ม (สำนักขงจื้อ) ด้วย 2 วิธีการหลัก 1) การยี่ดนาม การกล่าวหาว่าวิญญาณจะไม่ทำเช่นนั้นเท่ากับการผลักใจห่อออกจาก (เส้นทางไปสู่) การเป็นวิญญาณชน 2) การต่อว่าลับหลังกับลูกศิษย์คนอื่น การต่อว่าลับหลังเป็นอีกวิธีหนึ่งในการควบคุมทางสังคม ด้วยการกันผู้เป็นเป้าหมายของการต่อว่าออกไป แล้วทำให้ข้อความที่สื่อถึงการกระทำผิดกลับไปสู่ตัวผู้กระทำผิดเอง การทำเช่นนี้สอดคล้องกับการที่ใจห่อเป็นคนที่ดีแต่พูด ซึ่งเป็นการกระทำที่ขงจื้อไม่ยอมรับ อีกทั้งใจห่อไม่ฟังขงจื้อ

¹³⁴ ไปรอดู Anping Chin (translation with introduction and commentary), *The Analects*, p. 293.

ง่าย ๆ แต่ขอบวางหลุมพรางทางตรรกะให้ขงจื้อเสมอ การกันใจห่อออกจากการสื่อสารด้วยการพูดในกรณีนี้จึงเป็นการทำให้ใจห่อผจญกับความเงิบของขงจื้อและข้อความที่ขงจื้อส่งไปยังเพื่อนร่วมสำนัก ในขณะที่ขงจื้อยอมรับที่จะพูดกับเพื่อนร่วมสำนักคนอื่น ขงจื้อเลือกไม่พูดกับใจห่อ เพราะต้องการให้ใจห่อฟังและสะท้อนความคิดด้วยตนเอง นอกจากนี้ การต่อว่าใจห่อให้ลูกศิษย์คนอื่นฟังเช่นนี้ ยังเป็นการทำให้ลูกศิษย์คนอื่น ๆ รับรู้ด้วยว่าการกระทำใดเป็นการเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐาน และไม่ทำเช่นนี้ การลงโทษในตัวเองครั้งนี้จึงเป็นการสอนจริยธรรมแก่ลูกศิษย์คนอื่นด้วย ทั้งนี้ ขงจื้อลงโทษใจห่อต่อความผิดในเรื่องการพูดที่เป็นการกระทำและการเสนอทางเลือกที่สามารถทำลายมนุษยธรรมและระบบจริยศาสตร์ของตน แต่ยังคงยอมรับใจห่อในฐานะลูกศิษย์ ผู้ยังคงสมาทานวิถีของขงจื้อ ถึงแม้จะไม่ยอมรับหรือพยายามเสนอทางเลือกของตนเองในบางเรื่องก็ตาม

หยวนจิ้ง

หลุนอิว เล่มที่ 14 บทที่ 46

หยวนจิ้งนั่งยองๆ อาจารย์ก็กล่าวว่า “เมื่ออายุยังน้อยก็ไม่อ่อนน้อม เมื่อเติบโตใหญ่ก็ไม่ทำอะไรควรค่าแก่การสืบทอด เมื่อแก่ชราก็ไม่ตาย นี่เป็นเหมือนโจรบ่อนทำลาย” ว่าแล้วก็ตีหน้าแข็งด้วยไม้เท้า

หยวนจิ้งเป็นเพื่อนแต่วัยเด็กของขงจื้อ หลุนอิวไม่ได้บรรยายละเอียดว่าหยวนจิ้งปฏิบัติตนบกพร่องกับใครและอย่างไรบ้าง หากดูทำนองตั้งรับขงจื้อของเขา ประกอบกับคำดูว่าของขงจื้อ เราเข้าใจได้ว่าหยวนจิ้งบกพร่องในการปฏิบัติที่ดีที่เหมาะสมในการแสดงความสัมพันธ์กับผู้อื่นในชุดความสัมพันธ์ต่าง ๆ ขงจื้อตำหนิหยวนจิ้งว่าเปรียบเหมือนโจร เพราะหยวนจิ้ง “ขโมย” การปฏิบัติที่ดีจากผู้อื่นมาตลอดชีวิตและจากทุกชุดความสัมพันธ์ เป็นผู้รับแต่เพียงฝ่ายเดียว ไม่ตระหนักว่าควรต้องตอบแทนผู้ที่ “ให้” เขาบ้าง หากวัดจากระดับความรุนแรงของการเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐาน หยวนจิ้งคงไม่ได้ทำความผิดที่รุนแรงถึงขั้นสร้างความเสียหายต่อทรัพย์สินร่างกาย หรือชีวิต แต่จริยศาสตร์ขงจื้อให้ความสำคัญกับการกระทำในชีวิตประจำวันด้วย การแสดงออกทางความสัมพันธ์ที่เหมาะสมต่อผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อผู้อื่นให้สิ่งดี ๆ แก่เขา เขาก็ควรตอบแทนกลับ การที่หยวนจิ้งทำผิดซ้ำซาก ไม่ตอบแทนความสัมพันธ์อย่างเหมาะสมกับผู้ที่ให้เขา เป็นการไม่ยุติธรรมกับผู้อื่น ทั้งหยวนจิ้งยังไม่สำนึกว่าควรต้องชดเชยหรือรับผิดชอบต่อข้อบกพร่องของตนเองอย่างไร ขงจื้อจึงเห็นความจำเป็นต้องลงโทษหยวนจิ้ง เพื่อให้เขารู้จัก

รับผิดชอบกับข้อบกพร่องของตนเองดังกล่าว นักวิชาการมีความเห็นที่แตกต่างว่าการตีหน้าแข้งในตัวเองนี้เป็นความตั้งใจของขงจื้อที่จะลงโทษทางกายภาพในตัวเองหรือไม่ หรือเป็นการจัดทำทางานั่งให้ถูกหลืออย่างไม่ทะนุถนอมนัก¹³⁵ ผู้วิจัยมองว่าการลงโทษของขงจื้อในที่นี้ไม่ใช่การสร้างเจ็บปวดจากการตี แต่ขงจื้อใช้การจัดทำนั่งให้เข้าที่ที่ไม่ทะนุถนอมเป็นการลงโทษเพื่อให้หยวนรังเห็นความแตกต่างและเกิดความเชื่อมโยงระหว่างทำนั่งที่ไม่เหมาะสมและทำนั่งที่เหมาะสมตามหลือ การตีหน้าแข้งในที่นี้จึงมีจุดเน้นที่ทำให้เกิดความละอายใจ มากกว่าความเจ็บปวดทางร่างกาย และคำดูต่ำหรือการลงโทษทางวาจาของขงจื้อเป็นการสอนหยวนรังไปในตัว ไม่ได้เป็นเพียงการลงโทษที่เน้นการตอบแทนความผิด โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงตัวของผู้ถูกลงโทษในอนาคตหรือไม่ ผู้วิจัยมองว่า เป้าหมายหลักในการลงโทษหยวนรังคือการทำให้เขาตระหนักถึงการละเลยการตอบแทนความสัมพันธ์กับผู้อื่นว่าเป็นสิ่งที่ “ยอมรับไม่ได้” เนื่องจากความบกพร่องของหยวนรังยังไม่ถึงขั้นรุนแรงมาก ขงจื้อจึงลงโทษเพื่อหวังให้เขาปรับปรุงการกระทำ แต่ยังคงยอมรับเขาในความสัมพันธ์เพื่อน ต่างจากกรณีของหฺวานฉิว ผู้ล่วงละเมิดผู้อื่นอย่างร้ายแรง

หฺวานฉิว

หลุนอี่ว เล่มที่ 11 บทที่ 16

11 : 16 : 1 พวกตระกูลจี้มั่งคั่งกว่าโจวกง กระนั้นก็ตาม ฉิว ก็ยังเก็บภาษีให้พวกตระกูลจี้ และทำให้พวกเขา ร่ำรวยยิ่งขึ้นไปอีก

11 : 16 : 2 อาจารย์กล่าวว่า “เขาไม่ใช่ศิษย์เรา พวกเธอศิษย์เรา จะประโคมโจมตีเขาก็ได้”

¹³⁵ มีความเห็นที่ต่างกันว่าการตีหยวนรังที่หน้าแข้งเป็นการลงโทษต่อร่างกาย (corporal punishment) หรือไม่ ตัวอย่างนักวิชาการผู้เห็นต่าง เช่น สุวรรณมา สถาอานันท์ มองว่าเป็นการลงโทษต่อร่างกาย ในขณะที่เอ็ดเวิร์ด สลิงเงอร์แลนด์ (Edward Slingerland) มองว่าเป็นการจัดทำให้หยวนรังนั่งต้อนรับด้วยท่าที่เหมาะสมตามหลือ โปรดดู สุวรรณมา สถาอานันท์, *อารมณ์กับชีวิตที่ดีในปรัชญาขงจื้อ* (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557), หน้า 66-67. และ Edward Slingerland (translation), *Confucius Analects: With Selections from Traditional Commentaries*, p. 172.

หากดูตัวบทอื่น ๆ ประกอบจะเห็นว่าขงจื้อได้พยายามสั่งสอนและวิพากษ์วิจารณ์หฺร่านฉิวหลายครั้งแล้ว และในเรื่องเดิมคือการทำหน้าที่ผู้รับใช้ตระกูลจี้ ขงจื้อกล่าวว่า “อำมาตย์ผู้ยิ่งใหญ่คือผู้ที่รับใช้เจ้านายตามความถูกต้อง หากทำไม่ได้ ก็ลาออกเสีย” (*หลุนอี่ว* 11: 23) ขงจื้อยอมรับได้ที่หฺร่านฉิวทำงานรับใช้ตระกูลจี้ ขุนนางฉ้อฉลผู้ยึดอำนาจมาจากโจวกง ผู้ที่สืบทอดอำนาจราชวงศ์โจวอย่างชอบธรรม แต่ไม่สามารถยอมรับได้ที่หฺร่านฉิวละเลยหน้าที่ในการทักท้วงเจ้านายที่ล่วงละเมิดสิทธิ์ที่เหมาะสมสำหรับผู้ปกครองที่ชอบธรรมเท่านั้น (*หลุนอี่ว* 3:6) มีความโลภที่จะรุกรานเมืองโดยไม่คำนึงถึงผลต่อชีวิตผู้คน (*หลุนอี่ว* 16: 1) และสุดท้าย ในตัวบทข้างต้น หฺร่านฉิวล่วงละเมิดพระราชาราชฎีโดยการเก็บภาษีในอัตราที่มากเกินไปเพื่อปรนเปรอเจ้านายของตน ทุกครั้งหฺร่านฉิวอ้างว่าตน “ไม่มีกำลังพอ” ที่จะทักท้วงเจ้านาย ครั้งนี้หฺร่านฉิวไม่เพียงละเลยหน้าที่ต่อเจ้านายเท่านั้น แต่ลงมือช่วยเจ้านายล่วงละเมิดพระราชาราชฎีด้วยตนเอง ปัญหาในสังคมมากมาย ทั้งการฉ้อฉลของผู้ปกครอง ความฉ้อฉลของขุนนาง ความประพฤติที่ไม่สอดคล้องกับนาม ความยากจนของพระราชาราชฎีที่นำไปสู่ความไม่เชื่อใจผู้ปกครองและการขโมยทรัพย์สินเพื่อความอยู่รอด ปัญหาสังคมทุกอย่างที่ขงจื้อพยายามแก้ตั้งแต่ระดับรากหญ้าไม่ได้ดีขึ้น หากผู้ปกครองซึ่งมีอิทธิพลในการทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไม่ลงมือแก้ปัญห (ด้วยการหยุดการล่วงละเมิดของตนเองและขัดเกลากิจวัตรเพื่อเป็นต้นแบบให้พระราชาราชฎี) แต่หฺร่านฉิวกลับเป็นผู้ลงมือช่วยผู้ปกครองทำสิ่งชั่วร้ายเหล่านี้เสียเอง นอกจากนั้น การกระทำผิดของเขาจัดเป็นการทรยศต่ออุดมการณ์ของขงจื้อและเพื่อนร่วมสำนัก ซึ่งเชิดชูอำนาจอันชอบธรรมในการปกครองของราชวงศ์โจว ในขณะที่การ “ปล้น” พระราชาราชฎีมาให้ตระกูลจี้ผู้ไม่มีความชอบธรรมในการปกครองมาตั้งแต่ต้น ยิ่งเป็นการสนับสนุนอำนาจอันไม่ชอบธรรมนั้น¹³⁶ ในแง่นี้ หฺร่านฉิวล้มเหลวในการร่วมปณิธานฟื้นฟูชนบจารีตที่ดีของราชวงศ์โจวและยังสนับสนุนผู้ที่ขโมยอำนาจอันชอบธรรมมาจากราชวงศ์โจวในทางที่ผิด ยิ่งไปกว่านั้น ปัญหาทางสังคม-จริยธรรมทุกอย่างที่สำนักขงจื้อพบเจอในยุคสมัยนั้น อันมีจุดเริ่มต้นมาจากผู้ปกครองและการปฏิบัติที่ไม่ตรงกับนามของขุนนางและผู้ปกครอง กลับมาเกิดขึ้นเพราะคนในสำนักขงจื้อเอง การประกาศความไม่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ไม่สามารถร่วมหนทางเดียวกันได้อีกเท่ากับการกล่าวว่าหฺร่านฉิวเป็นผู้ที่ “ทำไม่ได้ด้วยตัวเอง วิญญูชนจะไม่คบหาสมาคมด้วย” (*หลุนอี่ว* 17: 7) ในแง่นี้ การลงโทษด้วยการตัดความสัมพันธ์อาจารย์-ศิษย์ เพื่อน-เพื่อน เป็นการแสดงความไม่ยอมรับการล่วงละเมิดทั้งปวงของหฺร่านฉิว การลงโทษด้วยการตัดความสัมพันธ์นี้มีเป้าประสงค์คือ การแสดงการประณามและการไม่ยอมรับการล่วง

¹³⁶ สุวรรณภา สถาอานันท์, *จริยศาสตร์ต่างตอบแทนในปรัชญาขงจื้อ*, หน้า 144.

ละเมิดอย่างรุนแรง ขงจื้อได้พยายามขัดเกลาหฺร่านฉิวด้วยการสั่งสอนและทั้ท้วงมาโดยตลอด การตัดความสัมพันธ์เท่ากับการสื่อสารว่าการล่วงละเมิดของเขาได้ข้ามขีดจำกัดของขงจื้อและเพื่อนร่วมสำนักแล้ว อีกทั้งการล่วงละเมิดครั้งนี้ทำให้ขงจื้อเห็นชัดแล้วว่า การทั้ท้วงที่ผ่านมามีมาก่อนให้เกิดผลใด ๆ หฺร่านฉิวยังคงล่วงละเมิดอีกและในระดับที่รุนแรงขึ้น ขงจื้อจึงจำเป็นต้องใช้พลังบังคับเชิงลบที่สอดคล้องกับระดับของความผิดในการสื่อสารกับหฺร่านฉิว

นอกจากการลงโทษด้วยการตัดความสัมพันธ์แล้ว ขงจื้ออนุญาตให้ลูกศิษย์คนอื่นสามารถวิพากษ์วิจารณ์เขาและร่วมขบไล่เขาออกจากสำนักได้ การให้ลูกศิษย์ร่วมวิพากษ์วิจารณ์หฺร่านฉิวในแง่หนึ่งเป็นการแสดงความเป็นหนึ่งเดียวกันภายในสำนักเพื่อแสดงให้หฺร่านฉิวเห็นว่าผู้ที่ตัดสินใจเข้ามาขัดเกลาในสำนักขงจื้อควรมีจุดยืนอย่างไร และมองกลับไปว่าการกระทำของตัวเอง อีกทั้งยังเป็นการให้หฺร่านฉิว “รับผิดชอบ” การทรยศปณิธานของสำนักขงจื้อซึ่งเพื่อน ๆ ทุกคนมีส่วนร่วมกัน และที่สำคัญยิ่ง รับผิดชอบต่อการล่วงละเมิดประชาราษฎร์ คำกล่าวที่ว่า “ผู้ทำไม่ดีด้วยตัวเอง”¹³⁷ วิชาญชุนจะไม่คบหาสมาคมด้วย” หมายความว่า ผู้ที่กระทำผิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมโดยการ “เลือก” ของตนเอง ไม่ได้ถูกใครบังคับ (เช่น มีผู้ถือมีดอยู่ต่อหน้า แล้วบังคับให้ทำ) ย่อมต้องรับผิดชอบการกระทำของตนเอง แต่ในกรณีของหฺร่านฉิว ไม่ปรากฏกรณีใดที่ชัดเจนว่าเขาถูกบังคับทางกายภาพหรือถูกข่มขู่จากเจ้านายหากเขาไม่ทำตามคำสั่ง หากหฺร่านฉิวจะอ้างว่าถูกบังคับโดยสถานการณ์ก็สามารถพูดได้เพียงว่า กลัวว่าอำนาจ ชื่อเสียง และความนิยมของตนจะลดลง ซึ่งในกรณีนี้ ขงจื้อได้กล่าวชัดเจนว่า ไม่ยอมรับผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกับความถูกต้องเที่ยงธรรม (*หลุนอี่ว* 19: 1) ยิ่งไปกว่านั้น ขงจื้อมองว่าหฺร่านฉิวไม่มีความพยายามมากพอ โดยอ้างว่าตนเอง “มีกำลังไม่พอ” (*หลุนอี่ว* 6:10) ในแง่นี้ หฺร่านฉิวใช้เจตจำนงที่อ่อนแอของตนเองเป็นข้ออ้างในการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ขงจื้อไม่ยอมรับข้ออ้างของหฺร่านฉิวและมองว่า หฺร่านฉิวได้เลือกที่จะกระทำผิดด้วยตนเอง จึงต้องรับผิดชอบการกระทำของตนเองอย่างเต็มขั้น

จากการวิเคราะห์การลงโทษของเหล่าลูกศิษย์ ในกรณีของไฉ่หฺว่อ ขงจื้อใช้การลงโทษในการแสดงความไม่ยอมรับคำพูดที่เกินการกระทำและทางเลือกที่จะทำลายมนุษยธรรมของไฉ่หฺว่อ และหวังว่าวิธีการนี้จะทำให้ไฉ่หฺว่อได้รับฟังและตระหนักถึงสิ่งที่ขงจื้อพยายามสอน ในกรณีหยวนร้ง การละเลยการปฏิบัติความสัมพันธ์ในชุดต่าง ๆ ทั้งชีวิต ทำให้ขงจื้อต้องกระตุ้นเตือนด้วย

¹³⁷ ตัวอักษรหนาและเอนเป็นของผู้วิจัย

ภาษากายและวาจา ซึ่งหวังว่าจะมีพลังในการสื่อสารบรรทัดฐานที่ถูกต้องต่อหยวนรังได้ชัดเจนขึ้น และในกรณีของห่านฉิว ขงจื้อการลงโทษในพื้นที่จริยธรรมเป็นเครื่องมือสุดท้ายในการกระตุ้นเขา ให้ตระหนักว่าชุมชนจริยธรรมไม่สามารถยอมรับการล่วงละเมิดบรรทัดฐานของตัวเองได้ ลูกศิษย์ และเพื่อนทั้ง 3 คนของขงจื้อมีปัจจัยที่นำไปสู่การถูกลงโทษร่วมกัน 2 ประการ คือ ประการแรก การทำผิดซ้ำซาก สืบเกิดได้จากที่ขงจื้อกล่าวว่าหยวนรังละเมิดความสัมพันธ์ชุดต่าง ๆ มาทั้งชีวิต และห่านฉิวจะเลยหน้าต่อผู้ปกครองและไม่สามารถเอาชนะใจตนในกระบวนการขัดเกลาจริยธรรม ทั้งที่ขงจื้อช่วยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องหลายครั้ง โดยอ้างว่าไม่สามารถขจัดความโลภและความกลัวที่จะตักเตือนผู้ปกครองได้ ประการที่สอง ความบกพร่องและการล่วงละเมิดมีผลกระทบต่อผู้อื่นหรือบรรทัดฐานทางจริยธรรมในวงกว้างดังที่ผู้วิจัยได้อภิปรายไปแล้วในบทที่ 2 ความบกพร่องของใจหวนอาจส่งผลกระทบต่อระบบจริยธรรม ความบกพร่องของหยวนรังและการล่วงละเมิดความสัมพันธ์และทรัพย์สินของห่านฉิวมีผลกระทบต่อบุคคลอื่นโดยตรง มีผู้เสียหายที่ผู้กระทำผิดควรแสดงความรับผิดชอบในทางใดทางหนึ่ง โดยเฉพาะห่านฉิวที่ต้องแบกรับความรับผิดชอบอย่างเต็มขั้น แต่ห่านฉิวไม่เคยชดเชยความผิดต่อผู้ถูกละเมิดที่ผ่านมา การที่ขงจื้อสนับสนุนให้คนตรงใช้การเป็นต้นแบบทางจริยธรรมและการหักท้วงก่อนที่จะใช้การลงโทษเป็นวิธีสุดท้าย หมายความว่า หากผู้กระทำผิดหยุดการล่วงละเมิด เปลี่ยนแปลงตนเอง และชดเชยให้ผู้ที่เขาถูกละเมิด ก็เท่ากับเขาได้รับผิดชอบการกระทำผิดของตนเองแล้ว และอาจไม่ต้องรับโทษ (ในพื้นที่จริยธรรม) แต่นอกจากห่านฉิวจะไม่แสดงความรับผิดชอบในการล่วงละเมิดที่ผ่านมาแล้วยังคงกระทำผิดซ้ำอีก (ไม่คิดถึงผู้ที่ถูกล่วงละเมิดในปัจจุบัน) และไม่มีท่าทีที่จะหยุดการล่วงละเมิดในอนาคต ขงจื้อจึงต้องลงโทษ ขงจื้อเห็นความจำเป็นต้องลงโทษทั้งสามคนเพื่อให้พวกเขาเห็นผลของการกระทำของตนเอง และหวังว่าการลงโทษ จะสามารถทำให้พวกเขาตระหนักถึงการล่วงละเมิดของตน มีสำนึกของความรับผิดชอบ และปรับปรุงตนเองต่อไป

3.3.2 การลงโทษของประชากรผู้ปกรอง: การสื่อสารการไม่ยอมรับของประชากรผู้ปกรอง

ใน *หลุนอิว* เล่มที่ 3 บทที่ 1 บันทึกไว้ว่า

ขงจื้อกล่าวถึงจี้ซื่อ ว่าจัดการร้ายระบอบาแปดแถว ในเขตตำหนักตน “หากทนเช่นนี้ได้ จะมีอะไรอีกที่ทนไม่ได้”

จี้ซื่อเป็นขุนนางที่ขโมยสัญลักษณ์ของผู้ปกครองโดยการจัดระบอบาแปดแถว ซึ่งก็คือการฉ้อฉลจารีตและทำให้นามผิดเพี้ยน “หากทนเช่นนี้ได้ จะมีอะไรอีกที่ทนไม่ได้” คำถามของขงจื้อคือการเรียกร้องให้สังคมตระหนักว่าไม่ควรมองดูขุนนางฉ้อฉลจารีตเฉยๆ โดยไม่ทำอะไร เป็นหน้าที่ของชุมชนที่ต้องร่วมกันรักษาขนบจารีต แต่แน่นอนว่าประชากรผู้ปกรองไม่มีอำนาจในการบังคับจี้ซื่อโดยตรง สิ่งที่ขงจื้อคาดหวังให้ชุมชนทำได้จึงเป็นการการส่งสัญญาณให้จี้ซื่อเกิดความละอายในการกระทำของตน

ผู้ปกครองหากไม่ได้รับการยอมรับจากประชากรผู้ปกรองก็เปรียบเสมือนไม่ได้เป็นผู้ปกครอง แม้ประชากรผู้ปกรองจะไม่มีอำนาจในการทักท้วงหรือต่อรองกับผู้ปกครองโดยตรง แต่มีตัวอย่างของการใช้พลังของประชากรผู้ปกรองในการลงโทษผู้ปกครองใน *หลุนอิว* เล่มที่ 16 บทที่ 12 ดังนี้

16 : 12 : 1 “ฉีจิ้งกงมีม้าพันตัว ในวันสิ้นบุญ ประชากรผู้ปกรองไม่สรรเสริญคุณธรรมของท่านแม้สักข้อเดียว บั๋วอิวกับสูฉีอดตายที่เชิงเขาไส่วหยัง ประชากรผู้ปกรองต่างพากันสรรเสริญ แม้จวบจนกระทั่งทุกวันนี้”

16 : 12 : 2 “คำกล่าวนั้นคงจะมีความหมายเช่นนี้มิใช่หรือ?”

ฉีจิ้งกงเป็นผู้ปกครองที่มีอำนาจ ขงจื้อพยายามกล่อมเกลา ทั้งได้แนะนำเกี่ยวกับการทำนามให้เที่ยงในฐานะวัติการปกครองแล้ว ซึ่งดูเหมือนฉีจิ้งกงจะเห็นด้วย แต่สุดท้ายปฏิเสธที่จะทำตามแนวทางของเขา โดยอ้างความชรา ซึ่งก็น่าจะเป็นข้ออ้างที่จะอยู่กับหนทางสู่ผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าความท้อแท้ใจจริง ๆ (เช่นเดียวกับหว่านฉิว) สุดท้ายเมื่อสิ้นชีวิต ไม่มีประชากรผู้ปกรองสรรเสริญความดีแม้แต่คนเดียว เทียบกับบั๋วอิวกับสูฉีที่อดตายที่เชิงเขา แต่ประชากรผู้ปกรองสรรเสริญ หากผู้ปกครองปกครองประชากรผู้ปกรองด้วยคุณธรรม ประชากรผู้ปกรองยอมรับด้วยความเคารพและสรรเสริญความดี การถูกทอด้ทังโดยประชากรผู้ปกรองคือการถูกลงโทษโดยสัญญาณจากประชากรผู้ปกรอง การที่มีอำนาจมากมาย แต่เมื่อสิ้นชีวิตไม่มีผู้ใดสรรเสริญความดี ในแง่หนึ่งคือ

การที่ผู้ปกครองรู้สึกโดดเดี่ยวใจ ทั้งที่ระบบชนบจวรีตที่สมบูรณ์สร้างความอบอุ่นให้มนุษย์ และในอีกแง่หนึ่ง ผู้ปกครองเท่ากับไม่ได้เป็นผู้ปกครอง เพราะไร้พระราชาราชฎ¹³⁸ อาจมีผู้ตั้งคำถามว่า เมื่อผู้ปกครองสิ้นชีวิตไปแล้ว มีประโยชน์อะไรที่จะลงโทษอีก การลงโทษในที่นี้สามารถสร้างผลกระทบ 2 ประการคือ ประการแรก การลงโทษสามารถสร้างผลกระทบต่อดวงศัตระกูลและผู้เกี่ยวข้องของ ฉัจฉงก ความละอายเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นกับผู้ถูกลงโทษเพียงคนเดียว แต่สามารถเกิดกับคนใกล้เคียงด้วย เช่นเมื่อเรามีความรู้สึกละอายแก่ใจกับการกระทำผิดของครอบครัว เพื่อน หรือผู้ที่เราเกี่ยวข้องด้วย ความละอายทางจริยธรรม (ethical shame) คือความรู้สึกที่ไม่น่าปรารถนาที่เกิดขึ้นเมื่อตัวเราหรือผู้ที่เราเกี่ยวข้องด้วยความบกพร่องทางจริยธรรม¹³⁹ ในขณะที่ตามหลี่แล้วพระราชาราชฎจะแสดงความระลึกถึงผู้ปกครอง แต่การที่ไม่มีใครระลึกถึงฉัจฉงกเลยเพราะเขาไม่ได้ทำหน้าที่ผู้ปกครองที่เหมาะสมเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ การถูกลงโทษเชิงสัญญาจากพระราชาราชฎสามารถสร้างความละอายแก่ลูกหลานและชนรุ่นที่รับใช้ฉัจฉงกในแง่ที่ว่าฉัจฉงก ซึ่งเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดของตนได้สร้างความทุกข์หรือละเลยหน้าที่ของตนต่อพระราชาราชฎ หรืออาจเกิดความละอายในแง่ที่ว่าตนเองซึ่งควรมีส่วนในการขัดเกลาฉัจฉงกตั้งแต่แรก ไม่ได้ทำหน้าที่ของตนดีพอ ประการที่สอง ชีวิต การกระทำและการตอบแทนจากพระราชาราชฎต่อผู้ปกครองแต่ละคนจะถูกจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ ซึ่งหมายความว่ากรณีการลงโทษเชิงสัญญาจากพระราชาราชฎนี้ก็จะถูกจารึกไว้เช่นกัน ในทางเดียวกันกับที่ขงจื้อยกย่องกษัตริย์และปราชญ์โบราณเป็นต้นแบบทางจริยธรรมแก่ลูกศิษย์และชนรุ่นหลัง ฉัจฉงกและการลงโทษเชิงสัญญาที่เขาได้รับ ก็จะเป็นตัวอย่างทางจริยธรรมที่ไม่ควรเอาอย่าง ซึ่งเป็นการสั่งสอนจริยธรรมแก่ชนรุ่นหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต่อผู้ปกครอง

¹³⁸ รัชฎ สาตราวุธ, "จริยศาสตร์แห่งความโศกเศร้าในปรัชญาขงจื้อ," in *ความเรียงใหม่หรือสร้างปรัชญา ตะวันออก*, ed. สุวรรณา สถาอานันท์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547)., หน้า 283-284.

¹³⁹ Bryan W. Van Norden, "The Emotion of Shame and the Virtue of Righteousness in Mencius," *Dao: A Journal of Comparative Philosophy* 2, no. 1 (December 2002)., p. 61.

3.4. บทบาทและความสำคัญของการลงโทษในพื้นที่จริยธรรมในจริยศาสตร์ขงจื๊อ

จากการวิเคราะห์กรณีการลงโทษทั้งในความสัมพันธ์ระหว่างขงจื๊อกับลูกศิษย์และความสัมพันธ์ระหว่างพระราชารัฐกับผู้ปกครอง เราสามารถสรุปทัศนคติการลงโทษของขงจื๊อได้ดังนี้

3.4.1. วิธีการลงโทษ

ในทุกกรณีการลงโทษ ขงจื๊อจะบอกว่าใครทำผิดอย่างไร ขงจื๊อไม่ได้สักแต่ว่าลงโทษ ซึ่งการลงโทษเช่นนั้นอาจสร้างความเจ็บปวด ความอับอาย แต่อาจไม่ทำให้ตระหนักในความผิด เช่น การตำหนิหยวนรุ้งว่าเมื่อแก่ชราก็ไม่ตาย เหมือนโจรบ่อนทำลายเป็นการสะท้อนภาพที่น่าอัปลักษณ์ของการกระทำของหยวนรุ้ง หรือการสร้างระยะห่างและใช้ความเงี้ยบลงโทษใจหว่าก็เป็นวิธีที่สะท้อนปัญหาของใจหว่าที่คำพูดเกินการกระทำ การพูดตำหนิเพียงอย่างเดียวอาจทำให้ใจหว่าไม่รับฟัง แกรมยังได้เถียงกลับ และคงไม่สามารถสร้างความเจ็บปวดใด ๆ ได้ ซึ่งหมายความว่า การลงโทษไม่ประสบผลสำเร็จ การถอยห่างความสัมพันธ์จึงดูเป็นวิธีที่น่าจะส่งผลกระทบต่อใจหว่ามากที่สุด นี่สะท้อนให้เห็นว่าในการลงโทษขงจื๊อรู้จักลูกศิษย์และเพื่อนดี และเชื่อว่าการสื่อสารเช่นนี้จะเป็นการสะท้อนให้เห็นความผิดหรือข้อบกพร่องของตนเองชัดเจนขึ้น

ประเด็นสำคัญประการหนึ่งของการลงโทษในพื้นที่จริยธรรมเป็นการลงโทษทางสังคมที่ผู้ลงโทษมีการตัดสินใจที่ถูกต้องเหมาะสมว่าสมควรจะลงโทษอย่างไร

ใน *หลุนอิว* เล่มที่ 11 บทที่ 14 ที่จื๊อลูกศิษย์ตำหนิ ลูกศิษย์คนอื่น ๆ ของขงจื๊อเริ่มไม่แสดงความเคารพต่อจื๊อ เพราะเข้าใจว่าขงจื๊อมองว่าจื๊อเป็นผู้ขัดเกลาจริยธรรมได้ไม่ดีพอ หรือไม่ก็ต้องการแสดงว่าจื๊อไม่มีศักยภาพพอที่จะเป็นผู้ตามวิถีของขงจื๊อ ความเปลี่ยนแปลงของการปฏิบัติทำให้เห็นระดับความเคารพจื๊อในฐานะเพื่อนร่วมสำนักที่ลดลง ซึ่งเป็นการลงโทษทางสังคมรูปแบบหนึ่ง คำพูดของขงจื๊อว่าไม่ได้ต้องการหมายความว่าขงจื๊อเป็นการปกป้องจื๊อ และเป็นการแสดงความไม่เห็นด้วยกับวิธีการปฏิบัติต่อจื๊อของลูกศิษย์ เหตุใดขงจื๊อจึงไม่รับวิธีการลงโทษของเหล่าศิษย์ วิธีการลงโทษที่เห็นคือ 1) เหล่าลูกศิษย์ไม่ได้พิจารณาให้ถี่ถ้วนว่าขงจื๊อตำหนิจื๊อเช่นนั้นด้วยจุดมุ่งหมายใด 2) ไม่ได้พิจารณาว่าประเภทและระดับของความผิดจื๊อเป็นอย่างไร วิธีการและระดับการลงโทษจึงไม่เหมาะสม การลงโทษเช่นนี้สอดคล้องกับข้อสังเกตที่ว่า การลงโทษด้วยกระบวนการทางสังคมจะควบคุมผู้อื่นที่เข้ามาร่วมในกระบวนการลงโทษด้วยยาก ผู้คนที่อาจไม่ได้เป็นผู้เริ่มต้นการลงโทษ แต่ร่วมรับรู้ว่ามีผู้ได้ กระทำ ความผิดและเข้าร่วมในกระบวนการลงโทษอาจร่วมลงโทษโดยไม่ได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนว่าความผิดคืออะไร

และควรลงโทษอย่างไร¹⁴⁰ การไม่ยอมรับการตัดสินและการลงโทษคือสิ่งที่ไม่ถูกต้องของบรรดา ศิษย์แสดงให้เห็นว่าในทัศนะขงจื้อผู้ลงโทษในพื้นที่จริยธรรมต้องมีผู้ตัดสินอย่างเหมาะสมและ ลงโทษอย่างยุติธรรม

แนวคิดในจริยศาสตร์ขงจื้อที่พอจะเชื่อมโยงกับเรื่องพลังบังคับเชิงลบอยู่บ้างคือความ อาย/ละอาย (shame)¹⁴¹ โรเอซมองว่าปรัชญา ขงจื้อมองความอายเป็นกระบวนการภายในและ แบ่งความอายออกเป็น 3 แบบ ได้แก่ ความอายที่กระตุ้นโดยการซ้ำการตัดสินของผู้อื่นใน ชุมชน (บุคคลเคยมีประสบการณ์ถูกตัดสินจากชุมชน แล้วรับการตัดสินนั้นเข้ามาในระบบความคิด ของตน) ความอายที่เกิดจากการจินตนาการการตัดสินของผู้อื่น และความอายที่เกิดจากการ เลือดยึดมั่นในบรรทัดฐานหนึ่ง ๆ และความล้มเหลวในการทำตามบรรทัดฐานที่ยึดมั่นนั้นนำไปสู่ ความรู้สึกละอาย ซึ่งเป็นผลจากการละเมิดความเคารพตนเอง โรเอซอ้างว่าความ (ละ)อายใน แบบสุดท้ายคือแบบที่ขงจื้อสนับสนุน¹⁴² ในขณะที่ความอายในรูปแบบอื่น ๆ ไม่ควรมีบทบาททาง ศีลธรรม โดยอ้าง **หลุนอิว** เล่มที่ 4 บทที่ 9 ว่าความเห็นมวลงคนเป็นสิ่งที่ไม่น่าเชื่อถือและไม่ควรเป็น ที่มาของความ(ละ)อาย

อาจารย์กล่าวว่า “ผู้ใฝ่รู้ที่มีจิตใจแสวงหาเต๋า แต่ยังอายในเสื้อผ้าเก่า หรืออาหารหยาบ ก็ ยังไม่คู่ควรเสนาด้วย”

ถึงแม้ว่าขงจื้อจะไม่ปฏิเสธผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ หากมีที่มาอย่างถูกต้องชอบธรรม แต่สำหรับผู้ที่มิเป้าหมายในการขัดเกลาจริยธรรมตนเองให้สอดคล้องกับเต๋า ควรกังวลเกี่ยวกับ พัฒนาการทางศีลธรรม มากกว่าภาพลักษณ์ภายนอก โรเอซอ้างว่าการมองว่าเสื้อผ้าเก่าและทาน

¹⁴⁰ Mark R. Reiff, *Punishment, Compensation and Law: A Theory of Enforceability* (New York: Cambridge University Press, 2005), p. 30.

¹⁴¹ ใน **หลุนอิว** ขงจื้อใช้คำว่า 耻 (ชื่อ shame) ทั้งในความหมายของความอายและความละอายตามแต่บริบท “ความอาย” เป็นอารมณ์ที่เกิดจาก “การตัดสินจากบุคคลภายนอก” หรือ “การยึดถือคุณค่าทางสังคมมาเป็น เกณฑ์” ตัดสินตัวเราหรือการกระทำของเรา ในขณะที่ “ความละอาย” เป็น “อารมณ์ทางศีลธรรมที่เกิดขึ้นภายใน ตัวบุคคลและเป็นการตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมที่เกิดขึ้นจากพื้นฐานทางศีลธรรมของตัวบุคคล” โปรดดู ศาคุน ภัคดีคำ, “บทบาทของอารมณ์ในจริยศาสตร์ของขงจื้อ,” หน้า 150.

¹⁴² Heiner Roetz, *Confucian Ethics of the Axial Age: A Reconstruction under the Aspect of the Breakthrough Toward Postconventional Thinking*, pp. 177-179.

อาหารหยาบเป็นการละเมิดมารยาททางสังคม ซึ่งการตัดสินใจเช่นนี้มาจากความเห็นมวลชน ดังนั้น ความละเอียดไม่ควรมีที่มาจากความเห็นมวลชน แต่ควรเป็นจุดยืนภายในใจของเราที่จะทำให้ความเห็นมวลชนดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกเรา¹⁴³

การวิเคราะห์สम्मัติฐานล่วงหน้าของโรเอซ ทำให้ตั้งข้อสังเกตได้บางประการคือ การไม่สนับสนุนความอยุ่ที่มีที่มาจากชุมชนภายนอกหรือการจินตนาการถึงการตัดสินใจของชุมชนตั้งอยู่บนสम्मัติฐานล่วงหน้าว่าความเห็นของมวลชนอาจไม่น่าเชื่อถือ และประการที่สอง การละเมิดบรรทัดฐานที่เขาอ้างไม่ใช้การละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม เนื่องจากเป้าหมายชีวิตของมวลชนส่วนใหญ่อยู่ที่ความสุขทางวัตถุและชื่อเสียง ผู้ขัดเกลาตนเองจึงไม่ควรให้การตัดสินใจของมวลชนดังกล่าวมาเป็นพลังบังคับตนเอง จากสम्मัติฐานล่วงหน้าเหล่านี้กับการรับว่าความละเอียดที่มีคุณค่าที่สุดในทัศนะขงจื้อคือการพิจารณาและเลือกที่จะยึดมั่นในคุณค่าหนึ่ง ๆ ด้วยตนเองและเกิดความละเอียดเมื่อมีความคิดหรือกระทำที่ละเมิดคุณค่านั้น ผู้วิจัยมองว่าขงจื้อไม่ได้ปฏิเสธการใช้พลังบังคับภายนอก ขงจื้อมักใช้วิธีสอนลูกศิษย์จากต้นแบบทางจริยธรรมที่ดี ไม่ว่าจะใช้ตนเอง ประชาชนในอดีตหรือผู้มีมนุษยธรรม อีกทั้งยังชี้แนะหรือทักท้วงเมื่อเห็นศิษย์มีความบกพร่องทางจริยธรรม ซึ่งวิธีการเหล่านี้เปิดโอกาสให้ศิษย์ค่อย ๆ ขัดเกลาตนเองตามความเหมาะสมของแต่ละคน ดังที่หวังอ้างว่าการขัดเกลาจริยธรรมเป็นกระบวนการที่ยาวนาน แต่ละคนมีคุณสมบัติและความสามารถในการขัดเกลาตนเองที่แตกต่างกัน จึงควรตั้งเป้าหมายในการพัฒนาจริยธรรมที่เหมาะสมกับตนเอง เปรียบเสมือนการฝึกโยคะ ซึ่งผู้เริ่มต้นฝึกยังไม่ควรทำท่าดอกบัวซึ่งเป็นท่ามาตรฐานสำหรับผู้เล่นโยคะขั้นสูง แต่ให้เริ่มฝึกจากท่าพื้นฐานและเมื่อเวลาผ่านไปพร้อมกับการฝึกฝนที่ต่อเนื่อง ก็จะสามารถทำท่าดอกบัวได้เอง¹⁴⁴ ในด้านของความละเอียด ลูกศิษย์ได้รับการปลูกฝังว่าการกระทำหรือความคิดใดน่าจะละเอียดจากตัวอย่างและการพิจารณาจากความถูกต้องเหมาะสมด้วยตนเอง เลือกยึดคุณค่าและบรรทัดฐานเหล่านั้น และเกิดความละเอียดเมื่อความคิดหรือการกระทำละเมิดบรรทัดฐานโดยที่ไม่ต้องมีผู้ว่ากล่าวหรือจินตนาการถึงผู้ว่ากล่าว อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่ามีบางกรณีที่ขงจื้อไม่อาจปล่อยให้เกิดการล่วงละเมิดซ้ำได้อีก ขงจื้อจึงเลือกที่จะใช้พลังบังคับเชิงลบหรือการลงโทษเพื่อหยุดการล่วงละเมิด ทำให้เห็นว่าขงจื้อไม่ปฏิเสธการใช้พลังบังคับจากภายนอกในการขัดเกลาเพื่อนและลูกศิษย์

¹⁴³ Ibid., p. 178.

¹⁴⁴ Huaiyu Wang, "Piety and Individuality through a Convoluted Path of Rightness: Exploring the Confucian Art of Moral Discretion via Analects 13.18," pp. 401-402.

สำหรับข้อโต้แย้งเรื่องความไม่น่าเชื่อถือของความเห็นมวลชนและคำถามเรื่องผลกระทบต่อความสัมพันธ์ การลงโทษในพื้นที่จริยธรรมที่ขงจื้อสนับสนุนต้องไม่มีเป้าประสงค์ในการทำร้ายหรือลวงละเมิดผู้กระทำผิดและจะต้องกระทำโดยผู้ที่มีความตรงและมีมนุษยธรรม คนตรงที่พัฒนามนุษยธรรมได้ดีแล้วเท่านั้นถึงจะเป็นผู้ตัดสินลงโทษได้อย่างเหมาะสมที่สุด ผู้มีมนุษยธรรมจะตัดสินโดยไม่มีอคติส่วนตัวต่อผู้ลวงละเมิด เพราะเอาความถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นที่ตั้ง (*หลุนอิว* 4:16) ผู้รักมนุษยธรรมย่อมไม่ให้มีสิ่งใดอยู่เหนือมนุษยธรรม ผู้เกลียดความไร้มนุษยธรรม จะปฏิบัติมนุษยธรรมโดยไม่ยอมให้ความไร้มนุษยธรรมเข้าใกล้ตน” (*หลุนอิว* 4:6) ซึ่งหมายความว่า ผู้มีมนุษยธรรมเกลียด “การลวงละเมิด” และไม่สามารถปล่อยให้การลวงละเมิดเกิดขึ้นต่อไปได้ แต่ไม่ได้มุ่งเป้าในการทำร้ายตัวผู้ลวงละเมิดเอง หากแต่ยึดมั่นในความถูกต้องตามข้อเท็จจริง และใช้การลงโทษเพื่อให้ผู้ลวงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมรับผิดชอบในความผิดของตนและเพื่อขัดเกลาจริยธรรม ให้สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่าตอบแทนการลวงละเมิดด้วยความตรง ไม่ใช่ตอบแทนด้วยการลวงละเมิดกลับ

ศากุน ภัคดีคำเสนอปัญหาของการใช้ความอายเป็นการลงโทษทางสังคม โดยมองว่าความอายเป็นอารมณ์ที่เกิดจากมุมมองจากภายนอก ต่างจากอารมณ์ “ละอาย” ที่เกิดจากการควบคุมจิตใจจากภายในของตัวบุคคลเอง การถูกตัดสินจากภายนอกอาจทำให้ผู้กระทำผิดหยุดกระทำผิดได้ แต่การหยุดกระทำผิดนั้นเกิดจากการถูกจับจ้องโดยสังคมภายนอกและความกลัวที่จะถูกตัดสินเป็นหลัก แต่อาจไม่ได้ตระหนักในการลวงละเมิดบรรทัดฐานของตนเองอย่างแท้จริง¹⁴⁵ นอกจากนั้น ความกลัวที่จะถูกตัดสินจากภายนอกอาจเป็นอุปสรรคในการพัฒนาจริยธรรมของผู้ถูกลงโทษ เพราะแม้แต่กังวลเรื่องภาพลักษณ์ภายนอก¹⁴⁶ ประเด็นนี้เป็นจุดอ่อนของการลงโทษที่โต้แย้งได้ยาก และเป็นสาเหตุที่ขงจื้อเลือกที่จะใช้วิธีเป็นต้นแบบทางจริยธรรมและสั่งสอนมากกว่าการลงโทษ หากเปรียบเทียบกับกรลงโทษโดยผู้ปกครอง ที่ใช้ความกลัวของความรุนแรงทางกายภาพในการควบคุมประชากรราษฎร เราอาจมองว่าการลงโทษทางสังคม แม้จะเป็นในพื้นที่จริยธรรม ก็ใช้ความกลัวของการถูกตัดสินมาควบคุมคน ผู้วิจัยยอมรับว่าเป็นการยากที่จะควบคุมว่าการลงโทษจะทำให้เกิดความกลัวดังกล่าวหรือไม่ในแต่ละคน แต่ในแง่หนึ่ง สิ่งนี้ขึ้นอยู่กับจิตใจของแต่ละคน สำหรับลูกศิษย์บางคนของขงจื้อแล้ว ชื่อเสียงและภาพลักษณ์ภายนอกเป็นสิ่งสำคัญ ใน *หลุนอิว* เล่มที่ 11 บทที่ 25 ขงจื้อถามจื่อลู่ กงซีหว่า หว่านฉิว และเจิงซี ว่าหากตนเองมี

¹⁴⁵ ศากุน ภัคดีคำ, “บทบาทของอารมณ์ในจริยศาสตร์ของขงจื้อ,” หน้า 157.

¹⁴⁶ Ibid, pp. 157-158.

โอกาสได้รับราชการ อยากจะทำอะไร จื่อลู่แย่งตอบก่อนว่า “ถ้ามีรัฐขนาดพันรถม้าตั้งอยู่ระหว่างรัฐใหญ่ และกองทัพมารุกราน จนเกิดความอดอยากขาดแคลน ถ้าศิษย์มีโอกาสบริหาร ภายในสามปีก็จะสามารถทำให้ประชาราษฎร์มีความกล้าและรู้ทิศทาง” เมื่อจื่อลู่พูดจบ ขงจื้อยิ้ม ขงจื้อยิ้มหลังจื่อลู่พูดจบเพราะคำตอบและวิธีการตอบของจื่อลู่ไร้ที่ติ โดยวิธีการตอบ จื่อลู่ละเลยการเริ่มต้นบทสนทนาของขงจื้อที่บอกว่า “แม้ว่าเราจะมีอายุสูงกว่าเจ้าอยู่บ้าง ก็อย่าได้ถือเลย” เพื่อเชิดชวนให้ลูกศิษย์แต่ละคนพูดความคิดของตนออกมา โดยไม่ต้องคำนึงถึงความอาวุโส ซึ่งอาจเป็นปัจจัยปิดกั้นไม่ให้ลูกศิษย์กล้าเผยความในใจออกมา จื่อลู่ผู้มีความอาวุโสรองจากขงจื้อ กลับแย่งทุกคนพูดก่อน ไม่สนใจเงื่อนไขที่ขงจื้อตั้งไว้ และในแง่ของคำตอบ จื่อลู่ไม่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนอยู่ในปณิธานทางการเมือง¹⁴⁷ ทั้งยังไม่มีภาพของหลื่ออยู่ในการจัดการรัฐเลย มีแต่ความเชื่อมั่นในความกล้าหาญของตนและเชื่อว่าความกล้าหาญจะสามารถจัดการรัฐได้ ประเด็นของการยกบทสนทนานี้ขึ้นมาคือ การยิ้มของขงจื้อเป็นการตำหนิจื่อลู่ (ในแง่ของการแสดงความคิดเห็นแย้งหรือตั้งข้อสงสัย ไม่ใช่การลงโทษ) และลูกศิษย์อีก 2 คนคือ หว่านฉิวและกงซีหว่านรับรู้นัยของรอยยิ้มนั้น เมื่อถึงลำดับที่ทั้งสองจะต้องพูดปณิธานของตนเองออกมาบ้าง ทั้งสองจึงลดความไฝสูงทางการเมืองลง ให้เป็นรัฐที่มีขนาดเล็กลงมาและมีการใช้หลื่อในการจัดการรัฐ แม้ทั้งสองพยายามซ่อนว่าตนกำลังพูดถึงการบริหารในระดับรัฐ แต่ขงจื้อก็สามารถจับได้ว่าความไฝฝืนทางการเมืองสูงเกินสมควร ความพยายามซ่อนความทะเยอทะยานทางการเมืองของหว่านฉิวและกงซีหว่าน เป็นผลจากการเห็นจื่อลู่ถูกตำหนิ เราอาจกล่าวได้ว่าการตำหนิหรือการตัดสินคุณค่าใด ๆ ก็ตามนำไปสู่ปัญหาของการให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ภายนอกหรือความพยายามรักษาชื่อเสียง มากกว่าความเป็นตัวของตัวเอง เอช. ซี. ลอย (H. C. Loy) มองว่าเมื่อมีความแตกต่างระหว่างคุณธรรมกับความไร้คุณธรรม ความไฝสูงและความอ่อนน้อมถ่อมตน และมีการให้คุณค่า/รางวัลกับคุณธรรมและความอ่อนน้อมถ่อมตน ในขณะที่ตัดสินว่าคุณค่าคุณธรรมและความไฝสูงเป็นสิ่งไม่ดี หว่านฉิวจึงเลือกที่จะแสดงให้เห็นว่าตนมีความอ่อนน้อมถ่อมตนเพื่อจะได้รับการชื่นชม¹⁴⁸ อย่างไรก็ตามลอยตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจว่าแม้จื่อลู่จะมีคำตอบที่สื่อถึงความทะเยอทะยานมากกว่าและตอบด้วยกิริยาที่ไม่เหมาะสม แต่การตอบของจื่อลู่ก็โปร่งใสและตรงไปตรงมา ในขณะที่ปัญหาของหว่านฉิวคือการที่การนำเสนอตนเอง (self-representation) และเป้าหมายที่อยู่ในใจ

¹⁴⁷ สุวรรณ สถาอาพันธ์, *จริยศาสตร์ต่างตอบแทนในปรัชญาขงจื้อ*, หน้า 72-77.

¹⁴⁸ H. C. Loy, "Language and Ethics in the Analects," in *Dao Companion to the Analects*, ed. Amy Olberding (New York and London: Springer, 2014), pp. 143-145.

ของเขาไม่ได้ไปด้วยกัน¹⁴⁹ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าจื่อลู่เป็นผู้โดนตำหนิ และโดนตำหนิหลายครั้งใน **หลุนอิว** แต่จื่อลู่ก็ไม่ได้ใส่ใจภาพลักษณ์ภายนอกมากกว่าการขัดเกลาดนเอง ปัญหาจึงไม่ได้อยู่ที่การตำหนิ ของขงจื่อ (ที่เป็นอาการที่มุ่งบอกว่าสิ่งใดควรไม่ควร) แต่อยู่การวางเป้าหมายทางศีลธรรมที่ไม่เหมาะสมของหฺร่านฉิวเอง การวิเคราะห์ในส่วนนี้แสดงให้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นการลงโทษในพื้นที่จริยธรรมหรือการตัดสินเชิงคุณค่าอื่นใด ๆ ของขงจื่อ ผู้ที่ให้คุณค่ากับภาพลักษณ์ภายนอก อาจไม่ตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งที่ขงจื่อพยายามจะสื่อ และปัญหานี้ทำให้เห็นความจำเป็นของการอธิบายว่าทำไมจึงสั่งสอนควบคู่ไปกับการลงโทษ เพื่อให้ผู้ถูกลงโทษไม่จดจ่ออยู่ที่การถูกตัดสิน แต่เพียงอย่างเดียว

ประการสุดท้าย ในกรณีการเป็นต้นแบบทางจริยธรรมและการทักท้วง ผู้ล่วงละเมิดบรรทัดฐานมีพื้นที่ในการพิจารณาแบบอย่างหรือคำตักเตือนได้เต็มที่ ในขณะที่การลงโทษส่งกระทบต่อความคิดผู้ล่วงละเมิดโดยใช้แรงกดดันภายนอกต่อจิตใจ ทำให้เกิดคำถามว่า การลงโทษเป็นการก้าวก่ายการตัดสินใจทางศีลธรรมของผู้อื่นหรือไม่ และการเปลี่ยนแปลงของการกระทำที่เกิดขึ้นในตัวผู้ถูกลงโทษจัดว่ามีคุณค่าทางศีลธรรมหรือไม่ หากย้อนกลับไปพิจารณาการวิเคราะห์ในเรื่องความตรง คนตรงไม่ใช่ผู้ที่สักแต่ทำตามบรรทัดฐานทางจริยธรรมอย่างเคร่งครัด แต่ใช้บรรทัดฐานที่มีมาเป็นเข็มทิศ แล้วพิจารณาว่าจะทำอย่างไรถึงจะถูกต้องเหมาะสมในความสัมพันธ์และสถานการณ์นั้น ๆ การ “ทำคนชั่วอผลให้ตรง” โดยการลงโทษขัดกับคุณสมบัติของคนตรงดังกล่าวหรือไม่ ปรัชญาขงจื่อมักจะสนับสนุนให้ตัดสินใจทางศีลธรรมเอง (ไม่ใช่สักแต่ทำตามขนบจารีตที่มีมา โดยไม่ได้มีความรู้สึกภายในที่สัมพันธ์กับการกระทำ) และค่อย ๆ ขัดเกลาคำคิดและการกระทำของตนเองให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางจริยธรรม (ซึ่งตนได้พิจารณาแล้วว่าเหมาะสมกับสถานการณ์และความสัมพันธ์หนึ่ง ๆ) เพื่ออารมณ์ภายในและการแสดงออกภายนอกจะได้สัมพันธ์กัน ผู้วิจัยเห็นด้วยว่าการขัดเกลาจริยธรรมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป อย่างไรก็ตาม ในกรณีการล่วงละเมิดทางจริยธรรมที่ร้ายแรง มีผู้ถูกล่วงละเมิด และ/หรือทำซ้ำหลายครั้ง อย่างไม่มีที่ท่าที่จะสำนึกหรือเปลี่ยนแปลงตนเอง อาจไม่สามารถผลักดันการลงโทษออกไปได้อีก ผู้ล่วงละเมิดควรต้องรับโทษเพื่อจะได้รู้จักการรับผิดชอบการกระทำของตนและการสื่อสารว่าชุมชนจริยธรรมไม่สามารถยอมรับการล่วงละเมิดบรรทัดฐานนั้นได้จำเป็นต้องเกิดขึ้นทันที อย่างน้อยที่สุด สิ่งที่ขงจื่อต้องการคือการหยุดการล่วงละเมิด เป็นไปได้ว่าหลังจากหยุดการล่วงละเมิดแล้ว ผู้ถูกลงโทษอาจไม่ได้ทำตามบรรทัดฐานสมบูรณ์ทุกประการโดยทันที ซึ่งในจุดนี้ ขงจื่อให้เวลา

¹⁴⁹ Ibid., p.144.

สำหรับกระบวนการขัดเกลาดตนเอง ภายหลังจากการลงโทษ ขงจื้อน่าจะคาดหวังว่าลูกศิษย์ตระหนักถึงความสำคัญของบรรทัดฐานที่ตนละเมิด เพราะทุกครั้งที่ขงจื้อลงโทษก็จะสอนว่าใครละเมิดบรรทัดฐานใดไปพร้อม ๆ กันด้วย และในแง่ของการมีอิสรภาพในการตัดสินใจทางศีลธรรม การลงโทษของขงจื้อไม่ได้มุ่งใช้ความกลัวหรือบีบบังคับให้ผู้ล่วงละเมิดทำตามบรรทัดฐานโดยตัวมันเองและไม่มีการทำลายชีวิต แต่มีไว้เพื่อสื่อสารว่าไม่สามารถยอมรับการล่วงละเมิดนั้นได้ ซึ่งหมายความว่า ในที่สุดแล้ว บุคคลยังคงมีอิสระในการตัดสินใจทางศีลธรรมในอนาคต

ในแง่ของความสัมพันธ์ การลงโทษจะเป็นวิธีจัดการการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมที่เล็งมากที่สุด เพราะสามารถกระทบความสัมพันธ์ได้ (และในบางกรณี การตัดขาดความสัมพันธ์อาจเป็นวิธีจัดการที่เหมาะสมที่สุด) การลงโทษเป็นวิธีที่ไม่เหมาะสมสำหรับบุตรที่จะกระทำต่อบิดามารดา เนื่องจากจะเป็นการผิดหลักและกระทบความสัมพันธ์ที่ต้องมีความระมัดระวังเป็นอย่างสูง บุตรควรทักท้วงบิดามารดาด้วยความอ่อนโยนเท่านั้น หรือในกรณีเพื่อนร่วมงาน ด้วยความสนิทชิดเชื้อที่ไม่มากเท่าเพื่อน การลงโทษเพื่อนร่วมงานอาจทำให้เกิดปัญหาในความสัมพันธ์ได้ การลงโทษจึงไม่มีช้อยกเว้นในเรื่องการพิจารณาถึงความถูกต้องชอบธรรมต่อบรรทัดฐานทางจริยธรรม ในแง่ที่ผู้ลงโทษมีหน้าที่ลงโทษเพื่อนำมาซึ่งความรับผิดชอบและการตระหนักถึงการล่วงละเมิดบรรทัดฐานของตนในผู้ถูกลงโทษ และในขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงความถูกต้อง สายสัมพันธ์ และความเคารพต่อผู้ถูกลงโทษในฐานะมนุษย์คนหนึ่งด้วย

3.4.2. ความรุนแรงของการลงโทษ

เห็นได้ว่าการลงโทษทั้ง 3 กรณีมีความรุนแรงของการลงโทษที่สัมพันธ์กับการกระทำผิด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในการลงโทษ ต้องพิจารณาถึงความยุติธรรมต่อผู้ถูกลงโทษด้วย หรือกล่าวได้ว่าการลงโทษสัมพันธ์กับระดับความรับผิดชอบที่ผู้กระทำผิดแต่ละคนต้องแบกรับ ใจห่อไม่ได้ละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมหรือละเมิดใครโดยตรง แต่เสนอแนวปฏิบัติที่อาจจะทำลายมนุษยธรรมอันเป็นจุดมุ่งหมายทางปรัชญาของขงจื้อและปฏิบัติตนไม่เหมาะสมในฐานะศิษย์ในสำนักขงจื้อโทษที่ได้รับจึงเป็นการใช้ความเจ็บและสร้างระยะห่างเพื่อเปิดพื้นที่ให้ใจห่อคำนึงถึงข้อบกพร่องของตน หยวนรังละเลยการต่างตอบแทนคุณธรรมที่เหมาะสมกับผู้ที่เขามีความสัมพันธ์ด้วยมาหลายครั้งในชีวิต จึงถูกลงโทษในระดับที่รุนแรงกว่า โดยการถูกตีหน้าแข็งและตำหนิเพื่อกระตุ้นให้สำนึกถึงการต่างตอบแทนที่เขาได้ละเลยมาโดยตลอด การลงโทษลูกศิษย์สองคนดังกล่าวจึงมีลักษณะของการกระตุ้นเตือนให้เกิดการแก้ไข โดยที่ยังคงความสัมพันธ์กับขงจื้ออยู่เช่นเดิม

ในขณะที่ห่อหุ้มจิตใจผู้อื่นอย่างตั้งใจ เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ระดับของความรับผิดชอบก็ย่อมสูงกว่า และสุดท้าย ห่อหุ้มจิตใจความผิดระดับบ้านเมือง มีผลกระทบต่อประชากรหมู่มาก เป็นจำนวนมาก จึงต้องรับการลงโทษที่หนักที่สุด

อย่างไรก็ตาม การลงโทษขั้นที่รุนแรงที่สุดเช่นนี้ (การตัดความสัมพันธ์) ก็ยังเปิดโอกาสให้ห่อหุ้มจิตใจสามารถเปลี่ยนแปลงการกระทำของตนเองได้ในฐานะผู้รับใช้ตระกูลจี้และในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง เพราะห่อหุ้มจิตใจได้รู้แล้วว่าความอ่อนแอของเจตจำนงและการลวงละเมิดของตนมีความร้ายแรงถึงขั้นที่อาจารย์และเพื่อนร่วมสำนักไม่สามารถยอมรับได้อีกต่อไป ในแง่นี้ การตัดความสัมพันธ์และการร่วมดำเนินประณามของลูกศิษย์ เป็นการกระตุ้นเชิงบังคับก่อนที่ห่อหุ้มจิตใจจะต้องเผชิญการลงโทษจากชะตากรรมหรือการลงโทษทางกฎหมายซึ่งมีความร้ายแรงกว่ามาก สำหรับชะตากรรม ขงจื๊อกล่าวว่า “มนุษย์อยู่ได้ด้วยความจริง ชีวิตที่หลอกลวง อยู่ได้ก็เพราะโชค” (หลุนอิว 6:17) ผู้ที่ขี้ขลาดจำต้องอาศัยโชคในการเอาตัวรอดจากการลวงละเมิดของตน หากห่อหุ้มจิตใจยังไม่หยุดการลวงละเมิด สักวันอาจต้องเผชิญกับการแก้แค้นของผู้คนที่เขาไปกดขี่เก็บภาษีมา หรือหากห่อหุ้มจิตใจไม่ได้รับการคุ้มครองจากตระกูลจี้ในอนาคต ก็อาจถูกลงโทษโดยรัฐ ซึ่งการลงโทษโดยรัฐมีความรุนแรงถึงการตัดชิ้นส่วนของร่างกายหรือประหารชีวิต และหากโดนประหารชีวิตก็ไม่มีโอกาสจะแก้ตัวได้อีก

เห็นได้ว่าหลักเกณฑ์เรื่องระดับการลงโทษของขงจื๊อคำนึงถึงความสัมพันธ์กับความผิดแตกต่างจากหลักเกณฑ์ระดับการลงโทษของผู้ปกครองต่อบิดาของนายกงตามการบันทึกทางประวัติศาสตร์ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วในส่วนข้อโต้แย้งต่อการลงโทษของรัฐ ซึ่งไม่ได้มีอัตราที่เหมาะสมกับความผิด แต่เป็นโทษรุนแรงที่มุ่งผลให้ผู้คนหวาดกลัวที่จะกระทำผิดซ้ำ และเป็นการขู่ผู้อื่นในสังคมไม่ให้กระทำผิดในรูปแบบเดียวกันด้วย ผู้วิจัยมองว่าการลงโทษที่รุนแรงเกินความผิดอาจมีประสิทธิผลในการป้องปราม แต่ก็น่าจะมีผลเสียคือทำให้ผู้กระทำผิดคำนึงถึงความกลัวถูกลงโทษ ในขณะที่การลงโทษด้วยวิธีการ (เช่นกรณีการถูกลงโทษของใจหว่าอ ที่ใช้ความเจ็บและระยะห่างเพื่อสื่อสารกับใจหว่าอ) และปริมาณที่เหมาะสมกับความผิดน่าจะทำให้ผู้ถูกลงโทษมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างการลงโทษกับความผิดที่ตนเองได้กระทำมากกว่า ซึ่งหมายความว่า การลงโทษสามารถสื่อสารต่อผู้กระทำผิดเรื่องความรับผิดชอบและบรรทัดฐานที่ตนได้ละเมิดได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่า

3.5. จุดมุ่งหมายของการลงโทษ

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะสรุปจุดมุ่งหมายของการลงโทษของขงจื้อ โดยจะเสนอว่าการลงโทษของขงจื้อสอดคล้องกับทฤษฎีการลงโทษแบบรักษาและแก้ไขนิสัย (rehabilitation) เพราะกระบวนการลงโทษเน้นการแก้ไขนิสัยผู้ถูกลงโทษ ผ่านการประณามการกระทำที่ผิดและสั่งสอนบรรทัดฐานที่ถูกต้องไปด้วย ขงจื้อมุ่งหวังว่าการลงโทษที่แก้ไขนิสัยผู้กระทำผิดได้จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายย่อยอื่น ๆ ได้แก่ การปลูกฝังสำนึกในการรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง การป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดแบบเดียวกัน การปกป้องไม่ให้ผู้อื่นถูกล่วงละเมิดผู้อื่น และการรักษาบรรทัดฐานทางจริยธรรม

จุดมุ่งหมายหลักของการลงโทษของขงจื้อ คือการแก้ไขนิสัยของผู้กระทำผิด ตามที่ได้กล่าวในบทที่ 1 ในส่วนของทฤษฎีการลงโทษแบบรักษาและแก้ไขนิสัยผู้กระทำผิด การลงโทษตามทัศนะนี้มี 2 รูปแบบ คือตัวการลงโทษเองนำไปสู่การรักษาหรือแก้ไขนิสัย และตัวการลงโทษเองไม่สามารถรักษาหรือแก้ไขนิสัยได้ แต่กระบวนการแก้ไขนิสัยเกิดจากการให้การศึกษา การฝึกฝน อาชีพอื่นจะเพิ่มโอกาสในการเอาตัวรอดและดูแลตนเองได้หลังจากสิ้นสุดการลงโทษ หรือให้การรักษาทางการแพทย์ กรณีการลงโทษใน **หลุนอี่ว** การลงโทษเป็นการประณามการกระทำผิด ซึ่งขงจื้อคาดหวังว่าการลงโทษจะมีบทบาทในการยืนยันบรรทัดฐานที่ถูกต้องแก่ผู้กระทำผิด การลงโทษเป็นการสื่อสารแก่ผู้กระทำผิดว่าการล่วงละเมิดนั้น ๆ ไม่สามารถยอมรับได้ จนถึงขั้นที่ว่าขงจื้อต้องลงโทษ ในขั้นแรก ขงจื้อคาดหวังให้การลงโทษหยุดการล่วงละเมิดดังกล่าว และในขั้นที่สอง ขงจื้อคาดหวังว่าการสอนควบคู่กับการลงโทษว่าผู้กระทำผิดได้ทำอะไรผิดจะมีบทบาทในการสอนจริยธรรมให้ผู้กระทำผิด ในขณะที่ทัศนคติการลงโทษแบบป้องกันความผิด (deterrence) เชื่อว่าการลงโทษจะบรรลุผลในการป้องปรามไม่ให้ผู้ถูกลงโทษกระทำผิดซ้ำ หรือบทลงโทษที่บังคับใช้จะสื่อสารให้ผู้คนในสังคมรู้ว่าไม่ควรทำสิ่งนี้เพราะผิดกฎหมาย แต่ตามที่วิทยานิพนธ์นี้ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพมนุษย์ที่สามารถไตร่ตรองว่าสิ่งใดถูกต้องชอบธรรมและสิ่งใดไม่ถูกต้องชอบธรรมได้ ขงจื้อไม่ได้มองว่าผู้กระทำผิดเป็นเหมือนสัตว์ที่จะหยุดกระทำผิดเพราะกลัวการถูกลงโทษ ขงจื้อไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะใช้การลงโทษด้วยความรุนแรงเพื่อป้องปรามไม่ให้กระทำผิดซ้ำ หากขงจื้อมีจุดมุ่งหมายของการลงโทษเช่นนั้น การลงโทษอย่างรุนแรงน่าจะมีประสิทธิภาพมากกว่า

การลงโทษโดยใช้ความกลัวเป็นการดูถูกศักยภาพในการตัดสินใจทางศีลธรรมของมนุษย์ การกระตุ้นให้คิดเป็นจุดมุ่งหมายที่ขงจื้อให้ความสำคัญ เป็นไปได้ว่าขงจื้อไม่ได้คาดหวังว่าการลงโทษจะสามารถแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิดได้ทั้งหมด การลงโทษเพียงอย่างเดียวอาจไม่มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงนิสัยผู้กระทำผิด แต่การลงโทษพร้อมคำสั่งสอนอาจสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดของผู้กระทำผิดได้บ้าง แต่การเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรจำเป็นต้องใช้กระบวนการขัดเกลาจริยธรรมที่ผู้กระทำผิดเต็มใจและพร้อมที่จะพากเพียรด้วยตนเอง

ข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับแนวคิดการลงโทษ “เพื่อแก้ไขและรักษา” คือ ทศนะการลงโทษนี้ยอมรับสมมติฐานเบื้องต้นว่าการกระทำผิดของบุคคลเป็นผลจากความเจ็บป่วยทางร่างกายและจิตใจหรือเงื่อนไขทางสังคม การลงโทษจึงมีจุดมุ่งหมายที่การเยียวยาผู้ถูกลงโทษในขณะที่กำลังรับโทษด้วย ขงจื้อไม่ได้มองว่าบุคคลที่กระทำผิดเจ็บป่วยจึงต้องใช้การลงโทษหรือให้การรักษา ผู้กระทำผิดใน **หลุนอิว** ที่ถูกลงโทษเป็นผู้ที่รู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด แต่เลือกที่จะไม่พยายามต้านทานความปรารถนาที่ไม่เหมาะสมของตนเอง ทั้งที่ตนเองมีศักยภาพที่จะทำเช่นนั้น การลงโทษเป็นการประณามที่ขงจื้อหวังว่าจะสามารถเปลี่ยนความปรารถนาที่จะเลือกเดินในทางที่ผิดและเกิดความละอายใจที่ตนเองมีศักยภาพในการเลือกทำสิ่งที่ถูก แต่ไม่ทำ

เมื่อผู้กระทำผิดมีศักยภาพที่จะทำสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมได้ แต่ไม่ทำ จุดมุ่งหมายย่อยอีกข้อหนึ่งที่สำคัญ จึงเป็นการแก้ไขนิสัยของผู้ถูกลงโทษให้สำนึกผิดและรู้จักรับผิดชอบกับการกระทำผิด โดยการต้องรับผลของการเลือกอย่างมีอิสระของตนเอง สำหรับการรับผิดชอบต่อการเลือกอย่างมีอิสระของตนเอง ขงจื้อเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการไตร่ตรองและเลือกการกระทำของตนเองอย่างมีอิสระ ไม่สามารถอ้างโชคชะตาหรือปัจจัยที่มาควบคุมการตัดสินใจของตนเองได้ ดังที่ปรากฏจากกรณีการลงโทษที่วิเคราะหฺ์ หร่านฉิวเลือกที่จะละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ประชากรชาวยุริ และหยวนรังเลือกที่จะไม่ปฏิบัติหน้าที่เหมาะสมกับผู้อื่น อย่างไรก็ตาม ขงจื้อน่าจะไม่ได้เชื่อว่าในทุกกรณีของการกระทำล่วงละเมิดจะต้องตอบแทนความผิดด้วยการลงโทษ หากผู้ล่วงละเมิดตระหนักในการกระทำผิดของตน แล้วแก้ไขการกระทำและแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ที่ตนเองได้ล่วงละเมิด ขงจื้อย่อมยอมรับได้และถือว่าการล่วงละเมิดนั้นได้รับการรับผิดชอบแล้ว ในแง่นี้ขงจื้อไม่ได้เชื่อตามที่ทศนะการลงโทษแบบทดแทนความผิด (retributive theory) ข้อที่ว่าการกระทำผิดทุกกรณีต้องถูกตอบแทนด้วยการลงโทษ สังเกตได้จากที่เมื่อลูกศิษย์หรือผู้ปกครองทำผิดหรือแสดงความตั้งใจที่จะกระทำผิด ขงจื้อจะตักเตือนให้กลับใจหรือแก้ไขการกระทำ ไม่ได้ทำการลงโทษโดยทันที

การลงโทษแบบรักษาและแก้ไขนิสัยมักถูกโจมตีเรื่องความยุติธรรมในแง่ที่ว่า ผู้กระทำผิดสมควรที่จะถูกทำให้เจ็บปวด แต่ทว่าขณะนี้กลับมีจุดมุ่งหมายในการรักษาและขัดเกลาผู้กระทำผิด ซึ่งมีผู้โจมตีทั้งในแง่ความยุติธรรมและความขัดแย้งกับค่านิยมของการลงโทษ ความยุติธรรมต่อผู้ถูกลงละเมิดคือความยุติธรรมในที่นี้มองได้ทั้งความยุติธรรมต่อผู้กระทำผิดเองและความยุติธรรมต่อผู้ถูกลงละเมิด กล่าวคือ หากยึดตามทฤษฎีทดแทนความผิด (retributive theory) ผู้กระทำผิดสมควรได้รับการลงโทษ จึงไม่ยุติธรรมที่เราได้รับการรักษาหรือแก้ไขนิสัย หรือหากมองตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันกำกวมตัวเอง ผู้ถูกลงละเมิดหรือผู้เกี่ยวข้องกับผู้ถูกลงละเมิดอาจไม่พอใจ ที่ตนเองหรือผู้ใกล้ชิดตนเองถูกลงละเมิด แต่ผู้กระทำผิดกลับได้รับการรักษาหรือขัดเกลาจริยธรรมให้ดีขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อตัวเขา ในบริบทของจริยศาสตร์ขงจื้อ แน่นนอนว่าขงจื้อทนไม่ได้ที่จะปล่อยให้ผู้อื่นโดนลงละเมิด แต่การลงโทษเพื่อนำมาซึ่งความสามัคคีและนัยของความรู้สึกได้รับการชดเชยไม่ใช่สิ่งที่ขงจื้อยอมรับ แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าขงจื้อไม่ใส่ใจเรื่องความยุติธรรมต่อผู้ถูกลงละเมิด คุณธรรมความตรงกำกับว่าไม่ควรแก้แค้นผู้ถูกลงละเมิด แต่ก็ไม่นับสนุนให้ก่อภัยผู้ถูกลงละเมิดในความหมายของการปล่อยผ่านการกระทำผิดโดยไม่ทำอะไร

การลงโทษนอกจากจะมีจุดมุ่งหมายในการขัดเกลาจริยธรรมของผู้กระทำผิดแล้ว ยังมีจุดมุ่งหมายย่อยในการปกป้องผู้อื่นไม่ให้ถูกลงละเมิดด้วย แต่การปกป้องสังคมให้ปลอดภัยจากการถูกลงละเมิดเป็นผลที่ตามมาจากจุดมุ่งหมายในการลงโทษหลักซึ่งก็คือการขัดเกลาแก้ไขนิสัยผู้กระทำผิด การลงโทษขัดเกลาจริยธรรมผู้กระทำผิด จนเกิดการตระหนักว่าการกระทำของตนไม่สามารถยอมรับได้ หยุดการกระทำผิด และเกิดการแก้ไขนิสัย จนไม่ถูกลงละเมิดผู้ใดซ้ำ และมีความพร้อมที่จะชดเชยความผิดกับผู้ที่เขาได้ถูกลงละเมิดคือการปกป้องความยุติธรรมที่ดีที่สุด ผู้ถูกลงละเมิดไม่สมควรได้รับการลงละเมิด เมื่อผู้กระทำผิดยังคงถูกลงละเมิดผู้อื่นซ้ำซาก ไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนและความเป็นธรรมในการต่างตอบแทนในการปฏิบัติต่อผู้อื่น ขงจื้อจำเป็นต้องลงโทษผู้กระทำผิด ด้วยความหวังว่าความเข้าใจว่าการถูกลงละเมิดของตนเองส่งผลกระทบต่อชีวิตผู้อื่นอย่างไร ในกรณีของหว่านฉิว การขูดรีดประชาราษฎร์และสนับสนุนการฉ้อฉลของเจ้านายเพื่อผลประโยชน์ของตนเองเป็นการละเมิดที่ส่งกระทบในระดับบ้านเมือง ถึงแม้ว่าขงจื้อจะไม่สามารถรับรองได้ว่าหว่านฉิว ผู้ยังคงทำงานรับใช้ตระกูลจี้ จะไม่ถูกลงละเมิดประชาราษฎร์อีก แต่อย่างน้อยขงจื้อก็ไม่นิ่งดูตายปล่อยให้หว่านฉิวใช้ชีวิตตามปกติในสำนักขงจื้อ ประดุจกับว่าไม่ได้กระทำความผิดร้ายแรงอะไร

นอกจากนั้น การลงโทษเพื่อหวังให้เกิดการตระหนักในความผิดและการแก้ไขนิสัยยังมีจุดมุ่งหมายย่อยในการปกป้องหลักความเป็นธรรมในการต่างตอบแทน ซึ่งแตกต่างจาก

จุดมุ่งหมายย่อยก่อนหน้าตรงที่ การปกป้องไม่ให้ผู้อื่นถูกล่วงละเมิดเป็นการปกป้องระดับบุคคลในขณะที่การปกป้องระบบความเป็นธรรมในการต่างตอบแทนเป็นการปกป้องวิถีจริยะของชุมชน ซึ่งจึงมองว่า ผู้ปฏิบัติคุณธรรมควรได้รับการตอบแทนด้วยคุณธรรม การล่วงละเมิดผู้อื่นทำให้เกิดปัญหาความเป็นธรรมในการต่างตอบแทน กรณีของหยวนรุ่งมีความชัดเจนในประเด็นนี้มาก เพราะผู้อื่นให้สิ่งดี ๆ กับหยวนรุ่ง แต่หยวนรุ่งกลับละเมิดห้ โดยการไม่ต่างตอบแทนพวกเขาบ้าง ผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์กับ หยวนรุ่ง ถูกหยวนรุ่งกระทำอย่างไม่ยุติธรรม การที่หยวนรุ่งเป็นฝ่ายรับอย่างเดียว โดยไม่คิดจะตอบแทนใคร อาจมีผู้มองว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ในมุมมองของขงจื้อ สามารถทำลายจริยธรรมในการต่างตอบแทนคุณธรรมในสังคม กล่าวโดยสรุป การปกป้องผู้อื่นในสังคมไม่ให้ถูกล่วงละเมิด เป็นการปกป้องทั้งระดับบุคคลและการปกป้องวิถีแห่งการต่างตอบแทนคุณธรรมของคนในสังคม

อย่างไรก็ตาม อาจมีผู้โต้แย้งว่า ขงจื้อได้พยายามชักจูงหว่านฉิวมาหลายครั้งก่อนหน้า แต่หว่านฉิวก็ยังคงกระทำผิดในระดับที่รุนแรงยิ่งขึ้น จึงเป็นไปได้ว่าการลงโทษอาจไม่ได้ช่วยให้หว่านฉิวหยุดกระทำผิดในอนาคต หากเป็นเช่นนั้นการลงโทษก็ไร้ประโยชน์ ผู้วิจัยจะโต้แย้งว่าอย่างน้อย การลงโทษในทัศนะขงจื้อยังมีจุดประสงค์ย่อยอีกหนึ่งข้อคือ การรักษาบรรทัดฐานและจุดยืนทางจริยธรรม การขับหว่านฉิวออกจากกลุ่มเป็นการปกป้องจุดยืนทางศีลธรรมและการปกครองของกลุ่มขงจื้อและลูกศิษย์ การที่ขงจื้ออนุญาตให้ลูกศิษย์ “ประโคมโจมตี” หรือตำหนิหว่านฉิวเป็นการแสดงความเป็นหนึ่งเดียวของกลุ่มที่จะการประกาศความไม่ยอมรับในการกระทำของหว่านฉิวและความไม่เกี่ยวข้องกับหว่านฉิวในอนาคต ซึ่งมีนัย 2 ประการคือ ประการแรก การสื่อสารต่อ หว่านฉิวว่าการกระทำผิดของตนเกินขีดจำกัดที่กลุ่มจะสามารถยอมรับอีก และหว่านฉิวควรมีสำนึกและมีความรับผิดชอบต่อประชากรชาวจูและกลุ่มขงจื้อซึ่งตนได้เข้ามาสัมพันธ์ด้วยความหวังที่จะร่วมปณิธานในการสร้างชุมชนมนุษย์ธรรมตั้งแต่ต้น และหวังว่าความเข้าใจนี้จะนำไปสู่การแก้ไขตนเองของหว่านฉิว และประการที่สอง เป็นการรักษาจุดยืนทางศีลธรรมของกลุ่มในแง่ที่ว่ากลุ่มไม่ได้สนับสนุนการล่วงละเมิดของหว่านฉิว การรักษาจุดยืนของกลุ่มในที่นี่ นอกจากจะเป็นการรักษาทั้งบรรทัดฐานของกลุ่มขงจื้อแล้ว ยังเป็นการรักษาบรรทัดฐานทางจริยธรรมในระดับชุมชนด้วย เพราะการลงโทษเป็นการไม่เพิกเฉยต่อการกระทำผิด ซึ่งเป็นการสื่อสารถึงชุมชนว่าการกระทำผิดนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถยอมรับได้ ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้บรรทัดฐานทางจริยธรรมด้วย

ภาพของการลงโทษที่สังคมหรือผู้อื่นรับรู้ด้วยมักเป็นภาพของทัศนะการลงโทษแบบป้องกันการทำผิด ที่การลงโทษเกิดขึ้นในที่สาธารณะเพื่อให้เกิดผลในการป้องปรามไม่ให้ผู้อื่น

กระทำผิดในแบบเดียวกัน แต่ในกรณีการลงโทษที่ขงจื้อเป็นผู้กระทำหรือให้ความยอมรับ การลงโทษไม่ได้เกิดในพื้นที่สาธารณะ¹⁵⁰ เพื่อต้องการป้องปรามไม่ให้คนทำผิดในแบบเดียวกัน แต่มีบทบาทใน 2 รูปแบบ คือการร่วมจุดยืนทางจริยธรรม/รวมพลังในการรักษาบรรทัดฐานทางจริยธรรม และการสั่งสอนจริยธรรมแบบเชิงลบ นอกจากการลงโทษจะมีเป้าหมายในการในการสั่งสอนบรรทัดฐานทางจริยธรรมแก่ผู้กระทำผิดเองแล้ว ยังเป็นการสั่งสอนบรรทัดฐานทางจริยธรรมแก่ผู้อื่นในกลุ่มด้วย นอกจากกรณีของหยวนรังที่ขงจื้อลงโทษโดยส่วนตัวแล้ว กรณีการลงโทษไฉ่หว่านและหว่านฉิวมีลูกศิษย์คนอื่นอยู่ด้วย และขงจื้อพูดกับลูกศิษย์คนอื่นว่าทั้งสองทำผิดอย่างไร นี่เป็นตัวอย่างว่าขงจื้อไม่ได้เพียงใช้ต้นแบบผู้มีคุณธรรม (moral exemplars) เท่านั้น แต่ยังใช้ตัวอย่างที่ไม่ดีเพื่อทำให้เห็นว่าไม่ควรปฏิบัติตามอย่างไรด้วย กรณีไฉ่หว่านต่อรองการไว้ทุกข์ การลงโทษด้วยการไม่พูดกับไฉ่หว่านโดยตรงแต่หันมาพูดกับลูกศิษย์คนอื่น ๆ แทน เป็นกระบวนการในการลงโทษ แต่ในขณะเดียวกัน ก็เป็นการสอนลูกศิษย์คนอื่นด้วย อย่างไรก็ตาม หากมองย้อนไปถึง *หลุนอิว* เล่มที่ 11 บทที่ 14 ที่ขงจื้อปกป้องจื่อหลู่จากการลงโทษที่ไม่ได้พิจารณาไตร่ตรองให้ดีจากลูกศิษย์คนอื่น ขงจื้อน่าจะไม่ได้ต้องการให้ลูกศิษย์คนอื่นไปตอกย้ำซ้ำเติมไฉ่หว่าน (ขงจื้อเพียงแต่บอกว่าการกระทำเช่นนั้นไร้มนุษยธรรม) กรณีการลงโทษเชิงสัญลักษณ์ต่อผู้ปกครองคือการที่คนในสังคมแสดงความไม่ยอมรับความซื่อสัตย์ของผู้ปกครองหรือขุนนาง พลังในการไม่ยอมรับดังกล่าว เป็นการรวมพลังสร้างจุดยืนทางศีลธรรมของประชากรราษฎรและสร้างพลังในหมู่ประชากรราษฎรให้ร่วมกันเรียกร้องให้ผู้ปกครองทำสิ่งที่เหมาะสมกับนามของตนเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁵⁰ เมื่อผู้วิจัยกล่าวถึงคำว่า “พื้นที่สาธารณะ” ในการลงโทษแบบป้องปรามความผิด ผู้วิจัยหมายถึงการลงโทษทางกายภาพที่เกิดในพื้นที่แจ้ง ที่มีผู้คนเดินผ่านและคอยหยุดดู หรือการลงโทษด้วยการตัดอวัยวะหรือประทัพรอยสักบนร่างกายที่จะทำให้ผู้คนเห็นและรับรู้ที่ผู้เป็นอาชญากร กรณีการลงโทษใน *หลุนอิว* มีการลงโทษที่มีความเป็นสาธารณะใน 2 กรณีคือ การลงโทษเชิงสัญลักษณ์ของผู้ได้ปกครองต่อผู้ปกครอง ที่เป็นการรวมพลังของประชากรราษฎรในการแสดงความไม่ยอมรับการกระทำของผู้ปกครอง และกรณีการลงโทษหว่านฉิว ที่ขงจื้ออนุญาตให้ลูกศิษย์ “ประโคมโจมตี” ซึ่งมีนัยของการวิจารณ์และตำหนิที่ชุมชนร่วมรับรู้ด้วย ส่วนกรณีการลงโทษไฉ่หว่าน น่าจะไม่ได้มีการรับรู้ในสาธารณะในความหมายของผู้อื่นในชุมชนที่อยู่นอกกลุ่มขงจื้อ แต่มีลูกศิษย์ของขงจื้อคนอื่น ๆ ร่วมรับรู้ด้วย ซึ่งก่อให้เกิดการสื่อสารจริยธรรมต่อลูกศิษย์เหล่านั้นด้วย ผู้วิจัยจึงขออภิปรายกรณีการลงโทษไฉ่หว่านในส่วนเดียวกันนี้ด้วย

บทที่ 4

บทสรุป

การลงโทษในทัศนะขงจื้อตั้งอยู่บนฐานที่ว่าผู้กระทำผิดมีศักยภาพที่จะเลือกกระทำสิ่งที่ถูกต้อง แต่กลับเลือกทำสิ่งที่ละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม การเลือกของตัวบุคคลเองทำให้ต้องแบกรับความรับผิดชอบ ซึ่งประเภทของการกระทำผิดและความตั้งใจในการกระทำผิด และการเลือกที่จะแก้ไขตนเองหรือกระทำผิดซ้ำเป็นเกณฑ์ที่ขงจื้อตัดสินว่าควรต้องใช้วิธีใดในการขัดเกลา และหากต้องใช้การลงโทษ ควรต้องลงโทษในสัดส่วนอย่างไรจึงจะทำให้เกิดความสำนึกถึงความรับผิดชอบและตระหนักถึงการละเมิดบรรทัดฐานของตน การทำความเข้าใจเรื่องอัตตาดนัตติ ศักยภาพในการตัดสินใจทางศีลธรรม และความรับผิดชอบต่อส่วนแรกของวิทยานิพนธ์ทำให้เห็นว่า จริยศาสตร์ขงจื้อยึดหลักซึ่งขงจื้อพยายามฟื้นฟูและสืบสานจากราชวงศ์โจวเป็นบรรทัดฐาน และมองว่าบุคคลจะขัดเกลาจริยธรรมของตนได้สำเร็จและบ้านเมืองจะสงบสุขได้ก็ต่อเมื่อยึดหลักเป็นบรรทัดฐาน แต่จริยศาสตร์ขงจื้อเชื่อว่าบุคคลมีอัตตาดนัตติทางศีลธรรม คือมีอิสรภาพในการเลือกที่จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางจริยธรรม ซึ่งแสดงออกอย่างชัดเจนใน 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) บุคคลมีอัตตาดนัตติในการทำกระทำสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากการยึดเยียดความเชื่อจากผู้อื่นหรือสังคม แม้จะมีบรรทัดฐานทางจริยธรรมอยู่ แต่บุคคลเลือกเองว่าจะปฏิบัติตามบรรทัดฐานนั้นหรือไม่ และในการปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางจริยธรรม บุคคลไม่เพียงปฏิบัติตามกฎหรือรูปแบบภายนอกของหลัก แต่ควรมีอารมณ์ที่สอดคล้องกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ การปฏิบัติหลักยังต้องพิจารณาถึงอิหรือความเหมาะสมต่อสถานการณ์และชุดความสัมพันธ์ ณ เวลาของการปฏิบัติเหล่านั้น ๆ อารมณ์และการตัดสินใจด้วยตนเองของบุคคลเหล่านี้เอง แสดงถึงความมีอัตตาดนัตติ (2) บุคคลมีอัตตาดนัตติที่จะปฏิบัติจริยธรรมโดยไม่ถูกปัจจัยภายนอกขัดขวาง เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคมและโชคชะตา แม้ปัจจัยภายนอกจะเป็นสิ่งที่เหนี่ยวความควบคุมของมนุษย์ แต่มนุษย์สามารถปรับความหมายของโชคชะตาให้เป็นพลังทางศีลธรรมได้ และมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะขัดเกลาตนเอง การไม่มีพัฒนาการทางจริยธรรมก็ไม่สามารถเป็นข้ออ้างในการกระทำผิดได้ เพราะเป็นการเลือกของบุคคลเองเช่นกัน ที่จะขัดเกลาหรือไม่ขัดเกลาจริยธรรมของตน เมื่ออัตตาดนัตติทางศีลธรรมของบุคคลมีความชัดเจน ก็หมายความว่าเมื่อบุคคลทำสิ่งที่มีคุณธรรม ก็มีความชอบธรรมที่จะได้รับคำชมหรือการตอบแทน และเมื่อละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม ก็ต้องแบกรับความรับผิดชอบ ซึ่งรวมถึงมีความชอบธรรมที่จะถูกลงโทษ

ในความพยายามของขงจื้อที่จะฟื้นฟูจริยธรรมในบ้านเมือง การลงโทษเป็นรูปแบบของการจัดการการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม แต่การลงโทษก็ไม่ใช่วิธีการเดียวและไม่ใช่วิธีการแรกที่ขงจื้อเลือกใช้ในการจัดการการล่วงละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม ขงจื้อไม่อาจทนเฝ้ามองบ้านเมืองเต็มไปด้วยความเสื่อมถอยทางจริยธรรมได้ ดังนั้น ไม่ว่าจะมีความบกพร่องหรือการเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานทางจริยธรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือการล่วงละเมิดละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม ขงจื้อเชื่อว่าไม่อาจปล่อยให้เกิดขึ้นได้โดยไม่ช่วยขัดเกลาจริยธรรมใด ๆ คุณธรรมความตรงทำให้ขงจื้อตระหนักถึงหน้าที่ที่จะต้องทำต่อผู้เบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานทางจริยธรรมให้ตรงด้วย ไม่ว่าจะด้วยวิธีการเป็นต้นแบบทางจริยธรรมหรือการสั่งสอน ทักท้วงหรือตำหนิโดยตรง ด้วยความตั้งใจว่าวิธีการดังกล่าวจะช่วยหยุดความบกพร่องหรือการล่วงละเมิดและทำให้เกิดความตระหนักว่าตนได้บกพร่องหรือกระทำผิดอะไรและแก้ไขการกระทำของตนเอง แต่การล่วงละเมิดประเภทที่เป็นการล่วงละเมิดผู้อื่นโดยตรง มีปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงเพิ่มขึ้นไปอีกประการหนึ่งคือความยุติธรรมต่อผู้ถูกล่วงละเมิด ผู้ล่วงละเมิดผู้อื่น โดยเฉพาะในกรณีที่กระทำอย่างจงใจ จึงต้องรับผิดชอบอย่างเต็มที่และเป็นกรณีที่ขงจื้อเห็นว่าต้องรับบทลงโทษ (ในพื้นที่จริยธรรม) โดยเฉพาะหากผู้ล่วงละเมิดกระทำการล่วงละเมิดซ้ำ โดยไม่คิดถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น แต่ไม่ว่าความผิดจะรุนแรงเพียงใด ก็ต้องถูกกำกับด้วยความตรง คือมีเป้าหมายในการขัดเกลาจริยธรรมและปกป้องผู้ถูกล่วงละเมิด และไม่เป็นการล่วงละเมิดคืนหรือแก้แค้นผู้กระทำผิด

การลงโทษในทัศนะขงจื้อสอดคล้องกับทฤษฎีการลงโทษแบบรักษาและแก้ไขนิสัย การลงโทษแบบการลงโทษเป็นการแสดงความเจ็บปวดต่อร่างกายและจิตใจที่แตกต่างจากการล่วงละเมิดคืนหรือการแก้แค้น ตรงที่เป็นการแสดงความไม่ยอมรับการละเมิดบรรทัดฐานต่อผู้ล่วงละเมิด ที่กระทำบนฐานของการละเมิดบรรทัดฐานนั้น ไม่ใช่การกระทำเพื่อความสามัคคีได้ทำให้ผู้ล่วงละเมิดได้เจ็บปวดบ้างหรือเพื่อแก้แค้นให้ผู้ล่วงละเมิด นอกจากนั้น ถึงแม้ว่าผู้ถูกลงโทษล่วงละเมิดผู้อื่น แต่มนุษยธรรมและความตรงยังทำให้ต้องพิจารณาถึงการรักษาความสัมพันธ์กับผู้ถูกลงโทษ การลงโทษที่ขงจื้อกระทำหรือสนับสนุนจึงเป็นการลงโทษในรูปแบบของสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงการไม่ยอมรับการล่วงละเมิดบรรทัดฐานมากกว่าการสร้าง ความเจ็บปวดในตัวเอง ขงจื้อสำรวจการลงโทษจากพื้นที่รัฐและเลือกที่จะทำให้การลงโทษมีเนื้อหาศีลธรรมมากกว่าการป้องปรามโดยความกลัวหรือทำให้อับอายอย่างไร้แก่นสาร การลงโทษในทัศนะขงจื้อมุ่งให้เกิดสำนึกในเรื่องความรับผิดชอบ และมองว่าการประณามการกระทำที่ผิดและสอนบรรทัดฐานที่ถูกต้องจะส่งผลในระดับความเข้าใจ ซึ่งจะทำให้เกิดความละอายที่ตนได้กระทำผิดและไม่กระทำผิดอีกในอนาคต

ขงจื้อพิจารณาถึงความถูกต้องชอบธรรมเสมอเมื่อจะลงโทษใคร ผู้ลงโทษตัดสินว่าควรลงโทษอย่างไรอย่างยุติธรรม กล่าวคือ ระดับของการลงโทษสอดคล้องกับความผิด ตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญ เพราะขงจื้อไม่ได้ต้องการลงโทษเพื่อสร้างความกลัว ที่จะต้องเน้นการลงโทษที่รุนแรง แต่ขงจื้อต้องการสื่อสารว่าการละเมิดบรรทัดฐานดังกล่าวเป็นการเลือกของตนเอง ซึ่งตนเองแบกรับความรับผิดชอบนั้นอยู่ จึงต้องได้รับผลของการล่วงละเมิดนั้น ในแง่นี้การลงโทษที่สามารถสื่อสารถึงบรรทัดฐานที่ถูกล่วงละเมิดและเชื่อมโยงถึงความรับผิดชอบน่าจะมีประสิทธิภาพในการสื่อสารทางศีลธรรมมากกว่า ซึ่งตรงกันข้ามกับการลงโทษในพื้นที่รัฐที่ผู้ปกครองใช้การลงโทษที่รุนแรง แต่ไม่สามารถส่งอิทธิพลทางศีลธรรมให้ผู้ถูกลงโทษได้อย่างแท้จริง

นอกจากนั้น การลงโทษในพื้นที่จริยธรรม ยังเป็นการลงโทษในความสัมพันธ์ ดังตัวอย่างกรณีการลงโทษในความสัมพันธ์ ศิษย์-อาจารย์ เพื่อน-เพื่อน และผู้ปกครอง-ผู้ใต้ปกครอง ในขณะที่การลงโทษในพื้นที่รัฐใช้ความรุนแรง ความกลัว และปลายดาบ หรือการลงโทษโดยผู้ไม่ได้ขัดเกลาจริยธรรมใช้ค่านิยมและความคิดเห็นที่ไม่ได้ผ่านการไตร่ตรองดีพอ และเน้นสร้างความอับอายผ่านการตีฉინินทา การลงโทษของขงจื้อคำนึงถึงจุดมุ่งหมายในการขัดเกลาบุคคลในความสัมพันธ์ การสามารถใช้ความสัมพันธ์ในการลงโทษได้หมายความว่าทั้งผู้ลงโทษและผู้ถูกลงโทษอยู่ในความสัมพันธ์และการใช้ความสัมพันธ์ในการลงโทษเช่นนี้น่าจะมีประสิทธิภาพในการขัดเกลาจริยธรรมในระยะยาว ได้มากกว่าการใช้ปลายดาบหรือเสียงนินทาที่ไม่ได้มีเนื้อหาว่าการล่วงละเมิดหนึ่ง ๆ นั้นผิดจริยธรรมอย่างไรเป็นหลัก และที่สำคัญยิ่ง การใช้การลงโทษในความสัมพันธ์เป็นการยืนยันว่าเรามีความตั้งใจในการขัดเกลา กับผู้ที่เราอยู่ในความสัมพันธ์ด้วย จนถึงที่สุด แม้ว่าบุคคลเหล่านี้อาจยากแก่การขัดเกลา จนต้องใช้วิธีการจัดการขั้นสุดท้าย (การลงโทษ) ก็ยังไม่ย่อท้อ ในแง่นี้บุคคลในชุมชนและความสัมพันธ์มีสำนึกในการร่วมกันตรวจสอบและกำกับความประพฤติของบุคคลในความสัมพันธ์ของตน ไม่ปล่อยให้เกิดการล่วงละเมิดต่อไป จนผู้กระทำผิดต้องรับโทษในระดับรัฐ

แม้การลงโทษจะถูกโต้แย้งว่าขัดกับอัตตาณัติทางศีลธรรมของผู้ถูกลงโทษ ในแง่ที่ว่าผู้ถูกลงโทษควรเป็นผู้เลือกการกระทำของตนเองโดยไม่ถูกยัดเยียดให้กระทำจากผู้อื่น ทั้งการยัดเยียดให้ กระทำดังกล่าวยังเป็นการขัดกับแนวคิดหลักที่ผู้ปฏิบัติหลักต้องปฏิบัติด้วยความรู้สึกที่แท้จริง แต่การวิเคราะห์ระดับความเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานทางจริยธรรม ทำให้เห็นว่าในระดับของความบกพร่องทางจริยธรรมที่ไม่ได้มีผลกระทบต่อบุคคลอื่นหรือทำลายบรรทัดฐานทางจริยธรรมในวงกว้าง ขงจื้อใช้วิธีเป็นแบบอย่างและตักเตือน ปล่อยให้บุคคลค่อย ๆ ขัดเกลาจริยธรรมของตนเอง แต่ในกรณีของความบกพร่องทางจริยธรรมที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นและบรรทัดฐานทางจริยธรรมในวง

กว้างหรือกรณีการล่วงละเมิดผู้อื่นโดยตรง ที่ผู้กระทำผิดยังคงทำผิดซ้ำอย่างไม่คิดปรับปรุงตัว ซึ่งเมื่อมองว่ามีความจำเป็นที่จะต้องเข้ามาแทรกแซงการตัดสินใจของผู้กระทำผิด โดยหวังว่าการเข้าแทรกแซงอัตโนมัติในครั้งนี้ จะส่งผลในการป้องกันไม่ให้เกิดการล่วงละเมิดอีก โดยการกระตุ้นให้ผู้ล่วงละเมิดตระหนักถึงความผิดของตนเอง

ทัศนะเรื่องการลงโทษของขงจื๊ออาจมีข้อโต้แย้งที่เป็นไปได้ 3 ประการดังนี้

ประการแรก จุดมุ่งหมายหลักในการลงโทษของขงจื๊อก็คือการแก้ไขนิสัยของผู้กระทำผิด แต่ขงจื๊อจะแน่ใจได้อย่างไรว่าการลงโทษจะบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตนคาดหวังไว้ เพราะการลงโทษของขงจื๊อเป็นการลงโทษโดยการเปลี่ยนแปลงสัญลักษณ์ของการปฏิบัติในความสัมพันธ์ชุดหนึ่ง ๆ ซึ่งมีสมมติฐานล่วงหน้าว่าผู้ถูกลงโทษต้องอยู่ในความสัมพันธ์กับผู้ลงโทษและต้องการที่จะอยู่ในความสัมพันธ์กับผู้ลงโทษในอนาคตต่อไป หากผู้ที่ขงจื๊อลงโทษ ไม่ปรารถนาที่จะอยู่ในความสัมพันธ์กับผู้ลงโทษแล้ว การตำหนิ การสร้างระยะห่างทางความสัมพันธ์ และการตัดขาดความสัมพันธ์ก็ไม่มีประสิทธิภาพในการลงโทษ ตามเงื่อนไขของการลงโทษว่าการลงโทษต้องสร้างความเจ็บปวดต่อร่างกายหรือจิตใจของผู้กระทำผิด และที่สำคัญไปกว่านั้น การตัดขาดความสัมพันธ์ เช่นกรณีของหฺร่านฉิว (หากหฺร่านฉิวไม่ต้องการอยู่ในความสัมพันธ์กับผู้ลงโทษอีก) อาจไม่เพียงไม่มีประสิทธิภาพในการลงโทษ แต่ยังเป็นโอกาสให้หฺร่านฉิวไปผูกสัมพันธ์กับตระกูลจื๊อผู้ช้อดฉไลได้อย่างเต็มตัวและกระทำผิดได้อย่างสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น

ประการที่สอง การลงโทษในพื้นที่จริยธรรมในทัศนะขงจื๊อต้องมีคุณธรรมความตรงและความถูกต้องชอบธรรมมากำกับ เพื่อที่การลงโทษจะได้มีการตัดสินที่เหมาะสม ไม่มีอคติหรือความชอบส่วนตัวต่อผู้ถูกลงโทษ เป็นไปเพื่อปกป้องผู้บริสุทธิ์และขัดเกลาผู้กระทำผิด ไม่ใช่การแก้แค้น และมีความระมัดระวังเรื่องความสัมพันธ์กับผู้ถูกลงโทษ การลงโทษในความสัมพันธ์เปิดโอกาสให้ผู้ใกล้ชิดกับผู้กระทำผิดสามารถลงโทษผู้กระทำผิดได้ในชีวิตประจำวันของตนเอง เมื่อเห็นว่าวิธีการขัดเกลาอื่น ๆ ไม่เป็นผล แต่ในการนำทัศนะการลงโทษของขงจื๊อไปปฏิบัติจริง หากผู้ลงโทษไม่กำกับตนเองด้วยความถูกต้องชอบธรรมและความตรงดังกล่าว การลงโทษกันเองในความสัมพันธ์ แม้จะกระทำบนฐานของการละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรมและลงโทษในฐานะตัวแทนของชุมชนในการรักษาบรรทัดฐานทางจริยธรรม ก็อาจเกิดปัญหาการลงโทษด้วยการไตร่ตรองที่ไม่เหมาะสม หรือการลงโทษมีความแค้นแบายแบาย ซึ่งอาจสร้างความแค้นส่วนตัวระหว่างผู้ถูกลงโทษกับผู้ลงโทษมากกว่าบรรลุผลตามที่ขงจื๊อต้องการ การลงโทษในพื้นที่จริยธรรม

จะสำเร็จผลในเชิงปฏิบัติได้ ก็ต้องมีการปลูกฝังคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับการลงโทษในพื้นที่
จริยธรรมในชุมชนเป็นอย่างดีด้วย

ประการที่สาม เราอาจกล่าวไม่ได้ทีเดียวว่า หากมีการลงโทษในพื้นที่จริยธรรมแล้ว ก็ไม่
จำเป็นต้องมีการลงโทษในพื้นที่รัฐอีก หากพิจารณาถึงกรณีการฆาตกรรมผู้อื่น การขับไล่ออกจาก
ชุมชนซึ่งเป็นการลงโทษที่รุนแรงที่สุดอาจไม่ใช่การจัดการผู้กระทำผิดที่เหมาะสม ในด้านความ
ปลอดภัยของชุมชน ฆาตกรต้องถูกกักขังเพื่อจะได้ไม่สามารถทำอันตรายต่อผู้อื่นได้อีก และในด้าน
สัดส่วนของการลงโทษ ครอบครัวและผู้เกี่ยวข้องก็อาจจะไม่พอใจกับการลงโทษที่ไม่สม
สัดส่วนกับความผิดที่ฆาตกรได้ก่อ จนเกิดการแก้แค้นกันเอง ในแง่นี้ การจัดการของรัฐน่าจะมี
ประสิทธิภาพมากกว่า

กล่าวได้ว่า การลงโทษในพื้นที่จริยธรรมในทัศนะขงจื้อเป็นการลงโทษในความสัมพันธ์ที่มี
ประโยชน์ในการขัดเกลาจริยธรรม ปกป้องคนในสังคม และรักษาบรรทัดฐานทางจริยธรรม ก่อนที่
ความผิดจะรุนแรงจนถึงขั้นที่รัฐต้องเข้ามาจัดการ แต่ด้วยข้อโต้แย้งที่เป็นไปได้ 3 ประการ การ
ลงโทษของรัฐจึงยังจำเป็นต้องมีอยู่ น่าเชื่อได้ว่าขงจื้อไม่ได้คาดหวังว่าการลงโทษในพื้นที่จริยธรรม
จะเข้ามาแทนที่การลงโทษของรัฐ แต่ขงจื้อน่าจะมีความหวัง 2 ประการคือ ประการแรก การลงโทษ
ในพื้นที่จริยธรรมจะเป็นพื้นที่ที่ผู้คนสำนึกถึงความรับผิดชอบของตนในการลงโทษขัดเกลา
จริยธรรมผู้กระทำผิด ปกป้องผู้อื่นไม่ให้ถูกล่วงละเมิด และรักษาบรรทัดฐานทางจริยธรรม โดยการ
ลงโทษในพื้นที่จริยธรรมดังกล่าวจะทำให้ผู้กระทำผิดตระหนักรู้และแก้ไขตนเอง ไม่กระทำผิดจนถึง
ขั้นที่ต้องรับการลงโทษจากรัฐ ประการที่สอง หากการลงโทษโดยรัฐมีความจำเป็น ก็หวังว่า
คุณธรรมที่กำกับกับการลงโทษในพื้นที่จริยธรรมที่ขงจื้อเสนอจะเป็นแรงบันดาลใจที่ดี สำหรับการ
ลงโทษในพื้นที่ของรัฐ ให้มีคุณธรรมที่เหมาะสมสำหรับการลงโทษ มีความชอบธรรมในการลงโทษ
และสามารถลงโทษขัดเกลาประชากรราษฎรให้สำนึกถึงบรรทัดฐานทางจริยธรรมได้ดียิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่าจุดอ่อนของการลงโทษในพื้นที่จริยธรรมดังกล่าวและความ
จำเป็นของการมีอยู่ของการลงโทษโดยรัฐก็ไม่ได้ทำให้ความสำคัญของการลงโทษในพื้นที่
จริยธรรมลดลง แม้ว่าการลงโทษโดยใช้สัญลักษณ์ทางความสัมพันธ์กับผู้ที่ไม่ได้ต้องการจะอยู่ใน
ความสัมพันธ์กับผู้ถูกลงโทษอาจไม่มีผลกระทบต่อจิตใจของผู้ถูกลงโทษโดยตรง ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่
จะทำให้การลงโทษมีประสิทธิภาพสูงสุด แต่อย่างน้อยก็เป็นการแสดงจุดยืนทางจริยธรรมของผู้
ลงโทษ ที่ไม่ยอมละเลยการกระทำผิด ซึ่งการประณามการกระทำอย่างน้อยก็ต้องส่งข้อความถึง
ผู้กระทำผิดอยู่บ้าง ดีกว่าการปล่อยปละละเลย (ถึงแม้จะไม่ทำให้เกิดความเจ็บปวด ความอาย
หรือไม่ได้ต้องการที่จะเข้าใจสิ่งที่ผู้ลงโทษสื่อ) และอย่างน้อยในบริบทของสำนักขงจื้อ การปล่อย

ปะลูกศิษย์ให้ทำผิดไม่เพียงส่งข้อความที่ผิดต่อผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่อาจส่งข้อความที่ผิดกับลูกศิษย์คนอื่น ๆ และผู้อื่นในชุมชนด้วยว่าการกระทำของห่านฉิวเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ ซึ่งก็จะเป็นความบกพร่องอย่างร้ายแรงของขงจื้อในฐานะผู้ที่พยายามชี้ทางให้ผู้คนทำตามวิถีที่ถูกต้อง นอกจากนั้น การลงโทษในพื้นที่จริยธรรมยังให้ความสนใจกับข้อบกพร่องที่รัฐไม่มองว่าจำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซง เช่น ข้อบกพร่องของหยวนรังและไฉ่หว่าอ ซึ่งหากขงจื้อไม่เข้าไปแทรกแซง อาจมีผลกระทบต่อตัวของหยวนรังและไฉ่หว่าอเอง ผู้คน ชุมชน และบรรทัดฐานทางจริยธรรม และประการสุดท้าย การลงโทษในพื้นที่จริยธรรมเป็นพื้นที่ที่ผู้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้กระทำผิดจะเข้าไปช่วยขัดเกลาผู้กระทำผิด พวกเขาสมควรเป็นคนแรกที่เข้ามาจัดการการกระทำผิดของผู้กระทำผิดก่อนที่รัฐจะเข้ามาจัดการ และการเข้ามาแทรกแซงการกระทำผิดโดยเร็วที่สุดก็มีโอกาสในการปกป้องไม่ให้ผู้ที่มีความเป็นไปไม่ได้ในการกระทำผิดทำความผิดที่ร้ายแรงยิ่งกว่า ซึ่งในข้อนี้ผู้ใกล้ชิดผู้กระทำผิดจะเป็นผู้รับรู้ความเป็นไปของผู้กระทำผิดได้ดีกว่ารัฐ นอกจากนั้น ความรับผิดชอบต่อชีวิตทางศีลธรรมของผู้ที่เราอยู่ในความสัมพันธ์ด้วยก็เป็นคุณค่าหลักของชุมชนมนุษยธรรมอีกด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ปกรณัม ลิมปนูสรณ์. "จิตไม่อาส่าในปรัชญาของขงจื้อกับจวงจื้อ." In *ถกเถียงเรื่องคุณค่า*, edited by สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 43-85. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, 2559.

รชฎ สาทราวุธ. "จริยศาสตร์แห่งความโคกเศร่าในปรัชญาขงจื้อ." In *ความเรียงใหม่หรือสร้างปรัชญาตะวันออก*, edited by สุวรรณ สถาอานันท์, 243-302. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

รุ่งธรรม ศุภธรรมรักษ์. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความมุ่งหมายของการลงโทษ." *วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2522.

ศากุน ภัคดีคำ. "บทบาทของอารมณ์ในจริยศาสตร์ของขงจื้อ." *วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2549.

สุวรรณ สถาอานันท์. "ครอบครัว รัฐ สายลม ดาวเหนือ: ภาวะผู้นำในปรัชญาขงจื้อ." In *ดูจสายน้ำ ดังสายลม: เรียนรู้ภาวะผู้นำจากนักคิดตะวันออก*, 29-83. นครปฐม: โครงการผู้นำแห่งอนาคต, 2559.

———. *จริยศาสตร์ต่างตอบแทนในปรัชญาขงจื้อ*. กรุงเทพฯ: ชวนอ่าน, 2557.

———. "รอยยิ้มและน้ำตาของขงจื้อ: ความยินดีและความโคกเศร่าในชีวิตทางจริยธรรม." In *อารมณ์กับจริยศาสตร์*, edited by ชาญณรงค์ บุญหนุน และสุวรรณ สถาอานันท์, 296-357. กรุงเทพฯ: วิภาษา, 2554.

———. *อารมณ์กับชีวิตที่ดีในปรัชญาขงจื้อ*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.

สุวรรณ สถาอานันท์ (แปลและเขียนบทนำ). *หลุนอี่ว: ขงจื้อสนทนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

ภาษาอังกฤษ

Ames, Roger T., and Henry Rosemont, Jr. (translation and introduction). *The Analects of Confucius: A Philosophical Translation*. New York: Ballantine Books, 1998.

Bedau, Hugo Adam, and Erin Kelly. "Punishment." *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <https://plato.stanford.edu/entries/punishment>.

- Brooks, E. Bruce and A. Taeko Brooks. *The Original Analects: Sayings of Confucius and His Successors*. New York: Columbia University Press, 1998.
- Chin, Annping. *Confucius: A Life of Thought and Politics*. New Haven and London: Yale University Press, 2008.
- Chin, Annping, (translation with introduction and commentary). *The Analects*. New York: Penguin Classics, 2014.
- Clinard, Marshall B., and Robert F. Meier. *Sociology of Deviant Behavior*. 14th ed. CA: Wadsworth Cengage Learning, 2011.
- Cline, Erin M. *Confucius, Rawls, and the Sense of Justice*. New York: Fordham University Press, 2013.
- Fingarette, Herbert. *Confucius: The Secular as Sacred*. Illinois: Waveland Press, 1998.
- Gier, Nicholas F. *The Virtue of Nonviolence: From Gautama to Gandhi*. New York: State University of New York Press, 2004.
- Graham, A. C. *Disputers of the Tao: Philosophical Argument in Ancient China*. Illinois: Open Court, 1989.
- Hall, David L. and Roger T. Ames. *Thinking through Confucius*. Albany: State University of New York Press, 1987.
- Hansen, Chad. *A Daoist Theory of Chinese Thought*. New York: Oxford University Press, 1993.
- Huang, Yong. "Virtue Ethics and Moral Responsibility: Confucian Conceptions of Moral Praise and Blame." *Journal of Chinese Philosophy* 40, no. 3-4 (September – December 2013): 381-99.
- Ing, Michael D.K. "Born of Resentment: Yuan 怨 in Early Confucian Thought." *Dao: A Journal of Comparative Philosophy* (2016): 19-33.
- Kaufman, Whitley R.P. *Honor and Revenge: A Theory of Punishment*. New York: Springer, 2013.
- LaPiere, Richard T. *A Theory of Social Control*. New York: McGraw-Hill, 1954.
- Legge, James, (translation). *The Confucian Analects, the Great Learning & the Doctrine of the Mean*. New York: Cosimo, 2009.

- Leys, Simon, (translation). *The Analects*. New York: W.W. Norton & Company, 2014.
- Loy, H. C. "Language and Ethics in the Analects." In *Dao Companion to the Analects*, edited by Amy Olberding, 137-58. New York and London: Springer, 2014.
- Miethe, Terance D., and Hong Lu. *Punishment: A Comparative Historical Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Murtagh, Kevin. "Punishment." *Internet Encyclopedia of Philosophy*, <http://www.iep.utm.edu/punishme/>.
- Nelson, Eric S. "Recognition and Resentment in the Confucian Analects." *Journal of Chinese Philosophy* 40, no. 2 (June 2013): 287-306.
- Norden, Bryan W. Van. "The Emotion of Shame and the Virtue of Righteousness in Mencius." *Dao: A Journal of Comparative Philosophy* 2, no. 1 (December 2002): 45-77.
- Olberding, Amy. "'Ascending the Hall': Style and Moral Improvement in the 'Analects'." *Philosophy East and West* 59, no. 4 (October 2009): 503-22.
- . "Perspectives on Moral Failure in the Analects." In *Dao Companion to the Analects*, edited by Amy Olberding, 199-221. New York and London: Springer, 2014.
- Primoratz, Igor. "Punishment as Language." *Philosophy* 64, no. 248 (1989): 187-205.
- Reiff, Mark R. *Punishment, Compensation and Law: A Theory of Enforceability*. New York: Cambridge University Press, 2005.
- Roetz, Heiner. *Confucian Ethics of the Axial Age: A Reconstruction under the Aspect of the Breakthrough toward Postconventional Thinking*. Albany: State University of New York Press, 1993.
- Ross, Alf. *On Guilt, Responsibility and Punishment*. CA: University of California Press, 1975.
- Sarkissian, Hagop. "Ritual and Rightness in the Analects." In *Dao Companion to the Analects*, edited by Amy Olberding, 95-116. New York and London: Springer, 2014.

- Schwartz, Benjamin I. *The World of Thought in Ancient China*. Cambridge, Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press, 1985.
- Shun, Kwong-loi. "Resentment and Forgiveness in Confucian Thought." *Journal of East-West Thought* 4, no. 4 (December 2014): 13-35.
- Slingerland, Edward, (translation). *Analects: With Selections from Traditional Commentaries*. Indianapolis: Hackett Publishing Company, 2003.
- Walen, Alec. "Retributive Justice." *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <https://plato.stanford.edu/entries/justice-retributive/>.
- Waley, Arthur, (translation). *The Analects of Confucius*. New York: Vintage Books, 1989.
- Wang, Huaiyu. "Piety and Individuality through a Convoluted Path of Rightness: Exploring the Confucian Art of Moral Discretion Via Analects 13.18." *Asian Philosophy* 21, no. 4 (November 2011): 395-418.
- Yunping, Wang. "Autonomy and the Confucian Moral Person." *Journal of Chinese Philosophy* 29, no. 2 (June 2002): 251-68.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพรชนก อารยะกุลชัย เกิดเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2533 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรม คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2555 หลังจากนั้น เข้าศึกษาต่อระดับอักษรศาสตรมหาบัณฑิตที่ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2556 และได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก “โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์” ประจำปีงบประมาณ 2559 รุ่นที่ 12

